

Ministerie van Justitie

‘Verraders waarvoor in een bevrijd Nederland geen plaats zal zijn’.

Institutioneel onderzoek naar de beleidsterreinen van de bijzondere rechtspleging, 1945-1952

Drs. S.C. Kooijman

Den Haag
Mei 2000

Het citaat op de voorpagina is ontleend aan een radiotoespraak van koningin Wilhelmina in een uitzending voor Radio Oranje, 10 mei 1941.

Woord vooraf

Dit rapport is tot stand gekomen ter gelegenheid van de overbrenging, dit jaar, van het Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging (CABR) door het Ministerie van Justitie naar het Algemeen Rijksarchief in Den Haag.

Het institutioneel onderzoek naar de bijzondere rechtspleging is door mij verricht in opdracht van het Ministerie van Justitie. Ik ben daarbij veel dank verschuldigd aan Willem Küller (Algemeen Rijksarchief/Ministerie van Justitie), die de door mij geformuleerde handelingen kritisch heeft bekeken en waar nodig aangepast. Graag wil ik ook Maarten van Rijn (Ministerie van Justitie) bedanken, die altijd tot meelesen en meedenken bereid was en Rolf Koster (Ministerie van Justitie), die bijlage 3, “overzicht van bewaarplaatsen waar archieven van actoren uit dit rapport berusten”, van heeft verzorgd.

Tot slot gaat mijn dank uit naar Peter Romein van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), die het concept van dit rapport van zijn commentaar heeft willen voorzien.

INLEIDING

7

1: OPSPORING EN ARRESTATIE VAN POLITIEKE DELINQUENTEN, 1944-1948

1.1 De Londense regering en het vraagstuk van de arrestaties	11
1.1.1 Bijzondere bevoegdheden en taken van het Militair Gezag	11
1.1.2 Bijzondere bevoegdheden en taken van de politie	12
1.2 Ontwikkelingen in het bevrijde Zuiden, september 1944-februari 1945	13
1.2.1 Strijd om de arrestatiebevoegdheid, najaar 1944	13
1.2.2 Polarisatie van het conflict, oktober-november 1944	14
1.2.3 Compromis van december 1944	15
1.3 Ontwikkelingen in de rest van Nederland, maart - mei 1945	16
1.4 Optreden tegen economische collaboratie, 1946-1947	18
1.5 Overgang naar genormaliseerde omstandigheden en verhoudingen, 1945-1948	19
1.5.1 Gefaseerde ontmanteling van het Militair Gezag	19
1.5.2 Instelling van het D.G.B.R.	20
1.5.3 Verbetering rechtspositie arrestanten	20
1.5.4 Liquidatie van de bijzondere organen, belast met opsporing en arrestatie	21
1.6 Internationale samenwerking inzake opsporing en arrestaties	22
1.7 Actoren opsporing en arrestatie	24
1.8 Handelingen opsporing en arrestatie	31
1.8.1 Handelingen op nationaal grondgebied	31
1.8.2 Handelingen in internationaal verband	36

2: RECHTSPRAAK DOOR ORGANEN VAN DE BIJZONDERE RECHTSPLEGING, 1945-1952

2.1 Achtergronden van de rechtspraak van de bijzondere rechtspleging, 1943-1952	40
2.1.1 Het wettelijk bestel van de bijzondere rechtspleging, 1943-1945	40
2.1.2 Individualisering en nuancering van de buitengewone rechtspraak, 1945-1947	41
2.1.3 Herziening van de organisatie van de bijzondere rechtspleging, 1947	43
2.1.4 De berechting van militairen in het systeem van de bijzondere rechtspleging	44
2.1.5 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1952	45
2.2 Karakter van de bijzondere rechtspraak, 1944-1952	47
2.2.1 Procedures van de bijzondere rechtspraak: Bijzondere Gerechtshoven en Bijzondere Raad van Cassatie (1945-1951)	48
2.2.1.1 Periode 1945-1946	48
2.2.1.2 Periode 1947-1948	50
2.2.1.3 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1952	51
2.2.2 Procedures van de bijzondere rechtspraak: Tribunalen (1945-1948)	52
2.2.2.1 Periode 1944-1945	52
2.2.2.2 Periode 1945-1946	54
2.2.2.3 Periode 1947-1948	55
2.2.2.4 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1950	56
2.2.3 Bemoeienis van andere rechtbanken	58
2.3 Actoren bijzondere rechtspraak	59

2.3.1 Periode 1945-1948/1951	59
2.3.2 Periode 1948/52-	63
2.4 Handelingen bijzondere rechtspraak	65
2.4.1 Procesrecht bijzondere rechtspleging (B.B.R.)	65
2.4.2 Strafrecht bijzondere rechtspleging (B.B.S.)	76
2.4.3 Gratieverlening (Bijzonder Gratie-adviesbesluit)	77
2.4.4 Instelling van rechtbanken (B.B.G.)	78
2.4.5 Instelling van rechtbanken (Tribunaalbesluit en wijzigingen)	84
2.4.6 Besluit politieke delinquenten 1945	99
2.4.7 Overgang bijzondere rechtspleging naar reguliere rechtbanken	106
3: BEWARING EN INTERNERING VAN POLITIEKE DELINQUENTEN	118
3.1 Beleid van het Militair Gezag, 1944-1946	119
3.1.1 Vrijlatingen	120
3.1.2 Rol van de illegaliteit in het vrijlatingsbeleid	121
3.1.3 Organisatie van de bewaringskampen van het Militair Gezag	121
3.2 Beleid van het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging, 1946-1948	123
3.2.1 Organisatie van de bewaringskampen van het D.G.B.R.	123
3.2.2 Overgang van bewaringskampen naar interneringskampen, 1945-1946	124
3.2.3 Organisatie van de interneringskampen van het D.G.B.R., 1946-1948	125
3.2.4 Beëindiging van de internering	125
3.2.5 Sociale positie van de geïnterneerden	126
3.2.6 Liquidatie van de kampen van het D.G.B.R., 1947-1948	126
3.3 Actoren bewaring en internering	128
3.3.1 Actoren bewaring	128
3.3.2 Actoren internering	131
3.4 Handelingen bewaring en internering	135
3.4.1 Bewarings- en verblijfskampen	135
3.4.2 Interneringskampen	139
3.4.3 Bewarings- en interneringskampen	147
4: GRATIE	149
4.1 Doel en betekenis van gratie	150
4.1.1 Gratieverlening in de reguliere rechtspraak	150
4.1.2 Gratieverlening in de rechtspraak van de bijzondere rechtspleging	150
4.2 Gratiebeleid ten aanzien van straffen, uitgesproken ten tijde van de bijzondere rechtspleging	152
4.2.1 Vrijheidsstraffen	152
4.2.2 Doodstraf	152
4.3 Het gratiebeleid na de liquidatie van de bijzondere rechtspleging (1952)	156
4.4 Actoren gratie	157
4.5 Handelingen gratie	159
5: RECHTSPOSITIE VAN POLITIEKE DELINQUENTEN	161
5.1 Karakter van het beleid inzake het opleggen van straffen van rechtspositionele aard	162
5.1.1 Kiesrechten	163
5.1.2 Onderbeheerstelling van vermogens	164

5.1.3 Nederlanderschap	164
5.2 Actoren rechtspositie politieke delinquenten	166
5.3 Handelingen rechtspositie politieke delinquenten	168
5.3.1 Ontzetting uit en herstel van rechten (algemeen)	168
5.3.2 Herstel Nederlanderschap en kiesrecht	169
6: KARAKTERISTIEK VAN DE OPSPORING EN VERVOLGING NA 1952	172
Bijlagen	175
1. Lijst van gehanteerde afkortingen	176
2. Overzicht van geraadpleegde bronnen	177
2.1 Relevante wet- en regelgeving	178
2.2 Geraadpleegde literatuur	181
2.3 Geraadpleegde archieven	183
3. Overzicht van plaatsen waar archieven van actoren uit dit rapport zich bevinden	185

Inleiding

Aanleiding voor dit onderzoek

De archieven met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog staan van oudsher sterk in de belangstelling. Door verschillende omstandigheden is die belangstelling de laatste jaren alleen nog maar toegenomen. Tegelijkertijd komen in de rijksarchieven steeds meer archieven uit de oorlogsjaren beschikbaar.

Veel van deze oorlogsarchieven hebben direct of indirect een verband met de bijzondere rechtspleging. De bijzondere rechtspleging kenmerkte zich door complexe procedures die bovendien een uitzonderlijk karakter hadden. Ten behoeve van de bijzondere rechtspleging werd gebruik gemaakt van een tijdelijk overheidsapparaat dat zijn werk deed in een door de oorlog ontregelde samenleving. Vanwege de complexe, bijzondere procedures en de veelheid aan actoren is het voor diegenen die zich in die bijzondere rechtspleging willen verdiepen niet altijd even makkelijk om een weg te vinden in de archieven. Dit onderzoek is dan ook bedoeld als hulpmiddel én als naslagwerk voor diegenen die archiefonderzoek willen doen naar de bijzondere rechtspleging. Daarbij is gebruik gemaakt van de methode van het institutioneel onderzoek. Dit rapport bestaat dan ook uit een overzicht van de verschillende beleidsterreinen van de bijzondere rechtspleging, van de relevante wet- en regelgeving en van de rol en taken van de actoren die op die beleidsterreinen actief zijn geweest. Om de inhoud en reikwijdte van hun werkzaamheden inzichtelijk te maken zijn de taken van de verschillende actoren systematisch uitgewerkt in handelingen. Deze handelingenlijsten geven de onderzoeker een goed inzicht in de aard van de gevormde archieven en daarmee van de (vermoedelijke) vindplaats van specifieke archiefstukken. Waar nodig zijn wet- en regelgeving aangevuld met historisch bronnenmateriaal en met literatuuronderzoek.

Wat hield de bijzondere rechtspleging in?

Al tijdens de Tweede Wereldoorlog diende zich het vraagstuk aan, wat er na afloop van de oorlog moest gebeuren met die Nederlanders, die tijdens de oorlog met de bezetter hadden gecollaboreerd of zich op een andere wijze onvaderlandslievend hadden betoond. In het kader van de Verklaring van St. James' Palace, de Verklaring van Moskou en de overeenkomst van Londen ging de Nederlandse regering in ballingschap al in 1943 de internationale verplichting aan, om de oorlogsmisdadigers te berechten die binnen de landsgrenzen van het betreffende land hun misdaden hadden begaan. Overeenkomstig de Verklaring van Moskou hoorde deze berechting bovendien te geschieden volgens de eigen wetten van het betreffende land.

Om het vraagstuk van de collaboratie en de oorlogsmisdrijven die in de periode 1940-1945 binnen Nederland waren begaan op een adequate manier tot een oplossing te brengen, werd een tijdelijke organisatie in het leven geroepen. Aangezien het gewone apparaat niet was ingesteld op de grootschalige opsporing die in het kader van die bijzondere rechtspleging benodigd was, werden hiertoe aparte organen gecreëerd die los stonden van de reguliere rechtspleging. Aanvankelijk droeg deze opsporing een geïmproviseerd karakter. Pas een jaar na de bevrijding was er werkelijk sprake van opsporing in georganiseerd verband. Omdat de gewone rechtspraak niet berekend was op de uitzonderingssituatie zoals die tijdens de Tweede Wereldoorlog was ontstaan, werden bovendien aparte rechterlijke organen met een eigen strafrecht in het leven geroepen. Om het bijzondere karakter van dit opsporings- en vervolgingsapparaat aan te duiden werd deze buitengewone periode in de geschiedenis van de Nederlandse rechtspleging aangeduid als de *bijzondere rechtspleging*. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen collaboratie en misdaden tegen de menselijkheid (oorlogsmisdrijven). Formeel duurde de bijzondere rechtspleging van 1945 tot 1952. De bijzondere rechtspleging heeft diepe invloed gehad op het leven van tienduizenden mensen in de naoorlogse jaren.

Degenen die op grond van hun daden of houding in de oorlog in het kader van de bijzondere rechtspleging werden vervolgd, kregen de benaming *politieke delinquenten*. Met ‘politiek’ werd daarbij gerefereerd aan hun ‘foute’ politieke overtuiging, ofwel het feit dat zij direct of indirect de zijde van de Duitse bezetter hadden gekozen. In dit rapport wordt de benaming dan ook in deze betekenis gehanteerd.

De buitengewone rechtspraak wortelde in een speciaal voor dat doel vastgesteld Besluit Buitengewoon Strafrecht. De rechtspraak van de bijzondere rechtspleging onderscheidde zich in formele en in materiële zin van de reguliere rechtspraak door het feit, dat zij kenmerken droeg van zowel het burgerlijk recht als het militair strafrecht. Het buitengewone karakter was verder gelegen in de invoering –met terugwerkende kracht- van ruimere strafbepaling en zwaardere straffen.

Formeel werd de bijzondere rechtspleging in 1952 beëindigd met de ontbinding van het bijzondere opsporingsapparaat en de buitengewone rechtsprekende organen. Ingevolge de ‘Wet overgang bijzondere rechtspleging’ gingen de bevoegdheden van deze organen met ingang van 1 januari 1952 over naar de reguliere opsporings- en rechtsprekende organen.

Opbouw van het rapport

Het rapport heeft als uitgangspunt de gang die een politiek delinquent maakte wanneer hij in het kader van de bijzondere rechtspleging werd vervolgd. De eerste fase bestond uit de opsporing en eventuele arrestatie van verdachten van feiten als bedoeld in het Besluit Buitengewoon Strafrecht (hoofdstuk 1), al dan niet gevolgd door een veroordeling of invrijheidstelling door een rechtsprekend orgaan van de bijzondere rechtspleging en een eventuele cassatie (hoofdstuk 2). Vanwege het uitzonderlijke karakter van het straf- en procesrecht van de bijzondere rechtspleging wordt daarbij nader ingegaan op de bevoegdheden, werkwijze en procedures van de bijzondere rechtbanken.

In afwachting van veroordeling volgde bewaring. Na veroordeling volgden ‘internering’¹, of gevangenisstraf (hoofdstuk 3). Eventueel werd gratie verleend van een straf die in het kader van de bijzondere rechtspleging was uitgesproken (hoofdstuk 4). Na het uitzitten van hun straf en eventuele bijkomende straffen bestond uiteindelijk de mogelijkheid dat politieke delinquenten in bepaalde rechten werden hersteld die hen aanvankelijk waren ontnomen (hoofdstuk 5). Onder de destijds gegeven omstandigheden werd de geschetste formele gang niet altijd gevolgd.

Met de ontbinding van de bijzondere rechtspleging was de vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers niet beëindigd. Het rapport wordt daarom besloten met een korte karakteristiek van het opsporings- en vervolgingsbeleid na ontbinding van de bijzondere rechtspleging (1952). In de bijlagen is tenslotte een overzicht opgenomen van de belangrijkste wet- en regelgeving en van de geraadpleegde bronnen.

Afbakening van het onderzoek

Dit rapport heeft uitsluitend betrekking op de beleidsterreinen die samenhangen met de bijzondere rechtspleging. De grootschalige zuiveringen zoals die na de oorlog werden doorgevoerd in het ambtenarenapparaat, het bedrijfsleven en de vrije beroepen vallen hier dus buiten. De naoorlogse zuiveringen kenmerkten zich door een eigen organisatie met een eigen regelgeving en hadden bovendien een eigen wettelijke basis in het Zuiveringsbesluit.

De bijzondere rechtspleging was geografisch beperkt tot Nederland. Dit institutioneel onderzoek beperkt zich dan ook tot het beleid zoals dat in Nederland is gevoerd. Tenslotte is dit onderzoek beperkt tot de jaren 1945-1952. Dit was de periode waarin de bijzondere rechtspleging formeel met de opsporing en vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers was belast. De opsporing en vervolging van (hoofdzakelijk) oorlogsmisdadigers is na 1952 echter niet gestaakt. Het vervolgings- en opsporingsbeleid van na 1952 wordt daarom kort gekarakteriseerd.

¹ Met ‘internering’ werd het opsluiten in speciale kampen bedoeld van die politieke delinquenten, die waren veroordeeld door een Tribunaal. Zie hoofdstuk 2 en 3.

In elk van de hoofdstukken zijn de voornaamste actoren in de betreffende context nader uitgewerkt. Van enkele van die actoren zijn echter geen handelingen opgenomen omdat die niet in wet- en regelgeving werden aangetroffen. Omdat uit andere bronnen blijkt dat deze actoren wel degelijk een rol hebben gespeeld, zijn ze alsnog in de verschillende overzichten van actoren opgenomen. Actoren die al in het actorenoverzicht van een ander hoofdstuk zijn opgenomen, of actoren die een minder belangrijke rol speelden worden eveneens genoemd, maar niet nader beschreven. In tegenstelling tot reguliere institutionele onderzoeken zijn in dit rapport tevens lokale actoren opgenomen. In de uitzonderlijke omstandigheden van de bijzondere rechtspleging speelden lokale actoren een belangrijke rol.

Omdat in een aantal gevallen relevante beleidsterreinen en bijbehorende handelingen al in andere rapporten institutioneel onderzoek zijn opgenomen, wordt in die gevallen volstaan met een verwijzing naar het betreffende rapport. Het gaat daarbij om (delen van) de beleidsterreinen zuivering, gevangeniswezen, reclassering, gratie, jeugdbescherming, nationaliteiten en financiën.

1: Opsporing en arrestatie van politieke delinquenten, 1944-1948

1.1 De Londense regering en het vraagstuk van de arrestaties

Al in Londen had de regering zich gebogen over de vraag, welke categorieën ‘foute’ Nederlanders na de bevrijding voor arrestatie in aanmerking zouden komen. Deze arrestaties zouden snel moeten gebeuren om een ‘Bijltjesdag’, een ongeorganiseerde afrekening met landverraders, te voorkomen. Daarom stond de regering primair de verwijdering van landverraders uit de samenleving voor ogen. Deze verraders moesten na hun arrestatie in speciale kampen worden ondergebracht in afwachting van hun berechting. Die berechting zou vervolgens moeten plaatsvinden door speciaal daarvoor in het leven geroepen rechtbanken. De regering was er in haar plannen van uit gegaan, dat de politie onder verantwoordelijkheid van de procureurs-generaal bij de gerechtshoven de arrestaties zou verrichten en dat de zorg voor het inrichten van interneringskampen voor deze arrestanten zou berusten bij het Militair Gezag. De gezuiverde politie zou vervolgens door het Militair Gezag naar behoefte kunnen worden aangevuld met onbezoldigde rijksveldwachters.² De regering te Londen verkeek zich echter op de positie die de politie vlak na de bevrijding zou krijgen. De bevolking had tijdens de bezetting haar vertrouwen in de politie verloren, omdat deze nauw met de bezetter had samengewerkt. De rol die de politie zou moeten spelen bleef echter een belangrijk punt van discussie in het arrestatiebeleid. Daarnaast vergiste de Londense regering zich in de feitelijke macht van de illegaliteit vlak na de bevrijding. Het Militair Gezag was voorstander van een praktische aanpak. Het wilde van meet af aan de illegaliteit een aandeel geven in zijn werkzaamheden en zijn bestuursorganisatie.³ De illegaliteit was immers goed bekend met de plaatselijke omstandigheden. Het Militair Gezag wist zijn zin door te zetten en slaagde erin, de illegaliteit formeel bij de arrestaties te betrekken. De illegaliteit was na de bevrijding vrijwel steeds als eerste ter plaatse, zodat er inderdaad direct gearresteerd kon worden. Vermoedelijk was het juist aan deze feitelijke omstandigheid te danken, dat een Bijltjesdag kon worden voorkomen.

1.1.1 Bijzondere bevoegdheden en taken van het Militair Gezag

Met het oog op de in- en uitwendige veiligheid van de staat was het grondgebied dat door de vijand werd ontruimd in staat van beleg verklaard. Niet alleen herstel en wederopbouw, maar ook het nemen van maatregelen tegen landverraders stonden daarbij voorop.⁴ De staat van beleg werd in Nederland ingesteld krachtens het Besluit op de bijzondere staat van beleg van 11 september 1943.⁵ Het Besluit op de bijzondere staat van beleg beoogde de periode van chaos en wanorde te overbruggen die vlak na de bevrijding onvermijdelijk zou ontstaan. Met het besluit werd voorzien in een tijdelijke waarneming van het bestuur totdat het burgerlijk gezag zelf weer in staat zou zijn het bestuur uit te oefenen. Een in januari 1943 te Londen opgericht Bureau Militair Gezag nam de voorbereiding van de instelling van dit tijdelijk bestuur op zich.

Op basis van het Besluit op de bijzondere staat van beleg trad in het bevrijde Zuiden met ingang van september 1944 het Militair Gezag in werking. Het Militair Gezag was bedoeld als een tijdelijk substituut voor het overheidsapparaat dat met de Geallieerden moest gaan samenwerken en dat zo een buitenlandse inmenging in het binnenlands bestuur zou voorkomen.⁶ Onder de Staf van het Militair Gezag ressorteerden provinciale, districts- en plaatselijke Militaire Commissarissen die de bestuurstaken op lagere niveau's moesten uitoefenen. De Chef Staf was, door tussenkomst van de minister van Oorlog, verantwoording aan de regering verschuldigd, maar verwierf in de praktijk veel vrijheid van handelen.

Het Besluit op de bijzondere staat van beleg kende voor het overbruggen van deze overgangperiode aan het Militair Gezag bijzonder verregaande bevoegdheden toe. Door de Kroon kon worden bepaald in hoeverre die bevoegdheden konden worden uitgeoefend. Op aanwijzing van de Kroon kon de uitoefening van het Militair Gezag bovendien tot een of enkele bevoegdheden worden beperkt. Het

² *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag gedurende de bijzondere staat van beleg* [z.p.; z.j.], 256.

³ *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 20-21.

⁴ *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 1 (19 september 1944), 24.

⁵ Stb. D 60, sindsdien nog herhaaldelijk gewijzigd.

⁶ *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 1, 24.

Militair Gezag diende zich te richten naar de instructies van de Kroon, die door de minister van Oorlog mede werden ondertekend. In geval van twijfel was het Militair Gezag bevoegd te besluiten dat de bijzondere staat van beleg in een bepaald gebied inderdaad van kracht was.

Krachtens art. 4-9 van het Besluit op de bijzondere staat van beleg was het Militair Gezag bevoegd om zijn bevoegdheden te delegeren aan tot het burgerlijk gezag behorende natuurlijke- of rechtspersonen, colleges of organen. Het burgerlijk gezag was verplicht aan bevelen en aanwijzingen van het Militair Gezag gehoor te geven en moest desgewenst gevraagde inlichtingen verschaffen. Het Militair Gezag was tevens bevoegd om de bevoegdheden uit te oefenen die krachtens de Gemeentewet aan de burgemeester toekwamen. Ook kon het onder de naam ‘verordeningen’ algemeen verbindende voorschriften doen uitgaan, die uitgingen boven conflicterende wetsbepalingen van andere organen. Het Militair Gezag was bevoegd om de verordeningen of keuren van andere organen mede vast te stellen of te schorsen. Zelfs kon het wetten, algemene maatregelen van bestuur, Koninklijke Besluiten en andere algemeen verbindende voorschriften buiten toepassing laten of wijzigen, met uitzondering van de Grondwet en overeenkomsten met vreemde mogendheden gesloten. De maatregelen en bevoegdheden van het Militair Gezag waren geldig zolang de bijzondere staat van beleg van kracht was.

Het Militair Gezag ontleende aan dit Besluit op de bijzondere staat van beleg de bevoegdheid, om direct na de bevrijding van delen van het Nederlands grondgebied over te gaan tot arrestaties. Zo kon het Militair Gezag bij schriftelijk bevel bepalen dat bepaalde personen zich niet buiten de hun aangewezen verblijfplaats mochten begeven (art. 15 lid 2). Art. 16 gaf het Militair Gezag de bevoegdheid om personen te doen aanhouden, onderzoeken en in bewaring te stellen. Art. 22 gaf het Militair Gezag onbeperkte bevoegdheid tot het houden van huiszoeking. Ten behoeve van opsporing en arrestatie kon het Militair Gezag bovendien aan bepaalde personen een aanstelling tot onbezoldigd Rijksveldwachter verlenen (art. 27).

1.1.2 Bijzondere bevoegdheden en taken van de politie

De regering in Londen gaf de minister van Justitie in oktober 1944 buitengewone bevoegdheden inzake de politie.⁷ Dit deed men met het oog op de wanorde die na de bevrijding zou ontstaan en vanwege de verwachte berechting van ‘staatsgevaarlijke elementen’. Alle politiezorg werd vooralsnog omgezet naar rijkspolitiezorg, hetgeen betekende dat alle politie-ambtenaren onder de minister van Justitie ressorteerden. Ter handhaving van de openbare orde kon de minister bij beschikking verordeningen uitvaardigen, dit zoveel mogelijk in overleg met het Militair Gezag. Evenals het Militair Gezag kon de minister daarbij gebieden dat bepaalde personen zich niet buiten een hun aangewezen verblijfplaats zouden begeven. Wanneer de openbare orde of staatsveiligheid dit noodzakelijk maakten kon de minister personen doen aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen. De procureurs-generaal oefenden elk in hun ressort namens de minister als fungerend Directeur van Politie deze bijzondere bevoegdheden uit.

⁷ Buitengewoon Politiebesluit van 27 september 1944 (Stb. E 123), in werking getreden 4 oktober 1944.

1.2 *Ontwikkelingen in het bevrijde Zuiden, september 1944-februari 1945*

1.2.1 **Strijd om de arrestatiebevoegdheid, najaar 1944**

Van de voornemens van de Londense regering kwam in de eerste maanden na de bevrijding in de praktijk weinig terecht. Na het vertrek van de Duitsers in september 1944 heerste in het Zuiden een chaotische toestand. Arrestaties werden spontaan verricht door het verzet en zelfs door gewone burgers. Diverse instanties achtten zichzelf competent om tot arrestaties te mogen overgaan. Hierdoor brak vrijwel onmiddellijk na het vertrek van de Duitsers in het Zuiden een ware strijd los om de arrestatiebevoegdheid. De belangrijkste partijen in dit conflict waren de Binnenlandse Strijdkrachten, die zich onder verwijzing naar al dan niet vermeende opdrachten van Bernhard en Eisenhower tot arrestaties gerechtigd achtten. Arrestaties werden daarnaast verricht door het Militair Gezag, dat arresteerde op grond van de bevoegdheden die op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg aan dit orgaan waren toegekend. De derde partij in het conflict was het gewone politie-apparaat, dat onder leiding stond van de procureur-generaal, die optrad als fungerend Directeur van Politie. De politie was bij de bevrijding door het Militair Gezag gehandhaafd en onder controle van de procureurs-generaal bij de Gerechtshoven geplaatst.

Met de afkondiging van de bijzondere staat van beleg met ingang van 19 september 1944 kon het Militair Gezag haar vrijwel onbeperkte bevoegdheden gaan effectueren. De verhouding tussen de Nederlandse regering en het Militair Gezag was echter gespannen. Het Militair Gezag vond de regering te besluiteloos, terwijl de regering vond dat het Militair Gezag veel te autonoom optrad.⁸ Deze spanning kwam een adequaat, consequent optreden inzake de arrestatiekwesie niet ten goede.

Onmiddellijk na de bevrijding moest niet alleen een antwoord worden gezocht op de vraag, wie de arrestaties moesten verrichten, maar bovenal wie er precies moesten worden gearresteerd. Het Militair Gezag nam hierin het voortouw met een eerste algemene lastgeving van 12 september 1944.⁹ Aan alle opsporingsambtenaren als bedoeld in art. 141 lid 3-6 van het Wetboek van Strafvordering werd opgedragen die personen te arresteren, die zich mogelijk schuldig hadden gemaakt aan een misdrijf als bedoeld in art. 1 van het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), die na 1 juli 1942 lid of begunstiger waren van de NSB of na 1 juli 1942 lid waren geweest van organisaties als de WA, de Germaansche SS of de Nationale Jeugdstorm. Voorts kwamen voor arrestatie in aanmerking de medewerkers van in Nederland werkzame Duitse organisaties, personen die een leidende functie hadden bij nationaal-socialistische dagbladen en tijdschriften en leden van de rechterlijke macht die nog niet gestaakt of geschorst waren. Ook personen waarvan alleen het vermoeden bestond dat zij tot een van de genoemde groepen behoorden, konden worden gearresteerd. Chef Staf van het Militair Gezag Kruls sloot met deze lastgeving nauw aan bij de wensen van de Londense regering. De opsporing werd formeel in handen gelegd van de politie. Deze regeling stuitte echter op veel verzet, aangezien de politie nauw met de bezetter had samengewerkt en nog steeds werd gezien als verlengstuk daarvan.

Een bezwaar van velen was dat in deze eerste algemene lastgeving de te arresteren categorieën personen veel te beperkt waren aangegeven. Daarom werden in een 'Tweede Algemene Lastgeving' van 18 oktober 1944 de categorieën van te arresteren personen aangescherpt.¹⁰ Behalve de al genoemde personen werden nu ook diegenen gearresteerd, die krijgsverrichtingen in gevaar brachten of van wie dat te verwachten viel. Bovendien werden nu personen gearresteerd die na 1 februari 1941 lid waren geweest van de NSB, WA, Germaansche SS en de Nationale Jeugdstorm.

⁸ Illustratief hiervoor is de nota d.d. 3 jan. 1945 van Van Heuven Goedhart aan de leden van de Ministerraad over het probleem van de gezagsverhoudingen, in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb ('s-Gravenhage 1950) 334.

⁹ Eerste Algemene Lastgeving Militair Gezag, 12 sept. 1944, in: *Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 383-384.

¹⁰ Tweede Algemene Lastgeving Militair Gezag, 18 okt. 1944, in: *Ibidem*, 384.

Hoewel de Lastgevingen een redelijk uniforme regeling leken te bieden was er sprake van grote verwarring en tegenstrijdigheid. Spoedig bleek dan ook dat het Militair Gezag de arrestatiebevoegdheid helemaal niet onder controle had. Zo kregen de Lastgevingen door de oorlogsomstandigheden maar weinig bekendheid. In veel dorpen was het Militair Gezag bovendien nog niet ter plaatse. Lokale groepen van voormalige verzetsmensen begonnen links en rechts in het wilde weg te arresteren, waarbij de ene groep vaak niet met de andere samenwerkte. De politie maakte ondertussen een zeer moeizaam zuiveringsproces door. In de eerste maanden na de bevrijding stond het politieapparaat nog sterk in de kwade reuk van collaboratie met de bezetter. Daardoor bleek de politie aanvankelijk nauwelijks in staat arrestaties te verrichten. Kruls erkende dan ook, dat de politie helemaal niet tegen de haar toebedeelde taak was opgewassen.¹¹

De Binnenlandse Strijdkrachten, een samenwerkingsverband van verschillende oud-verzetsorganen, begonnen spoedig een zelfstandige koers te varen. De ‘Commandant der Stoottroepen der Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten in Nederland bezuiden de grote rivieren’ gaf op 25 september 1944 in Eindhoven een arrestatieregeling uit die tegen de Eerste Algemene Lastgeving van het Militair Gezag indruiste. Volgens deze instructie moesten arrestaties geschieden in samenwerking met de politie, maar alleen voor zover deze betrouwbaar werd geacht. Gearresteerd moesten onder andere worden allen die na november 1940 lid van de NSB waren geweest, alle WA’ers, SS’ers en NSNAP’ers, alle leden van de hulppolitie, alle vrijwilligers in Duitse dienst, leden van de Duitse Weermacht, leden van de Duitse politie en hun handlangers, provocateurs, aanbrengrers van Joden en van illegale werkers, Rijksduitsers, de leden van de Fronten en Gilden der NSB, de leden van de Nederlandse Volksdienst en de medewerkers van de Winterhulp. Gearresteerden en geïnterneerden moesten vervolgens in handen worden gesteld van de Nederlandse politie.¹² Door de strekking van deze instructie werd voor wat betreft de arrestatiebevoegdheid niet alleen de politie, maar ook het Militair Gezag buitenspel gezet. De Binnenlandse Strijdkrachten ressorteerden onder de Bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten en niet onder het Militair Gezag.

1.2.2 Polarisatie van het conflict, oktober-november 1944

Chef Staf Militair Gezag Kruls begreep dat er adequater moest worden opgetreden en dat de twee lastgevingen hiervoor niet toereikend waren. De politie was niet in staat om op te treden volgens de haar toegekende taken en bevoegdheden. Er moest een tussenoplossing worden gevonden tot het moment dat de politie voldoende was gezuiverd om tegen haar taken te zijn opgewassen. Bovendien moest worden voorzien in een arrestatieregeling die plaatselijke illegale groepen voldoende houvast gaf tot het Militair Gezag gearriveerd was en de arrestaties van het verzet zou kunnen overnemen. Daarom besloot Kruls om de illegaliteit nu ook formeel bij de arrestaties te betrekken. Begin oktober 1944 lichtte Kruls alle Militaire Commissarissen in, dat hij de Stoottroepen van de Binnenlandse Strijdkrachten arrestatiebevoegdheid had verleend. Het werd de politie daarbij zelfs uitdrukkelijk verboden om arrestaties te verrichten.

De minister van Justitie was over deze beslissing zeer ontstemd, evenals Speyart van Woerden, procureur-generaal in Den Bosch en fungerend Directeur van Politie in Noord-Brabant en Limburg. Zij bleven vasthouden aan de formele opstelling van de regering te Londen. De regering was immers de mening toegedaan dat het zwaartepunt in de arrestaties niet bij de illegaliteit zou mogen berusten en dat uitsluitend de politie bevoegd was tot het verrichten van arrestaties. Dit was conform de bepalingen van het Besluit op de Bijzondere Staat van Beleg en het Wetboek van Strafvordering. In de steden in het Zuiden arresteerde de illegaliteit ondertussen voort. Aan de Chef Staf Militair Gezag werd medegedeeld, dat aan deze situatie een einde moest worden gemaakt.¹³ Inmiddels bleken velen bovendien onschuldig te zijn gearresteerd, zodat tegelijkertijd maatregelen getroffen moesten worden

¹¹ L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Deel 10a: het laatste jaar (tweede helft)* (Den Haag 1980), 800.

¹² De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. 10a, tweede helft, 564-565.

¹³ Kwartiermakersvergadering 27 nov. 1944, in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 316-317.

voor vrijlating van deze mensen.¹⁴ In de tussentijd bleken in de bevrijde gebieden uit eigen beweging lokale organisaties voor de opsporing en arrestatie van ‘foute’ elementen van de grond te zijn gekomen. Zo had Nijmegen een politieke recherche, Zuid-Limburg een Opsporingsdienst van het Militair Gezag en waren in veel Noord-Brabantse steden afdelingen voor Politieke Zaken van de BS tot stand gekomen.¹⁵ De onduidelijkheid rondom de arrestatiebevoegdheid werd hierdoor alleen nog maar vergroot.

1.2.3 Compromis van december 1944

Pas in de loop van december 1944 werd een compromis bereikt in de strijd om de arrestatiebevoegdheid. De regering bleef daarbij zo veel mogelijk vasthouden aan haar Londense koers maar bleek toch tot een compromis bereid. Zij besloot in december 1944 de arrestatiebevoegdheid aan de politie toe te vertrouwen voor zover dat mogelijk zou blijken. Richtlijnen in deze geest werden aan de Militaire Commissarissen toegezonden. Volgens de richtlijnen was de politie in het bevrijde gebied inmiddels zover gezuiverd dat zij weer haar gewone arrestatiebevoegdheden zou kunnen uitoefenen. De richtlijnen gaven het Militair Gezag echter de bevoegdheid om andere organen en personen aan te wijzen die met de opsporing en arrestatie belast zouden kunnen worden. De positie van de illegaliteit in de arrestatiekwestie werd nu ook geregeld. Bij het hele beleid inzake arrestaties en vrijlating zouden de Militaire Commissarissen en de Chef Staf zich laten adviseren door commissies van oud-illegalen. De bewegingsruimte van de BS werd uitdrukkelijk beperkt: zij mochten alleen nog arrestaties verrichten wanneer zij in hun militaire werk werden gehinderd. Eventuele arrestanten moesten de BS onmiddellijk aan de politie overhandigen. Relevante informatie over arrestanten moest aan het Militair Gezag of aan de politie worden doorgegeven. Van elke inbewaringstelling moest proces-verbaal van verhoor en een bevel tot inbewaringstelling worden opgemaakt. Alleen het Militair Gezag kon een besluit nemen omtrent vrijlating of vasthouding. Om de politie beter op haar taken voor te bereiden kon zij worden uitgebreid met voormalige illegale werkers, die als hulppolitie konden optreden. Leden van de BS konden ook tot die hulppolitie toetreden, mits zij hun verband met de BS zouden verbreken.

Bij dit compromis werden de groepen van te arresteren personen uitgebreid ten opzichte van de oude regeling als geformuleerd in de Eerste en Tweede Lastgeving. Ook de leden van mantelorganisaties van de NSB, Rijksduitsers en personen die persoonlijke omgang met Duitsers hadden gehad kwamen nu voor arrestatie in aanmerking.¹⁶

Bij bevel van de Bevelhebber van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten van 20 december 1944 werden tenslotte de opsporingsdiensten van de BS met ingang van die datum opgeheven. De door de BS gevormde dossiers moesten voor 1 januari 1945 aan het Militair Gezag worden overgedragen.

¹⁴ Vergadering 1 dec. 1944, in: *Ibidem*, 320.

¹⁵ De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. 10a, tweede helft, 784.

¹⁶ Richtlijnen van de Chef Staf Militair Gezag d.d. 12 dec. 1944, in: *Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 365 en 386-388.

1.3 *Ontwikkelingen in de rest van Nederland, maart - mei 1945*

Het Militair Gezag wilde de opsporing en arrestatie in de nog te bevrijden delen niet laten ontsporen zoals dat in Zuid-Nederland gebeurd was. Het formeel in arrest stellen van alle ‘foute’ elementen diende voortaan een daad van het Militair Gezag te zijn. Het verdere onderzoek, alsmede het doen van voorstellen tot aanvullende arrestaties of vrijlatingen moest geschieden door tot het Militair Gezag behorende opsporingsdiensten. Het arrestatiebeleid zou ‘landelijk’ worden bepaald door een Centrale Opsporingsraad en plaatselijk door onder die raad werkende Politieke Opsporingsdiensten (P.O.D.’s) van het Militair Gezag.¹⁷ Tot de komst van het Militair Gezag en de vorming van deze P.O.D.’s zouden de arrestaties verricht worden door de BS, bij wie de feitelijke macht zou liggen op het moment dat de Duitsers zouden wegtrekken.

Een complex van regelingen en instructies legde voor deze constructie de basis. Kruls combineerde daartoe de Eerste en Tweede Lastgeving tot één ‘Algemene Lastgeving’ van 10 februari 1945.¹⁸ Deze lastgeving was zowel bestemd voor het Zuiden als voor het nog te bevrijden deel van Nederland en bleef van kracht tot het hele land was bevrijd. De categorieën op te pakken ‘foute’ elementen werden opnieuw aangegeven. Duidelijker dan in de eerste lastgevingen werd nu aangegeven, wie geïnterneerd moesten worden en aan wie slechts huisarrest of een gedwongen verblijfplaats moest worden opgelegd. De bevoegdheid tot het verrichten van arrestaties berustte volgens de richtlijnen van december 1944 bij de politie en bij andere organen, die daartoe door het Militair Gezag konden worden aangewezen. Bij de uitvaardiging van de ‘Algemene Lastgeving’ op 10 februari 1945 maakte het Militair Gezag direct gebruik van deze bevoegdheid. Zo werd tegelijk met de ‘Algemene Lastgeving’ een besluit voor de instelling van de Centrale Opsporingsraad (C.O.R.) uitgevaardigd. Aan de C.O.R. werd de opsporing, aanhouding en inbewaringstelling door het Militair Gezag gedelegeerd. De C.O.R. bestond uit oud-illegalen en uit ambtenaren van politie. De C.O.R. droeg de uitvoering van haar taken op aan de Politieke Opsporings Diensten (P.O.D.’s), die eveneens op basis van het instellingsbesluit van 10 februari 1945 waren opgericht. In afwachting van de oprichting van de aparte rechtbanken voor de berechting van de delinquenten werd bij een aantal P.O.D.’s een Commissie van Vrijlating ingesteld. Deze Commissie was belast met de invrijheidstelling van delinquenten.¹⁹

Samen met Bernhard als Bevelhebber van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten trof het Militair Gezag in februari 1945 een regeling waarin de arrestatiebevoegdheid van de BS voor het nog te bevrijden gedeelte van Nederland werd vastgelegd. Onder duidelijke en uitsluitende verantwoordelijkheid van het Militair Gezag zouden arrestatieploegen van de BS beginnen op te treden maar zodra de politie voldoende was gezuiverd en aangevuld, zou de politie deze taken overnemen.²⁰

In april 1945 besloot Chef Staf Militair Gezag Kruls tot een wijziging ten opzichte van de structuur die in het voorjaar van 1945 in het bevrijde Zuiden was opgebouwd. De Opsporingsdiensten ressorteerden aanvankelijk onder de Centrale Opsporings Raad (C.O.R.). In de praktijk betekende dit dat de C.O.R., een orgaan van de illegaliteit, het arrestatiebeleid bepaalde. Alle Militaire Commissarissen in het Zuiden gingen tegen die constructie echter bezwaar maken: zij waren immers verantwoordelijk voor de handhaving van orde en rust. Daarom vonden zij het onverenigbaar met hun positie dat in hun ressort een Opsporingsdienst werkte die zijn bevelen ontving van een rechtstreeks onder de Chef Staf Militair Gezag geplaatst college. De Militaire Commissarissen vonden bovendien dat de oud-illegaliteit door de C.O.R. te veel macht had gekregen. Kruls besloot daarom begin april

¹⁷ Dat de opsporing van politieke delinquenten een belangrijke taak van het Militair Gezag was blijkt uit het kostenoverzicht dat het na maart 1946 publiceerde. Van de totale uitgaven van 99,5 miljoen gulden besteedde het Militair Gezag ruim 15,2 miljoen gulden aan de P.O.D.’s. Ook de bewaring van politieke delinquenten drukte onevenredig zwaar op de begroting. De kosten voor opsporing en bewaring van politieke delinquenten maakten 42% van de totale uitgaven van het Militair Gezag uit. *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 352.

¹⁸ *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 18 (10 februari 1945), 1-3.

¹⁹ *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 268.

²⁰ Besluit nr. 320 van de Chef Staf Militair Gezag, in: *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 18 (10 februari 1945).

1945 om de invloed van de oud-verzetsstrijders sterk in te perken.²¹ De C.O.R. werd omgevormd tot een Centrale Adviescommissie (C.A.C.), die in feite niets meer was dan een adviserend lichaam van oud-verzetsstrijders. De directe rol van de oud-verzetslieden bij de opsporing, aanhouding en inbewaringstelling van delinquenten was hiermee vrijwel uitgespeeld.

In maart 1946 werd de bijzondere staat van beleg opgeheven. Met het aldus verdwijnen van het Militair Gezag kwam een einde aan de nog resterende indirecte bemoeienis van de oud-illegalen met de arrestaties.

²¹ Besluit nr. 733 d.d. 4 apr. 1945 van de Chef Staf Militair Gezag, in: *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 25 (13 april 1945).

1.4 *Optreden tegen economische collaboratie, 1946-1947*

Van enige uniformiteit in de opsporing en afhandeling van economische collaboratie was vlak na de bevrijding geen sprake. De toelichting op de Algemene Lastgeving was zo onduidelijk dat een eenduidige uitleg van de bepalingen niet mogelijk bleek. In de Algemene Lastgeving werden economische collaborateurs niet met name genoemd, zodat zij in de meeste militaire commissariaten niet werden gearresteerd. Bovendien heerste er grote onzekerheid over de vraag, in hoeverre het Besluit herstel rechtsverkeer en het Besluit vijandelijk vermogen op economische collaboratie van toepassing waren. In sommige commissariaten werd aan economische collaborateurs een meldingsplicht opgelegd; in andere commissariaten werden aanvullende bepalingen uitgevaardigd waarin bepaalde vormen van economische samenwerking expliciet strafbaar werden gesteld.²² Economische hulpverlening aan de vijand was bovendien zeer lastig te bewijzen. Onderzoek naar vermeende economische hulpverlening aan de vijand vergde veel technisch, fiscaal onderzoek. De opsporing van economische collaboratie kwam pas na de opheffing van de bijzondere staat van beleg (maart 1946) behoorlijk op gang.

Omdat het onderzoek naar economische collaboratie zo arbeidsintensief was en veel specialisme vergde, besloot men in de loop van 1946 de opsporing van deze categorie feiten onder te brengen in een aparte opsporingsdienst. Plaatselijk gevormde economische opsporingsdiensten werden opgeheven om de opsporingsactiviteiten beter te kunnen organiseren en coördineren. Door het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.) van het Ministerie van Justitie werden in juni 1946 Politieke Recherche Afdelingen Collaboratie (P.R.A.C.'s) ingesteld. Deze P.R.A.C.'s gingen zich uitsluitend met de opsporing van economische collaboratie bezighouden. In tweede instantie werden de P.R.A.C.'s ook ingezet bij onderzoeken ten behoeve van bedrijfszuiveringen.²³ De dossiers van de opgeheven economische opsporingsorganen werden aan de P.R.A.C.'s overgedragen.

De P.R.A.C.'s werkten nauw samen met andere fiscale opsporingsdiensten, zoals de Centrale Vermogens Opsporingsdienst (C.V.O.) en de FIOD. Om dubbel werk te voorkomen moesten de P.R.A.C. en de C.V.O. elkaar inlichten over lopende onderzoeken. Het hoofd van de P.R.A.C. was daarnaast verplicht om overleg te voeren met de inspecteur van de Belastingdienst in zijn ressort, alsmede met de FIOD wanneer het zaken van landelijk belang betrof. De inspecteur van de Belastingen kon desnoods de Rijksaccountantsdienst inschakelen.

Gelijktijdig met de oprichting van de P.R.A.C.'s werd bij het D.G.B.R. een Bureau Collaboratie ingesteld, dat onder andere tot taak had om de opsporing en vervolging van economische collaboratie centraal aan te sturen door het opstellen van richtlijnen. Pas nu kwam er enige duidelijkheid omtrent wat onder strafbare collaboratie zou worden verstaan. Aanvankelijk concentreerden de richtlijnen van het Bureau Collaboratie zich op de vraag, wat in de verschillende bedrijfstakken gebeurd was om zo de houding van de individuele onderneming te kunnen toetsen aan de houding die in het algemeen in de bewuste bedrijfstak was aangenomen. In april 1947 kwamen er nieuwe richtlijnen, die er ditmaal op gericht waren het aantal vervolgingen te beperken. Zo hoopte men in elk geval de meest ernstige gevallen van collaboratie te kunnen onderzoeken en vervolgen. Volgens deze richtlijnen moest vooral de houding van de leider van het bedrijf onderzocht worden. Het onderzoek richtte zich daarbij vooral op de vraag, of een bedrijf meer voor de bezetter had gedaan dan strikt nodig was geweest. Daarnaast zou erop worden gelet of een bedrijf zich schuldig had gemaakt aan het inkopen voor Duitse instanties en of die betreffende goederen het land verlaten hadden, waardoor de Nederlandse bevolking gedupeerd werd.²⁴ Het enkele feit dát men voor de Duitsers had gewerkt, betekende dus nog geen strafbare collaboratie.

In het najaar van 1947 bleek dat er een enorme achterstand was in de nog te behandelen zaken. Een onderzoek van de nog resterende zaken in een redelijk tijdsbestek bleek met de beperkte personele

²² *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 260-261.

²³ Beschikking D.G.B.R. van sept. 1946, in: A.D. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag. De geschiedenis van de Bijzondere Rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog* (Assen 1978), 399. De zuiveringen zijn in dit rapport buiten beschouwing gelaten.

²⁴ *Handelingen van de Tweede Kamer (HTK) 1947*, 1344.

middelen niet mogelijk. Minister van Justitie Van Maarseveen besloot daarom prioriteiten te stellen en aan de beschikbare tijd een limiet te verbinden. Behalve de grote achterstand in het onderzoek speelde bij het nemen van deze beslissing het streven van de regering mee, om de bijzondere rechtspleging binnen afzienbare tijd te gaan afronden. Van Maarseveen was van mening dat de vervolging van collaboratie niet tot in lengte van dagen mocht duren.²⁵ Hij stuurde dan ook aan op een gefaseerde, bewuste opheffing van de opsporing van economische collaboratie. Het opsporingsonderzoek zou uiterlijk tot 30 juni 1948 mogen duren. Uiterlijk op 1 december 1947 moesten de P.R.A.C.'s bij de procureurs-fiscaal een lijst indienen met de zwaarste gevallen, die vermoedelijk een vrijheidsstraf zouden opleveren. Na 1 maart 1948 mochten geen nieuwe zaken meer in behandeling genomen worden.²⁶ Het aantal P.R.A.C.'s werd met ingang van januari 1948 teruggebracht tot één per ressort van een Bijzonder Gerechtshof. Deze nog resterende P.R.A.C.'s werden uiteindelijk met ingang van 1 juli 1948 opgeheven. De lopende onderzoeken werden aan de gewone politie overgedragen.

De liquidatie van de opsporing van economische collaboratie stuitte op verzet van de illegaliteit. Ook een groep Kamerleden had principiële bezwaren tegen de voornemens van Van Maarseveen. Een aantal kamerleden diende zelfs een motie in waarbij van de minister geëist werd, te garanderen dat ten aanzien van economische collaborateurs het recht zijn loop zou hebben. De motie werd met 44 stemmen tegen en 25 stemmen vóór verworpen.²⁷ Van Maarseveen kreeg daarmee het groene licht om de liquidatie van de P.R.A.C.'s door te zetten.

²⁵ *HTK 1947-1948*, 590 en 623-625.

²⁶ Belinfante, *In plaats van Bijljesdag*, 412-413.

²⁷ Zie bijvoorbeeld *HTK 1947*, 623-625. Voor de indiening en behandeling van de bedoelde motie, aldaar 624-625.

1.5 Overgang naar genormaliseerde omstandigheden en verhoudingen, 1945-1948

1.5.1 Gefaseerde ontmanteling van het Militair Gezag

Na de bevrijding moest geleidelijk worden toegewerkt naar de opheffing van de bijzondere staat van beleg, zodat de normale gezagsverhoudingen weer konden worden hersteld. De taken en bevoegdheden van het Militair Gezag werden gefaseerd teruggebracht naar het gangbare overheidsapparaat. Daartoe werd in oktober 1945 het Besluit politieke delinquenten 1945 uitgevaardigd.

Het besluit was de overgangsmaatregel die de bijzondere staat van beleg transformeerde in een bestel waarin de normale gezagsverhoudingen weer zouden gaan gelden. De uitzonderlijke bevoegdheden die het Militair Gezag had gehad bij de arrestatie en bewaring van delinquenten werden geleidelijk afgebouwd. Door de opheffing van de bijzondere staat van beleg zouden deze bevoegdheden terugvallen aan de politie. De net gezuiverde politie was vermoedelijk echter niet opgewassen tegen de duizenden zaken die nog op behandeling wachtten. Daarom werden de nog resterende opsporings- en arrestatiebevoegdheden van het Militair Gezag met ingang van 1 maart 1946 overgeheveld naar de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven.²⁸ De minister van Justitie wees daartoe ambtenaren van politie aan die met de opsporing belast zouden worden en die onder bevel stonden van de procureur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof in hun ressort. Deze opsporingsambtenaren werden georganiseerd in Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s), die met ingang van 1 maart 1946 de taken van de Politieke Opsporingsdiensten (P.O.D.'s) overnamen. De P.O.D.'s werden met ingang van diezelfde datum opgeheven.

De P.R.A.'s ressorteerden onder het ministerie van Justitie. Evenals de P.O.D.'s waren de P.R.A.'s ingesteld als tijdelijk, zelfstandig apparaat, met de bedoeling om de opsporing waar te nemen tot het moment dat de politie daartoe zelf weer in staat was. De leden van de P.R.A.'s kregen daartoe bijzondere politiebevoegdheden voor politieke zaken. Van nu af aan zou alleen de procureur-fiscaal nog last tot bewaring en invrijheidstelling kunnen geven.²⁹ Deze bevoegdheid had tot dat moment berust bij de P.O.D.'s. Het Militair Gezag had bij elke P.O.D. een gemachtigde benoemd die namens de Chef Staf Militair Gezag bevoegd was tot het geven van een last tot inbewaringstelling en invrijheidstelling van delinquenten. Van een centraal, gecoördineerd beleid was amper sprake geweest. Een aantal P.O.D.'s had daarnaast een Commissie van Vrijlating, die speciaal was belast met invrijheidstelling van delinquenten.

Met ingang van 1 mei 1946 werd het Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.) eveneens belast met de opsporing van feiten waarop het BBS en het Tribunaalbesluit van toepassing waren.

De arrestatiebevoegdheid had tot dusverre bij het Militair Gezag berust. Met de opheffing van de bijzondere staat van beleg zou de rechtsgrond voor de arrestaties wegvallen. De arrestatiebevoegdheid werd daarom met ingang van 1 maart 1946 neergelegd bij de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven. Ingevolge de bepalingen van het Besluit politieke delinquenten 1945 hadden de procureurs-fiscaal inmiddels al een centrale rol gekregen bij de afwikkeling van de zaken door de rechtbanken van de bijzondere rechtspleging. De invrijheidstelling en buitenvervolginstelling van politieke delinquenten waren al aan de taken van de procureur-fiscaal toegevoegd. Het wijzigingsbesluit op het Besluit politieke delinquenten voorzag in de instelling van de functie van officier-fiscaal. Dit was een ambtenaar die door de procureur-fiscaal belast kon worden met bewaring en verlenging daarvan, met invrijheidstelling en met buitenvervolginstelling van lichte zaken.

²⁸ Besluit van 19 november 1945, Stb. F 280, in werking getreden per 1 maart 1946.

²⁹ De handelingen inzake opsporing, inbewaringstelling, invrijheidstelling en buitenvervolginstelling die onder verantwoordelijkheid van de procureur-fiscaal werden uitgevoerd zijn beschreven in hoofdstuk 2.

1.5.2 Instelling van het D.G.B.R.

Het Militair Gezag verdween met de opheffing van de bijzondere staat van beleg per 1 maart 1946.³⁰ De nog lopende zaken zouden worden afgewikkeld door het Afwikkelingsbureau Militair Gezag, dat in Den Haag was gevestigd. De coördinerende bevoegdheden van het Militair Gezag ten aanzien van de bijzondere rechtspleging werden overgenomen door een speciaal daartoe ingesteld Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.) van het Ministerie van Justitie. Directeur-Generaal van het D.G.B.R. was mr. B.I.A.A. ter Veer. Het D.G.B.R. ging zich met alle facetten van de bijzondere rechtspleging bezighouden, waaronder de coördinatie van het opsporings- en vervolgingsbeleid van de procureurs-fiscaal. Met uitzondering van de rechtsprekende organen kwamen de organen van de bijzondere rechtspleging onder de bevelen van dit D.G.B.R. te staan. In feite was het de taak van dit directoraat-generaal om zichzelf zo snel mogelijk overbodig te maken doordat de berechting zover zou zijn gevorderd dat opsporing, rechtspraak en tenuitvoerlegging van opgelegde straffen zonder verstoring van de normale gang van zaken aan het reguliere apparaat konden worden overgegeven.

Het D.G.B.R. werd opgeheven met ingang van 1 januari 1949.

1.5.3 Verbetering rechtspositie arrestanten

Door de normalisering van de arrestatie- en opsporingsregelingen kon nu ook meer aandacht worden besteed aan de rechtszekerheid van de delinquenten. Veel mensen waren ten onrechte gearresteerd. Van veel arrestaties en verhoren waren bovendien nooit processen-verbaal gemaakt, zodat de betreffende zaken niet behandeld konden worden en de gearresteerden soms maanden in kampen doorbrachten zonder dat er iets met hun zaak gebeurde.

In de eerste maanden na de bevrijding werd door het Militair Gezag een aanvang gemaakt met het aanleggen van dossiers van tot dan toe ongedocumenteerde zaken. Ambtelijke diensten werden door de minister van Justitie opgeroepen hieraan zo veel mogelijk medewerking te verlenen.³¹ In december 1945 deed de Chef Staf Militair Gezag een circulaire uitgaan waarin opgave werd verzocht van de gedetineerden waarvan geen arrestatiebevel of processen-verbaal van inbewaringstelling of -verhoor gevonden konden worden. Nog in mei 1946 moest dit verzoek worden herhaald.³²

Een ander punt van aandacht werd de rechtspositie van de gearresteerden. De rechten van de arrestanten waren tot nu toe nergens vastgelegd. Pas in oktober 1945 kwam hiervoor een eerste regeling. Met het Besluit politieke delinquenten 1945 werd voorzien in nadere regels omtrent inbewaringstelling en invrijheidstelling van politieke delinquenten. Deze bepalingen waren een eerste stap in de richting van een regeling die aansloot op de procedures van het gewone recht.³³

Mensen die op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg gearresteerd waren, konden nu nog maar veertien dagen worden vastgehouden. Een verlenging van die bewaring kon alleen gebeuren met toestemming van de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven. Verlenging van bewaring kon telkens met drie maanden gebeuren. De procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven kregen nu ook de bevoegdheid, aanwijzingen en bevelen te geven aan degenen die door het Militair Gezag belast waren met aanhouding, onderzoek en bewaring van personen. De mogelijkheden tot invrijheidstelling werden verruimd. Een bewaarde kon nu in vrijheid worden gesteld indien er geen grond (meer) was om hem langer vast te houden; indien zijn schuld een maatregel als bedoeld in het B.B.S. of het Tribunaalbesluit niet rechtvaardigde of wanneer te verwachten was dat de duur van de nog op te leggen vrijheidsstraf al in bewaring was doorgebracht. Bovendien kon een bewaarde nu op basis van sociale en geestelijke omstandigheden worden vrijgelaten. Over de vrijlating van bewaarden besliste nu de procureur-fiscaal.

³⁰ *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 45 (2 maart 1946).

³¹ Brief van minister van Justitie Kolfchoten aan de andere ministers d.d 17 juli 1945, in: *Staatscourant* 1945, nr. 97.

³² *Belinfante, In plaats van Bijltjesdag*, 61.

³³ Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), gewijzigd bij KB F 280.

Pas in 1947 werd voor arrestanten de mogelijkheid gecreëerd om bij de rechter in beroep te gaan tegen hun bewaring.³⁴ De structurele overbelasting van de rechtbanken van de bijzondere rechtspleging in de eerste jaren na de bevrijding was de reden dat deze mogelijkheid niet eerder kon worden gerealiseerd.

1.5.4 Liquidatie van de bijzondere organen, belast met opsporing en arrestatie

In de loop van 1946-1947 werd het aantal P.R.A.'s geleidelijk teruggebracht. Zij bleven aanvankelijk zelfstandig bestaan onder de minister van Justitie. De resterende P.R.A.'s werden met ingang van 1 januari 1948 geïncorporeerd in de gemeentepolitie. Bij elk van de vijf Bijzondere Gerechtshoven bleef één P.R.A. ter beschikking staan van de procureur-fiscaal in het betreffende ressort. Nadat ook het aantal P.R.A.C's met ingang van januari 1948 was teruggebracht tot één P.R.A.C. per Bijzonder Gerechtshof, werden de overgebleven P.R.A.C.'s met ingang van 1 juli 1948 opgeheven. Het resterende opsporingswerk werd overgedragen aan de gewone politie.

Het D.G.B.R. werd opgeheven met ingang van 1 januari 1949 en omgezet in een afwikkelingsbureau bij het Ministerie van Justitie, het Bureau Bijzondere Rechtspleging. De opsporing van politieke delinquenten onder leiding van het D.G.B.R. werd met ingang van 1 januari 1949 als beëindigd beschouwd.

³⁴ Wet van 27 juni 1947 (Stb. H 206), 'houdende nadere voorzieningen met betrekking tot de bijzondere rechtspleging'.

1.6 Internationale samenwerking inzake opsporing en arrestaties

De Verklaring van St. James' Palace van 13 januari 1942 rangschikte de bestraffing en daarmee de opsporing van oorlogsmisdadigers onder de voornaamste doeleinden van de oorlog. In 1943 was door de Verenigde Naties een United Nations War Crimes Commission (U.N.W.C.C.) opgericht waarin ook Nederland vertegenwoordigd was. Deze in Duitsland gevestigde commissie zou zorg dragen voor de vorming van dossiers en voor de coördinatie van de opsporing en berechting van oorlogsmisdadigers. Per land moesten daarvoor de nodige gegevens bijeen worden gebracht door een speciaal daartoe ingestelde nationale commissie. Nederland stelde hiertoe een eigen Commissie Oorlogsmisdrijven in. Na de bevrijding werd de opsporing breder opgezet. Hiertoe werd in mei 1945 het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven uitgevaardigd.³⁵ Het Besluit had uitsluitend betrekking op die misdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing waren en die gepleegd waren door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen. De opsporing betrof met name die personen, die zich buiten Nederlands grondgebied bevonden en die zodoende buiten bereik van het nationale opsporingsapparaat waren. Het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven gaf de Nederlandse justitie de mogelijkheid om deze personen in internationaal verband op te sporen en aan te houden. Vervolgens konden deze mensen dan door de Bijzondere Gerechtshoven worden berecht. Anders dan bij de 'gewone' politieke delinquenten, voor wier aanhouding een bevel tot inbewaringstelling van de procureur-fiscaal nodig was, konden deze oorlogsmisdadigers zonder meer worden vastgehouden wanneer hun naam op de U.N.W.C.C.-lijst van oorlogsmisdadigers voorkwam. Ingevolge de Verklaring van St. James' Palace werd in Parijs C.R.O.W.C.A.S.S. ingesteld, een centraal bureau voor de registratie van gegevens betreffende oorlogsmisdadigers. Deze gegevens werden verschaft door de landen die de Verklaring hadden ondertekend.

De Nederlandse Commissie Oorlogsmisdrijven (Netherlands War Crimes Commission, N.W.C.C.) werd belast met het opsporen van oorlogsmisdadigers als bedoeld in de Verklaring van januari 1942. Een door de Commissie in Nederland ingesteld Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (B.O.O.M.) ging gegevens verzamelen omtrent in Nederland door niet-Nederlanders gepleegde oorlogsmisdrijven. De procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven gaven aan de Commissie door welke verdachten zich buiten het Nederlands grondgebied bevonden, waarna de Commissie een onderzoek instelde. De Commissie werd in haar opsporingswerkzaamheden bijgestaan door daartoe door de minister van Justitie aangewezen opsporingsambtenaren. Daarnaast waren zgn. 'subcommissies' met de opsporing van deze feiten belast. De dossiers met betrekking tot de onderzochte zaken werden vervolgens ingeleverd bij de United Nations Commission for the investigation of War Crimes. Afschriften van deze dossiers werden gezonden aan de minister van Justitie. Het onderzoek in de vijandelijke gebieden werd verricht door speciaal daartoe door de ministers van Oorlog en Marine aangestelde verbindingsofficieren, die eveneens hun bevindingen aan de Commissie rapporteerden. Zij moesten gezochte oorlogsmisdadigers in Duitsland lokaliseren en hun uitlevering bevorderen. De Duitse oorlogsmisdadigers werden ondergebracht in kamp Vught. Gelijktijdig met de instanties die hun opsporingswerkzaamheden verrichtten op basis van de Verklaring van St. James' Palace hield ook het Bureau Nationale Veiligheid zich bezig met de internationale opsporing van personen die in Nederland voor de Duitsers gewerkt hadden.

Bij de internationale opsporing van oorlogsmisdadigers werd uiteraard nauw met de Geallieerde bezettingsautoriteiten in Duitsland samengewerkt. De Geallieerden besloten met ingang van 31 december 1947 alle werkzaamheden inzake de opsporing en berechting van oorlogsmisdadigers te beëindigen. Na 31 december 1947 werden geen uitleveringsverzoeken voor oorlogsmisdadigers meer in behandeling genomen.³⁶ Nederland besloot daarom prioriteiten te stellen en alleen nog uitleveringsverzoeken in te dienen voor die in Duitsland verblijvende personen, ten aanzien van wie

³⁵ Besluit van 29 mei 1945 (Stb. F 85).

³⁶ 'War criminals' waren die personen, die zich ten opzichte van burgers van een Geallieerde staat schuldig zouden hebben gemaakt aan inbreuk op de wetten en gebruiken inzake de oorlogsvoering. Algemeen Rijksarchief (ARA), archief Bureau Coördinatie D.G.B.R., inv.nr. 194, circulaire D.G.B.R. afd. II d.d. 30 juli 1947.

redelijkerwijs te verwachten was dat een straf van meer dan 10 jaar zou worden opgelegd. De procureurs-fiscaal moesten daartoe nauwer gaan samenwerken met de taakopvolger van het inmiddels opgeheven B.O.O.M., het Bureau Coördinatie van het D.G.B.R.³⁷ De uitlevering van collaborateurs ('traitors') werd echter pas met ingang van 30 april 1949 gestaakt.³⁸

³⁷ ARA, archief Bureau Coördinatie D.G.B.R., inv.nr. 14, vergadering vertegenwoordigers D.G.B.R., voormalige ambtenaren B.O.O.M. en advocaten-fiscaal, 4 augustus 1948.

³⁸ Onder 'traitors' werden die personen verstaan, die in het bezit waren van de nationaliteit van de uitlevering vragende staat en die zich schuldig zouden hebben gemaakt aan het verlenen van actieve hulp aan de vijand. ARA, archief Bureau Coördinatie D.G.B.R., inv.nr. 371, nota d.d. 18 maart 1949 aan de DG D.G.B.R.

1.7 Actoren opsporing en arrestatie

Actoren, (overwegend) nationaal werkterrein

1. Adviescommissie van de Militaire Commissaris

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Het toezien op een gelijke wijze van werken van de politieke recherche-apparaten in het district. Het contact houden met de leiding van de illegaliteit, alsmede met de Centrale Adviescommissie in het district. Het adviseren terzake van vrijlating van inbewaringgestelden.

2. Centrale Opsporingsraad (C.O.R.)

Periode: 1945

Instelling

Krachtens art. 1 van de Beschikking Instelling Centrale Opsporingsraad, 10 feb. 1945 (Publicatieblad MG nr. 18).

Organisatie, samenstelling

Samengesteld uit vijf leden, door de Chef Staf Militair Gezag (C.S.M.G.) evt. uit te breiden tot zeven. Vier leden werden benoemd op gezamenlijke voordracht van ondergrondse organisaties. Een lid vertegenwoordigde de C.S.M.G. De C.O.R. stond onder bevel van de C.S.M.G. en van de Geallieerde militaire autoriteiten.

Taken, bevoegdheden

Het opsporen, onderzoeken en aanwijzen van personen die behoorden tot een van de categorieën, bedoeld in de Algemene Lastgeving van het Militair Gezag (d.d. 10 feb. 1945). Het opsporen en aan plaatselijke gezagsdragers van het Militair Gezag voor inbewaringstelling overdragen van personen. Het opsporen en het aan plaatselijke gezagsdragers van het Militair Gezag voordragen van de personen, aan wie een gedwongen verblijfplaats diende te worden aangewezen of beperkte bewegingsvrijheid of meldingsplicht diende te worden opgelegd.

Deze taken werden uitgevoerd met behulp van de P.O.D.'s.

Opheffing, opvolger

Krachtens een beslissing van de C.S.M.G. (Publicatieblad MG nr. 25) werd de C.O.R. begin april 1945 opgeheven. Haar taken werden overgeheveld naar de Centrale Advies Commissie (C.A.C.).

3. Centrale Adviescommissie (C.A.C.)

Periode: 1945-1946

Instelling

Opvolger van de C.O.R., ingesteld 4 april 1945 (Publicatieblad MG nr. 25).

Organisatie, samenstelling

Ressorteerde onder sub sectie IIB (Juridische Zaken) van het Militair Gezag. Samengesteld uit vier leden, eventueel door de C.S.M.G. tot elf uit te breiden. Benoeming en ontslag gebeurden door de C.S.M.G., na voordracht door de organisaties van oud-verzetsstrijders.

Taken, bevoegdheden

Het adviseren van de C.S.M.G. ten aanzien van het werk van de Politieke Opsporingsdiensten. Het aan de C.S.M.G. voorstellen van personen die tot hoofdinspecteur en inspecteur van de P.O.D.'s zouden worden benoemd. Het adviseren van de C.S.M.G. omtrent het al dan niet in bewaring stellen van personen, alsmede omtrent het al dan niet opleggen van een gedwongen verblijfplaats, een beperkte bewegingsvrijheid of een meldingsplicht.

Opheffing, opvolger

Vermoedelijk opgeheven met de opheffing van de Bijzondere staat van beleg (maart 1946).

4. Politieke Opsporings Diensten (P.O.D.'s)

Periode: 1945-1946

Instelling

Krachtens art. 2 van de Beschikking Instelling Centrale Opsporingsraad, 10 feb. 1945 (Publicatieblad MG nr. 18). Instelling gebeurde aanvankelijk door de C.O.R.; m.i.v. 4 april 1945 vond instelling plaats door de Militaire Commissaris van de betreffende provincie (Publicatieblad MG nr. 25).

Organisatie, samenstelling

Ingesteld in ieder kanton of groep van kantons. Samengesteld uit drie leden of zoveel als de C.O.R. noodzakelijk achtte. M.i.v. 4 april 1945 gebeurden instelling en benoeming door de Militaire Commissaris van de betreffende provincie. Elke P.O.D. bestond uit minimaal drie leden. Een Militaire Commissaris kon in zijn provincie meerdere P.O.D.'s instellen.

Onderdeel van een aantal P.O.D.'s was de Commissie van Vrijlating, die -in afwachting van de oprichting van de bijzondere rechtbanken- belast was met de invrijheidstelling van delinquenten.

Taken, bevoegdheden

Het opsporen, onderzoeken en aanwijzen van personen die conform de Algemene Lastgeving in bewaring moesten worden gesteld. Het opsporen en voordragen van personen die niet in de Algemene Lastgeving werden genoemd maar die desondanks voor inbewaringstelling in aanmerking kwamen. Het opsporen en voordragen van personen die aan wie een gedwongen verblijfplaats, beperking van bewegingsvrijheid of een meldingsplicht diende te worden opgelegd.

Opheffing, opvolger

Met de opheffing van de P.O.D.'s per 1 maart 1946 werden bovengenoemde taken overgenomen door de Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s).

5. Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s)

Periode: 1946-1948

Instelling

Met ingang van 1 maart 1946 ingesteld als opvolger van de P.O.D.'s. Instelling bij beschikking van de minister van Justitie van 31 januari 1946 (Stcrt. 1946, nr. 48) op grond van art. 1-2 van Stb. F 280.

Organisatie, samenstelling

De P.R.A.'s ressorteerden onder het ministerie van Justitie en stonden onder directe leiding van het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.). De organisatie en de districtsindeling van de P.R.A.'s werden vastgesteld door de DG van het D.G.B.R. De DG van het D.G.B.R. gaf voorschriften ten aanzien van de werkwijze van de P.R.A.'s en hield toezicht op de verschillende afdelingen.

Aan het hoofd van elke P.R.A. stond een hoofd van politieke recherche. De P.R.A.'s bestonden uit bezoldigde en onbezoldigde ambtenaren van politie.

Taken, bevoegdheden

Het samenstellen van dossiers ten behoeve van inbewaringstelling en berechting van politieke delinquenten. Het aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van nog in vrijheid zijnde politieke delinquenten. De P.R.A.'s hadden voor de uitvoering van genoemde taken bijzondere politiebevoegdheid voor politieke zaken.

Opheffing, opvolger

Tussen 1946 en 1947 werd begonnen met de opheffing van de P.R.A.'s. De laatste P.R.A.'s werden opgeheven met ingang van 1 januari 1948. De taken van de P.R.A.'s werden overgenomen door de gemeentepolitie.

6. Politieke Recherche Afdelingen Collaboratie (P.R.A.C.'s)

Periode: 1946-1948

Instelling

Ingesteld op 6 juni 1946 bij beschikking van het D.G.B.R.

Organisatie, samenstelling

De P.R.A.C.'s waren onderdeel van de P.R.A.'s en werden ingesteld in alle provinciehoofdsteden en in de grote industriecentra. De P.R.A.C.'s hadden twee afdelingen: een afdeling 'boekenonderzoek' en een afdeling recherche, belast met opsporingswerkzaamheden.

Het hoofd van een P.R.A.C. werd benoemd en ontslagen door de DG D.G.B.R. Hij verrichte zijn werkzaamheden formeel onder verantwoordelijkheid van het hoofd van de P.R.A. waarvan de betreffende P.R.A.C. deel uitmaakte.

Taken, bevoegdheden

Het onderzoeken van economische delicten en het opsporen van verdachten. Na 26 september 1946 waren de P.R.A.C.'s bovendien mede belast met het onderzoek inzake bedrijfszuiveringen (hier niet behandeld).

Opheffing, opvolger

Opheffing met ingang van 1 juli 1948. De resterende werkzaamheden werden overgedragen aan de gemeentepolitie.

7. Militair Gezag

Periode: 1944-1946

Instelling

Krachtens het Besluit op de bijzondere staat van beleg, 11 sept. 1943 (D 60); ingesteld bij KB van 19 juli 1944 door de Nederlandse regering te Londen.

Organisatie (voor zover de bijzondere rechtspleging betreffende)

7.1 Chef van de Staf Militair Gezag (CSMG): Belast met de uitvoering van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, hiertoe bijgestaan door in de verschillende provincies, districten en gemeenten optredende **Militaire Commissarissen**. Deze Militaire Commissarissen stonden onder bevel van de C.S.M.G., die zelf rechtstreeks verantwoording verschuldigd was aan de minister van Oorlog.

7.2 Staf Militair Gezag: Onderverdeeld in 1. een stafbureau, 2. een secretariaat, 3. een bureau repatriëring, 4. een bureau grensbewaking en 5. een aantal secties, die overeenkwamen met de voornaamste takken van overheidszorg: Binnenlandse Zaken (I), Juridische Zaken en Kampen (II), Politie (III), Brandweer en Luchtbescherming (IV), Financiën (V), Economische Zaken (VI), Transport (VII), Volksgezondheid (VIII), Openbare Werken (IX), Arbeidszaken (X), Voorlichting (XI), PTT en censuur (XII), Sociale Zaken (XIII) en Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (XIV).

Onderdelen van de Staf MG die betrekking hadden op de bijzondere rechtspleging:

7.3 Sectie II (Juridische Zaken), subsectie B

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Aangelegenheden betreffende inbewaringstelling en voorbereiding van vervolging van politieke delinquenten.

Deze taken werden aanzienlijk beperkt door de bij het Besluit politieke delinquenten 1945 aan de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven verleende bevoegdheden (Stb. F 244).

Opheffing, opvolger

Opgeheven per 1 januari 1946. Met ingang van die datum werden de werkzaamheden overgedragen aan het D.G.B.R.

7.4 Sectie II (Juridische Zaken), subsectie D

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Leiding over en toezicht op de bewarings- en verblijfskampen.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 1 januari 1946. Met ingang van die datum werden de werkzaamheden overgedragen aan het D.G.B.R.

7.5 Sectie III Politie en inlichtingen³⁹

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Het voorbereiden van de zuivering van de Nederlandse politie. Het opsporen en arresteren van landverraders en N.S.B.'ers, in overleg met Sectie II. Het in samenwerking met Sectie II inrichten van bewarings- en verblijfskampen en het houden van toezicht daarop. Het in samenwerking met Sectie II voorbereiden van strafvervolging, inbewaringstelling en aanwijzing van een gedwongen verblijfplaats.

Opheffing, opvolger

De werkzaamheden betreffende opsporing en veiligheid werden met ingang van 29 mei 1945 overgenomen door het Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.). De sectie werd in januari 1946 opgeheven.

8. Binnenlandse Strijdkrachten (B.S.)

Periode: 1944-1945

Instelling

Opgericht in het voorjaar van 1944. Rechtsgrond vastgesteld bij KB van 5 september 1944 (Stb. E 62).

Organisatie, samenstelling

Samengesteld uit de verzetsorganisaties Orde Dienst (O.D.), Raad van Verzet (R.v.V.) en Landelijke Knok Ploegen (L.K.P.). De B.S. vielen uiteen in Stoottroepen en Bewakingstroepen.

Geleid door reserve-kolonel van de generale staf van de Nederlandse Strijdkrachten, H. Koot.

Taken, bevoegdheden

De B.S. bestonden uit Stoottroepen, die aan de strijd deelnamen, en uit Bewakingstroepen, die ten dienste van het Militair Gezag allerlei binnenlandse taken uitvoerden, zoals het bewaken van kampen.

Opheffing

De afwikkeling van de B.S. begon in augustus 1945. De verschillende afwikkelingsactiviteiten werden gecombineerd in één centraal afwikkelingsbureau, dat zijn werkzaamheden in oktober 1947 beëindigde.

³⁹ F.A.C. Kluiters, *De Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten* (Den Haag 1993), 274-285.

9. **Directoraat-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.)**

Periode: 1946-1949

Instelling

Werkzaamheden aangevangen per 1 januari 1946; taak en bevoegdheden vastgesteld bij besluit van de minister van Justitie van 19 december 1945 (Stcrt. 1945, nr. 140).

Organisatie, samenstelling

Het D.G.B.R. ressorteerde onder het ministerie van Justitie. Onderdeel van het D.G.B.R. was het Bureau Collaboratie (opgericht in juni 1946), dat tot taak had richtlijnen op te stellen voor de opsporing en vervolging van economische collaboratie.

Taken, bevoegdheden

Het voorbereiden en ten uitvoer leggen van alle wettelijke maatregelen en de behandeling van alle zaken die de bijzondere rechtspleging betreffende. Het adviseren van de minister in alle zaken met betrekking tot de bijzondere rechtspleging. Het leiden van en het toezicht houden op de opsporing, aanhouding, bewaring, invrijheidstelling, buitenvervolginstelling en vervolging van personen, verdacht van een strafbaar feit waarop het B.B.S. van toepassing was, en van personen, genoemd in art. 1 van het Tribunaalbesluit. Het houden van toezicht op de executie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie, en op de tenuitvoerlegging van bijzondere maatregelen, opgelegd door de Tribunaal. Het zorg dragen voor de materiële, geestelijke en sociale verzorging van personen aan wie internering was opgelegd. Het voorbereiden van verzoeken om gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie. Het houden van toezicht op de reclassering van politieke delinquenten. Het vaststellen van algemene en bijzondere instructies ten aanzien van de wijze waarop alle natuurlijke of rechtspersonen, colleges en organen, aan wie enige taak op het gebied der bijzondere rechtspleging was opgedragen, deze taken uitvoerden; de rechtsprekende organen van de bijzondere rechtspleging hiervan uitzonderd.

De DG van het D.G.B.R. kon de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven zo dikwijls als nodig was in vergadering bijeenroepen. Van deze vergadering was de DG de voorzitter.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 1 januari 1949. Opvolger was het Bureau Bijzondere Rechtspleging.

10. **Bureau Bijzondere Rechtspleging**

Instelling

1949-1958

Organisatie, samenstelling

Onderdeel van de toenmalige tweede afdeling van het ministerie van Justitie, Staats- en Strafrecht van de Hoofdafdeling Publiekrecht.

Taken, bevoegdheden

Het behandelen van verzoeken en klachten van politieke delinquenten inzake internering, verbeurdverklaring, herstel van rechten en kwijtschelding van boetes. Het verstrekken van inlichtingen uit en het verlenen van inzage in dossiers m.b.t. politieke delinquenten.

Opheffing, opvolger

Het Bureau Documentatie van de Hoofdafdeling Publiekrecht werd belast met het verstrekken van inlichtingen uit en het verlenen van inzage in dossiers m.b.t. politieke delinquenten. Nationaliteitskwesties werden voortaan behandeld door de Hoofdafdeling Privaatrecht.

11. **Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.)**

Periode: 1945-1946

Instelling

Opgericht op 29 mei 1945.

Organisatie, samenstelling

De opsporing van oorlogsmisdadigers ressorteerde onder 'Afdeling D', belast met de opruiming van de restanten van Duitse spionage- en sabotagediensten in Nederland. Een onderdeel hiervan was het instellen van onderzoeken tegen personen die als oorlogsmisdadigers konden worden aangemerkt.

Taken, bevoegdheden

Omschreven in de beschikking van het Militair Gezag no. 979 van 29 mei 1945: het opsporen van in Nederland achtergebleven Duitse spionage- en sabotage-organisaties, alsmede het coördineren van activiteiten met betrekking tot de nationale veiligheid.

Met ingang van 1 mei 1946 werd het B.N.V. belast met de opsporing van strafbare feiten waarop BBS en Tribunaalbesluit van toepassing waren. Hiermee konden bij het B.N.V. werkzame onbezoldigde

ambtenaren van politie worden belast. Deze onbezoldigde ambtenaren van politie werden door de minister van Justitie aangesteld.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 31 december 1946. Opvolger was de Binnenlandse Veiligheidsdienst (B.V.D.).

12. Minister van Justitie

Periode: 1945-1948

Taken, bevoegdheden

Het handhaven van openbare orde en rust. Het doen aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van personen en het daartoe doen aanstellen van opsporingsambtenaren. Het doen verrichten van huiszoekingen. Het geven van instructies aan de procureurs-generaal in hun hoedanigheid van Directeur van Politie in hun ressort Het instellen van de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven en haar subcommissies, alsmede het benoemen van haar leden.

Niet nader uitgewerkte actoren

Procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof

Commissarissen van politie

Waterschouten

(Onder-) officieren der marechaussee

Rijksveldwachters

Gemeenteveldwachters

Ambtenaren van politie

Centrale Vermogens Opsporingsdienst (C.V.O.)

F.I.O.D.

Inspecteurs van Belastingen

Rijksaccountantsdienst

Actoren, (deels) internationaal werkterrein

1. (Nederlandse) Commissie Oorlogsmisdrijven (Netherlands War Crimes Commission, N.W.C.C.)

Periode: 1945-1948

Instelling

Ingesteld krachtens het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85). Basis voor de instelling was de Verklaring van St. James's Palace van 13 januari 1942.

Organisatie, samenstelling

De N.W.C.C. had o.a. vertegenwoordigingen in Herford, Hamburg, Bad Salzuflen en Bad Oeynhausen (Dld.). Samengesteld uit een voorzitter, een vice-voorzitter, gewone leden en een of meer secretarissen, die op voordracht van de minister van Justitie door de Kroon werden benoemd. De gewone leden waren opsporingsambtenaren in de zin van art. 142 van het Wetboek van Strafvordering. De Commissie kon zich doen bijstaan door daartoe door de minister van Justitie aangewezen opsporingsambtenaren; deze ambtenaren werkten volgens opdracht van de Commissie.

Taken, bevoegdheden

De opsporing van oorlogsmisdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing waren en die waren gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen. Het verzamelen van alle daaromtrent verkrijgbare gegevens. Het verrichten van administratief onderzoek in de Geallieerde kampadministratie. Het gereed maken en het inzenden van zaken bij de United Nations War Crimes Commission (U.N.W.C.C.).

De N.W.C.C. ressorteerde zowel onder de minister van Justitie als onder de minister van Oorlog. De N.W.C.C. telde namelijk ook militaire leden.

Opheffing

Opheffing per 31 maart 1948. De nog resterende werkzaamheden werden afgehandeld door de Consul-Generaal der Nederlanden te Hamburg.

1.1 Subcommissies inzake oorlogsmisdrijven

Periode: 1945-1948

Instelling

Ingesteld krachtens het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85). Basis voor de instelling was de Verklaring van St. James's Palace van 13 januari 1942.

Organisatie, samenstelling

De subcommissies waren gevestigd te Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en in de provinciehoofdsteden. De commissies bestonden uit een rechtsgeleerde voorzitter, uit tenminste twee leden met de hoedanigheid van opsporingsambtenaar en uit een secretaris. De voorzitter van de subcommissie was het hoofd van politieke recherche in de plaats van vestiging.

Taken, bevoegdheden

Het opsporen en verzamelen van gegevens betreffende oorlogsmisdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing waren en die waren gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen. De verzamelde informatie werd ingeleverd bij de Commissie Oorlogsmisdrijven.

Opheffing

Vermoedelijk gelijktijdig opgeheven met het B.O.O.M. en wel per 1 september 1948.

1.2 Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (B.O.O.M.)

Periode: 1945-1948

Instelling

Bij K.B. F 85.

Organisatie, samenstelling

B.O.O.M. was het uitvoerend orgaan van de Nederlandse Commissie Oorlogsmisdrijven. Het bureau werd bijgestaan door subcommissies, gevestigd te Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en in de provinciehoofdsteden. Als voorzitters van die subcommissies traden op de hoofden van politieke recherche ter plaatse.

B.O.O.M. was van 1945 tot 1948 een zelfstandig bureau onder het ministerie van Justitie. Vanaf 1948 ressorteerde het onder het D.G.B.R.

Taken, bevoegdheden

Het opsporen van oorlogsmisdrijven, het verzamelen van alle daaromtrent verkrijgbare gegevens en het gereedmaken en inzenden van dossiers bij de U.N.C.W.C. 'Oorlogsmisdadigers' waren die niet-

Nederlanders, die tijdens de oorlog feiten hadden gepleegd die misdrijven naar Nederlands recht opleverden en die in de wetten en gebruiken van de oorlog verboden waren.

Opheffing, opvolger

Opgeheven per 1 september 1948.

1.3 Verbindingsofficieren

Periode: 1945-1948

Instelling

Basis voor de instelling was het Besluit F 85, art. 11.

Organisatie, samenstelling

De verbindingsofficieren moesten rechtsgeleerden zijn.

Taken, bevoegdheden

Het in overleg met de geallieerde autoriteiten in vijandelijk gebied verrichten van opsporingswerkzaamheden betreffende oorlogsmisdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing waren en die waren gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen. Het indienden van de onderzoeksresultaten bij de Commissie Oorlogsmisdrijven.

Opheffing

Vermoedelijk opgeheven in het voorjaar van 1948.

2. Procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof

Periode: 1945-1948

Taken, bevoegdheden

Het doen van mededeling aan de Commissie Oorlogsmisdrijven van alle zaken van oorlogsmisdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing waren, die waren gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen en waarvan de verdachte zich niet in het Rijk in Europa bevond.

Opheffing

De Commissie Oorlogsmisdrijven werd opgeheven per 31 maart 1948. De Bijzondere Gerechtshoven werden opgeheven in 1949-1950.

Niet nader uitgewerkte actoren

United Nations War Crimes Commission (U.N.W.C.C.)

Central registry of war criminals and security suspects (C.R.O.W.C.A.S.S.)

Minister van Oorlog

Minister van Marine

Minister van Binnenlandse Zaken

1.8 *Handelingen opsporing en arrestatie*

1.8.1 Handelingen op nationaal grondgebied

1.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het uitgeven van verordeningen, of bevelen dat bepaalde personen of groepen van personen het in bijzondere staat van beleg verkerende gebied niet mogen verlaten
Grondslag/bron: art. 15 lid 1 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: verordening of bevel tot het niet verlaten van een gebied

2.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het schriftelijk bevelen aan personen dat zij in het belang van hun persoonlijke veiligheid of van de uit- of inwendige veiligheid van de staat zich niet mogen begeven buiten de hen aangewezen verblijfplaats
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: bevel tot het niet verlaten van de aangewezen verblijfplaats

3.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het doen aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van personen
Grondslag/bron: art. 16 lid 1 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: bevel/proces-verbaal van aanhouding

4.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het geven van een algemene of bijzondere schriftelijke last tot het doen verrichten van onderzoek of huiszoeking
Grondslag/bron: art. 22 lid 1 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: schriftelijke last tot huiszoeking

5.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het doen verrichten van onderzoek of huiszoeking
Grondslag/bron: art. 22 lid 1 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: proces-verbaal

6.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het bij schriftelijke last of verordening verlenen van een aanstelling tot onbezoldigd Rijksveldwachter aan bepaalde personen of groepen personen
Grondslag/bron: art. 27 Besluit op de bijzondere staat van beleg (Stb. D 60)
Periode: 1944-1946
Product: schriftelijke last of verordening tot aanstelling als Rijksveldwachter

7.

Actor: 1. commissarissen van politie
2. waterschouten
3. burgemeesters in gemeenten waar geen commissaris van politie is
4. officieren der marechaussee
5. onderofficieren der marechaussee

6. rijksveldwachters
7. gemeenteveldwachters
8. door de minister van Justitie aangewezen militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier

Handeling: het aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van personen die verdacht worden van het plegen van een feit als bedoeld in art. 1 B.B.S., van degenen die na 1 juli 1942 lid of begunstiger zijn geweest van NSB, WA, Germaansche SS en Nationale Jeugdstorm, van ambtenaren van in Nederland werkzame Duitse diensten, van degenen die een leidende functie bekleed hebben in de nationaal-socialistische pers en van nog niet geschorste of gestaakte leden van de rechterlijke macht en van personen die krijgsverrichtingen in gevaar (dreigen te) brengen

Grondslag/bron: Eerste Algemene Lastgeving MG, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1), sept. 1944 - okt. 1944
Tweede Algemene Lastgeving MG, 18 okt. 1944 (Publicatieblad MG nr. 6), okt. 1944 - feb. 1945

Periode: sept. 1944 - feb. 1945
Product: arrestatiebevel, proces verbaal

8.

Actor: 1. commissarissen van politie
2. waterschouten
3. burgemeesters in gemeenten waar geen commissaris van politie is
4. officieren der marechaussee
5. onderofficieren der marechaussee
6. rijksveldwachters
7. gemeenteveldwachters
8. door de minister van Justitie aangewezen militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier

Handeling: het in beslag nemen van alle roerende goederen die als bewijsmateriaal kunnen dienen

Grondslag/bron: Eerste Algemene Lastgeving MG, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)

Periode: sept. 1944 - okt. 1944
Product: Proces verbaal van inbeslagname

9.

Actor: 1. commissarissen van politie
2. waterschouten
3. burgemeesters in gemeenten waar geen commissaris van politie is
4. officieren der marechaussee
5. onderofficieren der marechaussee
6. rijksveldwachters
7. gemeenteveldwachters
8. door de minister van Justitie aangewezen militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier

Handeling: het doen van onderzoek of huiszoeking

Grondslag/bron: Eerste Algemene Lastgeving MG, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)

Periode: sept. 1944 - okt. 1944
Product: proces-verbaal van huiszoeking

10.

Actor: Chef van de Staf Militair Gezag

Handeling: het instellen van een Centrale Opsporingsraad (C.O.R.)

Grondslag/bron: art. 1 lid 1 Beschikking Instelling Centrale Opsporingsraad (Publicatieblad MG nr. 18)

Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot instelling C.O.R.

11.

Actor: Chef van de Staf Militair Gezag

Handeling: het benoemen en ontslaan van de leden van de C.O.R.

Grondslag/bron: art. 1 lid 2 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)

Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot benoeming en ontslag leden C.O.R.

12.

Actor: Chef van de Staf Militair Gezag
Handeling: het in ieder kanton of groep van kantons instellen van een of meer opsporingsdiensten
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot instelling opsporingsdiensten

13.

Actor: C.O.R.
Handeling: het aanwijzen van degene die de leiding heeft over een opsporingsdienst
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot aanstelling leider opsporingsdienst

14.

Actor: C.O.R.
Handeling: het aanwijzen van een lid van de politie als lid van een opsporingsdienst
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot aanstelling lid opsporingsdienst

15.

Actor: C.O.R.
Handeling: het vaststellen van het ressort waarbinnen de opsporingsdiensten werkzaam zullen zijn
Grondslag/bron: art. 2 lid 2 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: besluit tot ressortenindeling

16.

Actor: C.O.R.
Handeling: het vaststellen van richtlijnen volgens welke de opsporingsdiensten hun taken moeten uitoefenen
Grondslag/bron: art. 2 lid 3 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product:

17.

Actor: C.O.R.
Handeling: het opheffen van een opsporingsdienst
Grondslag/bron: art. 2 lid 4 Besluit Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product:

18.

Actor: C.O.R.
Handeling: het doen van een voordracht voor de benoeming van inspecteurs
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product:

19.

Actor: inspecteurs C.O.R.
Handeling: het houden van toezicht op de werkzaamheden van de opsporingsdiensten
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: rapport

20.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het oordelen dat een bepaalde persoon in bewaring moet worden gesteld
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: bevel tot inbewaringstelling

21.

Actor: C.O.R.
Handeling: het aan het Militair Gezag voordragen van personen waarvan hij vindt dat deze in bewaring moeten worden gesteld of waarvan hij vindt dat een beperkende maatregel moet worden opgelegd
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: voorstel tot inbewaringstelling of beperking van beweging

22.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het aanwijzen van een gedwongen verblijfplaats aan bepaalde personen
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: aanwijzing

23.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het opleggen van beperkte bewegingsvrijheid of een meldingsplicht aan bepaalde personen
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: bevel tot beperking bewegingsvrijheid

24.

Actor: Chef Staf Militair Gezag
Handeling: het beslissen omtrent het al dan niet alsnog gehoor geven aan een verzoek van de C.O.R. tot het inbewaringstellen van personen of het opleggen van beperkende maatregelen aan personen
Grondslag/bron: art. 4 lid 3 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: beschikking
Toelichting: hiervan wordt de Chef Staf eerst door het Militair Gezag op de hoogte gesteld

25.

Actor: Chef Staf Militair Gezag
Handeling: het geven van instructies en aanwijzingen aan de C.O.R., zijn inspecteurs en zijn opsporingsdiensten
Grondslag/bron: art. 5 Beschikking Instelling C.O.R. (Publicatieblad MG nr. 18)
Periode: feb. 1945 - apr. 1945
Product: instructies, aanwijzingen

26.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het uitvaardigen van verordeningen bij beschikking ter handhaving van openbare orde en rust
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 en 2, Buitengewoon Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945
Product: verordeningen
Toelichting: hiertoe wordt eerst overleg gevoerd tussen de ministers van Justitie, Binnenlandse Zaken, Oorlog en het Militair Gezag; dit besluit vervalt in 1945 (Stb. F 250)

27.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van een schriftelijke last, waarin een bepaalde persoon de die last aangewezen verblijfplaats niet mag verlaten
Grondslag/bron: art. 5 lid 3 en 4 Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product: schriftelijke last
Toelichting: hiervan wordt het Militair Gezag op de hoogte gebracht; dit besluit vervalt in 1957 (Stb. 244)

28.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het uitvaardigen van een bevel tot aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van personen
Grondslag/bron: art. 6 lid 1 en 3, Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product:
Toelichting: indien het de aanhouding, onderzoek of inbewaringstelling van een Commissaris der Koningin in de provincie, een burgemeester of van vervangers van deze functionarissen betreft, wordt de minister van Binnenlandse Zaken hiervan op de hoogte gesteld.
Indien het de aanhouding, onderzoek of inbewaringstelling van een hoofdambtenaar van het departement of van enig daaronder ressorterend dienstvak betreft, wordt de betreffende minister op de hoogte gesteld.

29.

Actor: ambtenaren van politie, onder bijzondere bevelen van de minister van Justitie
Handeling: het aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen van personen
Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product: proces-verbaal van inbewaringstelling

30.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van een algemene of bijzondere schriftelijke last tot het doen verrichten van huiszoeking
Grondslag/bron: art. 7 lid 1 Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product: last tot huiszoeking

31.

Actor: ambtenaren van politie, onder bijzondere bevelen van de minister van Justitie
Handeling: het verrichten van huiszoeking
Grondslag/bron: art. 7 lid 1 Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product: proces-verbaal van huiszoeking

32.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van instructies aan de procureurs-generaal in hun hoedanigheid van fungerend Directeur van Politie in hun ressort met betrekking tot de uitoefening van hun bevoegdheden
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Bijzonder Politiebesluit (Stb. E 123)
Periode: 1945-1957
Product:

33.

Actor: onbezoldigde ambtenaren van politie bij de interne recherche van de bewarings- en interneringskampen

Handeling: het opsporen van strafbare feiten, waarop het BBS van toepassing is, alsmede van de gedragingen, genoemd in art. 1 van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 1 beschikking 9 juni 1947 (Stcrt. 1947, nr. 113)
Periode: 1947-1948
Product: proces verbaal

1.8.2 Handelingen in internationaal verband

34.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de benoeming, schorsing en het ontslag per Koninklijk Besluit van de leden van de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945
Product:

35.

Actor⁴⁰: minister van Justitie
Handeling: het instellen van een bureau te Londen waarin de Nederlandse vertegenwoordiger bij de U.N.C.W.C., een of meer leden van de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven en een secretaris zitting hebben
Grondslag/bron: art. 3 en 4, lid 2 van het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: besluit tot instelling bureau te Londen

36.

Actor: De Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven
Handeling: Het voorbereiden van zaken voor behandeling bij de United Nations Commission for the Investigation of War Crimes.
Grondslag/bron: art. 4 lid 2, art. 7 en art. 8, van het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product:
Toelichting: De Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven dient afschriften hiervan in bij de minister van Justitie
Ten behoeve van de verzameling van gegevens ter onderzoek voorbereiding wordt aan de Commissie:
- door de procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof mededeling gedaan van alle zaken, waarvan de verdachte zich niet in het Rijk in Europa bevindt.
- door opsporingsambtenaren, aangewezen bij of krachtens de eerste titel van het tweede boek van het Wetboek van Strafvordering, mededeling gedaan van alle hun bekende gegevens omtrent oorlogsmisdrijven aan de in hun ressort gevestigde sub-commissie inzake oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen.

37.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van opsporingsambtenaren die de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven moeten bijstaan in hun onderzoek naar oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 5 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: besluit tot aanwijzing opsporingsambtenaren

38.

Actor: Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven

⁴⁰ Hier wordt geen actor met name genoemd.

Handeling: het geven van opdrachten aan de door de minister van Justitie aangewezen opsporingsambtenaren inzake het onderzoeken van oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: aanwijzingen, opdrachten

39.

Actor: opsporingsambtenaren, toegewezen aan de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven
Handeling: het verrichten van onderzoek naar oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 5 lid 3 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: rapporten, processen-verbaal

40.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het regelen van de taak, samenstelling en ressort van de subcommissies inzake oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945
Product: ministeriële regeling

41.

Actor: subcommissies inzake oorlogsmisdrijven
Handeling: het verrichten van (nader) onderzoek naar oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 6 lid 3 en 5 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: rapporten, processen-verbaal

42.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Binnenlandse Zaken
3. minister van Oorlog
Handeling: het uitvaardigen van instructies aan de onder hen ressorterende ambtenaren en instanties, inzake de verstrekking van alle hun bekende gegevens omtrent oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen, aan de Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven zullen verstrekken
Grondslag/bron: art. 10 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: ministeriële regeling; circulaire

43.

Actor: 1. Nederlandsche Commissie inzake oorlogsmisdrijven
2. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verzoeken om de aanwijzing van rechtsgeleerde verbindingsofficieren voor het verrichten van opsporingswerkzaamheden in vijandelijk gebied betreffende oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen
Grondslag/bron: art. 11 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: verzoek

44.

Actor: 1. minister van Oorlog
2. minister van Marine
Handeling: het, in overleg met de minister van Justitie, aanwijzen van rechtsgeleerde verbindingsofficieren voor het verrichten van opsporingswerkzaamheden in vijandelijk

gebied betreffende oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen

Grondslag/bron: art. 11 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: aanwijzing

45.

Actor: rechtsgeleerde verbindingsofficieren
Handeling: het in overleg met de geallieerde autoriteiten in vijandelijk gebied verrichten van opsporingswerkzaamheden betreffende oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen

Grondslag/bron: art. 11 lid 1 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: rapporten; processen-verbaal

46.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van vergoedingen voor personen, die niet in Rijksdienst zijn en die opsporingswerk verrichten naar oorlogsmisdrijven, gepleegd door anderen dan Nederlanders of Nederlandse onderdanen

Grondslag/bron: art. 12 Besluit opsporing oorlogsmisdrijven (Stb. F 85)
Periode: 1945-1948
Product: ministeriële regeling; circulaire

2: Rechtspraak door organen van de bijzondere rechtspleging, 1945-1952

2.1 *Achtergronden van de rechtspraak van de bijzondere rechtspleging, 1943-1952*

2.1.1 **Het wettelijk bestel van de bijzondere rechtspleging, 1943-1945**

Nog tijdens de oorlog besloot de in ballingschap in Londen verkerende Nederlandse regering tot het treffen van maatregelen voor de berechting van mensen die zich tijdens de oorlog schuldig hadden gemaakt aan oorlogsmisdaden, collaboratie en andere daden waarmee zij blijk hadden gegeven van hun onvaderlandslievendheid. Met een viertal wetsbesluiten werd in december 1943 het fundament gelegd voor de naoorlogse ‘buitengewone rechtspleging’.⁴¹ Deze buitengewone rechtspleging voorzag in de instelling van enkele bijzondere rechtsprekende organen die na de aanstaande bevrijding speciaal met de strafrechtelijke berechting van oorlogsmisdaden belast zouden worden en daartoe bijzondere bevoegdheden kregen. Deze berechting omvatte zowel oorlogsmisdaden gepleegd door Nederlanders als oorlogsmisdaden door Duitsers op Nederlands grondgebied gepleegd.

In september 1944 werd deze wetgeving aangevuld met het Tribunaalbesluit. Dit besluit moest voorzien in twee lacunes die door de wetsbesluiten van december 1943 niet waren ingevuld. In de eerste plaats voorzag het Tribunaalbesluit in de afhandeling van gevallen van mensen die onvaderlandslievend gedrag hadden laten zien door bijvoorbeeld lid te worden van de N.S.B., en die alleen daarom niet strafrechtelijk vervolgd konden worden. Daarnaast gaf het Tribunaalbesluit de mogelijkheid om mensen uit detentie te ontslaan en in vrijheid te stellen, een mogelijkheid die in dit buitengewone bestel wettelijk nog ontbrak.⁴²

Een bijzonder element in deze noodwetgeving was dat de strafbepalingen met betrekking tot de bijzondere rechtspleging terugwerkende kracht hadden. Dit was in strijd met artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht, dat bepaalt dat geen feit strafbaar mag zijn dan uit hoofde van een voorafgegane wettelijke bepaling. Art. 1 van het Wetboek van Strafrecht werd in de noodwetgeving dan ook uitdrukkelijk niet van toepassing verklaard in het strafrecht van de bijzondere rechtspleging.

Bij het concipiëren en uitvaardigen van deze besluiten stond het de regering voor ogen, door een spoedige berechting de Nederlandse samenleving zo snel mogelijk te zuiveren van ‘foute’ elementen. Een belangrijke rol speelde daarbij de vrees die in Londen bestond voor ‘Bijltjesdag’: de angst dat bij het uitblijven van een dergelijk snel optreden de bevolking het recht in eigen hand zou nemen, met alle te verwachten excessen van dien.⁴³

De noodzaak van een snelle afwikkeling van de zaken werd alleen nog maar vergroot door de nijpende situatie die in de overvolle interneringskampen gedurende de eerste maanden na de oorlog ontstond.

De wetgeving met betrekking tot de bijzondere rechtspleging voorzag in de oprichting van speciale rechtbanken, die zich met de afwikkeling van deze bijzondere rechtspraak moesten bezighouden: de Bijzondere Gerechtshoven, de Bijzondere Raad van Cassatie en de Tribunaal. De belangrijkste redenen voor de inrichting van aparte rechtbanken was de vrees voor een overbelasting van de bestaande colleges en daarnaast de wens om de rechterlijke macht eerst te zuiveren, zodat deze het vertrouwen van de bevolking zou kunnen herwinnen.

Aanvankelijk was het de bedoeling dat de politieke delinquenten een dubbele berechting zouden ondergaan. Nederlanders die terecht hadden gestaan voor een Bijzonder Gerechtshof zouden zich in tweede instantie nog moeten verantwoorden voor een Tribunaal. Deze gedachte werd echter al

⁴¹ Dit waren achtereenvolgens het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), Stb. D 61; het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (B.B.G.), Stb. D 62; het Besluit Buitengewone Rechtspleging (B.B.R.), Stb. D 63 en het Bijzonder Gratieadviesbesluit, Stb. D 64. Al deze besluiten waren gedagtekend 22 december 1943. In de volgende paragrafen worden deze besluiten uitvoerig besproken.

⁴² Tribunaalbesluit, 17 september 1944 (Stb. E 1010). In de volgende paragrafen komt dit besluit nader aan de orde.

⁴³ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 23-24.

spoedig verlaten wegens het grote aantal delinquenten dat voor een dubbele berechting in aanmerking kwam. Daarnaast werkten de Tribunalen te langzaam om de stroom delinquenten adequaat te kunnen verwerken. Al snel gingen de Tribunalen de lichtere zaken berechten, zaken die eigenlijk tot de competentie van de Bijzondere Gerechtshoven behoorden. Naast dubbele berechting bleef overigens de mogelijkheid open, om door de eigen beroepsgroep aan een zuivering te worden onderworpen.⁴⁴

Na de oorlog ging onmiddellijk de vraag spelen of de Nederlandse regering in ballingschap eigenlijk wel bevoegd geweest was een dergelijke wetgeving in te stellen en af te kondigen, zeker gezien de uitzonderlijke bevoegdheden die de bijzondere rechterlijke colleges hadden gekregen. Mocht de regering in ballingschap strafbepalingen maken, die na de bevrijding zouden gelden voor de Nederlandse burgers, en die bovendien terugwerkende kracht zouden hebben?

De ministerraad in Londen kon niet overeenkomstig de regels, die de grondwet geeft, wetten vaststellen. Daarmee kwam zij voor een dilemma te staan. Zou zij wachten tot de Staten-Generaal weer bijeen zouden zijn, dan zou pas geruime tijd na de bevrijding de wetgeving inzake de politieke delinquenten tot stand komen. De overheid zou dan direct na de bevrijding niet tegen hen kunnen optreden, zodat de mogelijkheid van een Bijltjesdag aannemelijk leek. De regering in Londen was zodoende gedwongen regels voor de berechting te geven, maar kon dat alleen doen zonder medewerking van de volksvertegenwoordiging.⁴⁵ In geval van nood kan een regering echter wetten uitvaardigen zonder volksvertegenwoordiging. Deze wetten blijven ook gelden nadat de volksvertegenwoordiging weer bijeengekomen is en hoeven niet alsnog bekrachtigd te worden. Dit is de theorie van het staatsnoodrecht.

De regering stelde in december 1945 het probleem aan de orde in haar 'Nota omtrent een aantal punten van Regeringsbeleid'.⁴⁶ De Tweede Kamer volgde daarbij na een uitgebreide discussie het standpunt van de regering, dat bekrachtiging van deze noodwetgeving achteraf niet nodig was. Ook de rechter huldigde deze leer. De Hoge Raad preciseerde in 1946 wanneer een noodbesluit wel en wanneer niet rechtskracht heeft. Om kracht van wet te hebben moest aan twee voorwaarden voldaan worden: het herstel van de samenwerking tussen Kroon en Staten-Generaal moet niet kunnen worden afgewacht en de materie moet bovendien zo dringend zijn, dat zij onmiddellijke regeling behoeft. De geldigheid van deze noodwetgeving werd dus algemeen aanvaard.⁴⁷

2.1.2 Individualisering en nuancering van de buitengewone rechtspraak, 1945-1947

Het Tribunaalbesluit was nog vóór de bevrijding door de regering in Londen opgesteld en had daardoor een onverzoenlijk karakter. Het besluit ging sterk uit van het beeld van een onpersoonlijke, collectieve vijand. Na de bevrijding werd de collectivisering van de schuld echter geleidelijk verdrongen door een individuelere beoordeling van de 'politieke delinquenten'. Door de arrestaties van vele NSB'ers kwamen verschillen in schuld aan het licht. De onpersoonlijke vijand werd steeds meer gezien als een mens, die individueel op zijn daden beoordeeld hoorde te worden en die bovendien ooit zou gaan terugkeren in de maatschappij.⁴⁸ Deze accentverschuiving had een duidelijke weerslag op het vervolgingsbeleid. De nuancering van de individuele schuldvraag leidde al spoedig na de bevrijding tot een gefaseerde aanpassing van de oorspronkelijke strafbepalingen. Op bepaalde onderdelen werden de bepalingen versoepeld.

Ook de feitelijke omstandigheden noopten tot een aanpassing van de tot dusverre gevolgde procedures. Na de bevrijding waren onmiddellijk op grote schaal arrestaties verricht zonder dat de

⁴⁴ De zuiveringen zijn reeds in andere institutionele onderzoeken beschreven en blijven in dit rapport dan ook buiten beschouwing.

⁴⁵ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 18.

⁴⁶ *HTK 1945-1946*, bijlagen, 123 1-3.

⁴⁷ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 18-20. Dit was ook de conclusie van de parlementaire enquêtecommissie, die in 1950 het verslag van haar onderzoek naar het te Londen gevoerde regeringsbeleid publiceerde. *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* ('s-Gravenhage 1950) dl. Va, 895-896.

⁴⁸ Duidelijk kwamen deze nuanceringen al naar voren in het kamerdebat omtrent de 'Nota' van december 1945.

faciliteiten beschikbaar waren om al deze arrestanten te herbergen. In allerijl werden kampen ingericht om daar de grote stroom arrestanten op te vangen. Zo bevonden op 1 januari 1946 in de interneringskampen zich 86.963 personen in voorlopige detentie, dit in afwachting van de behandeling van hun zaak.⁴⁹ Een voorlopige detentie van onbepaalde duur was in strijd met het de beginselen van de rechtsstaat en diende daarom zo kort mogelijk te duren. De enige manier om de voorlopige detentie van al deze mensen te beëindigen was ofwel invrijheidstelling, ofwel veroordeling. De feitelijke afhandeling van al deze zaken werd echter bemoeilijkt door de omslachtigheid en complexiteit van de ingestelde wettelijke procedures en door de geringe materiële middelen waarover de verschillende rechtbanken konden beschikken. Al gauw werden de oorspronkelijke procedures op onderdelen aangepast, zodat de behandeling van de zaken versneld kon worden.

Het vervolgingsbeleid van de regering kwam zo op twee gedachten te hinken. Enerzijds verlangde men naar een zo snel mogelijke berechting van de tienduizenden gedetineerden, terwijl men anderzijds probeerde zo veel mogelijk waarborgen voor rechtszekerheid te bieden zoals die in de reguliere strafvervolging waren opgenomen. Dat beide gedachten met elkaar op gespannen voet stonden blijkt ook uit het feit dat de regering erkende, dat *'een minimum tijdsduur der berechting niet kan samengaan met een maximum aan rechtszekerheid.'*⁵⁰

Nog voordat zij hun werk hadden aangevangen kwamen in februari 1945 de presidenten van de Tribunalen bijeen om het Tribunaalbesluit te bespreken. Op hun instigatie werden in mei 1945 enkele bepalingen uit het oorspronkelijke Tribunaalbesluit met betrekking tot internering en verbeurdverklaring verzacht. De Tribunalen kregen nu de bevoegdheid om een kortere interneringsstraf dan tien jaar op te leggen. Bovendien werden de opsporingsmogelijkheden verruimd, waardoor een vollediger, betrouwbaarder aanklacht geformuleerd kon worden.⁵¹

In oktober 1945 werd het Besluit politieke delinquenten 1945 uitgegeven. Met dit besluit trachtte men de meest acute knelpunten weg te nemen die waren ontstaan bij de afhandeling van de tienduizenden zaken die nog lagen te wachten en die de kampen overvol maakten. Het besluit moest het bovendien mogelijk maken de beoordeling van de zaken beter te funderen en de rechtsbeginselen beter te waarborgen. Het werd nu mogelijk om een snelle, eerste schifting te maken tussen enerzijds zaken waarbij met een eenvoudige afdoening volstaan kon worden en anderzijds zaken die door hun ernst en omvang een nader onderzoek nodig maakten. Daartoe kreeg de procureur-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven het recht om gedetineerden al dan niet voorwaardelijk in vrijheid te stellen, waardoor de overbevolking in de kampen kon afnemen. Invrijheidstelling betekende niet automatisch ontslag van rechtsvervolging. De procureur-fiscaal kreeg nu echter ook de mogelijkheid om gedetineerden al dan niet voorwaardelijk buiten vervolging te stellen, zodat de strafvervolging ook meteen zou zijn afgerond. Op deze manier konden delinquenten worden vrijgelaten vanwege sociale- of gezondheidsredenen of vanwege het feit, dat de tijd die ze al in bewaring hadden doorgebracht vermoedelijk even lang was als de vrijheidsstraf waartoe ze nog veroordeeld zouden worden. Het ging hierbij vooral om de lichte gevallen van collaboratie, die door de Tribunalen zouden moeten worden berecht. De procureur-fiscaal kon nu ook gaan bepalen, welke zaken door welk Tribunaal afgedaan moesten worden. Door alle zaken bij de parketten te concentreren kon de afdoening nog sneller gebeuren.

De regering zag het Besluit politieke delinquenten 1945 als een overgangsmaatregel van de bijzondere staat van beleg naar een bestel waarin de normale gezagsverhoudingen weer zouden gaan gelden. Met deze aanpassing beoogde men de uitzonderlijke rol die het Militair Gezag tot nu toe gespeeld had bij de arrestatie en bewaring van delinquenten, af te zwakken. De procedures rondom arrestatie, bewaring en invrijheidstelling moesten worden teruggebracht bij de gangbare justitiële organen nu de situatie in Nederland geleidelijk weer genormaliseerd werd. De rechtszekerheid kon zo ook beter worden gewaarborgd.

⁴⁹ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 103.

⁵⁰ *HTK 1945-1946*, bijlagen, 123 1-3.

⁵¹ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 92-94.

De overgang van de bijzonder staat van beleg naar een genormaliseerde situatie dwong de regering tot verdere aanpassingen van de besluiten inzake de bijzondere rechtspleging. Met een wijziging van het Besluit politieke delinquenten, bedoeld om in werking te treden op 1 maart 1946⁵², probeerde men te voorzien in een tweetal problemen die zouden gaan ontstaan met de aanstaande opheffing van het Militair Gezag. De bevoegdheid tot opsporing en arrestatie van delinquenten lag namelijk nog steeds bij het Militair Gezag. Door de opheffing van de bijzondere staat van beleg zouden deze bevoegdheden terugvallen aan de politie. De politie was echter net zelf gezuiverd en zou vermoedelijk niet opgewassen zijn tegen de enorme hoeveelheid zaken die nog op behandeling wachtten. Daarom werden bij het wijzigingsbesluit de zg. Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s) in het leven geroepen, die, ingesteld als tijdelijk apparaat, de overgangperiode tot de gewone opsporing door de politie zouden moeten waarnemen. De leden van de P.R.A.'s kregen daartoe bijzondere politiebevoegdheden voor politieke zaken. Politieambtenaren werden bij deze P.R.A.'s gedetacheerd. Ook de arrestatiebevoegdheid had tot dusver bij het Militair Gezag berust. Deze bevoegdheid werd nu eveneens aan de procureur-fiscaal overgedragen. Door het bepaalde in het Besluit politieke delinquenten 1945 hadden de procureurs-fiscaal inmiddels al een centrale rol in de afwikkeling van de zaken gekregen. Aangezien de invrijheidstelling en buitenvervolginstelling van delinquenten al tot zijn taken behoorden dreigden de procureur-fiscaal en zijn plaatsvervanger, de advocaat-fiscaal, overbelast te raken. Daarom voorzag de wijziging van het Besluit politieke delinquenten in de instelling van de functie van officier-fiscaal. Dit was een ambtenaar die door de procureur-fiscaal belast kon worden met bewaring en verlenging daarvan, met invrijheidstelling en met buitenvervolginstelling van delinquenten. De officier-fiscaal zou niet op rechtszittingen optreden, maar uitsluitend belast zijn met het afhandelen van lichte gevallen. De officier-fiscaal deed zijn werk echter wel onder verantwoordelijkheid van de procureur-fiscaal.

Ondanks de invoering en aanpassing van het Besluit politieke delinquenten bleef de gang van zaken rondom de versnelde afdoening van de lichte zaken onbevredigend. In het voorjaar van 1946 bleek uit cijfers van het Ministerie van Justitie dat op te kleine schaal en op te weinig uniforme wijze gebruik werd gemaakt van de bevoegdheid tot vrijlating in combinatie met voorwaardelijke buitenvervolginstelling. Door het uitvaardigen van nadere richtlijnen voor de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven in april 1946 hoopte men de afwikkeling alsnog te kunnen versnellen en de eenheid van rechtspraak te bevorderen. Zo werd de procureurs-fiscaal opgedragen om al die delinquenten voorwaardelijk buiten vervolging te stellen, waarvan werd verwacht dat het Tribunaal geen verdere internering dan de al ondergane zou opleggen.⁵³

2.1.3 Herziening van de organisatie van de bijzondere rechtspleging, 1947

Eind 1946 werd in een vergadering van presidenten van Tribunalen en Hoge Autoriteiten besloten de afdoening van de vele zwaardere zaken te versnellen door de lichtere strafzaken aan de Tribunalen in behandeling te geven en niet langer aan de Bijzondere Gerechtshoven. Door deze koerswijziging veranderde de positie van de Tribunalen fundamenteel. De Tribunalen waren nu niet uitsluitend meer de tuchtrechter die de lichtere gevallen van collaboratie berechtte. Zij gingen nu voor een gedeelte de lichtere werkzaamheden van de Bijzondere Gerechtshoven overnemen.⁵⁴ De procureurs-fiscaal deden inmiddels veel zaken door een buitenvervolginstelling af, waardoor de Tribunalen al enigszins waren ontlast. Doordat de Tribunalen de lichtere strafzaken van de Bijzondere Gerechtshoven overnamen zouden de Gerechtshoven op hun beurt weer meer tijd krijgen voor de behandeling van de zware strafzaken.

De verandering in de aard van de zaken die door de Tribunalen behandeld zouden gaan worden, maakte een aanpassing van de bevoegdheden van de Tribunalen noodzakelijk. Bij wet van 27 juni

⁵² KB van 19 november 1945 (Stb. F 244); het tijdstip van inwerkingtreding werd bepaald bij KB van 15 februari 1946 (Stb. G 32). Feitelijk werd het besluit al vanaf het najaar 1945 toegepast.

⁵³ *HTK 1945-1946*, II aanhangsel, kamervragen nrs. 127 en 148 (maart-april 1946).

⁵⁴ Belinfante, *In plaats van Bijtjesdag*, 264-265.

1947 werd de rechtspraak van de bijzondere rechtspleging daarom op onderdelen aangepast.⁵⁵ Niet alleen kregen de Tribunalen nu meer bevoegdheden, maar ook werd de mogelijkheid tot versnelling van de rechtspleging bij de Bijzondere Gerechtshoven geregeld. Hiertoe werd onder andere de mogelijkheid van vereenvoudigde gerechtelijke afdoening gecreëerd. Door het aantal raadsheren van de Bijzondere Gerechtshoven per kamer te verkleinen, kon bovendien het aantal kamers per Gerechtshof worden uitgebreid. Omdat dubbele berechting nu zeer uitzonderlijk werd geacht, werd het de Gerechtshoven ook mogelijk gemaakt om de verdachte bijvoorbeeld door verbeurdverklaring in zijn vermogen te treffen. De Tribunalen waren overigens al tot de oplegging van verbeurdverklaring bevoegd.⁵⁶

Op enkele punten werd de rechtspositie van de beklaagde verder verbeterd. De beklaagde kon nu in beroep gaan tegen voorlopige detentie. Voorts werd de mogelijkheid tot cassatie verruimd en werden de bevoegdheden van de raadsman van de verdachte beter geregeld.

2.1.4 De berechting van militairen in het systeem van de bijzondere rechtspleging

In de gewone rechtspleging was het gebruikelijk dat misdrijven, door militairen begaan, werden berecht door een militaire rechter. De Londense wetsbesluiten weken van deze procedure af. De bijzondere rechtsprekende organen berechttten niet alleen burgers, maar ook militairen. De berechting van alle misdrijven was bij het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.) opgedragen aan colleges die slechts in minderheid uit militairen bestonden. Hiertegen bleek van militaire zijde veel weerstand te bestaan, zodat de regeling in 1947 werd aangepast. De berechting van militairen die een ‘militair’ misdrijf hadden begaan dat onder de bepalingen van het B.B.S. viel, werd losgeweekt uit de competentie van de Bijzondere Gerechtshoven en teruggebracht naar de eigenlijke militaire rechter (de krijgswraden en het Hoog Militair Gerechtshof). De berechting van ‘politieke’ feiten door militairen begaan bleef echter deel uitmaken van de competentie van de bijzondere rechtspraak. Als een ‘politiek’ feit werden die misdrijven aangemerkt, die waren begaan in het door de vijand bezette gebied in Europa.⁵⁷

Een tweede moeilijkheid deed zich voor bij de berechting van Duitse militairen, die problematischer bleek dan de regering in Londen zich in 1943 had voorgesteld. Nederland stelde zich op het standpunt dat berechting van oorlogsmisdadigers hier te lande zou moeten gebeuren met inachtneming van de normen en sancties zoals die in de Nederlandse strafwet waren neergelegd. Hieronder werden begrepen de feiten, die naar Nederlands recht misdrijven opleverden, die in de wetten en gebruiken van de oorlog verboden waren en die door anderen dan Nederlanders en Nederlandse onderdanen waren gepleegd. Op dit soort feiten werd door de Nederlandse regering het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.) van toepassing geacht. In overeenstemming met die opvatting werden sinds 1945 door de Bijzondere Gerechtshoven ook Duitse oorlogsmisdadigers berecht. Het Ministerie van Justitie was daarbij van mening, dat een oorlogsmisdrijf een delict was dat onder bijzondere omstandigheden was gepleegd en dat daarom onder de rechtsmacht van een bijzondere rechter was gebracht.⁵⁸

De Bijzondere Raad van Cassatie oordeelde in een arrest van 17 februari 1947 anders. Volgens de Raad had de rechter tot dusver geen rechtsmacht over leden van de vijandelijke bezettende macht wegens schending van de normen van het oorlogsrecht. Door de strekking van dit arrest werd het noodzakelijk, te voorzien in een wettelijke regeling ten aanzien van de berechting van oorlogsmisdadigers die in dienst bij of van de vijand waren geweest. Met een wet van 10 juli 1947 trachtte men in deze leemte te voorzien. Door het aanbrengen van een aanpassing in het B.B.S. werd de Nederlandse rechter nu uitdrukkelijk de rechtsmacht toegekend om wegens schending van de normen van het oorlogsrecht personen te berechten, die tijdens de oorlog in krijgs-, staats- of publieke

⁵⁵ Wet van 27 juni 1947, ‘houdende nadere voorzieningen met betrekking tot de bijzondere rechtspleging’ (Stb. H 206).

⁵⁶ *HTK 1946-1947*, bijlagen, memorie van toelichting, 372-3.

⁵⁷ Wet van 3 juli 1947 (Stb. H 222).

⁵⁸ Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 488-489.

dienst bij de vijand geweest waren. De hiertoe in het B.B.S. aangebrachte wijzigingen kregen terugwerkende kracht.⁵⁹ Met de uitvaardiging van de wet van juli 1947 kon de berechting van Duitse oorlogsmisdadigers door de organen van de bijzondere rechtspleging worden voortgezet.

2.1.5 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1952

Na het terugbrengen van het aantal gedetineerden in 1946 en de versnelling van de rechtspraak en verbetering van de rechtszekerheid voor de verdachte in 1947 was de regering voornemens om in 1948 de bijzondere rechtspleging in haar geheel af te wikkelen. De berechting van politieke delinquenten door bijzondere rechtsprekende organen zou moeten worden overgeheveld naar de rechtspraak door de gewone rechter. Daartoe was al in maart 1947 een commissie geïnstalleerd die een wet moest ontwerpen waarin de overgang van de bijzondere rechtspleging geregeld werd.

Al bij het begin van de bijzondere rechtspleging stond het de regering voor ogen de afwikkeling van de zaken zo snel mogelijk te doen verlopen. Daarbij werd ernaar gestreefd om de bijzondere rechtspleging als zodanig zo snel mogelijk te liquideren.⁶⁰ Nu de gewone rechterlijke macht was gezuiverd en het aantal resterende zaken nog maar klein was konden de reguliere rechtbanken de berechting gaan overnemen.

De overgang van de bijzondere rechtspleging naar de gewone rechterlijke macht werd geregeld door de Wet overgang bijzondere rechtspleging van 13 mei 1948 (Stb. I 186). De zaken van de Bijzondere Gerechtshoven zouden worden overgenomen door bij de arrondissementsrechtbanken in te stellen bijzondere strafkamers. De taken en de bevoegdheden van de Bijzondere Raad van Cassatie zouden worden overgenomen door de Hoge Raad. De Tribunalen werden met ingang van 1 juni 1948 opgeheven; hun taken en bevoegdheden gingen over naar door de Kroon aangewezen kantongerechten.⁶¹ Het tijdstip van de aanstaande opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven en van de Bijzondere Raad van Cassatie werd in eerste instantie niet vastgelegd omdat de meeste zware zaken nog berecht moesten worden. De gewone rechtbanken zouden overbelast kunnen raken als zij die zaken op dat moment al zouden overnemen. Uiteindelijk werden de Bijzondere Gerechtshoven daadwerkelijk opgeheven in de periode 1949-1950. De Bijzondere Raad van Cassatie droeg met ingang van 1 januari 1952 haar werkzaamheden aan de Hoge Raad over.

Er werd voor gekozen om het Tribunaalbesluit en het Besluit Buitengewoon Strafrecht naast het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering te laten voortbestaan en de bepalingen met betrekking tot strafbare feiten in de zin van de bijzondere rechtspleging zodoende niet te integreren in deze wetboeken. Het Tribunaalbesluit werd door een amendement op de Wet overgang bijzondere rechtspleging nog op het punt van de verbeurdverklaringen gewijzigd. Op voorstel van de gezamenlijke Hoge Autoriteiten kon de minister van Justitie nu bevelen dat een verbeurdverklaring gedeeltelijk of geheel niet zou worden uitgevoerd of, wanneer verbeurdverklaring al had plaatsgehad, aan de schuldige een bepaald bedrag zou worden terugbetaald. Hiermee werd voorzien in de gevallen waarin verbeurdverklaring ten onrechte was opgelegd. De Tribunaalrechtspraak kende deze

⁵⁹ Wet van 10 juli 1947 (Stb. H 233); *HTK 1946-1947*, bijlagen, memorie van toelichting, 429-3. Voor de omschrijving van de misdrijven die onder de schending van de normen van het oorlogsrecht vielen, werd aangesloten bij de bepalingen van het handvest van de Overeenkomst van Londen. Deze overeenkomst van 8 augustus 1945 voorzag in de internationale berechting van de zwaarste oorlogsmisdadigers van de Europese As en vormde de basis voor de instelling van het internationale tribunaal te Neurenberg.

⁶⁰ *HTK 1947-1948*, bijlagen, voorlopig verslag van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht, 627-4.

⁶¹ Tegen deze constructie was nogal wat verzet geweest. Zo achtte de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht het gewenster, de Tribunaalrechtspraak over te hevelen naar de rechtbanken, die op de wijze van de Tribunalen zouden kunnen werken. De kantonrechter was immers een alleensprekende rechter, die bovendien in zijn reguliere competentie lang niet zulke zware straffen kon opleggen als die waartoe het Tribunaalbesluit de mogelijkheden gaf. De commissie was dan ook bevreesd, dat de overheveling van de Tribunaalrechtspraak naar de kantongerechten een breuk in de continuïteit van de rechtspraak zou geven. *HTK 1947-1948*, bijlagen, voorlopig verslag vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht, 627-4.

voorziening tot dusverre niet, terwijl daarentegen de maatregel van verbeurdverklaring een zwaar karakter droeg.⁶²

Met ingang van 1 oktober 1950 werd een eind gemaakt aan de vervolging van feiten als bedoeld in het Tribunaalbesluit. Er werden vanaf die datum geen zaken meer met fiatbehandeling doorgezonden aan de kantonrechters-plaatsvervangers. Een uitzondering werd echter nog gemaakt voor zaken die al eerder waren afgedaan met een voorwaardelijke buitenvervolginstelling en waarbij deze buitenvervolginstelling vervolgens weer was ingetrokken wegens niet-naleving van de gestelde voorwaarden.⁶³

⁶² *HTK 1947-1948*, 1513-1515.

⁶³ Algemeen Rijksarchief (ARA), archief Bureau Collaboratie, inv.nr. 14, circulaire minister van Justitie d.d. 26 juli 1950 aan de officieren van justitie bij de Bijzondere Strafkamers van de arrondissementsrechtbanken.

2.2 *Karakter van de bijzondere rechtspraak, 1944-1952*

Omdat de ‘politieke delicten’ niet in aanmerking kwamen voor berechting door gewone rechtbanken droeg de berechting een sterk ‘militair’ karakter. Zowel burgers als militairen vielen onder de jurisdictie van de nieuw op te richten colleges. Daarom werden naast burgerlijke leden ook militaire leden in de rechtbanken opgenomen. De voordracht voor de aanstelling en het ontslag van de leden en de rechterlijke ambtenaren van de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie werd dan ook gezamenlijk gedaan door de ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog. Bovendien werd een aantal benamingen uit het militair strafrecht in de bijzondere rechtspleging overgenomen.⁶⁴ Uitgangspunten voor de berechting waren het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Militair Strafrecht.⁶⁵

De belangrijkste besluiten krachtens welke de berechting van deze zaken heeft plaatsgehad waren het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (B.B.G.), het Besluit Buitengewone Rechtspleging (B.B.R.) en het Bijzonder Gratie adviesbesluit. Het B.B.S. omschreef welke misdrijven voor berechting onder het ingestelde uitzonderingsrecht in aanmerking kwamen. Dit besluit kreeg terugwerkende kracht.⁶⁶ Het B.B.G. voorzag in de oprichting van speciale rechtbanken, de Bijzondere Gerechtshoven. Van een eis tot cassatie nam een in te stellen Bijzondere Raad van Cassatie kennis. Het B.B.R. gaf een omschrijving van het procesrecht zoals dat in de bijzondere rechtspraak van kracht zou zijn. Het Bijzonder Gratie adviesbesluit gaf tenslotte enkele bijzondere voorzieningen inzake de uitvoering van het recht van gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie.⁶⁷

Anders dan de strafrechtelijke vervolging van oorlogsmisdaden door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie voorzag het Tribunaalbesluit in een ‘tuchtrechtelijke’ behandeling door Tribunalen van onvaderlandslievend gedrag. Van ‘administratieve’ straffen was eigenlijk geen sprake gezien de aard en de zwaarte van de straffen die de Tribunalen konden opleggen. In de praktijk had de Tribunaalrechtspraak dan ook trekken van een strafrechtspraak.⁶⁸ Het Tribunaalbesluit richtte zich op Nederlanders. Vreemdelingen konden wel onder het buitengewone strafrecht vallen, maar niet onder het Tribunaalbesluit.⁶⁹

Door de in de voorgaande paragrafen geschetste omstandigheden gingen de Tribunalen in 1947 de werkzaamheden van de Bijzondere Gerechtshoven gedeeltelijk overnemen. De Tribunalen verloren hierdoor hun oorspronkelijke karakter van tuchtrechter en kregen steeds meer de bevoegdheden van een strafrechter.

2.2.1 Procedures van de bijzondere rechtspraak: Bijzondere Gerechtshoven en Bijzondere Raad van Cassatie (1945-1951)⁷⁰

2.2.1.1 Periode 1945-1946

De berechting van strafbare feiten, tijdens de oorlog begaan, heeft plaatsgehad voor de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie. De Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie telden meerdere kamers. De kamers van de Bijzondere Gerechtshoven konden -in

⁶⁴ De uitspraken van de Bijzondere Gerechtshoven heetten bijvoorbeeld geen arresten maar sententies. De leden van het openbaar ministerie bij de Bijzondere Gerechtshoven en bij de Bijzondere Raad van Cassatie hadden voorts niet de gebruikelijke benamingen van officier van justitie en procureur- of advocaat-generaal, maar resp. advocaat- en procureur-fiscaal.

⁶⁵ Waar artikelen uit deze wetboeken in de wetten en besluiten van de bijzondere rechtspleging van overeenkomstige toepassing werden verklaard, zijn deze niet in de handelingenlijst uitgewerkt. Zie hiervoor ook de inleiding.

⁶⁶ Art. 1 lid 1 van het Wetboek van Strafrecht (*‘Geen feit is strafbaar dan uit kracht van eene daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling’*) werd niet van toepassing verklaard.

⁶⁷ Het Gratie-adviesbesluit wordt besproken in hoofdstuk 4.

⁶⁸ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 47.

⁶⁹ *Ibidem*, 41.

⁷⁰ De procedures zijn alleen beschreven voor zover ze afwijken van de reguliere gang van zaken in een strafproces.

afwijking van het bestaande recht- in andere plaatsen binnen het ressort van het Gerechtshof gevestigd worden. Plaatselijk bekende rechters konden zo ter plaatse gegane misdrijven berechten. In totaal zijn er 150 kamers ingesteld.

De Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie spraken recht op grond van het strafrecht zoals dat in het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.) was vastgelegd. Het B.B.S. was van toepassing op misdrijven tegen de veiligheid van de staat, zoals dienstneming bij het vijandelijke leger in oorlogstijd en hulpverlening aan de vijand. Voorts had het B.B.S. betrekking op misdrijven als moord en mishandeling wanneer deze gepleegd waren met misbruik van macht, gelegenheid of middel door de vijand geboden. Art. 26 van het B.B.S. stelde voorts het blootstellen van een ander aan opsporing, vervolging of vrijheidsberoving door de vijand of diens handlangers strafbaar. Daarbij kon zelfs de doodstraf worden opgelegd als het verraad had geleid tot de dood van het slachtoffer. Ook kon de doodstraf worden opgelegd voor misdrijven, waarop de gewone wet een vrijheidsstraf van 15 jaar stelde, zoals hulpverlening aan of dienstneming bij de vijand. De doodstraf mocht door de Bijzondere Gerechtshoven alleen worden opgelegd met eenparigheid van stemmen; door de Bijzondere Raad van Cassatie echter bij meerderheid van stemmen. Wanneer de doodstraf niet binnen vijf jaar na veroordeling was voltrokken kon deze worden omgezet in levenslange gevangenisstraf. Opgelegde straffen konden in een rijkswerkinrichting worden ondergaan. Veroordeelden konden voorts uit het recht worden ontzet om bepaalde beroepen uit te oefenen of bepaalde functies te bekleden wanneer zij daarvoor *'de in het algemeen belang vereischte waardigheid of betrouwbaarheid (...)'* misten.⁷¹ Geen straf kon worden opgelegd wanneer bleek dat de verdachte een feit had begaan om de vijand te benadelen of om door of vanwege de vijand of diens helpers beaamde maatregelen te belemmeren of te verijdelen.

In eerste aanleg stonden de verdachten terecht voor een Bijzonder Gerechtshof. De (vice-) presidenten, leden en raadlieden van de Bijzondere Gerechtshoven werden door de minister van Justitie benoemd en ontslagen. Bij elk Gerechtshof was een openbare aanklager werkzaam, de procureur-fiscaal, die werd bijgestaan door zijn adjuncten, advocaten-fiscaal. De procureur-fiscaal had een taak die te vergelijken was met die van de officier van justitie: hij gaf leiding aan het opsporingsonderzoek en moest de zaak aanbrengen bij de rechter. Als waarnemend procureur-fiscaal kon de minister een procureur- of advocaat-fiscaal bij een ander Gerechtshof aanstellen. De Gerechtshoven vonnisten met drie rechtsgeleerde en twee militaire leden; in 1947 werd bepaald dat voortaan zou worden gevonnist door twee rechtsgeleerde leden en één militair lid.⁷²

Met de opsporing van strafbare feiten in de zin van het B.B.R. waren verschillende categorieën ambtenaren belast: de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven, officieren van justitie, kantonrechters, commissarissen van politie, officieren en onderofficieren der marechaussee, rijksveldwachters en alle andere personen die hiertoe van de minister van Justitie last hadden ontvangen. De minister kon bovendien hun bevoegdheden tot opsporing uitbreiden tot buiten hun ressort. Ook de procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof kon personen tot de opsporing aanwijzen, al kon de minister van Justitie die machtiging intrekken.

Het Bijzonder Gerechtshof verleende een bevel tot voorlopige hechtenis. De procureur-fiscaal en de officier van justitie konden het bevel tot inverzekeringstelling verlengen. De Bijzondere Gerechtshoven konden vervolgens een bevel tot inzetting van vervolging geven.

Wanneer besloten werd een feit niet (verder) te vervolgen, dan konden belanghebbenden daarover een klacht indienen bij het betreffende Bijzonder Gerechtshof. Betrof dit een feit waarvan de vervolging nog niet was aangevangen, dan wees de Bijzondere Raad van Cassatie het Bijzonder Gerechtshof aan waar die klacht moest worden ingediend en in behandeling genomen.

De procureur-fiscaal moest het Bijzonder Gerechtshof van de ingediende klachten verslag doen, waarna het Gerechtshof deze klachten beoordeelde en eventueel alsnog tot in- of voortzetting van vervolging kon besluiten.

⁷¹ B.B.S., art. 8 lid 2.

⁷² Wet 23 augustus 1947 (Stb. G 218), art. II.

Naast de Bijzondere Gerechtshoven werd de Bijzondere Raad van Cassatie ingesteld. De Bijzondere Raad van Cassatie vernietigde niet alleen sententies van de Bijzondere Gerechtshoven die in strijd waren met de wet, maar ook die sententies waarvan de Raad vond, dat de daarin opgelegde straf niet juist was. In dat geval kon de Bijzondere Raad zelf een andere straf opleggen en de sententie van het Bijzonder Gerechtshof vernietigen, of de zaak naar een ander Bijzonder Gerechtshof verwijzen om opnieuw recht te doen. Zo probeerde men een snelle afhandeling van de bijzondere rechtspleging te combineren met rechtvaardigheid.⁷³ De noodzaak van een snelle berechting had echter een vrij ingrijpende uitwerking op het procesrecht van de bijzondere rechtspraak. Een aantal rechtswaarborgen kwam daardoor te vervallen. Zo was de mogelijkheid van cassatie tegen vonnissen van de Bijzondere Gerechtshoven aanvankelijk zeer beperkt. Cassatie kon aanvankelijk pas worden ingesteld wanneer aan de veroordeelde hiertoe verlof was verleend door het betreffende Bijzonder Gerechtshof. Deze bepaling gold zelfs voor degenen die tot de doodstraf waren veroordeeld.⁷⁴ Bij wijziging van het besluit in 1947 werden de mogelijkheden tot cassatie verruimd wanneer de opgelegde straf hoger was dan zes jaar.⁷⁵

De Bijzondere Raad van Cassatie vonniste met vijf leden, waarvan er tenminste een en ten hoogste twee militairen waren. In 1947 werd de mogelijkheid gecreëerd tot het instellen van een of meer bijzondere kamers, die uit drie leden zouden bestaan, en waarvan een lid militair zou zijn.⁷⁶ Een van de bijzondere kamers werd belast met de behandeling van het beroep in cassatie wanneer de zaak van eenvoudige aard was. De bijzondere kamer kon de zaak echter doorverwijzen naar de gewone kamer van de Bijzondere Raad wanneer zij dit nodig achtte.⁷⁷

De voorzitter van het Bijzonder Gerechtshof en van de Bijzondere Raad van Cassatie konden ieder als bedoeld in art. 4 B.B.G. op diens verzoek verlof verlenen om als raadsman bij het college op te treden. De voorzitters van beide colleges konden in bepaalde gevallen aan de verdachte een raadsman toewijzen. Aan alle raadsliden die aan een beschuldigde waren toegevoegd en die werkzaam waren bij de Bijzondere Gerechtshoven of de Bijzondere Raad van Cassatie werd door de minister van Justitie een vergoeding toegekend voor hun werkzaamheden.⁷⁸

2.2.1.2 Periode 1947-1948

Met de wet van 27 juni 1947 (Stb. H 206) werd ervoor gekozen de berechting van de delinquenten nog verder te versnellen door een vereenvoudiging van de te volgen procedures. Het belangrijkste middel daartoe was de instelling van de mogelijkheid van een vereenvoudigde gerechtelijke afdoening. De vereenvoudigde afdoening bestond uit een zeer summier behandeling van lichtere zaken, waarbij recht gesproken werd na verhoor van de verdachte. Alleen wanneer het openbaar ministerie of de verdachte zich tegen de aldus genomen beslissing verzetten zou de zaak alsnog volgens de gangbare procedure worden afgedaan. Voor die vereenvoudigde afdoening werden door de minister van Justitie een of meer raadsliden van het Bijzonder Gerechtshof aangewezen. De procedure tot vereenvoudigde afdoening kon alleen in gang worden gezet wanneer de procureur-fiscaal daartoe het initiatief nam en hierin werd gevolgd door de raadsheer. In de vereenvoudigde procedure kon de op te leggen straf maximaal zes jaar behelzen.

⁷³ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 31.

⁷⁴ Art. 37 B.B.R., 22 dec. 1943 (Stb. D 63).

⁷⁵ Wet van 27 juni 1947 (Stb. H 206), art. 32d sub 8.

⁷⁶ Stb. H 206, art. II.

⁷⁷ Stb. H 206, art. III.

⁷⁸ B.B.R., art. 11. Het KB van 18 sept. 1946 (Stb. G 258) kondigde de komst aan van een algemene maatregel van bestuur tot nadere regeling van de hoogte van de toelage. Een nadere regeling was nodig gebleken omdat de processen een grotere belasting opleverden dan die in de militaire rechtspraak, waarop de oorspronkelijke regeling geënt was. Het zou bovendien voor de raadsliden een kostbare zaak zijn om hun cliënten in de vaak afgelegen interneringskampen te bezoeken. Als derde reden voor de verhoging werd opgegeven dat de druk van de publieke opinie het voor de raadsliden niet makkelijker maakte om in de zaken van politieke delinquenten de verdediging te voeren; *HTK 1945-1946*, bijl. 186 1-3. De genoemde aankondiging resulteerde in een nadere regeling bij KB van 8 januari 1947 (Stb. H 8).

De raadsheer was bevoegd om de verdachte zelf in vrijheid te stellen in de gevallen waarin hij onvoldoende aanleiding zag om een straf of een maatregel op te leggen ingevolge het B.B.S. of het Tribunaalbesluit. Een bewaarde die twee weken of langer vastzat kon een schriftelijk verzoek om vrijlating indienen. De raadsheer moest op dit verzoek beslissen.

Voorts hoopte men tot een versnelling te komen door de organisatie van de Bijzondere Gerechtshoven aan te passen. Het aantal raadsheren per kamer van de Bijzondere Gerechtshoven werd van vijf teruggebracht naar drie. Het aantal kamers per Hof kon zo vergroot worden, terwijl de zittende magistratuur niet hoefde te worden uitgebreid. Om te voorzien in de hierdoor noodzakelijk geworden uitbreiding van de parketten en het aantal griffiers werd het wettelijk mogelijk om de officieren-fiscaal, alsmede substituut-officieren van justitie en substituut-griffiers van arrondissementsrechtbanken te laten optreden als resp. waarnemend advocaat-fiscaal en waarnemend griffier bij de Bijzondere Gerechtshoven.⁷⁹ In een poging de werkdruk van de Gerechtshoven nog verder te verminderen, werden de lichtere strafzaken doorverwezen naar de Tribunalen.

Omdat er algemeen van werd uitgegaan dat een dubbele berechting nu alleen nog bij hoge uitzondering zou voorkomen, werden de bevoegdheden van de Gerechtshoven verder uitgebreid. Het werd de Hoven zodoende mogelijk gemaakt straffen op te leggen die de veroordeelde in zijn vermogen raakten, zoals verbeurdverklaring. Daarnaast werden maatregelen genomen teneinde de mogelijkheden van dubbele berechting tot een minimum te beperken. Voor de vervolging van een verdachte, die in eerste instantie al door een Tribunaal was veroordeeld, was nu een speciale machtiging van de minister van Justitie vereist.

De Bijzondere Gerechtshoven kregen tevens de mogelijkheid om in eenvoudige zaken hun sententies mondeling af te doen. De maatregelen die de veroordeelde konden worden opgelegd werden tegelijkertijd verder verzacht. Zo werd de op te leggen ontzetting uit ambten versoepeld. Het aanstellen van voormalige politieke delinquenten in openbare ambten werd nu toegestaan, zij het alleen in ondergeschikte en niet in verantwoordelijke functies. Aan de roep om vergroting van de rechtszekerheid kwam men verder tegemoet. Op het verkeer tussen raadsman en verdachte werden nu de gangbare regels uit het Wetboek van Strafvordering van toepassing verklaard.

In navolging van de organisatorische wijzigingen bij de Bijzondere Gerechtshoven werden in de organisatie van de Bijzondere Raad van Cassatie soortgelijke veranderingen doorgevoerd. Ook hier waren de versnelling van de afdoening en de vergroting van de rechtszekerheid van de verdachte de achterliggende redenen. Het werd mogelijk om bij de Bijzondere Raad een of meer bijzondere kamers in te stellen die uit drie leden zouden bestaan. Aan de mogelijkheden tot het vernietigen van de sententies van de Gerechtshoven door de Bijzondere Raad werden beperkingen gesteld. De vernietiging wegens vormverzuim werd tot het materieel noodzakelijke beperkt. Zo hoefde vormverzuim niet noodzakelijk meer tot vernietiging te leiden wanneer de verdachte door het verzuim redelijkerwijs niet in zijn belangen was geschaad. Terugverwijzing van een zaak wegens vormverzuim mocht naar hetzelfde Gerechtshof dat de sententie had uitgesproken, zodat de behandeling van de zaak niet van voren af aan hoefde plaats te vinden. De mogelijkheden tot het instellen van beroep in cassatie werden verder verruimd. Beroep in cassatie kon door de verdachte nu ook worden ingesteld wanneer het Gerechtshof de doodstraf had opgelegd of een gevangenisstraf van meer dan zes jaar. Het beroep in cassatie werd in principe behandeld door een bijzondere kamer van de Bijzondere Raad, ingewikkelder zaken door een gewone kamer.

2.2.1.3 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1952

De overgang van de bijzondere rechtspraak door bijzondere organen naar een bijzondere rechtspraak door de gewone rechter werd geregeld door de Wet overgang bijzondere rechtspleging van 13 mei 1948 (Stb. I 186). De zaken van de Bijzondere Gerechtshoven werden in 1949-1950 overgenomen door bij de arrondissementsrechtbanken in te stellen bijzondere strafkamers. Deze bijzondere

⁷⁹ *HTK 1946-1947*, bijlagen, memorie van toelichting, 372-3; Stb. H 206, art. II lid 1-5.

strafkamers hielden zich uitsluitend bezig met de berechting van misdrijven waarop het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing was. Het Besluit Buitengewone Rechtspleging werd van overeenkomstige toepassing verklaard. In beginsel golden voor de berechting van deze zaken de gewone voorschriften voor de berechting van misdrijven volgens het Wetboek van Strafvordering. Het instituut van de bewaring kwam te vervallen, waardoor de gewone voorschriften inzake voorlopige hechtenis van kracht werden. Tegen beslissingen van de bijzondere strafkamers stond geen hoger beroep open.

De opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven luidde het verdwijnen in van de procureur-fiscaal. De officieren van justitie moesten nu fiatbehandeling gaan verlenen. Zij namen nu ook de taken van de procureur-fiscaal over voor wat betreft opsporing, aanhouding, invrijheidstelling en buitenvervolginstelling. Het verzet tegen ontzetting uit bepaalde rechten of tegen een wijziging van de voorwaarden die bij buitenvervolginstelling waren gesteld, werd nu behandeld door de president van de arrondissementsrechtbank of een door deze aangewezen rechter.

Het beklag dat een belanghebbende kon indienen inzake het niet (langer) vervolgen van een misdrijf in de zin van het B.B.S. moest nu worden ingediend bij de Bijzondere Raad van Cassatie, en na de opheffing van die Raad bij de Hoge Raad.

De rechtsmacht van de Bijzondere Raad van Cassatie ging na opheffing van die Raad over op de Hoge Raad. Tot het moment van opheffing van de Bijzondere Raad van Cassatie werden de beroepen in cassatie tegen vonnissen en beschikkingen van de arrondissementsrechtbanken door de Bijzondere Raad behandeld. Na opheffing nam de Hoge Raad deze taken over. De Hoge Raad kreeg eveneens de bevoegdheid aan de verdachte een raadsman toe te voegen. De van het gewone recht afwijkende materiële en processuele bepalingen met betrekking tot het beroep in cassatie bij de Bijzondere Raad van Cassatie bleven ook na de overgang op de Hoge Raad gehandhaafd. Herziening van in kracht van gewijsde gegane vonnissen van de arrondissementsrechtbanken werden in eerste instantie door de Bijzondere Raad van Cassatie behandeld; na de opheffing van die Raad gebeurde dat door de Hoge Raad.

2.2.2 Procedures van de bijzondere rechtspraak: Tribunalen (1945-1948)

2.2.2.1 Periode 1944-1945

Naast de berechting van strafbare feiten door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie was door de uitvaardiging van het Tribunaalbesluit een aparte procedure in het leven geroepen voor de berechting door Tribunalen van *'Nederlanders en Nederlandsche onderdanen uit anderen hoofde, die zich gedurende de vijandelijkheden in, of tijdens de vijandelijke bezetting van het Rijk in Europa hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk of afbreuk hebben gedaan aan het verzet tegen den vijand en diens handlangers'*.⁸⁰ Het ging daarbij om Nederlanders die op enige wijze steun hadden verleend aan de vijand, die lid waren geweest van een nationaal-socialistische organisatie, voordeel getrokken hadden uit door de vijand of diens handlangers genomen maatregelen, dan wel Nederlanders die geen gevolg hadden gegeven aan door de regering in verband met de oorlog uitgevaardigde maatregelen.⁸¹ Deze vormen van collaboratie konden worden bestraft met hetzij internering, hetzij verbeurdverklaring van het vermogen, hetzij ontzetting van bepaalde rechten. De rechten waaruit een veroordeelde kon worden ontzet waren het recht om bepaalde ambten te bekleden, het recht te dienen bij de gewapende macht, het kiesrecht, het recht zelf verkozen te worden, het zijn van raadsman of gerechtelijk bewindvoerder en het recht bepaalde beroepen uit te oefenen of functies te bekleden, waarvoor de veroordeelde de *'in het algemeen belang vereischte waardigheid of betrouwbaarheid'* miste.⁸²

Iedereen kon aangifte doen van feiten die bovenstaande maatregelen rechtvaardigden. Voor de registratie van aangiften werd na de bevrijding van het Zuiden een speciaal kantoor opgericht. Het Tribunaal onderzocht de ontvangen aangiften volgens de in het Tribunaalbesluit neergelegde regels. Wie met opzet een valse aangifte deed, kon zelf vervolgd worden.

Het Tribunaal kon meerdere kamers hebben. De gewone leden van een Tribunaal konden leken zijn. Bij de benoeming van deze gewone leden werd zoveel mogelijk gelet op een evenwichtige vertegenwoordiging van personen uit verschillende bedrijfstakken, beroepen en bevolkingsgroepen.⁸³ Op die manier zou het Tribunaal een maximaal inzicht in de feitelijke omstandigheden moeten krijgen. Het Tribunaal vonniste met drie leden, waarvan alleen de voorzitter jurist moest zijn. Het kende geen openbaar ministerie. Er was geen openbare aanklager, die de oplegging van een bepaalde maatregel eiste en de zaak inleidde met een dagvaarding. Daarom werd de dagvaarding door de secretaris van het Tribunaal verzorgd.

De Tribunalen spraken in de eerste plaats recht in bovengenoemde zaken. Daarnaast namen ze die zaken opnieuw in behandeling waarop door de Raad van State resp. Hoge Autoriteiten geen fiat executie (toestemming voor tenuitvoerlegging van de straf) was verleend. Het Tribunaal werd tevens belast met het afdoen van verzoeken om invrijheidstelling van personen, die ingevolge het Besluit op de Bijzondere staat van beleg of het Buitengewoon Politiebesluit in bewaring werden gehouden. In de mogelijkheid van invrijheidstelling van gedetineerden was in deze besluiten namelijk nog niet voorzien. Het Tribunaal moest van een beslissing tot invrijheidstelling kennis geven aan de minister van Justitie, die op zijn beurt het Militair Gezag op de hoogte moest brengen. Het Militair Gezag stelde de betrokkene dan in vrijheid, tenzij het *'in zeer bijzondere gevallen in het belang van de*

⁸⁰ Tribunaalbesluit, 17 september 1944 (Stb. E 101).

⁸¹ Het KB van 19 mei 1945 (Stb. F 75) definieerde de groep collaborateurs nog ruimer. Meegerekend werden nu ook lieden die *'openlijk hebben doen blijken van ingenomenheid met den vijand'* en degenen wier onvaderlandslievende houding bleek uit *'het hebben van vertrouwelijke omgang met personen, behorende tot de burgerlijke of militaire bezettende macht'*.

⁸² Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101), art. 4 lid 1.

⁸³ Tribunaalbesluit (Stb. E 101), art. 11 lid 3.

veiligheid van de staat of van de openbare orde of rust zeer dringend noodzakelijk [was], dat de beschuldigde in bewaring blijft gehouden'.⁸⁴

Een Tribunaal kon een aangifte seponeren, de behandeling van een zaak schorsen, een schorsing verlengen en opheffen. Schorsingen moesten aan de minister van Justitie worden doorgegeven. Het Tribunaal kon bovendien een zaak ter behandeling integraal naar een ander Tribunaal doorverwijzen. Het Tribunaal kon zelf in een bepaalde zaak een voorbereidend onderzoek verrichten of dit laten verrichten door een aan te stellen commissaris. Het Tribunaal kon voor de opsporing de hulp inroepen van de openbare burgerlijke en gewapende macht, waaronder de politie. Tribunaal en commissaris waren bevoegd om zelf getuigen te horen, voorwerpen in beslag te nemen en een schouw te verrichten. Zowel Tribunaal als commissaris konden een beschuldigde of een getuige in hechtenis laten nemen en deze hechtenis eventueel verlengen.

Het Tribunaal kon een onvermogen verdachte een raadsman toewijzen.⁸⁵ Om de afwikkeling van de Tribunaalzaken niet onnodig lang te laten duren waren de bevoegdheden van de verdachte en diens raadsman aanvankelijk beperkt. Zo konden zowel het Tribunaal als de commissaris de raadsman van de beschuldigde verbieden om vrij verkeer met zijn cliënt te onderhouden.⁸⁶ De verdachten bevonden zich doorgaans in afgelegen kampen, waardoor het contact bemoeilijkt werd en het risico bestond, dat een zaak vertraagd raakte. Voor inzage in de processtukken door de raadsman was bovendien toestemming van het Tribunaal benodigd. Deze bepaling werd echter ingegeven door het feit, dat er te weinig personeel beschikbaar was om op gewone wijze inzage in de processtukken te kunnen geven.

Net als tegen de sententies van de Bijzondere Gerechtshoven was tegen de uitspraken van het Tribunaal geen hoger beroep mogelijk. Wel werd bepaald dat alle uitspraken van de Tribunaalen eerst worden moesten bekeken door de afdeling geschillen van bestuur van de Raad van State, die een 'fiat executie' op de uitspraak moest verlenen.⁸⁷ Zonder deze toestemming konden de uitspraken niet ten uitvoer worden gelegd. De Raad van State bekeek ook de zaken waarin in eerste instantie het fiat executie was geweigerd en die vervolgens opnieuw door het Tribunaal waren behandeld. De Raad van State was bovendien bij de verlening van het fiat executie bevoegd om beperkingen te stellen aan de eventueel opgelegde verbeurdverklaring.

De feitelijke omstandigheden in het nog maar gedeeltelijk bevrijde Nederland achterhaalden de bemoeienis van de Raad van State. De verlening van het fiat executie door de Raad van State was onuitvoerbaar omdat Den Haag voor het Zuiden onbereikbaar was. Nog in 1944 werd hierom een verandering in het Tribunaalbesluit aangebracht: het fiat executie zou nu moeten worden verleend door de zg. Hoge Autoriteiten. Dit waren functionarissen die in elk ressort van een Bijzonder Gerechtshof zouden worden aangesteld.⁸⁸ De Hoge Autoriteiten kregen dezelfde taken en bevoegdheden als aan de Raad van State waren toegekend. De instelling van Hoge Autoriteiten had als voordeel dat de eenheid van rechtspraak zou worden bevorderd. De minister van Justitie bepaalde nu welke Tribunaaluitspraken ter fattering aan welke Hoge Autoriteit werden voorgelegd.

Wanneer verbeurdverklaring van het vermogen onderdeel uitmaakte van de opgelegde straf, liet het Tribunaal het vermogen of de nalatenschap van de beschuldigde onder bewind stellen.⁸⁹ Het Tribunaal kon deze onder bewindstelling opheffen of uitbreiden. In mei 1945 werden de bevoegdheden van de Tribunaalen inzake verbeurdverklaring uitgebreid. Het Tribunaal kon nu bepalen dat de gemeenschap

⁸⁴ Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 43.

⁸⁵ Tribunaalbesluit (Stb. E 101), art. 30 lid 6. De minister van Justitie stelde nadere regels omtrent een vergoeding voor deze raadsliden. Deze regeling werd vastgesteld bij KB van 19 mei 1945 (Stb. F 77) en KB van 30 nov. 1945 (Stb. F 306).

⁸⁶ De bepalingen omtrent het beperkte verkeer tussen raadsheer en verdachte en omtrent de inzage van dossiers door de raadsman is te vinden in *Stert*. 1946, 103.

⁸⁷ Deze gedachte was ontleend aan de militaire rechtspraak in oorlogstijd, waarvoor bij de vonnissen van de krijgsraden eveneens het fiat executie van de commanderende generaal nodig was. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 42.

⁸⁸ Besluit van 23 december 1944 (Stb. E 153).

⁸⁹ Hiertoe was bij het Besluit Vijandelijk Vermogen een aparte instantie aangewezen, het Nederlands Beheersinstituut (N.B.I.). Voor de afwikkeling van de verbeurdverklaring, zie hoofdstuk 3.

van goederen van de beschuldigde, aan wie een verbeurdverklaring werd opgelegd, zou worden ontbonden.⁹⁰ Deze bepaling betekende een versoepeling ten opzichte van de aanvankelijke opzet van het Tribunaalbesluit. Door eerst een ontbinding van de gemeenschap van goederen uit te spreken kon de echtgeno(o)t(e) van de veroordeelde door de uitspraak nu niet langer gedupeerd worden, hetgeen tot dat moment wel het geval was.⁹¹

De uitspraak van het Tribunaal kon ook de oplegging van een interneringsstraf inhouden. De internering kon echter worden opgeschort voor de tijd dat de geïnterneerde nog een andere vrijheidsstraf onderging.⁹² Het Tribunaalbesluit bepaalde dat de maatregel van internering altijd voor tien jaar werd opgelegd, al had de minister van Justitie daarbij de mogelijkheid om geïnterneerden voorwaardelijk te ontslaan. Om de zeer grote groep geïnterneerden tot hanteerbare omvang te kunnen terugbrengen, werden de bepalingen over de duur van de internering in mei 1945 afgezwakt. De Tribunaal konden nu de straf van internering voor ten hoogste tien jaar opleggen, terwijl de minister van Justitie de delinquenten op grond van hun gedrag nog vóór afloop van de opgelegde interneringstermijn kon vrijlaten.⁹³

2.2.2.2 Periode 1945-1946

Het Tribunaalbesluit had het Tribunaal belast met de invrijheidstelling van mensen die ingevolge het Besluit op de Bijzondere staat van beleg of het Buitengewoon Politiebesluit in bewaring werden gehouden. Het Tribunaal moest daarbij van een beslissing tot invrijheidstelling kennis geven aan de minister van Justitie, die op zijn beurt het Militair Gezag op de hoogte moest brengen. Het Militair Gezag kon echter weigeren om tot invrijheidstelling over te gaan.

Het Besluit politieke delinquenten 1945⁹⁴ van oktober 1945 betekende een eerste stap in de richting van normalisatie van de verhoudingen. Aan de uitzonderlijke rol die het Militair Gezag tot nu toe gespeeld had bij de arrestatie en vrijlating van delinquenten werd nu een einde gemaakt. Bovendien ontstond nu de mogelijkheid, om de lichte gevallen van collaboratie al dan niet voorwaardelijk buiten vervolging te stellen. Met deze bepalingen hoopte men de afdoening van de zaken te versnellen en de rechtszekerheid beter te kunnen waarborgen. In deze nieuwe procedures kreeg de procureur-fiscaal een centrale rol die ten koste ging van de bevoegdheden zoals die tot dan toe bij het Militair Gezag hadden berust.

Mensen die op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg gearresteerd waren, konden nu nog maar veertien dagen worden vastgehouden. Een verlenging van die bewaring kon alleen gebeuren met toestemming van de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven. De procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven kregen nu ook de bevoegdheid, aanwijzingen en bevelen te geven aan degenen die door het Militair Gezag belast waren met aanhouding, onderzoek en bewaring van personen. De mogelijkheden tot invrijheidstelling werden aanzienlijk verruimd. Een bewaarde kon nu in vrijheid worden gesteld indien er geen grond (meer) was om hem langer vast te houden; indien zijn schuld een maatregel als bedoeld in het B.B.S. of het Tribunaalbesluit niet rechtvaardigde of wanneer te verwachten was dat de duur van de nog op te leggen vrijheidsstraf al in bewaring was doorgebracht. Bovendien kon een bewaarde nu op basis van sociale en geestelijke omstandigheden worden vrijgelaten.

Over de vrijlating van bewaarden besliste nu de procureur-fiscaal. Ook inzake buitenvervolginstelling werden nu duidelijke regels gesteld. Eenmaal buiten vervolging gesteld kon een delinquent niet meer voor een Tribunaal gedaagd worden. Iemand die in vrijheid was gesteld kon niet opnieuw gearresteerd worden op basis van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, tenzij het Militair Gezag daartoe een bijzondere last gaf.

⁹⁰ KB 19 mei 1945 (Stb. F 75). De ontbinding van de gemeenschap van goederen moest in de Nederlandse Staatscourant gepubliceerd worden alvorens van kracht te kunnen worden.

⁹¹ KB 19 mei 1945 (Stb. F 75), sub VI.

⁹² Regelgeving omtrent internering is opgenomen in hoofdstuk 3.

⁹³ KB 19 mei 1945 (Stb. F 75), sub IV.

⁹⁴ Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), gewijzigd bij KB F 280.

De procureur-fiscaal kreeg ook de bevoegdheid om te beslissen over de vrijlating van verdachten die zouden moeten verschijnen voor een Bijzonder Gerechtshof of voor de Bijzondere Raad van Cassatie, maar tegen wie onvoldoende grond bleek te bestaan om nog langer te worden vastgehouden.⁹⁵

Voor elke buitenvervolginstelling gold dat de betrokkene zich als een goed Nederlander zou moeten gedragen. Daarnaast kon een aantal bijzondere voorwaarden gesteld worden, zoals de verplichting tot het verrichten van arbeid, de handhaving van de onder beheerstelling van het vermogen en het verbod om met bepaalde personen om te gaan. Aan de naleving van de voorwaarden werd een proeftijd gekoppeld. De procureur-fiscaal hield gedurende deze tijd toezicht op die naleving. Elke voorwaardelijk buiten vervolging gestelde bleef bovendien voor tien jaar ontzet uit het recht van het bekleden van ambten, het dienen bij de gewapende macht, het kiezen en verkozen worden en het zijn van raadsman of gerechtelijk bewindvoerder. De procureur-fiscaal kon deze bijzondere voorwaarden intrekken maar ook wijzigen wanneer nieuwe feiten aan het licht kwamen.

Tegen een besluit tot voorwaardelijke buitenvervolginstelling of wijziging van de gestelde bijzondere voorwaarden kon de betrokkene verzet doen.

Behalve de wijziging van genoemde procedures bracht het Besluit politieke delinquenten 1945 een belangrijke wijziging in de behandeling van de zaken door de Tribunalen. Voortaan konden de Tribunalen zaken alleen nog maar in behandeling nemen wanneer de procureur-fiscaal met de behandeling van de zaak had ingestemd ('fiatbehandeling'). De procureur-fiscaal nam van de minister diens coördinerende taken bij de behandeling van de zaken over; hij kon nu gaan bepalen, welke zaken door welk Tribunaal behandeld moesten worden. Zo werd de procureur-fiscaal steeds meer de spil in de bijzondere rechtspleging. Het Tribunaal was bovendien niet langer bevoegd zelf zaken te seponeren.

Een wijziging van het Besluit politieke delinquenten⁹⁶ regelde een verdere overdracht van de bevoegdheden van het Militair Gezag aan de procureur-fiscaal. In de eerste plaats werden de nog resterende opsporings- en arrestatiebevoegdheden van het Militair Gezag overgeheveld naar de procureur-fiscaal. De minister van Justitie wees de ambtenaren van politie aan die nu met de opsporing belast zouden worden en die onder bevel stonden van de procureur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof in hun ressort. Deze opsporingsambtenaren werden georganiseerd in Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s). Van nu af aan zou alleen de procureur-fiscaal nog last tot bewaring en invrijheidstelling kunnen geven. Het Militair Gezag behield voorlopig nog wel de bevoegdheid, om personen aan te houden en voor hooguit veertien dagen in bewaring te stellen. Voor verlenging van de bewaring was echter steeds toestemming van de procureur-fiscaal vereist.

Omdat de overheveling van deze bevoegdheden van het Militair Gezag een verdere verzwaring van de taken van de procureur-fiscaal met zich meebracht, werd gelijktijdig de staf van de procureur-fiscaal uitgebreid met een officier-fiscaal.

2.2.2.3 Periode 1947-1948

De oplegging van de maatregel van internering werd verder versoepeld. De minister van Justitie kon nu besluiten dat de internering niet geëffectueerd hoefde te worden wanneer dit voor de betrokkene of diens gezin 'onnodig hard zou zijn.' Ook een Tribunaal kon besluiten een opgelegde interneringsstraf gedeeltelijk of zelfs geheel niet ten uitvoer te leggen. Daarbij kon het bepaalde voorwaarden stellen, zoals ondertoezichtstelling, de verplichting tot het verrichten van arbeid of een verbod om met bepaalde personen om te gaan. De procureur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof in het ressort was belast met het toezicht op de naleving van die voorwaarden.

Net als bij de Bijzondere Gerechtshoven werd ook ten aanzien van de Tribunalen de mogelijkheid van een dubbele berechting tot uitzondering gemaakt. Wanneer een delinquent al was veroordeeld op basis van het bepaalde in het B.B.S., was een 'dubbele' veroordeling door een Tribunaal alleen

⁹⁵ Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 26 lid 3 en 4.

⁹⁶ Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280), in werking getreden per 1 maart 1946.

mogelijk, wanneer de minister van Justitie machtiging had verleend tot het verlenen van fiatbehandeling door de procureur-fiscaal.

De Tribunalen werden nu bevoegd om aan de politie en aan de P.R.A.'s een onderzoek op te dragen en bevelen te geven. In het Tribunaalbesluit van september 1944 was uiteraard nog geen rekening gehouden met de pas per 1 maart 1946 ingestelde P.R.A.'s.

Een bewaarde die twee weken of langer werd vastgehouden kon een verzoek tot vrijlating indienen. Het Tribunaal moest op dit verzoek beslissen.

De op te leggen ontzetting uit ambten werd versoepeld. Het verrichten van werkzaamheden krachtens indienstneming op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht door of vanwege het Rijk of enig ander openbaar lichaam werd nu toegestaan, zij het alleen in ondergeschikte en niet in verantwoordelijke functies. Op het verkeer tussen raadsman en verdachte werden nu de normale regels uit het Wetboek van Strafvordering van toepassing verklaard.

2.2.2.4 Overgang naar de reguliere rechtsprekende organen, 1948-1950

De Wet overgang bijzondere rechtspleging van 13 mei 1948 (Stb. I 186) bepaalde hoe de rechtspraak door de opvolgers van de Tribunalen zou moeten worden voortgezet na de liquidatie van de bijzondere rechtspleging. De Tribunalen werden opgeheven met ingang van 1 juni 1948. De rechtsmacht van de Tribunalen ging met ingang van die datum over op de kantongerechten die in elk arrondissement daartoe door de Kroon werden aangewezen. De collegiale behandeling door het Tribunaal werd dus vervangen door de alleenrechtspraak van de kantonrechter. Om de zaken adequaat te kunnen afhandelen werd het mogelijk om bij de kantongerechten meer substituut-griffiers aan te wijzen dan bij de wet was vastgelegd.⁹⁷

Voor de overheveling van de Tribunaalzaken die op 1 juni 1948 nog bij de Tribunalen aanhangig waren moest de minister van Justitie nadere regels stellen. De procureur-fiscaal moest daarbij het kantongerecht aanwijzen dat deze nog lopende zaken zou behandelen. Voor de toepassing van het Tribunaalbesluit nam de kantonrechter de plaats van het Tribunaal in. De taken van de secretaris van het Tribunaal en diens adjuncten werden overgenomen door de griffier van het kantongerecht.

Na het verlenen van een fiatbehandeling stelde de officier van justitie de aangifte en de bijbehorende stukken in handen van het bevoegde kantongerecht binnen het ressort van de rechtbank.

De bevoegdheden van de Hoge Autoriteiten gingen over op de president van het gerechtshof binnen welks ressort het Tribunaal of het kantongerecht, dat de uitspraak had gedaan, was gevestigd.

De bepalingen uit het Besluit politieke delinquenten 1945 inzake de bewaring, de invrijheidstelling en de buitenvervolginstelling van delinquenten werden nu buiten werking gesteld. In plaats van bewaring kon nu voorlopige hechtenis worden toegepast.

Het Tribunaalbesluit werd door een amendement op de Wet overgang bijzondere rechtspleging nog op het punt van de verbeurdverklaringen gewijzigd. Op voorstel van de gezamenlijke Hoge Autoriteiten kon de minister van Justitie nu bevelen dat een verbeurdverklaring gedeeltelijk of geheel niet zou worden uitgevoerd of dat wanneer verbeurdverklaring al had plaatsgehad, aan de schuldige een bepaald bedrag zou worden terugbetaald. Hiermee wilde de Kamer voorzien in de gevallen waarin verbeurdverklaring ten onrechte was opgelegd, hoewel de gekozen constructie, waarin de Hoge Autoriteiten gezamenlijk een voorstel tot herziening moesten doen, niet onomstreden was.⁹⁸ De Hoge Autoriteiten traden in hun reguliere werkzaamheden immers niet als een college op, maar individueel. Met ingang van 1 oktober 1950 werd een eind gemaakt aan de vervolging van Tribunaalzaken. Een uitzondering werd echter nog gemaakt voor zaken die al eerder waren afgedaan met een voorwaardelijke buitenvervolginstelling en waarbij deze buitenvervolginstelling vervolgens weer was ingetrokken wegens niet-naleving van de gestelde voorwaarden.⁹⁹ In maart 1951 werd tenslotte bepaald dat de officieren van justitie bij de bijzondere strafkamers van de

⁹⁷ De gewone regeling was vervat in de wet van 18 december 1947 (Stb. H 430).

⁹⁸ *HTK 1947-1948*, 1513-1515.

⁹⁹ Algemeen Rijksarchief (ARA), archief Bureau Collaboratie, inv.nr. 14, circulaire minister van Justitie d.d. 26 juli 1950.

arrondissementsrechtbanken zonder voorafgaande toestemming van de minister van Justitie geen nieuwe zaak tegen een politieke delinquent aanhangig mochten maken.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Ministerie van Justitie, archief Bureau Bijzondere Rechtspleging, inv.nr. 6, circulaire 9 maart 1951, 2e afd. nr.2278.

2.2.3 Bemoeienis van andere rechtbanken

Nationale rechtbanken

Krachtens het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde¹⁰¹ waren de krijgsraden te velde van de Nederlandse troepen bevoegd om kennis te nemen van begane misdrijven waarop de bepalingen van het B.B.S. van toepassing waren, dit zolang nog geen Bijzonder Gerechtshof in staat was van die misdrijven kennis te nemen en de berechting van het Gerechtshof niet kon worden afgewacht. Wanneer de zaak aanhangig was gemaakt bleef de krijgsraad uitsluitend bevoegd, ook al was het Gerechtshof inmiddels van de zaak op de hoogte. Wanneer gratie werd verzocht inzake een door deze krijgsraden opgelegde doodstraf, dan moest de Bijzondere Raad van Cassatie daarin adviseren. Inzake verzoeken om gratie van andere straffen kon eventueel het advies van de Bijzondere Raad van Cassatie daaromtrent worden ingewonnen.

Internationale rechtbanken

De Verklaring van St. James' Palace van 13 januari 1942 rangschikte de bestraffing van oorlogsmisdadigers door middel van een georganiseerd apparaat onder de voornaamste doeleinden van de oorlog. De verklaring van Moskou van 30 oktober 1943 voorzag aansluitend in de terugkeer van oorlogsmisdadigers naar de landen, waar zij hun misdrijven hadden begaan, teneinde in die landen te worden berecht.

Nederland trad in september 1945 toe tot de overeenkomst van Londen, welke voorzag in de instelling van een internationale rechtbank voor de vervolging en bestraffing van de zwaarste oorlogsmisdadigers van de Europese As, wier misdrijven niet aan een bepaalde plaats waren gebonden.¹⁰² Op basis van deze overeenkomst werd een Internationale Militaire Rechtbank in Neurenberg ingesteld. De Internationale Militaire Rechtbank liet de competentie van de nationale rechtbanken, die belast waren met de berechting van oorlogsmisdaden, onaangetast. De nationale rechtbanken berechttten volgens de eigen nationale wetgeving. Voor de berechting van de oorlogsmisdadigers kreeg de Internationale Militaire Rechtbank een eigen regeling, die stelde op internationaal vastgelegde normen en sancties.

Nederland was overigens ook vertegenwoordigd in de internationale militaire rechtbank die tussen mei 1946 en november 1948 in Tokio recht sprak over de oorlogsmisdaden die tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Verre oosten door Japanners waren begaan.

¹⁰¹ Besluit van 23 augustus 1944 (Stb. E 67), 'houdende vaststelling van het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944'; van overeenkomstige toepassing hierop was het besluit van 7 september 1943 (Stb. D 33).

¹⁰² Besluit van 4 januari 1946 (Stb. G 5).

2.3 Actoren bijzondere rechtspraak

2.3.1 Periode 1945-1948/1951

1. Bijzondere Gerechtshoven

Periode: 1945-1950

Ingesteld op grond van het B.B.G. Feitelijk ingesteld bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91).

Plaats van vestiging

Er kwamen vijf Bijzondere Gerechtshoven, gevestigd in 's-Hertogenbosch (1945-1949), Arnhem (1945-1/8/1949), 's-Gravenhage (1945-1/7/1949), Amsterdam (1945-1950) en Leeuwarden (1945-1/7/1949). Hun standplaats en ressort waren gelijk aan die van de bestaande gerechtshoven. Zeeland viel echter onder het bevrijde ressort 's-Hertogenbosch en niet, zoals gebruikelijk, onder 's-Gravenhage.

Organisatie, samenstelling

Een rechtsgeleerde president, zoveel rechtsgeleerde vice-presidenten en rechtsgeleerde en militaire raadsheren als nodig waren, een procureur-fiscaal, een griffier, alsmede zoveel advocaten-fiscaal en substituut-griffiers als nodig waren (B.B.G., Stb. D 62, 22 dec. 1943). Er werd aanvankelijk gevonnist met drie rechtsgeleerde en twee militaire leden (B.B.G., Stb. D 62, 22 dec. 1943); later met twee rechtsgeleerde en een militair lid (Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947, Stb. H 206, art. II lid 5). Bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91) werd de verdeling in kamers vastgelegd: BG 's-Hertogenbosch drie kamers; BG Arnhem drie kamers; BG 's-Gravenhage vijf kamers; BG Amsterdam zes kamers; BG Leeuwarden drie kamers. Bij KB van 25 juli 1947 (Stb. H 270) werd het aantal kamers van BG 's-Gravenhage uitgebreid naar acht en dat van BG Amsterdam naar tien.

Taken, bevoegdheden

Omschreven in B.B.G., art. 12:

'1. De Bijzondere Gerechtshoven nemen, met uitsluiting van eenigen anderen burgerlijken of militairen rechter, in eersten aanleg en tevens, behoudens het beroep in cassatie, in het laatste ressort kennis van de misdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn.

2. Zij nemen bovendien in eersten aanleg en, behoudens het beroep in cassatie, in het laatste ressort kennis van de jurisdictiegeschillen tusschen de Bijzondere Gerechtshoven eenerzijds en eenigen anderen burgerlijken of militairen rechter, uitgezonderd den Bijzonderen Raad van Cassatie, anderzijds.'

De taakomschrijving van de BG's werd gewijzigd bij wet van 3 juli 1947 (Stb. H 222) wegens de instelling van een militaire rechter voor politieke misdrijven waarop het B.B.S. van toepassing was en die door militairen waren gepleegd. De BG's namen vanaf dat moment 'met uitsluiting van eenigen anderen rechter, in eersten aanleg en tevens, behoudens het beroep in cassatie, in het laatste ressort kennis van de misdrijven, waarop de bepalingen van het B.B.S. van toepassing zijn'.

Opvolger

De taken van de BG's werden overgenomen door de aan de arrondissementrechtbanken toegevoegde Bijzondere Strafkamers, gevestigd te Arnhem, 's-Gravenhage, Maastricht, Middelburg, Rotterdam en Utrecht.

2. Procureur-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven

Periode: 1945-1950

Plaats van vestiging

Werkzaam bij de Bijzondere Gerechtshoven ('s-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden).

Taken, bevoegdheden

Zijn positie was vergelijkbaar met die van de officier van justitie. Hij trad op als openbaar aanklager, gaf leiding aan het opsporingsonderzoek en bracht zaken bij de rechter aan. Tevens was hij bevoegd tot het in vrijheid stellen en buiten vervolging stellen van verdachten en tot het houden van toezicht op de naleving van voorwaarden, gesteld aan voorwaardelijke buitenvervolginstelling. Tenslotte was hij bevoegd tot het verlenen van fiatbehandeling op Tribunaalzaken en tot het coördineren van de behandeling van zaken door de verschillende Tribunalen. De procureur-fiscaal kon worden waargenomen door een advocaat-fiscaal.

Opvolger

Zijn taken gingen over op de officieren van justitie bij de arrondissementrechtbanken (1948-1950).

3. **Officieren-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven**

Periode: 1946-1950

Ingesteld op grond van een KB van 19 november 1945, Stb. F 280.

Plaats van vestiging

Werkzaam bij de Bijzondere Gerechtshoven ('s-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden).

Taken, bevoegdheden

De officier-fiscaal werkte onder verantwoordelijkheid van de procureur-fiscaal en had als taak, deze bij te staan bij diens werkzaamheden. De officier-fiscaal kon door de procureur-fiscaal worden belast met invrijheidstelling en buitenvervolginstelling van delinquenten. Hij trad niet op ter terechtzitting.

Opheffing

De persoon van de officier-fiscaal verdween met de overdracht van de bijzondere rechtspraak van de Bijzondere Gerechtshoven aan de arrondissementsrechtbanken (1948-1950).

4. **Bijzondere Raad van Cassatie**

Periode: 1945-1951

Ingesteld op grond van het B.B.G. Feitelijk ingesteld bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91).

Plaats van vestiging

's-Gravenhage.

Organisatie, samenstelling

Vonnist met vijf leden, waarvan tenminste een en ten hoogste twee militaire leden (B.B.G., Stb. D 62, 22 dec. 1943). Bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91) werd bepaald dat de Raad uit twee kamers zou bestaan. De wet van 27 juni 1947 (Stb. H 206), art. II lid 6 creëerde de mogelijkheid tot het instellen van een of meer bijzondere kamers bij de Raad, bestaande uit drie leden, waarvan een militair. Volgens art. III lid 11 behandelde de bijzondere kamer in principe de eenvoudige zaken in cassatie. De bijzondere kamer kon zaken doorverwijzen naar de gewone kamer.

Het KB van 5 april 1949 (Stb. J 163) bepaalde dat de Bijzondere Raad van Cassatie met ingang van 1 mei 1949 in drie kamers verdeeld was.

Taken, bevoegdheden

Omschreven in B.B.G., art. 13:

1. het kennis nemen van de eis tot cassatie tegen sententies van de Bijzondere Gerechtshoven (lid 2).

'2. de Bijzondere Raad van Cassatie neemt bovendien in eersten aanleg en tevens in het laatste ressort kennis van de jurisdictiegeschillen tusschen de Bijzondere Gerechtshoven onderling, alsmede van de jurisdictiegeschillen tusschen den Bijzonderen Raad van Cassatie enerzijds en eenigen anderen burgerlijken of militairen rechter, de Bijzondere Gerechtshoven daaronder begrepen, anderzijds' (lid 3).

en in art. 16:

'1. de Bijzondere Raad van Cassatie vernietigt de sententiën der Bijzondere Gerechtshoven op de gronden, genoemd in art. 99, eerste lid, der Wet op de Rechterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie, met dien verstande, dat met verkeerde toepassing der wet ten deze wordt gelijkgesteld de oplegging van een straf of maatregel, welke niet geacht kan worden te beantwoorden aan den ernst van het misdrijf, de omstandigheden, waaronder het is begaan, of den persoon of de persoonlijke omstandigheden van den veroordeelde.

2. het bepaalde in de artikelen 96, 98 en 104-107 der Wet op de Rechterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie is van overeenkomstige toepassing.'

De wet van 24 juni 1947 (Stb. H 206), art. II lid 7 en 8 bepaalde dat de Bijzondere Raad ook sententies kon vernietigen die niet beantwoordden aan de aard of de ernst van het misdrijf. Vormverzuim zou geen reden meer tot vernietiging van een sententie zijn wanneer de verdachte door het verzuim niet in zijn belangen was geschaad. Wanneer een sententie wegens vormverzuim door de Raad werd vernietigd, kon het deze zaak ook terugverwijzen naar het Bijzonder Gerechtshof dat de sententie gewezen had.

De taakomschrijving van de Bijzondere Raad van Cassatie werd bij wet van 3 juli 1947 (Stb. H 222) gewijzigd wegens de komst van een militaire rechter, die politieke misdrijven zou berechten waarop het B.B.S. van toepassing was en die door militairen waren begaan. Art. 13 werd als volgt gewijzigd:

'3. De Bijzondere Raad van Cassatie neemt bovendien in eersten aanleg en tevens in het laatste ressort kennis van de jurisdictiegeschillen:

-tussen de Bijzondere Gerechtshoven onderling;

-tussen de Bijzondere Gerechtshoven enerzijds en enige andere burgerlijke of militaire rechter anderzijds;

-tussen de Bijzondere Raad van Cassatie enerzijds en enige andere burgerlijke of militaire rechter, de Bijzondere Gerechtshoven daaronder begrepen, anderzijds.'

Opheffing, opvolger

De Bijzondere Raad van Cassatie droeg met ingang van 1 januari 1952 haar bevoegdheden over aan de Hoge Raad. Zij werd met ingang van die datum opgeheven (KB van 15 dec. 1951, Stcrt. 251).

5. Tribunalen

Periode: 1945-1948

Ingesteld op grond van het Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101).

Plaats van vestiging

Gevestigd in elk van de 19 arrondissementen (in de elf provinciale hoofdsteden en voorts in Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Breda, Dordrecht, Roermond, Rotterdam en Zutphen).

Organisatie, samenstelling

Samengesteld uit drie leden, waarvan tenminste de voorzitter jurist was. Elk Tribunaal kon uit meerdere kamers bestaan. De 19 Tribunalen omvatten in totaal 120 kamers.

Taken, bevoegdheden

Het tuchtrechtelijk bestraffen van Nederlanders die zich op een of andere wijze onvaderlandslievend hadden gedragen. Het beslissen op verzoeken tot invrijheidstelling van verdachten.

Opheffing, opvolger

Opgeheven per 1 juni 1948. Hun taak werd overgenomen door kantongerechten, door de Kroon aan te wijzen.

6. Centraal Tribunaalkantoor

Periode: 1945-1946

Plaats van vestiging

's-Hertogenbosch.

Taken, bevoegdheden

Het in ontvangst nemen van aangiften van zaken die ter berechting van de Tribunalen kwamen; het verdelen van de aangiften over de verschillende Tribunalen.

Opheffing

Opgeheven op 25 april 1946.

7. Raad van State, afdeling geschillen van Bestuur

Periode: 1944

Werkzaam op grond van het Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101), art. 66-72.

Plaats van vestiging

's-Gravenhage.

Taken, bevoegdheden

Het verlenen van het fiat executie op de uitspraken van de Tribunalen. Het stellen van beperkingen aan verbeurdverklaring van vermogen of nalatenschap van de veroordeelde.

Opheffing, opvolger

Bij besluit van 23 dec. 1944 (Stb. E 513) werd het verlenen van het fiat executie overgeheveld naar toen nog in te stellen Hoge Autoriteiten.

8. Hoge Autoriteiten

Periode: 1945-1948?

Ingesteld op grond van het besluit van 23 dec. 1944 (Stb. E 153).

Plaats van vestiging

's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden.

Taken, bevoegdheden

Het verlenen van het fiat executie op de uitspraken van de Tribunalen. Het stellen van beperkingen aan verbeurdverklaring van vermogen of nalatenschap van de veroordeelde. De gezamenlijke Hoge Autoriteiten adviseerden de minister van Justitie bovendien omtrent het al dan niet uitvoeren van opgelegde maatregelen van verbeurdverklaring.

Opheffing, opvolger

Met ingang van een nader door de Kroon te bepalen tijdstip gingen de bevoegdheden van de Hoge Autoriteiten over op de president van het gerechtshof, binnen welks ressort het Tribunaal of het kantongerecht, dat de uitspraak had gedaan, was gevestigd.

9. Minister van Justitie

Periode: 1945-....

Taken, bevoegdheden

Het doen opsporen en vervolgen van personen en het daartoe doen aanstellen van opsporingsambtenaren. Het voorbereiden en effectueren van de instelling van Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie, alsmede het vaststellen van nadere regelingen omtrent de samenstelling. Het voorbereiden en effectueren van de instelling van Tribunalen, alsmede het vaststellen van nadere regelingen omtrent de samenstelling. Het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van Hoge Autoriteiten. Het benoemen van officieren-fiscaal. Het stellen van nadere regels omtrent internering en de tenuitvoerlegging daarvan. Het (deels) herstellen in rechten van niet (langer)-geïnterneerden. Het stellen van nadere regels inzake verbeurdverklaring. Het nemen van beslissingen omtrent invrijheidstelling. Het aanwijzen van rijkswerkinrichtingen waar politieke delinquenten hun straf moeten ondergaan.

Niet nader uitgewerkte actoren

Deurwaarders

Commissarissen van politie

Waterschouten

(Onder-) officieren der marechaussee

Rijksveldwachters

Gemeenteveldwachters

Ambtenaren van politie

Minister van Oorlog

Minister van Marine

Commissaris van de Koningin

Rijksvreemdelingendienst

Krijgsraden te velde van de Nederlandse troepen

2.3.2 Periode 1948/52-

1. Arrondissementsrechtbanken

Periode: 1949-....

Plaats van vestiging

Arnhem, 's-Gravenhage, Maastricht, Middelburg, Rotterdam, Dordrecht, Middelburg, Leeuwarden, Groningen, Zutphen, Zwolle, Almelo en Utrecht.

Organisatie, samenstelling

Bij deze arrondissementsrechtbanken werd gelijktijdig met de opheffing van het betreffende Bijzonder Gerechtshof een bijzondere strafkamer ingesteld om de taakuitvoering van de voormalige Bijzondere Gerechtshoven voort te zetten. De bijzondere strafkamer kon uit meer vice-presidenten, rechters, substituut-officieren van justitie en substituut-griffiers bestaan dan volgens de wet was toegestaan (18 dec. 1947, Stb. H 430).

Taken, bevoegdheden

Het kennis nemen van en berechten van zaken waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn. Het verlenen van verlof aan een verdachte tot het instellen van beroep in cassatie.

2. Officieren van justitie bij de arrondissementsrechtbanken

Periode: 1949-....

Plaats van vestiging

Arnhem, 's-Gravenhage, Maastricht, Middelburg, Rotterdam en Utrecht.

Taken, bevoegdheden

Het optreden als openbaar aanklager. Het leiding geven aan het opsporingsonderzoek en het aanbrengen van zaken bij de rechter. Het verlenen van fiatbehandeling op zaken waarop de bepalingen van het Tribunaalbesluit van kracht zijn en die vervolgens door een kantongerecht behandeld zullen worden. Het in vrijheid stellen en buiten vervolging stellen van verdachten. Het houden van toezicht op de naleving van voorwaarden, gesteld aan voorwaardelijke buitenvervolginstelling.

3. Kantongerechten

Periode: 1948-....

Overname van Tribunaalzaken op grond van de Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186).

Plaats van vestiging

Kantongerechten zoals door de Kroon aangewezen.

Taken, bevoegdheden

Het op basis van het Tribunaalbesluit tuchtrechtelijk bestraffen van Nederlanders die zich op een of andere wijze onvaderlandslievend hadden gedragen. Het beslissen op verzoeken tot invrijheidstelling van verdachten.

4. Hoge Raad

Periode: 1952-....

Overname van de taken en bevoegdheden van de Bijzondere Raad van Cassatie op grond van de Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186).

Plaats van vestiging

's-Gravenhage

Taken, bevoegdheden

Het kennis nemen van de eis tot cassatie tegen sententies resp. vonnissen van de Bijzondere Gerechtshoven en de bijzondere strafkamers van de arrondissementsrechtbanken. Het vernietigen van resp. sententies en vonnissen van de Bijzondere Gerechtshoven en de bijzondere strafkamers van de arrondissementsrechtbanken. Het veroordelen van de verdachte tot een zwaardere straf dan deze bij sententie van het Bijzonder Gerechtshof of een vonnis van de bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank is opgelegd.

5. President van een gerechtshof

Periode: 1949-....

Overname van de taken van de Hoge Autoriteiten op grond van de Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. 186).

Plaats van vestiging

's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden.

Taken, bevoegdheden

Het aanwijzen van arrondissementsrechtbanken waarnaar de nog aanhangige zaken van het betreffende Bijzonder Gerechtshof moeten worden overgebracht.

6. Minister van Justitie

Periode: 1948-1951

Taken, bevoegdheden

Het voorbereiden en effectueren van de instelling van bijzondere strafkamers bij de arrondissementsrechtbanken. Het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van kantongerechten die zullen worden belast met de behandeling van Tribunaalzaken. Het vaststellen van de wijze waarop de bij de Tribunalen, de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie aanhangige zaken moeten worden overgebracht. Het voorbereiden en effectueren van de opheffing van Tribunalen, Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie. Het vaststellen van het tijdstip waarop opgelegde interneringsstraffen zullen worden omgezet naar gevangenisstraffen, te ondergaan in een rijkswerkinrichting. Het stellen van nadere regels ter uitvoering van de Wet overgang bijzondere rechtspleging.

Niet nader uitgewerkte actoren

Rijksvreemdelingendienst

2.4 Handelingen bijzondere rechtspraak

2.4.1 Procesrecht bijzondere rechtspleging (B.B.R.)¹⁰³

47.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van de procedure waarmee de procureur-fiscaal de minister op de hoogte stelt van de te diens kennis gekomen strafbare feiten tot welke vervolging deze bevoegd is
Grondslag/bron: art. 4 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: ministeriële regeling; circulaire

48.

Actor: procureur-fiscaal
Handeling: het op de hoogte stellen van de minister van Justitie van de te zijner kennis gekomen strafbare feiten tot welke vervolging hij bevoegd is
Grondslag/bron: art. 4 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: rapporten

49.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het aanwijzen van een Bijzonder Gerechtshof waar de belanghebbende zijn beklag kan doen omtrent een strafbaar feit waarvan de vervolging nog niet is aangevangen
Grondslag/bron: art. 5 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

50.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het opdragen aan de procureur-fiscaal om verslag te doen van gedane beklagingen omtrent het niet (verder) vervolgen van strafbare feiten
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: lastgeving

51.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het doen van verslag aan het Bijzonder Gerechtshof van gedane beklagingen omtrent het niet (verder) vervolgen van strafbare feiten
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: verslag

52.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een bevel tot inzetten of voortzetting van vervolging
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

¹⁰³ Het procesrecht dat in het Besluit Bijzondere Rechtspleging wordt beschreven (B.B.R. 22 dec. 1943, Stb. D 63) bevat de bijzondere bepalingen zoals die in de bijzondere rechtspleging golden ten opzichte van het gewone procesrecht. Voor zover niet buiten werking verklaard waren daarnaast de bepalingen van het gewone procesrecht van toepassing. Het B.B.R. bevat dan ook alleen de uitzonderingsbepalingen van de bijzondere rechtspleging. Uitsluitend deze uitzonderingsbepalingen zijn als handelingen uitgewerkt.

53.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beoordelen van de ontvangen klachten omtrent het niet (verder) vervolgen van een strafbaar feit
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beoordeling

54.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van een datum waarop een beklag omtrent het niet (verder) vervolgen van strafbare feiten in behandeling wordt genomen
Grondslag/bron: art. III lid 2 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1949
Product: KB 27 januari 1949 (Stb. J 51)

55.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van verlof aan de verdachte tot het instellen van beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 6 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

56.

Actor: 1. Bijzondere Raad van Cassatie
2. Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen en intrekken van verlof aan personen om als raadsman bij het college op te treden
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63); vervallen bij het Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 26 lid 2
Periode: 1945
Product: beschikking

57.

Actor: 1. Bijzondere Raad van Cassatie
2. Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het toevoegen van een raadsman aan een verdachte
Grondslag/bron: art. 10 lid 1, 2 en 3 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

58.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het toekennen aan de toegevoegde raadsliden van een vergoeding voor elke zaak waarin zij ter terechtzitting de verdediging hebben gevoerd
Grondslag/bron: art. 11 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63); cf. KB van 2 januari 1934 (Stb. 2); gewijzigd bij wet van 18 september 1946 (Stb. G 258) en KB van 8 januari 1947 (Stb. H 8)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

59.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het opstellen van het model van de declaraties van de toegevoegde raadsliden inzake de door hun ter terechtzitting verdedigde zaken, alsmede het model van de op de declaratie te plaatsen verklaring van de president van Bijzonder Gerechtshof en Bijzondere Raad van Cassatie

Grondslag/bron: art. 11 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63); cf. KB van 2 januari 1934 (Stb. 2); gewijzigd bij wet van 18 september 1946 (Stb. G 258)
Periode: 1945-1946
Product: circulaire

60.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van een algemene maatregel van bestuur inzake de uit 's Rijks kas uit te betalen toelagen aan de toegevoegde raadsman van de verdachte
Grondslag/bron: art. 1 Wet 18 sept. 1946 (Stb. G 258)
Periode: 1946-1947
Product: KB 8 januari 1947 (Stb. H 8)

61.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het vaststellen van de hoogte van de toelage, uit te betalen aan de toegevoegde raadsman van de beschuldigde omtrent de gevoerde verdediging
Grondslag/bron: art. 2 Besluit 8 januari 1947 (Stb. H 8)
Periode: 1947-1951
Product: beschikking

62.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het goedkeuren van door raadslieden ingediende declaraties omtrent de gevoerde verdediging van beschuldigen
Grondslag/bron: art. 3 Besluit 8 januari 1947 (Stb. H 8)
Periode: 1947-1951
Product: goedkeuring

63.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van instructies omtrent het doen van kennisgevingen inzake aanhouding en inverzekeringstelling van verdachten
Grondslag/bron: art. 12 lid 3 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: instructies

64.

Actor: 1. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
2. officier van justitie
Handeling: het verlengen van het bevel tot inverzekeringstelling
Grondslag/bron: art. 13 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

65.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van een bevel tot voorlopige hechtenis inzake een misdrijf waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. 15 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: bevel tot voorlopige hechtenis

66.

Actor: 1. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
2. officier van justitie

Handeling: het uitvaardigen van bevelen tot inbeslagneming van pakketten, brieven, stukken en andere berichten, afkomstig van of bestemd voor de verdachte
Grondslag/bron: art. 16 en 17 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: bevel tot inbeslagneming
Toelichting: Van de uitvaardiging van dit bevel door de officier van justitie wordt de procureur-fiscaal schriftelijk in kennis gesteld.

67.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het doen van een huiszoeking buiten het eigen rechtsgebied
Grondslag/bron: art. 18 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal van huiszoeking

68.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het overdragen van een huiszoeking aan het Bijzondere Gerechtshof, binnen wiens rechtsgebied zij moet plaatshebben
Grondslag/bron: art. 18 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

69.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een algemene last tot huiszoeking
Grondslag/bron: art. 19 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: huiszoekingsbevel

70.

Actor: 1. opsporingsambtenaar
2. deurwaarder
Handeling: het verrichten van een huiszoeking
Grondslag/bron: art. 19 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal van huiszoeking

71.

Actor: 1. procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven
2. officieren van justitie
3. kantonrechters
4. commissarissen van politie
5. officieren der marechaussee
6. onderofficieren der marechaussee
7. rijksveldwachters
8. door de minister van Justitie aangewezen militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier
Handeling: het opsporen van de strafbare feiten waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. 21 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces verbaal

72.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het opdragen en intrekken van de opdracht tot de opsporing van strafbare feiten aan militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier en aan andere dan de in art. 21 bedoelde personen

Grondslag/bron: art. 21, 22 lid 1 en lid 3, Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

73.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het beschikken, alsmede het intrekken van de beschikking, op uitbreiding van de bevoegdheid van de met de opsporing belaste personen tot buiten het grondgebied, waarvoor zij zijn aangesteld

Grondslag/bron: art. 22 lid 1 en 3, Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

74.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het beslissen, alsmede het intrekken van de beschikking, tot gelijkstelling van andere personen dan kantonrechters, commissarissen van politie, waterschouten, officieren en onderofficieren der marechaussee en burgemeesters van gemeenten waar geen commissaris van politie is, met hulpofficieren van justitie, met het oog op de opsporing

Grondslag/bron: art. 22 lid 1 en 3, Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

75.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het bij beschikking aanwijzen, alsmede intrekken van de aanwijzing, van personen die binnen zijn ressort met de opsporing belast worden

Grondslag/bron: art. 22 lid 2 en 3, Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

76.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het intrekken van de machtiging van de procureur-fiscaal bij het Bijzondere Gerechtshof tot het aanwijzen van personen die met de opsporing belast worden

Grondslag/bron: art. 22 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

77.

Actor: 1. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
2. officier van justitie
3. Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van bevelen aan de personen die met opsporing van strafbare feiten zijn belast
Grondslag/bron: art. 24 en 28 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: bevel inzake opsporing

78.

Actor: officier van justitie
Handeling: het opmaken van proces-verbaal van het door hem verrichte opsporingen
Grondslag/bron: art. 25 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal

79.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het benoemen en ontslaan van de raadsheren-commissarissen en hun vervangers
Grondslag/bron: art. 27 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)

Periode: 1945-1950
Product: beschikking

80.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het laten verrichten van een schouw buiten het eigen rechtsgebied
Grondslag/bron: art. 29 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal

81.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het laten verrichten van een schouw door het Bijzondere Gerechtshof binnen wiens rechtsgebied zij moet plaatshebben
Grondslag/bron: art. 29 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

82.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het afnemen van een verhoor buiten het eigen rechtsgebied
Grondslag/bron: art. 29 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal
Toelichting: Dit impliceert tevens het door het Bijzonder Gerechtshof laten afnemen van een verhoor door het Bijzondere Gerechtshof, binnen wiens rechtsgebied het verhoor moet plaatshebben

83.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beschikken op een verzoek van een getuige tot ontslag uit gijzeling
Grondslag/bron: art. 29 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

84.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beslissen dat het onderzoek wordt gesloten
Grondslag/bron: art. 30 en 32 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking
Toelichting: De beschikking wordt aan de minister van Justitie gezonden
het proces-verbaal wordt in handen gesteld van het bevoegde openbaar ministerie

85.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van regels omtrent het handelen met voorwerpen, die wederrechtelijk zijn onttrokken of geacht worden te zijn aan een bepaalde persoon
Grondslag/bron: art. 34 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: ministeriële regeling;

86.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het gelasten van de teruggave door de procureur-fiscaal van voorwerpen aan de persoon aan wie ze wederrechtelijk onttrokken zijn of geacht worden te zijn,
Grondslag/bron: art. 34 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: bevel

87.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het wijzen van een mondelinge sententie in eenvoudige zaken
Grondslag/bron: art. III lid 6 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: proces-verbaal

88.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het vorderen van een schriftelijke sententie in eenvoudige zaken
Grondslag/bron: art. III lid 6 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: vordering

89.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van de wijze waarop de mondelinge sententie in het proces-verbaal van de terechtzitting wordt aangetekend
Grondslag/bron: art. III lid 6 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: ministeriële regeling; circulaire?

90.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beschikken op een verzoek van het Bijzonder Gerechtshof tot het in vrijheid stellen van een delinquent die in bewaring is gesteld op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. 26 lid 3 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking
Toelichting: De procureur-fiscaal stelt het Bijzondere Gerechtshof schriftelijk in kennis van een afwijzende beschikking tot invrijheidstelling van een verdachte. Hij doet tevens hierover verslag aan de minister van Justitie.

91.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het doen van een einduitspraak
Grondslag/bron: art. 35 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: sententie

92.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het al dan niet verlenen van verlof tot het instellen van beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 35 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

93.

Actor: openbaar ministerie
Handeling: het instellen van beroep in cassatie tegen een sententie van een Bijzonder Gerechtshof
Grondslag/bron: art. 37 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beroep in cassatie

94.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het horen van de verdachte
Grondslag/bron: art. 38 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951

Product: proces-verbaal

95.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het gelasten van de aanwezigheid van de verdachte ter terechtzitting
Grondslag/bron: art. 38 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: bevelschrift

96.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het doen instellen van een nader onderzoek waaronder het misdrijf is begaan of naar de persoon of diens persoonlijke omstandigheden
Grondslag/bron: art. III lid 10 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: bevel tot nader onderzoek

97.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het schorsen van de zaak in afwachting van een nader onderzoek
Grondslag/bron: art. III lid 10 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: besluit tot schorsing

98.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het doen overbrengen van een verdachte naar een inrichting, teneinde een nader onderzoek te ondergaan
Grondslag/bron: art. III lid 10 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: bevel tot overbrenging
Toelichting: Hiertoe wordt eerst advies van deskundigen ingewonnen

99.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het met eenparigheid van stemmen veroordelen van de verdachte tot een zwaardere straf dan deze bij sententie van het Bijzonder Gerechtshof is opgelegd
Grondslag/bron: art. 39 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: arrest

100.

Actor: bijzondere kamer van de Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het behandelen van het beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. III lid 11 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: arrest

101.

Actor: bijzondere kamer van de Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het doorverwijzen van een zaak naar de gewone kamer van de Raad
Grondslag/bron: art. III lid 11 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: besluit

102.

Actor: gewone kamer van de Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het behandelen van een zaak die door de bijzondere kamer van de Raad is doorverwezen

Grondslag/bron: art. III lid 11 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: besluit

103.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beschikken op een verzoek van de Bijzondere Raad van Cassatie tot het in vrijheid stellen van een delinquent die in bewaring is gesteld op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit politieke delinquenten 1945

Grondslag/bron: art. 26 lid 3 en 4, van het Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)

Periode: 1945-1950

Product: beschikking

Toelichting: De procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof stelt de Bijzondere Raad van Cassatie schriftelijk in kennis van zijn beschikking, om niet over te gaan tot invrijheidstelling van een verdachte. Hij doet tevens verslag aan de minister van Justitie omtrent zijn afwijkende beschikking.

104.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie

Handeling: het besluiten tot toevoeging van een raadsman aan de veroordeelde

Grondslag/bron: art. 41 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)

Periode: 1945-1951

Product: besluit

105.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie

Handeling: het aanwijzen van een Bijzonder Gerechtshof dat een door de Bijzondere Raad van Cassatie vernietigd vonnis of arrest opnieuw moet onderzoeken en opnieuw recht moet doen

Grondslag/bron: art. 42 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)

Periode: 1945-1951

Product: beschikking

106.

Actor: Bijzonder Gerechtshof

Handeling: het besluiten tot opheffing van gevangenhouding van de veroordeelde

Grondslag/bron: art. 42 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)

Periode: 1945-1950

Product: beschikking

107.

Actor: Bijzonder Gerechtshof

Handeling: het opnieuw recht doen ten aanzien van de bij de verwijzing vernietigde uitspraken

Grondslag/bron: art. 42 lid 2 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)

Periode: 1945-1950

Product: sententie

108.

Actor: bijzondere kamer van de Bijzondere Raad van Cassatie

Handeling: het behandelen van een verzoek tot herziening van een sententie

Grondslag/bron: art. III lid 12 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)

Periode: 1947-1951

Product: arrest

109.

Actor: bijzondere kamer van de Bijzondere Raad van Cassatie

Handeling: het doorverwijzen van een verzoek tot herziening van een sententie naar de gewone kamer van de Raad

Grondslag/bron: art. III lid 12 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)

Periode: 1947-1951
Product: arrest

110.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van raadsheren die belast zullen worden met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening van strafzaken
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: aanwijzing

111.

Actor: raadsheer bij een Bijzonder Gerechtshof, belast met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Handeling: het in vrijheid stellen van een verdachte op de gronden zoals genoemd in art. 14 van het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: besluit tot invrijheidstelling

112.

Actor: raadsheer bij een Bijzonder Gerechtshof, belast met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Handeling: het vereenvoudigd afdoen van zaken waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: beschikking

113.

Actor: raadsheer bij een Bijzonder Gerechtshof, belast met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Handeling: het dagvaarden van een verdachte bij een vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: dagvaarding

114.

Actor: raadsheer bij een Bijzonder Gerechtshof, belast met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Handeling: het ontslaan van een verdachte van alle rechtsvervolging
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR, 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: besluit tot ontslag van rechtsvervolging

115.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het toevoegen van een raadsman aan een verdachte bij een vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: besluit

116.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het betekenen van een beschikking in vereenvoudigde gerechtelijke afdoening aan de veroordeelde

Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: beschikking

117.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het aantekenen van verzet tegen een beschikking, genomen door het Bijzonder Gerechtshof in een vereenvoudigde gerechtelijke afdoening
Grondslag/bron: art. III lid 13 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: verzet

118.

Actor: het openbaar ministerie
Handeling: het behandelen van verzoeken om gratie
Grondslag/bron: art. 46 lid 1 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking
Toelichting: Het verzoekschrift om gratie wordt hiertoe door de Bijzondere Raad van Cassatie in handen van het OM gesteld. De Bijzondere Raad van Cassatie maakt van de dag der inlevering van een verzoekschrift om gratie aantekening.

119.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het opschorten van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf in geval de veroordeelde krankzinnig is geworden
Grondslag/bron: art. 47 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

120.

Actor: openbaar ministerie
Handeling: het vorderen van de opschorting van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf
Grondslag/bron: art. 47 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: vordering

121.

Actor: openbaar ministerie
Handeling: het doen intrekken van het bevel tot opschorting van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf na herstel van de veroordeelde
Grondslag/bron: art. 47 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: vordering

122.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het intrekken van de opschorting van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf na herstel van de veroordeelde
Grondslag/bron: art. 47 Besluit Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

123.

Actor¹⁰⁴: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van de plaats waar de doodstraf zal worden voltrokken
Grondslag/bron: art. 48 Besluit op de Buitengewone Rechtspleging, 22 dec. 1943 (Stb. D 63)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

2.4.2 Strafrecht bijzondere rechtspleging (B.B.S.)

124.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het opleggen van de doodstraf
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: sententie, arrest

125.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het bepalen dat de schuldige de opgelegde straf in een rijkswerkinrichting zal ondergaan
Grondslag/bron: art. 7 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D61)
Periode: 1945-1951
Product: sententie of arrest

126.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van de rijkswerkinrichtingen waarin de aan politieke delinquenten opgelegde vrijheidsstraffen worden ondergaan
Grondslag/bron: art. I lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: aanwijzing

127.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het bepalen dat andere regels dan de bijzondere wettelijke voorschriften betreffende de behandeling van verpleegden in de rijkswerkinrichtingen van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. I lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: beslissing

128.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het ontzeggen van de schuldige van het recht om bepaalde beroepen uit te oefenen of bepaalde functies te bekleden
Grondslag/bron: art. 8 lid 2, art. 9 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: sententie of arrest

129.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het verbeurd verklaren van goederen die aan een veroordeelde toebehoren of hebben toebehoord

¹⁰⁴ hier wordt geen actor met name genoemd, vermoedelijk was dit de procureur-fiscaal.

Grondslag/bron: art. I lid 6 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1951
Product: beslissing tot verbeurdverklaring

130.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het bepalen dat geen straf zal worden toegepast indien blijkt dat de schuldige het feit heeft begaan om de vijand te benadelen of door of vanwege de vijand of diens helpers beraamde maatregelen te beletten, belemmeren of vrijdelen
Grondslag/bron: art. 10 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: besluit

131.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het opleggen van een geldboete naast of in plaats van andere straffen
Grondslag/bron: art. I lid 7 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb.H 206)
Periode: 1947-1951
Product: geldboete

132.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het in mindering op de straf brengen van de wegens hetzelfde vergrijp reeds in arrest doorgebrachte tijd of het reeds aan boeten betaalde geldbedrag
Grondslag/bron: art. 15 lid 3 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: sententie, arrest

133.

Actor: 1. Bijzonder Gerechtshof
2. Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het bepalen van de maatstaf voor het op de boete in mindering te brengen bedrag
Grondslag/bron: art. 15 lid 3 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: sententie, arrest

134.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van een machtiging tot het vervolgen van een delinquent aan wie reeds een bijzondere maatregel ingevolge het Tribunaalbesluit is opgelegd, terzake van een misdrijf als bedoeld in het BBS
Grondslag/bron: art. I lid 8 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: machtiging tot vervolging

135.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vervangen van de doodstraf door levenslange gevangenisstraf wanneer de doodstraf niet binnen vijf jaar na veroordeling is voltrokken
Grondslag/bron: art. 16 Besluit Buitengewoon Strafrecht, 22 dec. 1943 (Stb. D 61)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

2.4.3 Gratieverlening (Bijzonder Gratie-adviesbesluit)

Zie onder ‘Gratiebeleid ten aanzien van straffen, uitgesproken in het kader van de bijzondere rechtspleging 1947-1953’ (Hoofdstuk vier).

2.4.4 Instelling van rechtbanken (B.B.G.)

136.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de instelling van Bijzondere Gerechtshoven
Grondslag/bron: art. 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. 62)
Periode: 1945
Product: KB 12 juni 1945 (Stb. F 91)

137.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Marine
3. minister van Oorlog
Handeling: het doen van een gemeenschappelijke voordracht tot aanstelling per KB van presidenten en vice-presidenten van de Bijzondere Gerechtshoven, alsmede de rechtsgeleerde raadsheren en raadsheren-plaatsvervangers
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: voordracht

138.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanstelling van presidenten en vice-presidenten van de Bijzondere Gerechtshoven, alsmede de rechtsgeleerde raadsheren en raadsheren-plaatsvervangers
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB, Stert. nr. 66 (1945)

139.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Marine
3. minister van Oorlog
Handeling: het doen van een gemeenschappelijke voordracht tot ontzetting, ontslag of schorsing per KB van presidenten en vice-presidenten van de Bijzondere Gerechtshoven, alsmede van rechtsgeleerde raadsheren en raadsheren-plaatsvervangers
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: voordracht

140.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van ontzetting, ontslag of schorsing van presidenten en vice-presidenten van de Bijzondere Gerechtshoven, alsmede van rechtsgeleerde raadsheren en raadsheren-plaatsvervangers
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: KB

141.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Marine

3. minister van Oorlog
Handeling: het doen van een gemeenschappelijke voordracht tot aanstelling van de militaire leden, alsmede de procureur-fiscaal, griffier, advocaten-fiscaal en substituut-griffiers van de Bijzondere Gerechtshoven
Grondslag/bron: art. 3 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: voordracht

142.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanstelling van de militaire leden, alsmede de procureur-fiscaal, griffier, advocaten-fiscaal en substituut-griffiers van de Bijzondere Gerechtshoven
Grondslag/bron: art. 3 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB

143.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van het ontslag van president, vice-presidenten, raadsheren, raadsheren-plaatsvervangers, procureur-fiscaal, griffier, advocaten-fiscaal en substituut-griffiers bij een Bijzonder Gerechtshof bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: KB

144.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en het effectueren van een regeling omtrent de wijze waarop de procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof bij afwezigheid, belet of ontstentenis moet worden vervangen
Grondslag/bron: art. 5 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: KB

145.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het aanwijzen van een rechtsgeleerde raadsheer ter vervanging van de procureur-fiscaal
Grondslag/bron: art. 5 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: beschikking

146.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een procureur- of advocaat-fiscaal bij een ander Bijzonder Gerechtshof tot waarnemend procureur-fiscaal
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62); gewijzigd bij art. II lid 3 Wet 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1945-1947
Product: KB

147.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een substituut-officier van justitie of een officier-fiscaal als waarnemend advocaat-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Grondslag/bron: art. II lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb.H 206)
Periode: 1947-1950
Product: KB

148.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het benoemen van de beëdigde klerken ter griffie
Grondslag/bron: art. 5 lid 3 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62); gewijzigd bij art. II lid 4 Wet 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1945-1947
Product: benoemingsbesluit
Toelichting: Dit gebeurt op aanbeveling van de griffier bij het Bijzondere Gerechtshof.

149.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een substituut- of waarnemend griffier bij een arrondissementsrechtbank als waarnemend griffier bij een Bijzonder Gerechtshof
Grondslag/bron: art. II lid 4 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb.H 206)
Periode: 1947-1950
Product: KB

150.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een bijzonder gemachtigde tot afneming van de eed of belofte
Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB

151.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een verblijfplaats aan de leden van en rechterlijke ambtenaren bij de Bijzondere Gerechtshoven
Grondslag/bron: art. 8 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB

152.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verlenen van verlof aan de president en de procureur-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven tot verblijf buiten hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

153.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van verlof aan de advocaten-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof tot verblijf buiten hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

154.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van verlof aan de overige leden van de rechterlijke macht bij een Bijzonder Gerechtshof tot verblijf buiten hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: beschikking

155.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van het besluit tot vaststelling van het aantal kamers waaruit de Bijzondere Gerechtshoven zullen bestaan
Grondslag/bron: art. 11 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB 12 juni 1945 (Stb. F 91)

156.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het vaststellen en herzien van de samenstelling, bezetting en verdeling van de werkzaamheden onder de diverse kamers, alsmede het vaststellen en herzien van de zittingsdagen en het uur van aanvang
Grondslag/bron: art. 11 lid 2 en 3, Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1950
Product: dossier
Toelichting: Hierover wordt aan de minister van Justitie mededeling gedaan.

157.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het bepalen van de wijze waarop de inwendige regelingen van Bijzondere Gerechtshoven en Bijzondere Raad van Cassatie zullen worden bekend gemaakt
Grondslag/bron: art. 11 lid 3 en art. 18 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1946?
Product: ministeriële regeling

158.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanbrengen van wijzigingen in de inwendige regelingen van Bijzondere Gerechtshoven en Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 11 lid 3 en art. 18 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

159.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de instelling van een Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 13 lid 2 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1944-1945
Product: KB 12 juni 1945 (Stb. F 91)

160.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het op gemeenschappelijke voordracht met de ministers van Marine en Oorlog voorbereiden en effectueren van de aanstelling, ontzetting, ontslag en schorsing per KB van president en vice-president van de Bijzondere Raad van Cassatie, alsmede de rechtsgeleerde raadsheren en raadsheren-plaatsvervangers
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB, Stcrt. nr. 66 (1945)

161.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het op gemeenschappelijke voordracht met de ministers van Marine en Oorlog voorbereiden en effectueren van de aanstelling en het ontslag per KB van de militaire leden, alsmede de

procureur-fiscaal, griffier, advocaten-fiscaal en substituut-griffiers van de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB
Toelichting: Het ontslag wordt verleend bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar.

162.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en het effectueren van een regeling omtrent de wijze waarop de procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie bij afwezigheid, belet of ontstentenis moet worden vervangen
Grondslag/bron art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: KB

163.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het aanwijzen van een rechtsgeleerde raadsheer ter vervanging van de procureur-fiscaal
Grondslag/besluit: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: beschikking

164.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het benoemen van de beëdigde klerken ter griffie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: benoemingsbesluit

165.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een verblijfplaats aan de leden van en rechterlijke ambtenaren bij de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB

166.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verlenen van verlof aan de president en de procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie tot verblijf buiten hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

167.

Actor: procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het verlenen van verlof aan de advocaten-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie tot verblijf hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

168.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie

Handeling: het verlenen van verlof aan de overige leden van de rechterlijke macht bij de Bijzondere Raad van Cassatie tot verblijf buiten hun verblijfplaats voor een periode langer dan 8 dagen, buiten hun vakantie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: beschikking

169.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van het besluit tot vaststelling van het aantal kamers waaruit de Bijzondere Raad van Cassatie zal bestaan
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB 12 juni 1945 (Stb. F 91)

170.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het vaststellen en herzien van de samenstelling, bezetting en verdeling van de werkzaamheden onder de diverse kamers, alsmede het vaststellen en herzien van de zittingsdagen en het uur van aanvang
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: dossier
Toelichting: Hierover wordt aan de minister van Justitie mededeling gedaan.

171.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een verblijfplaats aan de leden van en rechterlijke ambtenaren bij de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 14 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945
Product: KB

172.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de instelling van een of meer bijzondere kamers bij de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. II lid 6 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1949
Product: KB 5 april 1949 (Stb. J 163)

173.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het vernietigen van de sententies van de Bijzondere Gerechtshoven
Grondslag/bron: art. 16 lid 1 Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven, 22 dec. 1943 (Stb. D 62)
Periode: 1945-1951
Product: arrest

2.4.5 Instelling van rechtbanken (Tribunaalbesluit en wijzigingen)

174.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de instelling van Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 1 lid 1, art. 9 lid 1 Tribunaalbesluit 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1946
Product: KB

175.

Actor: Tribunaal
Handeling: het opleggen van de bijzondere maatregelen van internering, ontzetting van bepaalde rechten en verbeurdverklaring van het vermogen
Grondslag/bron: art. 1 lid 1, art. 6 lid 2, art. 9 lid 1 Tribunaalbesluit 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak

176.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden van de nadere regels per KB omtrent het ontslag van geïnterneerden vóór het aflopen van de opgelegde internering van 10 jaar
Grondslag/bron: art. 2 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); buiten werking gesteld door art. 2 lid 3 besluit 19 mei 1945, Stb. F 75
Periode: 1945
Product: KB

178.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van nadere regels per KB omtrent de tenuitvoerlegging van de internering
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: KB

179.

Actor: Tribunaal
Handeling: het schorsen van de tenuitvoerlegging van de internering voor de tijd dat een geïnterneerde een vrijheidsstraf ondergaat
Grondslag/bron: art. 3 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: schorsingsbesluit

180.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent het geheel of gedeeltelijk herstel van rechten van niet (langer)-geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: KB

181.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verhalen van verbeurdverklaarde goederen en daaruit genoten voordeel op derden
Grondslag/bron: art. 7 lid 2 en 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: verhaal van goederen

182.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en het effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent de tenuitvoerlegging van de verbeurdverklaring
Grondslag/bron: art. 8 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1947
Product: KB 27 september 1947, Stb. H 336.

183.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het in bijzondere gevallen bevelen dat de bijzondere maatregel van verbeurdverklaring niet of niet geheel ten uitvoer zal worden gelegd, dan wel dat aan de schuldige een bepaald bedrag zal worden gerestitueerd wanneer de tenuitvoerlegging reeds heeft plaatsgehad

Grondslag/bron: art. 28 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186), houdende toevoeging van art.8, lid 3 aan het Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1948-

Product: beschikking

Toelichting: Dit gebeurt uitsluitend op voorstel van Hoge Autoriteiten

184.

Actor: Tribunaal

Handeling: het beslissen omtrent verzoeken tot invrijheidstelling, ingediend door personen, die ingevolge het Besluit op de Bijzondere staat van beleg of in het Buitengewoon Politiebesluit in bewaring worden gehouden

Grondslag/bron: art. 9 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen verklaard bij Wet nadere voorzieningen BR 1947 (Stb. H 206), art. IV lid 6

Periode: 1945-1947

Product: beslissing

185.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het voorbereiden van een besluit tot vaststelling van het aantal kamers waaruit elk Tribunaal zal bestaan

Grondslag/bron: art. 10 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: KB

186.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het voorbereiden en effectueren van een besluit tot benoeming bij elke kamer van de Tribunalen van een voorzitter, zoveel plaatsvervangende voorzitters en gewone leden als nodig zullen blijken, alsmede een secretaris

Grondslag/bron: art. 10 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: KB

187.

Actor: Commissaris van de Koningin

Handeling: het op verzoek uitbrengen van advies aan de minister van Justitie inzake de benoeming van een voorzitter, plaatsvervangende voorzitters, gewone leden en secretaris van de Tribunalen

Grondslag/bron: art. 10 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: advies

188.

Actor: kantonrechters in het betrokken arrondissement

Handeling: het, op verzoek uitbrengen van advies aan de Commissaris van de Koningin inzake de benoeming van een voorzitter, plaatsvervangende voorzitters, gewone leden en secretaris van de Tribunalen

Grondslag/bron: art. 10 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: advies

189.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het voorbereiden en effectueren van een besluit tot ontslag van de leden van de Tribunalen

Grondslag/bron: art. 10 lid 5 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: ministerieel besluit

190.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden van een besluit tot aanwijzing van een gemachtigde tot afneming van de eed of belofte van de presidenten van de Tribunalen
Grondslag/bron: art. 12 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: KB

191.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het toekennen van vergoedingen aan de leden van de Tribunalen, de secretarissen en hun adjunct-secretarissen ter zake van hun werkzaamheden
Grondslag/bron: art. 13 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

192.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden van nadere regels omtrent de aan de leden van de Tribunalen, de secretarissen en hun adjuncten toe te kennen vergoedingen ter zake van hun werkzaamheden
Grondslag/bron: art. 13 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); aangevuld bij besluit 19 mei 1945 (Stb. F 75), sub XIII¹⁰⁵
Periode: 1945
Product: KB van 4 januari 1945 (Stb. F 6), houdende vaststelling van het Besluit bezoldiging ambtenaren Tribunalen; aangevuld bij KB van 19 mei 1945 (Stb. F 78)

193.

Actor: Tribunaal
Handeling: het vaststellen in welke kamer de gewone leden zitting zullen nemen en hoe de werkzaamheden tussen de kamers verdeeld zullen zijn
Grondslag/bron: art. 15 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

194.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het maken van voorschriften omtrent de wijze waarop de inwendige regelingen van de Tribunalen getroffen dienen te worden
Grondslag/bron: art. 15 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: ministeriële regeling

195.

Actor: Tribunaal
Handeling: het opmaken van proces-verbaal van elk onderzoek
Grondslag/bron: art. 16 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal

196.

Actor: rechtbank
Handeling: het straffen van personen die bewust ten onrechte aangifte hebben gedaan van een misdrijf als bedoeld in art. 17 van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 17 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948

¹⁰⁵ Bij deze gelegenheid uitgebreid tot 'de secretarissen, hunne adjuncten *en de waarnemende secretarissen*'.

Product: vonnis

197.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van een ambtenaar die bevoegd en verplicht is aangiften ingevolge de bepalingen van het Tribunaalbesluit in ontvangst te nemen
Grondslag/bron: art. 18 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

198.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden van een besluit tot het stellen van een termijn na afloop waarvan nieuwe aangiften ingevolge de bepalingen van het Tribunaalbesluit kunnen worden ingediend
Grondslag/bron: art. 18 lid 6 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: KB
Toelichting: Hiertoe worden door de minister van Justitie aan het Tribunaal de stukken met betrekking tot de aangifte in handen gesteld.

199.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van een fiatbehandeling op zaken die het Tribunaal in behandeling zal nemen
Grondslag/bron: art. 24 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: fiat behandeling
Toelichting: Hiertoe worden door de procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof aan het Tribunaal de stukken met betrekking tot de aangifte na verlening van een fiatbehandeling in handen gesteld.

200.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het naar een ander Tribunaal verwijzen van een zaak
Grondslag/bron: art. 19 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); gewijzigd bij Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 4
Periode: 1945
Product: beschikking
Toelichting: Dit gebeurt na schriftelijke mededeling van het betreffende Tribunaal, dat een bepaalde zaak beter door een ander Tribunaal behandeld kan worden.

201.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het naar een ander Tribunaal verwijzen van een zaak
Grondslag/bron: art. 25 lid 4 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking
Toelichting: Dit gebeurt na schriftelijke mededeling van het betreffende Tribunaal, dat een bepaalde zaak beter door een ander Tribunaal aan de procureur-fiscaal.

202.

Actor: Tribunaal
Handeling: het seponeren van een aangifte
Grondslag/bron: art. 22 lid 1, lid 2 en lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen bij Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 5
Periode: 1945
Product: seponering

203.

Actor: Tribunaal

Handeling: het schorsen van de behandeling van een zaak
Grondslag/bron: art. 23 lid 1, 2 en 3 en 24, lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101), gewijzigd bij Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 6
Periode: 1945-1948
Product: besluit tot schorsing
Toelichting: Schorsing, verlenging of opheffing van de schorsing wordt schriftelijk gemeld aan de minister van Justitie, aan de beschuldigde of diens bijzonder vertegenwoordiger en aan de procureur-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof binnen welks ressort de beschuldigde zich bevindt

204.

Actor: Tribunaal
Handeling: het benoemen van een bijzondere vertegenwoordiger wanneer een beschuldigde niet aanwezig kan zijn om zijn belangen te behartigen
Grondslag/bron: art. 25 lid 1 en 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: benoeming

205.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verrichten van een voorbereidend onderzoek
Grondslag/bron: art. 26 lid 1 en art. 28 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal
Toelichting: De beschuldigde of diens bijzonder vertegenwoordiger wordt hiervan schriftelijk in kennis gesteld , alsmede van de gedragingen waarvan de verdachte voorlopig wordt beschuldigd

206.

Actor: Tribunaal
Handeling: het aanstellen van de secretaris of een adjunct-secretaris tot commissaris in een zaak
Grondslag/bron: art. 26 lid 1 en 28 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: aanstelling
Toelichting: De beschuldigde of diens bijzonder vertegenwoordiger wordt hiervan schriftelijk in kennis gesteld.

207.

Actor: Tribunaal
Handeling: het geven van instructies aan de commissaris
Grondslag/bron: art. 27 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: instructies

208.

Actor: commissaris
Handeling: het opmaken van proces-verbaal van zijn onderzoeken
Grondslag/bron: art. 27 lid 3 en 4, Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal
Toelichting: De commissaris brengt een summier verslag van zijn onderzoeken uit aan het Tribunaal

209.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verlenen en het intrekken van verlof om als raadsman bij het Tribunaal te mogen optreden
Grondslag/bron: art. 29 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

210.

Actor: Tribunaal
Handeling: het toevoegen van een raadsman aan de beschuldigde, wiens onvermogen voldoende gestaafd wordt geoordeeld
Grondslag/bron: art. 30 lid 1 en 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

211.

Actor: Tribunaal
Handeling: het doen van een schriftelijke kennisgeving van elke toevoeging aan de toegevoegde raadsman, de beschuldigde of diens bijzondere vertegenwoordiger
Grondslag/bron: art. 30 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: kennisgeving

212.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het toekennen van een vergoeding ter zake van zijn verrichtingen aan de raadsman die aan de beschuldigde is toegevoegd
Grondslag/bron: art. 30 lid 6 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: toekenning vergoeding

213.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent de vergoeding voor de verrichtingen van de toegevoegde raadsman
Grondslag/bron: art. 30 lid 6 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945
Product: KB 19 mei 1945 (Stb. F 77); gewijzigd bij KB 30 november 1945 (Stb. F 306)

214.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het besluit tot instelling, afwijzing, opheffing, wijziging of aanvulling van een verbod van de raadsman van de beschuldigde tot vrij verkeer met zijn cliënt
Grondslag/bron: art. 31 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking
Toelichting: Instelling van het verbod gebeurt op voorstel van de commissaris.

215.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verlenen van toestemming tot inzage in de processtukken aan de beschuldigde of diens bijzonder vertegenwoordiger, alsmede aan diens raadsman
Grondslag/bron: art. 33 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: besluit

216.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het doen van een kennisgeving omtrent de weigering tot het geven van inzage in processtukken aan de beschuldigde of diens bijzonder vertegenwoordiger, alsmede aan diens raadsman
Grondslag/bron: art. 33 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: kennisgeving

217.

Actor: Tribunaal
Handeling: het beschikken op het bezwaarschrift van de beschuldigde, diens raadsman of diens bijzonder vertegenwoordiger, tegen de weigering van het geven van inzage in processtukken
Grondslag/bron: art. 33 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

218.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het opdragen van een onderzoek en het terzake geven van bevelen aan de politie
Grondslag/bron: art. 35 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

219.

Actor: ambtenaren der politie
Handeling: het opmaken van proces-verbaal van hun onderzoek
Grondslag/bron: art. 35 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal

220.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het invoeren van de hulp van de openbare burgerlijke en gewapende macht
Grondslag/bron: art. 35 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: vordering

221.

Actor: de autoriteiten die krachtens het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit op de bijzondere staat van beleg bevoegd zijn
Handeling: het, op verzoek van het Tribunaal of de Commissaris, geven van een beschikking omtrent het verzoek tot inbewaringstelling of -houding van de beschuldigde
Grondslag/bron: art. 37 lid 1, 2, 3 en art. 45 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944; gewijzigd bij Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 10 en 11
Periode: 1945
Product: beschikking
Toelichting: Betreffende autoriteiten doen schriftelijke mededeling omtrent het al dan niet in bewaring stellen of houden van de beschuldigde aan het Tribunaal, de beschuldigde en aan de betreffende minister aan wie zij verantwoording dienen af te leggen.

222.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het, op verzoek van het Tribunaal of de Commissaris, geven van een beschikking omtrent het verzoek tot inbewaringstelling of -houding van de beschuldigde
Grondslag/bron: art. 25 lid 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking
Toelichting: De procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof doet hieromtrent schriftelijk mededeling aan het Tribunaal en aan de beschuldigde

223.

Actor: 1. minister van Justitie
2. MG
Handeling: het nemen van een beslissing omtrent de daadwerkelijke invrijheidstelling van de beschuldigde

Grondslag/bron: art. 37 lid 4 en 5, art. 45 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); gewijzigd bij Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 11), vervallen verklaard bij Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206), art. IV lid 11

Periode: 1945

Product: beschikking

Toelichting: Het Tribunaal geeft eerst schriftelijk kennis omtrent de vrijlating van de beschuldigde aan de minister van Justitie, de beschuldigde zelf, indien de beschuldigde op last van het MG wordt vastgehouden, aan het MG en tussen 1945 en 1947 aan de procureur-fiscaal. De minister van Justitie of het MG geven schriftelijk kennis aan het Tribunaal en aan de beschuldigde omtrent het al dan niet daadwerkelijk in vrijheid stellen van de beschuldigde. Het MG geeft in 1945 schriftelijk kennis aan de minister van Justitie omtrent het al dan niet daadwerkelijk in vrijheid stellen van de beschuldigde

224.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof

Handeling: het beschikken om de beschuldigde in bewaring te houden

Grondslag/bron: art. 25 lid 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen verklaard bij Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206), art. IV lid 11

Periode: 1945-1947

Product: schriftelijke mededeling

Toelichting: Het Tribunaal geeft eerst schriftelijk kennis omtrent de vrijlating van de beschuldigde aan de procureur-fiscaal. De procureur-fiscaal doet het Tribunaal mededeling van zijn beschikking om de beschuldigde in bewaring te houden. De procureur-fiscaal doet schriftelijk verslag aan de minister van Justitie omtrent de gewichtige redenen voor het in bewaring houden van de beschuldigde

225.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het voorbereiden van een voorstel aan de Staten-Generaal omtrent het al dan niet handhaven van de regeling zoals vervat in art. 37 lid 5 van het Tribunaalbesluit omtrent de invrijheidstelling van de beschuldigde

Grondslag/bron: art. 37 lid 6 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen bij art. 25 lid 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)

Periode: 1945

Product: KB

226.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris

Handeling: het indienen van een verzoek aan de ter zake bevoegde autoriteiten zoals genoemd in art. 37 lid 1 tot overplaatsing van de beschuldigde naar een inrichting

Grondslag/bron: art. 38 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: verzoek

Toelichting: Hiertoe wordt eerst advies ingewonnen omtrent het instellen van een onderzoek naar de geestesgesteldheid van de beschuldigde

227.

Actor: Tribunaal

Handeling: het onder bewind stellen van het vermogen of de nalatenschap van de beschuldigde aan de hiervoor bij het Besluit Vijandelijk Vermogen aangewezen instantie

Grondslag/bron: art. 39 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)

Periode: 1945-1948

Product: beschikking

228.

Actor: Tribunaal

Handeling: het opheffen of uitbreiden van de onder bewindstelling van het vermogen of de nalatenschap van de beschuldigde

Grondslag/bron: art. 39 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

229.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het in beslag doen nemen van voorwerpen
Grondslag/bron: art. 40 lid 1 en 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: bevel tot inbeslagname

230.

Actor: Tribunaal
Handeling: het bepalen wat met de in beslag genomen voorwerpen zal gebeuren
Grondslag/bron: art. 40 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

231.

Actor: Tribunaal
Handeling: het schriftelijk op de hoogte brengen van de beschuldigde en diens raadsman van een voorgenomen schouw
Grondslag/bron: art. 42 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: kennisgeving

232.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het verhoren van een beschuldigde, getuige of deskundige
Grondslag/bron: art. 43 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal

233.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het bevelen dat een aanwezige beschuldigde of getuige op een nader te bepalen plaats in verzekering zal worden gesteld
Grondslag/bron: art. 43 lid 3, art. 51 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: bevel tot inverzekeringstelling

234.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verlengen van een bevel tot inverzekeringstelling van een beschuldigde of getuige
Grondslag/bron: art. 43 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: bevel tot inverzekeringstelling

235.

Actor: de autoriteiten die krachtens het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit op de bijzondere staat van beleg bevoegd zijn
Handeling: het arresteren van een getuige die weigert te antwoorden of de eed af te leggen
Grondslag/bron: art. 45 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); gewijzigd bij het Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244), art. 25 lid 12
Periode: 1945
Product: arrestatie

236.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het arresteren van een getuige die weigert te antwoorden of de eed af te leggen
Grondslag/bron: art. 25 lid 12 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: arrestatie

237.

Actor: 1. Tribunaal
2. commissaris
Handeling: het benoemen van deskundigen teneinde in een onderzoek bijstand te verlenen
Grondslag/bron: art. 46 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: benoeming

238.

Actor: Tribunaal
Handeling: het dagvaarden van de beschuldigde
Grondslag/bron: art. 47 lid 1 en 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: dagvaarding
Toelichting: Het Tribunaal stelt de betreffende raadsman schriftelijk van de dagvaarding van de beschuldigde in kennis.

239.

Actor: Tribunaal
Handeling: het dagvaarden van de beheerder of bewindvoerder over het vermogen of de nalatenschap van de beschuldigde, om ter terechtzitting te verschijnen
Grondslag/bron: art. 48 lid 1, art. 60 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: dagvaarding, proces verbaal

240.

Actor: Tribunaal
Handeling: het dagvaarden van de (voormalige) echtgeno(o)t(e) van de beschuldigde
Grondslag/bron: art. 48 lid 2, art. 60 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: dagvaarding, proces-verbaal

241.

Actor: Tribunaal
Handeling: het intrekken van een dagvaarding
Grondslag/bron: art. 50 lid 1 en 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking
Toelichting: Hiervan worden de raadsman van de beschuldigde en overige gedagvaarde personen schriftelijk in kennis gesteld

242.

Actor: Tribunaal
Handeling: het bepalen dat een zitting geheel of gedeeltelijk met gesloten deuren zal plaatshebben
Grondslag/bron: art. 51 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

243.

Actor: Tribunaal

Handeling: het aanvullen of wijzigen van de beschuldiging tijdens het onderzoek
Grondslag/bron: art. 58 lid 1 en 2, art. 60 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: proces-verbaal

244.

Actor: Tribunaal
Handeling: het voor een nadere behandeling opnieuw dagvaarden van de beschuldigde
Grondslag/bron: art. 58 lid 3, art. 60 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: dagvaarding

245.

Actor: Tribunaal
Handeling: het nietig verklaren van de dagvaarding
Grondslag/bron: art. 58 lid 4, art. 63 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak

246.

Actor: Tribunaal
Handeling: het schorsen van een zaak in afwachting van een nader onderzoek
Grondslag/bron: art. 59 lid 2 en 4, art. 62 lid 1 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: bevel tot schorsing

247.

Actor: Tribunaal
Handeling: het bepalen dat de behandeling van een zaak gedeeltelijk of geheel opnieuw moet worden aangevat
Grondslag/bron: art. 60 lid 5 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

248.

Actor: Tribunaal
Handeling: het vervallen verklaren van een beschuldiging
Grondslag/bron: art. 63 lid 3 t/m 5 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: vervallen verklaring
Toelichting: Aan de minister van Justitie wordt mededeling gedaan van een uitspraak waarbij de beschuldiging vervallen is verklaard

249.

Actor: Tribunaal
Handeling: het seponeren van een ongegrond verklaarde aanklacht
Grondslag/bron: art. 63 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen bij Besluit politieke delinquenten (Stb. F 244), art. 25 lid 13
Periode: 1945
Product: seponering

250.

Actor: Tribunaal
Handeling: het doen van een uitspraak in een zaak
Grondslag/bron: art. 65 lid 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: vonnis, arrest
Toelichting: De uitspraak met de bijbehorende stukken worden aan de minister van Justitie gezonden.

251.

Actor: Raad van State
Handeling: het al dan niet verlenen van het fiat executie
Grondslag/bron: art. 67 lid 2 t/m 4, art. 68 lid 1 en 69 lid 1, art. 70 lid 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); buiten werking gesteld bij KB E 153
Periode: 1945
Product: beschikking
Toelichting: De minister van Justitie doet hiertoe aan de Raad van State de bij hem ingekomen uitspraken en bijbehorende stukken van de Tribunalen toekomen.
De Afdeling geschillen van bestuur van de Raad van State beraadslaagt vervolgens over de te volgen richtlijnen bij de te nemen beslissingen op een zaak waarin het fiat executie is geweigerd en die vervolgens opnieuw door het Tribunaal is behandeld.

252.

Actor: (Afdeling geschillen van bestuur van de) Raad van State
Handeling: het stellen van beperkingen aan de verbeurdverklaring bij het verlenen van het fiat executie
Grondslag/bron: art. 69 lid 3 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); buiten werking gesteld bij KB E 153
Periode: 1945
Product: uitspraak

253.

Actor: Tribunaal
Handeling: het opnieuw in behandeling nemen van een zaak waarin door de Raad van State het fiat executie is geweigerd
Grondslag/bron: art. 72 lid 1 en 4 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); buiten werking gesteld bij KB E 153
Periode: 1945
Product: uitspraak

254.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het behandelen van een verzoekschrift tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. 75 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen bij Besluit politieke delinquenten (Stb. F 244), art. 25 lid 15
Periode: 1945
Product: kennisgeving
Toelichting: Indien het verzoekschrift tot invrijheidstelling niet-ontvankelijk wordt bevonden, wordt hier schriftelijk mededeling van gedaan aan hetzij de verzoeker, hetzij aan de autoriteit die de verzoeker in bewaring houdt

255.

Actor: Tribunaal
Handeling: het beslissen op een verzoek tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. 76 lid 1, 2 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101); vervallen bij Besluit politieke delinquenten (Stb. F 244), art. 25 lid 15
Periode: 1945
Product: beschikking
Toelichting: Hiertoe stelt de minister van Justitie het verzoek om invrijheidstelling van een beschuldigde in handen van een Tribunaal en deelt het Tribunaal schriftelijk mee op welke gronden een beschuldigde die het verzoek heeft ingediend, in bewaring is gesteld en wordt gehouden.

256.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent de tarieven van de gerechtskosten en de uitvoering van bepalingen daaromtrent
Grondslag/bron: art. 79 Tribunaalbesluit, 17 sept. 1944 (Stb. E 101)
Periode: 1945-1948
Product: KB

Wijzigingen in het Tribunaalbesluit

257.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een of meer Hoge Autoriteiten
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945
Product: KB

258.

Actor: Hoge Autoriteiten
Handeling: het verlenen van het fiat executie op uitspraken van de Tribunalen
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 en 2 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: fiat executie
Toelichting: Hiertoe doet minister van Justitie de bij hem ingekomen uitspraken met de processtukken aan de betrokken Hoge Autoriteit toekomen

259.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van welke Tribunalen aan een bepaalde Hoge Autoriteit uitspraken tot verlening van het fiat executie worden voorgelegd
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: ministeriële regeling

260.

Actor: Hoge Autoriteit
Handeling: het weigeren van het verlenen van een fiat executie
Grondslag/bron: art. 5, art. 7 en art. 8 lid 2 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

261.

Actor: Hoge Autoriteit
Handeling: het beschikken op een bezwaarschrift door de beschuldigde ingediend tegen de uitspraak van het Tribunaal
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: beschikking

262.

Actor: Hoge Autoriteit
Handeling: het stellen van beperkingen aan de verbeurdverklaring bij het verlenen van het fiat executie
Grondslag/bron: art. 7 lid 3 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak

263.

Actor: Tribunaal
Handeling: het opnieuw uitspraak doen in een zaak waarin door de Hoge Autoriteit het fiat executie is geweigerd
Grondslag/bron: art. 10 lid 1 Besluit 23 dec. 1944 (Stb. E 153)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak

264.

Actor: Tribunaal

Handeling: het in de uitspraak in overweging geven van het in acht nemen van een aangegeven tijdsduur voor internering
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 Besluit 19 mei 1945 (Stb. F 75)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak

265.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent het voorwaardelijk ontslag van geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 2 lid 3 Besluit 19 mei 1945 (Stb. F 75)
Periode: 1945-1948
Product: KB

266.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorwaardelijk ontslaan van geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 2 lid 3 Besluit 19 mei 1945 (Stb. F 75)
Periode: 1945-1948
Product: voorwaardelijk ontslag

267.

Actor: Tribunaal
Handeling: het bepalen dat de gemeenschap van goederen van de beschuldigde, aan wie een verbeurdverklaring wordt opgelegd, wordt ontbonden
Grondslag/bron: art. VI sub 5 en 6 Besluit 19 mei 1945 (Stb. F 75)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak
Toelichting: De ontbinding van de gemeenschap van goederen van de beschuldigde wordt openbaar gemaakt door plaatsing van een uittreksel van de uitspraak in de Nederlandse Staatscourant.

268.

Actor: Tribunaal
Handeling: het goedkeuren van door advocaten (raadslieden) ingediende declaraties omtrent de gevoerde verdediging van beschuldigten
Grondslag/bron: art. 3 besluit 19 mei 1945 (Stb. F 77)
Periode: 1945-1948
Product: goedkeuring

269.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het bevelen dat een opgelegde straf van internering niet of niet verder ten uitvoer zal worden gelegd
Grondslag/bron: art. IV lid 1 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: besluit tot (gedeeltelijke) kwijtschelding van internering

270.

Actor: Tribunaal
Handeling: het bepalen dat een opgelegde internering geheel of gedeeltelijk niet zal worden uitgevoerd
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: uitspraak

271.

Actor: Tribunaal
Handeling: het stellen van bijzondere voorwaarden aan de beschikking dat een opgelegde straf van internering niet ten uitvoer zal worden gelegd
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)

Periode: 1947-1948
Product: voorwaarden

272.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het houden van toezicht op de naleving van de voorwaarden die zijn gesteld aan de beschikking, dat een opgelegde straf van internering niet ten uitvoer zal worden gelegd
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: rapport

273.

Actor: Tribunaal
Handeling: het wijzigen, opheffen of alsnog stellen van bijzondere voorwaarden aan een opgelegde straf van internering die niet ten uitvoer zal worden gelegd
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: besluit

274.

Actor: Tribunaal
Handeling: het ten uitvoer leggen van een straf van internering bij niet naleving van de gestelde voorwaarden door de delinquent
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: besluit

275.

Actor: Tribunaal
Handeling: het verbeurd verklaren van een gestelde waarborgsom bij het niet naleven van de bijzondere voorwaarden die in een uitspraak aan de delinquent waren gesteld
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: verbeurdverklaring

276.

Actor: Tribunaal
Handeling: het horen van een delinquent alvorens een opgelegde straf alsnog ten uitvoer te leggen wegens niet-naleving van de gestelde voorwaarden
Grondslag/bron: art. IV lid 3 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: proces-verbaal

277.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verlenen van een machtiging aan de procureur-fiscaal tot het verlenen van een fiatbehandeling inzake de berechting van personen die op grond van het BBS al onherroepelijk zijn veroordeeld
Grondslag/bron: art. IV lid 8 Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: machtiging

278.

Actor: Tribunaal
Handeling: het opdragen van een onderzoek en het geven van bevelen aan de politie en aan de politieke recherche-afdelingen
Grondslag/bron: art. IV Wet nadere voorzieningen BR 27 juni 1947 (Stb. H 206)
Periode: 1947-1948
Product: bevel

2.4.6 Besluit politieke delinquenten 1945

279.

Actor: 1. Militair Gezag
2. iedere door het Militair Gezag daartoe aangewezen persoon

Handeling: het geven van een bevel tot verlenging van bewaring van een persoon die al 24 uur wordt vastgehouden

Grondslag/bron: art. 1 lid 1 en 2 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280).

Periode: 1945-1946

Product: bevel tot bewaring

280.

Actor: 1. officieren van justitie
2. kantonrechters
3. commissarissen van politie
4. waterschouten
5. burgemeesters in gemeenten waar geen commissaris van politie is
6. officieren en onderofficieren der marechaussee
7. rijksveldwachters
8. gemeenteveldwachters
9. door de minister van Justitie aangewezen militairen der marechaussee beneden de rang van onderofficier
10. door de minister van Justitie aan te wijzen ambtenaren van politie

Handeling: het opsporen van strafbare feiten waarop het BBS en het Tribunaalbesluit van toepassing zijn

Grondslag/bron: art. V lid 1 Wet nadere voorzieningen BR, 27 juni 1947 (Stb. H 206)

Periode: 1947-?

Product: proces verbaal

281.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het aanwijzen van ambtenaren van politie die belast zullen zijn met het opsporen van strafbare feiten waarop het BBS en het Tribunaalbesluit van toepassing zijn

Grondslag/bron: art. V lid 1 Wet nadere voorzieningen BR, 27 juni 1947 (Stb. H 206)

Periode: 1947-?

Product: aanwijzing

282.

Actor: 1. Militair Gezag
2. iedere door het Militair Gezag daartoe aangewezen persoon

Handeling: het horen van de in bewaring gehouden persoon, alvorens diens bewaring te verlengen

Grondslag/bron: art. 1 lid 3 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280).

Periode: 1945-1946

Product: proces-verbaal

283.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof

Handeling: het verlengen van een bevel tot bewaring als bedoeld in art. 1 en art. 13 van het Besluit politieke delinquenten 1945

Grondslag/bron: art. 2 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280).

Periode: 1945-1946

Product: bevel tot bewaring

284.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van bevelen aan personen en diensten, belast met de uitvoering van lastgevingen van de Chef van de Staf Militair Gezag, betreffende aanhouding, onderzoek en bewaring van personen
Grondslag/bron: art. 3 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280).
Periode: 1945-1946
Product: bevel

285.

Actor: 1. Militair Gezag
2. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een bevel tot invrijheidstelling tijdens aanhouding of bewaring
Grondslag/bron: art. 4 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); gewijzigd bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1945-1946
Product: bevel tot invrijheidstelling

286.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een bevel tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. III Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1948
Product: bevel tot invrijheidstelling

287.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het al dan niet voorwaardelijk buiten vervolging stellen van bewaarden, die in vrijheid worden gesteld en van personen die worden verdacht van een feit of gedraging, vallend onder het BBS en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 8 lid 1 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: beslissing tot buitenvervolginstelling

288.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het stellen van voorwaarden aan de buitenvervolginstelling van een politiek delinquent, met inachtneming van een proeftijd
Grondslag/bron: art. 10 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: beslissing tot buitenvervolginstelling

289.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlengen van de proeftijd, gesteld aan de voorwaarden waaraan een buiten vervolging gestelde politieke delinquent moet voldoen
Grondslag/bron: art. 10 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: bevel tot verlenging

290.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het houden van toezicht op de naleving van de voorwaarden, gesteld aan de buitenvervolginstelling van een politieke delinquent
Grondslag/bron: art. 10 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: rapport

291.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het ontzetten van buiten vervolging gestelde politieke delinquenten uit bepaalde rechten
Grondslag/bron: art. 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: beslissing tot buitenvervolginstelling

292.

Actor: rechtbank
Handeling: het straffen van politieke delinquenten die een recht uitoefenen waaruit ze zijn ontzet
Grondslag/bron: art. 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: uitspraak; sententie; vonnis

293.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent het geheel of gedeeltelijk herstel van rechten van buiten vervolging gestelde politieke delinquenten
Grondslag/bron: art. 11 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: KB

294.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het wijzigen van de bijzondere voorwaarden die aan een buiten vervolging gestelde politieke delinquent zijn gesteld
Grondslag/bron: art. 13 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: beslissing

295.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het intrekken van een buitenvervolginstelling
Grondslag/bron: art. 13 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: beslissing

296.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verbeurdverklaren van een (deel van een) waarborgsom, door de buiten vervolging gestelde politieke delinquent betaald
Grondslag/bron: art. 13 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: beslissing

297.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verhoren van een buiten vervolging gestelde politieke delinquent tegen wie nieuwe verdenkingen zijn gerezen of wie de voorwaarden die aan zijn invrijheidstelling waren gesteld, niet naleeft
Grondslag/bron: art. 13 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: proces-verbaal

298.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beslissen op een verzoek van de raadsman van een verdachte om inzage van het dossier van zijn cliënt

Grondslag/bron: art. V lid 3 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: beschikking

299.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het geven van een bijzondere last tot aanhouding van een in vrijheid gestelde politiek delinquent
Grondslag/bron: art. 14 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen het bij Besluit van 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1945-1946
Product: bijzonder bevel tot aanhouding

300.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het maken van een aantekening omtrent een verzet, ingediend door een buiten vervolging gestelde, wegens diens voorwaardelijke buitenvervolginstelling of wegens een wijziging van de daarbij gestelde bijzondere voorwaarden
Grondslag/bron: art. 16 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Wet nadere voorzieningen (Stb. H 206), art. V lid 4
Periode: 1945-1947
Product: register ter parket; afschrift van de aantekening in het dossier

301.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het in handen stellen van het dossier van een vreemdeling, die krachtens het BBS niet langer in bewaring kan worden gehouden, aan de gemeentepolitie in zijn laatste woon- of verblijfplaats of aan de Rijksvreemdelingen dienst, wanneer hij geen woon- of verblijfplaats in Nederland heeft gehad
Grondslag/bron: art. V Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950

302.

Actor: Rijksvreemdelingen dienst
Handeling: het beslissen over het al of niet in bewaring houden van een vreemdeling, die krachtens het BBS in bewaring verblijft en in aanmerking komt voor invrijheidstelling en eventuele uitlevering
Grondslag/bron: art. V lid 4 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: beschikking

303.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een bevel tot invrijheidstelling van een bewaarde
Grondslag/bron: art. V lid 4 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: akte van invrijheidstelling

304.

Actor: 1. raadsheer bij een Bijzonder Gerechtshof
2. Tribunaal
Handeling: het beslissen op een verzoek van een bewaarde tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. V lid 4 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-1950
Product: beschikking
Toelichting: Aan de bewaarde wordt een afschrift uitgereikt van de beschikkingen die omtrent het verzoek tot invrijheidstelling zijn genomen.

305.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van een raadsheer of een raadsheer-vertreger die een beslissing moet nemen op het verzoek tot invrijheidstelling, door een bewaarde ingediend
Grondslag/bron: art. V lid 4 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: aanwijzing

306.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van een model van een formulier waarmee een herhaald verzoek om invrijheidstelling door de bewaarde kan worden ingediend
Grondslag/bron: art. V lid 4 Wet nadere voorzieningen BR (Stb. H 206)
Periode: 1947-?
Product: besluit

307.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het vervallen verklaren van een ingediend verzet wanneer de delinquent niet ter zitting is verschenen
Grondslag/bron: art. 20 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: besluit

308.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het bekrachtigen of geheel of gedeeltelijk vernietigen van de beslissing van de procureur-fiscaal inzake de aan de buitenvervolginstelling gestelde voorwaarden of wijziging daarvan
Grondslag/bron: art. 22 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: sententie

309.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het verlenen van een fiatbehandeling alvorens door de Tribunaal in behandeling te kunnen worden genomen
Grondslag/bron: art. 24 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1948
Product: fiatbehandeling

310.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van ambtenaren van politie die met de opsporing zullen worden belast van de strafbare feiten als bedoeld in het BBS en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. I Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: aanwijzingsbesluit

311.

Actor: ambtenaren van politie
Handeling: het opsporen van strafbare feiten als bedoeld in het BBS en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. I Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1948?
Product: proces-verbaal

312.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van bevelen aan de ambtenaren van politie in het ressort van het Gerechtshof inzake de opsporing van strafbare feiten als bedoeld in het BBS en het Tribunaalbesluit

Grondslag/bron: art. I Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: bevel inzake opsporing

313.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het uit het midden van de door hem aangewezen ambtenaren van politie aanstellen van hoofden van politieke recherche
Grondslag/bron: art. I Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1948
Product: beschikking

314.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het, op voordracht van de procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof, benoemen van officieren-fiscaal
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: benoeming

315.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van nadere regels omtrent de bezoldiging van de officieren-fiscaal
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: ministeriële regeling; circulaire?

316.

Actor: 1. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
2. officier-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het geven van een algemene of bijzondere schriftelijke last tot het betreden van een woning en het in beslag nemen van goederen aan ambtenaren van politie die met de opsporing zijn belast van de strafbare feiten als bedoeld in het BBS en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: schriftelijke last

317.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het uitvaardigen van een bevel tot inbeslagname van poststukken en andere berichten en het vorderen van inlichtingen omtrent bewijsstukken en telefoongesprekken
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: bevel tot inbeslagname

318.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het in bewaring doen stellen, dan wel het verlengen van een bevel tot inbewaringstelling voor drie maanden, van personen die worden verdacht van gedragingen als bedoeld in het B.B.S. en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1950
Product: bevel tot inbewaringstelling, proces verbaal
Toelichting: Alvorens deze eventueel in bewaring te stellen wordt een verdachte verhoord.

319.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het tewerkstellen van in bewaring gestelde personen
Grondslag/bron: art. II Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)

Periode: 1946-1950
Product: beschikking

320.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van nadere regels omtrent de uitvoering van het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. V Besluit 19 november 1945 (Stb. F 280)
Periode: 1946-1948
Product: ministerieel besluit

2.4.7 Overgang bijzondere rechtspleging naar reguliere rechtbanken

321.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van de datum van opheffing van een Bijzonder Gerechtshof
Grondslag/bron: art. 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: KB

322.

Actor: arrondissementsrechtbanken
Handeling: het kennis nemen van de misdrijven waarop het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing is
Grondslag/bron: art. 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: vonnis
Toelichting: Dit wordt als zodanig overgenomen door arrondissementsrechtbanken binnen het voormalig rechtsgebied van de opgeheven Bijzondere Gerechtshoven.

323.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de instelling en samenstelling van een of meer bijzondere strafkamers bij de arrondissementsrechtbanken, bij uitsluiting belast met de berechting van misdrijven, waarop het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing is
Grondslag/bron: art. 3 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: KB

324.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de benoeming van vice-presidenten, rechters, substituut-officieren van justitie en substituut-griffiers bij de bijzondere strafkamers van de arrondissementsrechtbanken
Grondslag/bron: art. 4 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: KB

325.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van de wijze waarop de bij een Bijzonder Gerechtshof op het tijdstip van opheffing nog aanhangige zaken moeten worden overgebracht naar de arrondissementsrechtbanken

Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: ministerieel besluit

326.

Actor: 1. president van een Bijzonder Gerechtshof
2. minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van arrondissementsrechtbanken waarheen de nog aanhangige zaken van het betreffende Bijzonder Gerechtshof moeten worden overgebracht
Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: aanwijzing

327.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het verlenen van verlof aan de verdachte tot het instellen van beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

328.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het vaststellen van de hoogte van de toelage, uit te betalen aan de toegevoegde raadsman van de beschuldigde omtrent de gevoerde verdediging
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

329.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het goedkeuren van door raadslieden ingediende declaraties omtrent de gevoerde verdediging van beschuldigten
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: goedkeuring
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

330.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het in kennis stellen van de officier van justitie van de voorgenomen invrijheidstelling van een delinquent die in bewaring is gesteld op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: kennisgeving
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

331.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank

Handeling: het al dan niet verlenen van verlof tot het instellen van beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

332.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het voeren van een rechtsgeding in een verwezen zaak of zaken
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: vonnis
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

333.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het opnieuw recht doen ten aanzien van de bij de verwijzing vernietigde uitspraken
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: vonnis
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

334.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het opschorten van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf in geval de veroordeelde krankzinnig is geworden
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

335.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het intrekken van de opschorting van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, berisping of doodstraf na herstel van de veroordeelde
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

336.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het in handen stellen van het dossier van een vreemdeling, die krachtens het BBS niet langer in bewaring kan worden gehouden, aan de gemeentepolitie in zijn laatste woon- of verblijfplaats of aan de Rijksvreemdelingen dienst, wanneer hij geen woon- of verblijfplaats in Nederland heeft gehad
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product:

Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

337.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het beschikken op het verzoek tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking omtrent invrijheidstelling
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.
Aan de bewaarde wordt een afschrift van de beschikking die omtrent het verzoek tot invrijheidstelling is genomen uitgereikt.

338.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het bekrachtigen of geheel of gedeeltelijk vernietigen van de beslissing van de officier van justitie inzake de aan de buitenvervolginstelling gestelde voorwaarden of wijziging daarvan
Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: vonnis
Toelichting: In artikel 6 lid 2 wordt geregeld dat in al die gevallen waarin de wet een taak opdraagt aan het Bijzonder Gerechtshof, dat een sententie heeft gewezen, de arrondissementsrechtbank ter plaatse, in de plaats treedt van het opgeheven hof.

339.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het nader regelen van de overbrenging van de bescheiden van de parketten en de griffies ingevolge de overdracht van de nog aanhangige zaken van een Bijzonder Gerechtshof naar een arrondissementsrechtbank
Grondslag/bron: art. 6 lid 3 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: ministeriële regeling

330.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het verlenen van verlof aan de verdachte tot het instellen van beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 7 Wet overgang bijzondere rechtspleging
Periode: 1950-
Product: beschikking

331.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het toekennen aan de toegevoegde raadsliden van een vergoeding voor elke zaak waarin zij ter terechtzitting de verdediging hebben gevoerd
Grondslag/bron: art. 7 Wet overgang bijzondere rechtspleging
Periode: 1950-
Product: toekenning vergoeding

332.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het aanwijzen van een arrondissementsrechtbank waar de belanghebbende zijn beklag kan doen omtrent een strafbaar feit waarvan de vervolging nog niet is aangevangen
Grondslag/bron: art. 8 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: beschikking

333.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het, in opdracht van de bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank, doen van verslag van gedane beklagingen omtrent het niet (verder) vervolgen van strafbare feiten
Grondslag/bron: art. 8 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: verslag

334.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het geven van een bevel tot inzetting of voortzetting van vervolging
Grondslag/bron: art. 8 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking

335.

Actor: bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank
Handeling: het beoordelen van de ontvangen klachten omtrent het niet (verder) vervolgen van een strafbaar feit
Grondslag/bron: art. 8 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: besluit

336.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het behandelen van beroep in cassatie tegen vonnissen en beschikkingen van de arrondissementsrechtbanken in zaken, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. 11 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1951
Product: arrest

337.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het behandelen van herziening van in kracht van gewijsde gegane vonnissen van arrondissementsrechtbanken in zaken, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing zijn
Grondslag/bron: art. 12 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1951
Product: arrest

338.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de opheffing van de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 13 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1951
Product: KB
Toelichting: Hiertoe hoort de minister de president van de Bijzondere Raad van Cassatie en de president van de Hoge Raad.

339.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het vernietigen van de sententies van de Bijzondere Gerechtshoven en de bijzondere strafkamers van de arrondissementsrechtbanken
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: arrest

340.

Actor: openbaar ministerie
Handeling: het instellen van beroep in cassatie tegen een vonnis van een bijzondere strafkamer van een arrondissementsrechtbank
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: beroep in cassatie

341.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het gelasten van de aanwezigheid van de verdachte ter terechtzitting
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: bevelschrift

342.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het doen instellen van een nader onderzoek waaronder het misdrijf is begaan of naar de persoon of diens persoonlijke omstandigheden
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: bevel tot nader onderzoek
Toelichting: Dit impliceert tevens het horen van de verdachte.

343.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het schorsen van de zaak in afwachting van een nader onderzoek
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: besluit tot schorsing

344.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het doen overbrengen van een verdachte naar een inrichting, teneinde een nader onderzoek te ondergaan
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: bevel tot overbrenging
Toelichting: Hiertoe wint de Hoge Raad advies in van deskundigen.

345.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het met eenparigheid van stemmen veroordelen van de verdachte tot een zwaardere straf dan deze bij sententie van het Bijzonder Gerechtshof of een vonnis van de bijzondere strafkamer van de arrondissementsrechtbank is opgelegd
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: arrest

346.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het behandelen van het beroep in cassatie
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: arrest

347.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank

Handeling: het beschikken op een verzoek van de Hoge Raad tot het in vrijheid stellen van een delinquent die in bewaring is gesteld op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: beschikking

348.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het schriftelijk in kennis stellen van de Hoge Raad van zijn beschikking, om niet over te gaan tot invrijheidstelling van een verdachte, die op grond van het bepaalde in het Besluit op de bijzondere staat van beleg, in het Buitengewoon Politiebesluit of in het Besluit politieke delinquenten 1945 in bewaring is gesteld
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: kennisgeving
Toelichting: De officier van justitie doet verslag aan de minister van Justitie omtrent een afwijkende beschikking op een verzoek van de Hoge Raad tot het in vrijheid stellen van een delinquent die in bewaring is gesteld op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, het Buitengewoon Politiebesluit of het Besluit politieke delinquenten 1945

349.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het toevoegen van een raadsman aan de veroordeelde
Grondslag/bron: art. 14 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-
Product: besluit

350.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van de wijze waarop de bij de Bijzondere Raad van Cassatie op het tijdstip van opheffing nog aanhangige zaken moeten worden overgebracht naar de Hoge Raad
Grondslag/bron: art. 15 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1951
Product: ministeriële regeling

351.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het vaststellen van de hoogte van de toelage, uit te betalen aan de toegevoegde raadsman van de beschuldigde omtrent de gevoerde verdediging
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: beschikking?

352.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het goedkeuren van door raadsliden ingediende declaraties omtrent de gevoerde verdediging van beschuldigten
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: goedkeuring

353.

Actor: bijzondere kamer van de Hoge Raad
Handeling: het behandelen van een verzoek tot herziening van een sententie
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: arrest

354.

Actor: bijzondere kamer van de Hoge Raad
Handeling: het doorverwijzen van een verzoek tot herziening van een sententie naar de gewone kamer van de Raad
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: arrest

355.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het in handen van het OM stellen van een verzoekschrift om gratie
Grondslag/bron: art. 15 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1952-?
Product: kennisgeving
Toelichting: De Hoge Raad maakt aantekening van de dag der inlevering van een verzoekschrift om gratie

356.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het nader regelen van de overbrenging van de bescheiden van de parketten en de griffie ingevolge de overdracht van de nog aanhangige zaken van de Bijzondere Raad van Cassatie naar de Hoge Raad
Grondslag/bron: art. 15 lid 3 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1951
Product: ministeriële regeling; circulaire?

357.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het opheffen van de Tribunalen met ingang van 1 juni 1948
Grondslag/bron: art. 16 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: opheffing

358.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van een of meer kantongerechten voor ieder arrondissement om te beslissen omtrent de oplegging van de bijzondere maatregelen als bedoeld in de eerste titel van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 17 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: aanwijzing

359.

Actor: kantongerechten
Handeling: het beslissen omtrent de oplegging van de bijzondere maatregelen als bedoeld in de eerste titel van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 17 lid 2 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: vonnis

360.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de benoeming van substituut-griffiers bij de kantongerechten
Grondslag/bron: art. 17 lid 3 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: benoeming

361.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de aanwijzing van kantonrechters en kantonrechters-plaatsvervangers die maatregelen opleggen als bedoeld in de eerste titel van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 17 lid 4 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: aanwijzing

362.

Actor: 1. kantonrechters
2. kantonrechters-plaatsvervangers
Handeling: het beslissen omtrent de oplegging van de in de eerste titel van het Tribunaalbesluit bedoelde bijzondere maatregelen
Grondslag/bron: art. 17 lid 4 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: vonnis

363.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van de wijze waarop de bij de Tribunalen op het tijdstip van opheffing nog aanhangige zaken moeten worden overgebracht naar de kantongerechten
Grondslag/bron: art. 18 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: ministeriële regeling

364.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het aanwijzen van een kantongerecht waarheen de zaken moeten worden overgebracht die nog aanhangig zijn bij de Tribunalen op het moment van opheffing
Grondslag/bron: art. 18 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948
Product: besluit tot aanwijzing

365.

Actor: kantongerecht
Handeling: het overnemen van de behandeling van Tribunaalzaken
Grondslag/bron: art. 18 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: vonnis

366.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het nader regelen van de overbrenging van de bescheiden van de Tribunalen naar de kantongerechten
Grondslag/bron: art. 18 lid 3 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: ministeriële regeling

367.

Actor: officier van justitie
Handeling: het verlenen van een fiatbehandeling op uitspraken in Tribunaalzaken
Grondslag/bron: art. 20 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: fiatbehandeling

368.

Actor: 1. officier van justitie
2. hulpofficier van justitie

Handeling: het geven van een bevel tot inverzekeringstelling of tot voorlopige hechtenis in geval van een gedraging als genoemd in art. 1 van het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 21 lid 1 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: bevel tot inverzekeringstelling; bevel tot voorlopige hechtenis

369.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van het tijdstip waarop de bevoegdheden van de Hoge Autoriteit zullen overgaan op de president van het gerechtshof, binnen welks ressort het Tribunaal of het kantongerecht, dat de uitspraak heeft gedaan, is gevestigd
Grondslag/bron: art. 22 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: ministeriële regeling; circulaire?

370.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van het tijdstip waarop de bijzondere maatregel van internering ten uitvoer wordt gelegd als gevangenisstraf, te ondergaan in een rijkswerkinrichting
Grondslag/bron: art. 23 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: KB

371.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van regels en aanwijzingen voor de tenuitvoerlegging van de bijzondere maatregel van internering als gevangenisstraf, te ondergaan in een rijkswerkinrichting
Grondslag/bron: art. 23 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-
Product: ministeriële regeling

372.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van nadere regels omtrent het overnemen door de officieren van justitie van de taken van de procureur-fiscaal als genoemd in afd. III, VII en VIII van het Besluit politieke delinquenten 1945
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-1950
Product: ministeriële regeling

373.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het al dan niet voorwaardelijk buiten vervolging stellen van bewaarden, die in vrijheid worden gesteld en van personen die worden verdacht van een feit of gedraging, vallend onder het BBS en het Tribunaalbesluit
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beslissing tot buitenvervolginstelling
Toelichting: Aan de buitenvervolginstelling van een politiek delinquent worden, met inachtneming van een proeftijd, voorwaarden gesteld.

374.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het verlengen van de proeftijd, gesteld aan de voorwaarden waaraan een buiten vervolging gestelde politieke delinquent moet voldoen
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-

Product: bevel tot verlenging

375.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het houden van toezicht op de naleving van de voorwaarden, gesteld aan de buitenvervolginstelling van een politieke delinquent
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: rapport

376.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het ontzetten van buiten vervolging gestelde politieke delinquenten uit bepaalde rechten
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beslissing tot buitenvervolginstelling

377.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het wijzigen van de bijzondere voorwaarden die aan een buiten vervolging gestelde politieke delinquent zijn gesteld
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beslissing

388.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het intrekken van een buitenvervolginstelling
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beslissing

389.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het verbeurdverklaren van een (deel van een) waarborgsom, door de buiten vervolging gestelde politieke delinquent betaald
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beslissing

390.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het verhoren van een buiten vervolging gestelde politieke delinquent tegen wie nieuwe verdenkingen zijn gerezen of wie de voorwaarden die aan zijn invrijheidstelling waren gesteld, niet naleeft
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: proces-verbaal

391.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het beslissen op een verzoek van de raadsman van een verdachte om inzage van het dossier van zijn cliënt
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: beschikking

392.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank

Handeling: het geven van een bevel tot invrijheidstelling van een bewaarde
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: akte van invrijheidstelling

393.

Actor: officier van justitie bij een arrondissementsrechtbank
Handeling: het vervallen verklaren van een ingediend verzet wanneer de delinquent niet ter zitting is
verschenen
Grondslag/bron: art. 25 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1950-
Product: vervallen verklaring verzet

394.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van nadere regels ter uitvoering van de Wet overgang bijzondere rechtspleging
Grondslag/bron: art. 29 Wet overgang bijzondere rechtspleging (Stb. I 186)
Periode: 1948-?
Product: ministeriële regeling; circulaire?

3: Bewaring en internering van politieke delinquenten

3.1 *Beleid van het Militair Gezag, 1944-1946*

Onmiddellijk na de bevrijding waren het Militair Gezag en de Canadese Field Security verantwoordelijk voor de behandeling van politieke delinquenten. De bestaande gevangenissen hadden echter volstrekt onvoldoende capaciteit om de naar schatting 100.000 arrestanten te kunnen herbergen.¹⁰⁶ Aanvankelijk werden de gearresteerden daarom ondergebracht in noodvoorzieningen als kazernes en scholen. Een grootschaliger oplossing werd gevonden in de vorm van bewarings- en verblijfskampen, met de inrichting waarvan in het najaar van 1944 werd begonnen. Verblijfskampen waren bestemd voor die mensen, aan wie op grond van art. 15 van de Bijzondere staat van beleg met het oog op hun persoonlijke veiligheid en de in- en uitwendige veiligheid van de staat een verblijfplaats was aangewezen door of vanwege het Militair Gezag. Bewaringskampen waren bestemd voor allen die nog niet waren veroordeeld. Hier zouden mensen worden geplaatst die op grond van art. 16 van het Besluit op de bijzondere staat van beleg waren gearresteerd of aan wie het betreffende kamp als verplichte verblijfplaats was aangewezen. Van de inrichting van verblijfskampen is weinig terechtgekomen; veelal werd aan de personen voor wie de verblijfskampen bestemd waren geweest huisarrest opgelegd.

Een effectieve coördinatie van de organisatie van de verschillende kampen kwam maar moeizaam op gang doordat de bevrijding in de winter van '44-'45 maar langzaam vorderde. De organisatie werd verder bemoeilijkt door het feit dat het verantwoordelijke eenheid van het Militair Gezag als onderdeel van de centrale staf van het Militair Gezag in Brussel was gevestigd. Door het grote gebrek aan vervoermiddelen kon deze eenheid weinig uitrichten.

De kampen waren spoedig overvol, waardoor met improviseren niet meer kon worden volstaan. Er moest een gericht beleid gevoerd gaan worden, waarbij een duidelijk onderscheid moest worden gemaakt tussen wie hoe dan ook in bewaring moesten blijven en wie voorlopig konden worden vrijgelaten. In december 1944 gingen daarom richtlijnen uit van het Militair Gezag voor inbewaringstelling van staatsgevaarlijke personen en voor invrijheidstelling van personen die niet langer vastgehouden hoefden te worden.¹⁰⁷ Deze richtlijnen waren bedoeld als aanvulling op de Eerste en Tweede Algemene Lastgeving van het Militair Gezag van najaar 1944. De lastgevingen gaven in de eerste plaats aan, welke categorieën personen gearresteerd moesten worden. Voor internering kwamen in aanmerking die personen, die 'nauwe geestelijke relaties' hadden onderhouden met personen die zich mogelijk schuldig hadden gemaakt aan een misdrijf als bedoeld in art. 1 van het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), die lid of begunstiger waren van de N.S.B. of van organisaties als de WA, de Germaansche SS of de Nationale Jeugdstorm, medewerkers van in Nederland werkzame Duitse organisaties, personen die een leidende functie hadden in de nationaal-socialistische pers en leden van de rechterlijke macht die nog niet gestaakt of geschorst waren. Geïnterneerd konden ook worden de leden van met name genoemde nationaal-socialistische mantelorganisaties.¹⁰⁸ Als derde categorie kwamen leden van vijandelijke staten voor internering in aanmerking. Internering kon telkens pas geschieden, wanneer daartoe een bijzondere lastgeving was uitgevaardigd op naam van het Militair Gezag.

Voor vrijlating kwamen diegenen in aanmerking, die niet in de twee algemene lastgevingen werden genoemd. Bij eventuele vrijlating zou rekening gehouden moeten worden met de militaire situatie ter plaatse en met de stemming onder de bevolking. Een Adviescommissie adviseerde telkens over een voorgenomen vrijlating.

De Chef Staf Militair Gezag (C.S.M.G.) had in zijn 'Eerste Algemene Lastgeving' van 12 september 1944 nauwkeurige aanwijzingen gegeven voor de gang van zaken bij arrestaties.¹⁰⁹ Er moesten

¹⁰⁶ Dit cijfer betreft het vermoedelijke aantal arrestanten in september 1945 zoals genoemd door Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 165.

¹⁰⁷ Richtlijnen d.d. 14 dec. 1944 van de Chef Staf Militair Gezag inzake arrestatie en vrijlating van burgers, in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 386-387.

¹⁰⁸ Deze met name genoemde organisaties waren het Rechtsfront, het Medisch Front, de Apothekerskamer, het Economisch Front, het Studenten Front, het Vervoers Front, het Technisch Gilde, het Opvoeders Gilde, de Nederlandsche Volksdienst en andere nationaal-socialistische organisaties. Ook de medewerkers van de Winterhulp vielen onder deze categorie.

¹⁰⁹ *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 1 (19 september 1944).

processen-verbaal in zesvoud worden opgemaakt en daarvan moest een exemplaar ten spoedigste aan de sectie Juridische Zaken van de Staf Militair Gezag worden toegezonden. De bedoeling was dat de staf op deze manier een centrale registratie zou kunnen voeren van alle gearresteerden en van de plaatsen waar zij zich bevonden.

Aan de directeuren van politie in de bevrijde gebieden was nu de taak om aan de hand van de lastgevingen en de richtlijnen het probleem van de grote aantallen gearresteerden en geïnterneerden systematisch aan te pakken. Er moesten per gemeente alfabetische overzichten worden gemaakt van het aantal personen dat vastgehouden werd. Voor zover mogelijk moesten alle gevallen vervolgens worden getoetst aan de uitgevaardigde regels. Mensen die ten onrechte vastzaten moesten zo spoedig mogelijk worden vrijgelaten. Zaken waarvan incomplete dossiers bestonden of waarvan zelfs helemaal geen dossiers waren aangelegd, moesten worden onderzocht en gedocumenteerd door de politie en leden van de illegaliteit. Men ging zodoende proberen om enige lijn te brengen in het bewaringsbeleid, waarbij nadrukkelijk werd gestreefd naar een snelle afdoening.¹¹⁰ Vermoedelijk heeft het Militair Gezag daarbij nooit kunnen beschikken over een reëel overzicht van de aantallen arrestanten in de verschillende kampen, hetgeen de situatie niet vergemakkelijkte.¹¹¹

Met de overplaatsing van de Staf Militair Gezag in april 1945 naar Breda verbeterde de controle op de kampen aanmerkelijk en konden verbeteringen worden aangebracht, zowel in de organisatie van het Militair Gezag zelf, als in de kampen.¹¹² In de verantwoordelijke organisatieonderdelen van het Militair Gezag vond een specialisatie van taken plaats. Tegelijkertijd werden de overal verspreid liggende kampen wat meer geconcentreerd. Een tweede verordening van het Militair Gezag van april 1945 gaf meer bepalingen omtrent het regime in de kampen, dat desondanks veel te wensen overliet. Spoedig na de instelling van de kampen deden verhalen over misstanden de ronde. Daarom werd in september 1945 een onderzoek ingesteld naar de toestand in de kampen. De omstandigheden in de kampen zouden abominabel zijn. Volgens de rapporteurs bleken de meeste klachten samen te hangen met de gebrekkige voorzieningen ter plaatse.¹¹³ De uitkomst van het onderzoek vormde dan ook geen aanleiding tot een wijziging in de organisatie of tot een koersverandering in het beleid ten aanzien van de kampen.

3.1.1 Vrijlatingen

Op 18 oktober 1944 gelastte de C.S.M.G. in een aparte circulaire aan alle Militaire Commissarissen, onmiddellijk de personen in vrijheid te stellen die in afwijking van zijn Eerste en Tweede Algemene Lastgeving waren opgepakt. Vrouwen en kinderen mochten niet in bewaring worden genomen, tenzij zij door individuele daden daarvoor in aanmerking kwamen. Wanneer door de arrestatie van een kostwinner een gezin onverzorgd achterbeleef, moesten maatregelen getroffen worden om in de nood te voorzien.¹¹⁴ Begin januari 1945 gaf de Centrale Opsporings Raad (C.O.R.) aan de C.S.M.G. het advies om zes categorieën van zg. lichte gevallen vrij te laten, waaronder N.S.B.'ers die tijdig uit de beweging waren gestapt. Kruls nam deze adviezen over.¹¹⁵

Omdat eerdere richtlijnen van december 1944 omtrent internering en vrijlating verwarring bleken te hebben gezaaid, werden in januari 1945 nieuwe richtlijnen vastgesteld.¹¹⁶ Uitdrukkelijk werd gesteld dat de beslissing tot vrijlating in alle gevallen door het Militair Gezag moest worden genomen; kennelijk werd hier veelvuldig de hand mee gelicht. In lichte gevallen konden de Militaire Commissarissen personen zelf vrijlaten.

¹¹⁰ Aanschrijving van procureur-generaal Speyart van Woerden aan de plv. directeuren van politie in het bevrijde Nederland, d.d. 16 dec. 1944, in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 389-391.

¹¹¹ Een aanwijzing hiervoor is dat in het eindverslag van de werkzaamheden van het Militair Gezag alle cijfers omtrent de aantallen arrestanten ontbreken. Wel zijn incidentele opgaven beschikbaar: zo waren er volgens de C.S.M.G. in juli 1945 ca. 130 000 mensen in hechtenis genomen en zouden er mogelijk nog 60 000 bijkomen.

¹¹² *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 266.

¹¹³ *Ibidem*, 268.

¹¹⁴ Circulaire C.S.M.G. d.d. 18 okt. 1944, in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 418.

¹¹⁵ *Ibidem*, 393.

¹¹⁶ Richtlijnen d.d. 27 januari 1945 van de C.S.M.G., in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 392-395.

3.1.2 Rol van de illegaliteit in het vrijlatingsbeleid

De oud-illegaliteit wist aanvankelijk een directe stem te verwerven bij de gang van zaken rond de vrijlating van politieke delinquenten door het Militair Gezag. De bevoegdheid tot vrijlating beruiste bij de Militaire Commissarissen, die verplicht waren van geval tot geval een adviescommissie voor arrestatie en vrijlating te horen. Deze adviescommissies telden veel oud-illegalen. Daarnaast was er de Centrale Advies Commissie (C.A.C.) van de C.S.M.G., met als taak deze te adviseren inzake het algemeen beleid met betrekking tot de politieke delinquenten. Ook in de C.A.C. hadden oud-illegalen zitting.

De adviescommissies brachten aanvankelijk alleen advies over vasthouding of vrijlating uit. Na de capitulatie verschoof het accent in hun taak. Zij gingen nu een voorlopig oordeel geven over de vasthouding of vrijlating in verband met de komende berechting. Toch nam de invloed van de adviescommissies daarna snel weer af. De Militaire Commissarissen delegerden namelijk hun bevoegdheid tot beslissen aan gemachtigden. De hoofden van de Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s) adviseerden rechtstreeks aan deze gemachtigden, waardoor de adviezen van de C.A.C. overbodig werden. Deze ontwikkeling, waardoor de georganiseerde illegaliteit haar rechtstreekse invloed niet meer kon doen gelden op de beslissing over vasthouding en vrijlating, kreeg formeel haar beslag in het Besluit Politieke Delinquenten 1945. De bevoegdheid tot vasthouding en vrijlating werd formeel neergelegd bij de procureur-fiscaal.¹¹⁷ Deze oefende die bevoegdheid uit door middel van zijn officieren-fiscaal, in welke hoedanigheid veelal de vroegere gemachtigden werden benoemd. De rol van de vroegere illegaliteit bij de vrijlating van delinquenten werd met het verdwijnen van het Militair Gezag zodoende volledig ongedaan gemaakt.¹¹⁸

3.1.3 Organisatie van de bewaringskampen van het Militair Gezag

Het formele beheer van de kampen beruiste aanvankelijk bij de C.S.M.G. Het toezicht op het beheer van de kampen kon door hem worden overdragen aan een of meer Militaire Commissarissen. Aan het hoofd van elk kamp stond een kampcommandant, die met het beheer van het kamp en de handhaving van de orde en tucht was belast. Hij werd bijgestaan door een adjunct-kampcommandant. Zowel kampcommandant als adjunct-kampcommandant werden door de C.S.M.G. benoemd. Wanneer de bewaking van het kamp aan militairen was opgedragen, dan stonden deze onder de bevelen van de kampcommandant. De bewaarden moesten de hun opgedragen arbeid verrichten, zowel binnen als buiten het kamp. Bij overtredingen of misdragingen kon aan de bewaarde personen een disciplinaire straf worden opgelegd. Het ontslag uit het kamp werd verleend door de kampcommandant, op last van ofwel de autoriteit die het bevel tot bewaring had gegeven, ofwel van een Militaire Commissaris, ofwel van de C.S.M.G.¹¹⁹ In de praktijk waren het meestal de Bewakingstroepen van de BS die de buitenbewaking voor hun rekening namen. Er ontstond zodoende een tweehoofdig gezag: dat van de militaire bevelhebbers over de buitenbewaking en dat van de kampcommandanten, aangestuurd door het Militair Gezag, over de binnendienst in het kamp. De daadwerkelijke invloed van het Militair Gezag op de kampen was daardoor beperkter dan in de aanvankelijke opzet de bedoeling was geweest.¹²⁰

Om enigszins te voorzien in een behartiging van de persoonlijke belangen van de bewaarden werd in mei 1945 een 'Commissie van Bijstand voor de Bewarings- en Verblijfskampen' ingesteld. Deze commissie bracht gevraagd en ongevraagd advies uit aan de C.S.M.G. over de geestelijke, sociale en godsdienstige verzorging van de in de kampen opgenomen personen. De kampcommandanten moesten

¹¹⁷ De handelingen inzake opsporing, inbewaringstelling, invrijheidstelling en buitenvervolginstelling die onder verantwoordelijkheid van de procureur-fiscaal werden uitgevoerd zijn beschreven in hoofdstuk 2.

¹¹⁸ Artikel in 'De Vrije Stem' van 22 nov. 1947 over de Gemeenschap van Oud-Illegale Werkers in Nederland (G.O.I.W.N.), in: *Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945* dl. Vb, 403-407.

¹¹⁹ Verordening nr. 4 van 12 sept. 1944 betreffende bewarings- en verblijfskampen, in: *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 1 (19 september 1944).

¹²⁰ De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. 10a, tweede helft, 824-825.

de Commissie van Bijstand daartoe alle mogelijke medewerking verlenen, zoals het geven van inlichtingen en het verschaffen van vrije toegang tot de kampen. De vergaderingen van de Commissie van Bijstand zouden worden bijgewoond door een lid van de Staf Militair Gezag.¹²¹ De kampen ressorteerden onder de Subsectie IID van de Staf Militair Gezag in Brussel.¹²² Er waren echter enkele kampen die niet onder het Militair Gezag vielen. Sommige Politieke Opsporingsdiensten (P.O.D.'s) hielden er hun eigen kampen op na. Bovendien had het Bureau Nationale Veiligheid twee eigen kampen (fort Honswijk en fort Blauwkapel) waarover het Militair Gezag geen zeggenschap had.

¹²¹ Instellingbesluit Commissie van Bijstand voor de Bewarings- en Verblijfskampen, 11 mei 1945, in: *Publicatieblad van het Militair Gezag* nr. 30 (19 mei 1945).

¹²² De zorg voor de bewarings- en verblijfskampen was een belangrijke taak van het Militair Gezag. Van de totale uitgaven van het Militair Gezag (99,5 miljoen gulden) vormden de kampen de grootste kostenpost (bijna 27 miljoen gulden). *Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag*, 352. De kosten die voor de opsporing en bewaring van politieke delinquenten gemaakt werden, vormden 42% van de totale uitgaven die het Militair Gezag tijdens de bijzondere staat van beleg heeft gedaan!

3.2 *Beleid van het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging, 1946-1948*

3.2.1 **Organisatie van de bewaringskampen van het D.G.B.R.**

Per 1 januari 1946 werden met het oog op de aanstaande opheffing van het Militair Gezag alle kampen onder het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.) van het Ministerie van Justitie geplaatst, met uitzondering van de twee kampen die het Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.) had ingericht. Het B.N.V. kwam te ressorteren onder de Minister-President.

De chaos in de kampen was nu grotendeels voorbij. Als basis voor het beheer van de kampen diende de beschikking Bewaringskampen van de minister van Justitie van februari 1946.¹²³ Hiermee werd voorzien in de lacune die zou ontstaan met de opheffing van de bijzondere staat van beleg per 4 maart 1946. De inhoud van de beschikking kwam grotendeels overeen met de verordening van het Militair Gezag met betrekking tot de bewarings- en verblijfskampen en was er vooral voor bedoeld, een formele juridische grondslag voor de detentie in de kampen te geven. Het besluit van de minister bevatte nadere bepalingen omtrent de organisatie en de dagelijkse gang van zaken in de bewaringskampen.

Het beleid inzake de bewaringskampen werd grotendeels door de Directeur-Generaal van het D.G.B.R. vastgesteld. De bewaringskampen werden beheerd door het D.G.B.R. De kampcommandanten stonden onder bevel van de Directeur-Generaal, die omtrent de gang van zaken in de kampen gevraagd en ongevraagd geadviseerd werd door een Commissie van Advies. Ter handhaving van de orde en tucht kon de kampcommandant maatregelen treffen of disciplinaire straffen opleggen. Gedetineerden die zware vergrijpen hadden gepleegd werden zoveel mogelijk gescheiden van de 'lichte' gevallen. Enkele kampen waren gereserveerd voor de bewaring van bepaalde categorieën delinquenten, zoals SS'ers. Daarnaast waren er aparte vrouwenkampen. In de loop van 1946 werden door het D.G.B.R. bovendien speciale jeugdkampen ingericht.

De bewaarden moesten de hun opgedragen arbeid verrichten, zowel in als buiten het kamp. In de loop van 1946 werden politieke delinquenten tewerkgesteld bij grootschalige ontginnings- en herstelwerkzaamheden of in de Staatsmijnen. De selectie van arbeiders die op deze objecten werden ingezet gebeurde door het D.G.B.R. Het verdiende loon werd in een kas gestort waaruit de bewaarde bij invrijheidstelling een uitkering ontving. Voor geestelijke en sociale verzorging waren geestelijken en sociale werkers in de kampen werkzaam. Bij het D.G.B.R. werd een commissie ingesteld die deze zorg in het hele land moest coördineren en waarin zowel katholieken als protestanten vertegenwoordigd waren. Vanuit de kerken werd de geestelijke en sociale zorg gecoördineerd door het Interkerkelijk Overleg (IKO).

De bewaking van de kampen lag in handen van een bewaringsdienst; de bewaking buiten het kamp kon worden opgedragen aan de Koninklijke Landmacht, de politie of aan andere bewapende korpsen. Het toezicht op alle delinquenten in en rond de kampen berustte bij de interne kamprecherche. Toegang tot de kampen werd alleen verleend na toestemming van de Directeur-Generaal van het D.G.B.R.

Al tijdens het beheer van de kampen door het Militair Gezag waren er berichten over wantoestanden in de kampen gaan circuleren. De klachten over misstanden bleven aanhouden, dit tot grote verontrusting van de Voorlopige Tweede Kamer. Nu de politiek zich ermee ging bemoeien kwam het opnieuw tot diverse onderzoeken naar de toestand in de kampen. De Vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht bracht in mei 1946 verslag uit van de door haar verrichte inspecties, waarbij geen onrechtmatigheden geconstateerd waren.¹²⁴ De Commissie concludeerde daarentegen dat de leefomstandigheden in de kampen waren verbeterd.¹²⁵ De procureurs-generaal bij de Gerechtshoven

¹²³ Beschikking Bewaringskampen minister van Justitie d.d. 28 febr. 1946; *Stcrt.* 1946, nr. 53.

¹²⁴ Vgl. Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 231 e.v.

¹²⁵ De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. deel 12 (epiloog), eerste helft, 624-625.

waren minder gerust op de gang van zaken. Zij droegen hun officieren van justitie in de zomer van 1946 op om informatie te verzamelen omtrent eventueel in de kampen gepleegde strafbare feiten. De officieren van justitie constateerden dat het regime in de kampen wel degelijk te wensen overliet. Naar aanleiding van hun rapport werd door de rijksrecherche in 1948-1950 een onderzoek verricht. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek werd een aantal bewakers bestraft. Nog in 1950 werd door de Parlementaire Enquête Commissie 'Regeringsbeleid 1940-1945' een onderzoek ingesteld naar de gebeurtenissen die in 1945 hadden plaatsgehad in een kamp van het Militair Gezag. De betrokkenen konden echter niet meer worden bestraft.

Het regime in de bewaringskampen kon niet voorkomen dat er ontsnappingen plaatsvonden. In juli 1947 werd daarom de regeling betreffende de bewaringskampen aangepast. De procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof kon bij gevaar van ontvluchting of in belang van het onderzoek de bewaring ook in gewone en bijzondere strafgevangenissen ten uitvoer leggen, alsmede in huizen van bewaring en op plaatsen die daartoe door de minister van Justitie waren aangewezen.¹²⁶ Deze wijziging hield daarnaast verband met het feit dat het moment van liquidatie van de bijzondere rechtspleging naderde. Er moest een wettelijke basis zijn om de gedetineerden elders onder te brengen wanneer de kampen zouden zijn opgeheven.

3.2.2 Overgang van bewaringskampen naar interneringskampen, 1945-1946

Met het op gang komen van de Tribunaalrechtspraak en de rechtspraak van de Bijzondere Gerechtshoven veranderden het karakter en de functie van de kampen geleidelijk. Sommige kampen werden uitsluitend ingericht als bewaringskampen voor diegenen die op hun buitenvervolginstelling of berechting wachtten. Andere kampen kregen de functie van interneringskampen voor die delinquenten die door een Tribunaal tot een interneringsstraf veroordeeld waren en die zij in deze kampen moesten uitzitten. Diverse kampen dienden daarnaast gelijktijdig als internerings- en bewaringskamp.

Het duurde vaak lang voor de zaken van de arrestanten door een Tribunaal of een Bijzonder Gerechtshof in behandeling konden worden genomen. Met name de politieke delinquenten die zwaardere feiten hadden gepleegd moesten daardoor noodgedwongen langer in de kampen blijven, in afwachting van hun berechting. Daarnaast waren er voorzieningen in het strafrecht van de bijzondere rechtspleging, die de oplegging van een langdurige interneringsstraf door een Tribunaal mogelijk maakten. Door het strafrecht werd de oplegging van zo' n interneringsstraf gezien als een heropvoedingsinstrument, dat de gevangenen moest omvormen tot '*nuttige leden van het Nederlandsche volk*'.¹²⁷ De gevangenis- en interneringsstraffen moesten bijdragen aan het opnieuw inschakelen van de veroordeelden in de maatschappij. In deze opvatting was de detentie van veroordeelde politieke delinquenten de eerste fase van hun reclasseringsproces. Arbeid werd hierbij gezien als middel tot resocialisatie en niet als doel op zichzelf, al moest het werk dat door de gedetineerden werd verricht productief en commercieel verantwoord zijn.¹²⁸ De meningen liepen uiteen over de precieze aard die de 'heropvoeding' in de kampen zou moeten hebben. Minister van Justitie van Maarseveen moest in een terugblik op het verloop van de bijzondere rechtspleging in december 1947 tegenover de Tweede Kamer toegeven, dat de heropvoeding in de kampen onvoldoende van de grond was gekomen.¹²⁹

3.2.3 Organisatie van de interneringskampen van het D.G.B.R., 1946-1948

De bestaande gevangenissen hadden een te kleine capaciteit om alle politieke delinquenten te kunnen herbergen. Kampen die aanvankelijk op tijdelijke basis waren ingericht kregen daarom steeds meer

¹²⁶ Beschikking van de minister van Justitie van 8 juli 1947 (*Stcrt.* 1947, nr. 131).

¹²⁷ KB van 31 oktober 1946, 'houdende vaststelling van de Interneringsregeling 1946' (Stb. G 310).

¹²⁸ Voor het reclasseringsbeleid in deze periode, zie het rapport institutioneel onderzoek 'reclassering'.

¹²⁹ *HTK 1947*, 622.

een permanent karakter. Veel geïmproviseerde bewaringskampen uit de eerste maanden na de bevrijding verdwenen daarentegen. De grotere en beter uitgeruste kampen bleven als interneringskamp in gebruik, waarbij de organisatie van de bewaringskampen als uitgangspunt werd genomen.¹³⁰ Op basis van een noodwet uit 1918 konden de kampen worden gebruikt voor de tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen. Enkele kampen werden expliciet als gevangenis aangewezen, zoals het kamp Vught.

De Interneringsregeling 1946 regelde de organisatie en de inrichting van de interneringskampen. Hoewel al in het voorjaar van 1946 het ontwerp aan de koningin was aangeboden duurde het tot oktober 1946 voordat deze kracht van wet kreeg. Vermoedelijk weigerde Wilhelmina aanvankelijk deze regeling te bekrachtigen omdat zij het met de inhoud niet eens was. Volgens Belinfante werd Wilhelmina's aarzeling vermoedelijk ingegeven door de bepalingen omtrent de mogelijkheid, de internering voortijdig te beëindigen.¹³¹

Ook in de interneringskampen waren de geïnterneerden tot het verrichten van arbeid verplicht. In juni 1947 werden in de interneringskampen zgn. Commissies van Toezicht ingesteld. De Commissie van Toezicht hield toezicht op de gang van zaken in het kamp. De kampcommandant moest hiertoe alle benodigde medewerking verlenen. De commandant was verplicht om de Commissie op de hoogte te brengen van eventuele misstanden in het kamp. De geïnterneerden konden eventuele klachten bij de Commissie indienen. Jaarlijks bracht de Commissie van haar bevindingen schriftelijk verslag uit bij de minister. Een Commissie voor geestelijke en sociale verzorging behartigde de belangen van de geïnterneerden in en buiten het kamp. Evenals de bewaringskampen kenden de interneringskampen een bewakingsdienst en een interne recherche. Anders dan in de bewaringskampen had de interne recherche in de interneringskampen opsporings- en onderzoeksbevoegdheid.

Een geïnterneerde kon onder een aantal omstandigheden in vrijheid worden gesteld. In de eerste plaats volgde invrijheidstelling wanneer een delinquent de maximale termijn had uitgezeten. In de tweede plaats moest de kampcommandant na elk jaar van internering de minister van Justitie advies uitbrengen omtrent een eventueel ontslag van de betrokkene. De adviezen van de Commissie voor geestelijke en sociale verzorging moesten daarbij in overweging genomen worden. De minister van Justitie kon vervolgens besluiten de internering te beëindigen of voort te zetten. Aan invrijheidstelling konden voorwaarden worden verbonden. Wanneer een delinquent zich niet of onvoldoende aan die voorwaarden hield, kon de internering hervat worden.

De sociale en geestelijke zorg zoals die in de bewaringskampen door het Interkerkelijk Overleg werd verleend in samenwerking met het D.G.B.R., werd in de interneringskampen voortgezet.

3.2.4 Beëindiging van de internering

De Wet Overgang Bijzondere Rechtspleging voorzag niet in een verjaring van het recht tot executie van bijzondere maatregelen zoals die door een Tribunaal of door een kantonrechter waren opgelegd. Dit betekende dat een opgelegde maatregel van internering nooit zou verjaren. De minister van Justitie was de mening toegedaan dat de oplegging van internering een veroordeelde zwaarder zou treffen naarmate de internering later plaats zou hebben. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen werden in 1949 richtlijnen uitgevaardigd. Kwijtschelding van internering werd nu verleend wanneer na de datum van het fiat-executie een termijn van anderhalf maal de *onvoorwaardelijk* opgelegde internering zou zijn verstreken. Deze termijn bedroeg minstens een jaar.¹³² Op deze wijze konden de lichte gevallen vrij snel worden afgehandeld.

¹³⁰ Zo werden de bepalingen omtrent de organisatie en de dagelijkse gang van zaken in de bewaringskampen (vastgesteld bij beschikking van 28 feb. 1946; *Stcrt.* 1946, nr. 53) op grote lijnen overgenomen en aangevuld door de Interneringsregeling 1946 (KB van 31 okt. 1946, Stb. G 310). In laatstgenoemde regeling werd de organisatie van de interneringskampen nader vastgelegd.

¹³¹ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 288-289.

¹³² Circulaire van het Bureau Bijzondere Rechtspleging aan de procureur-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam en de officieren van justitie bij de arrondissementsrechtbanken (Bijzondere Strafkamer), d.d. 12 december 1949.

3.2.5 Sociale positie van de geïnterneerden

De individualisering en nuancering van de schuldvraag na de oorlog leidden tot een geleidelijke versoepeling van het interneringsbeleid en van de omstandigheden, waarin de geïnterneerden de hun opgelegde straf moesten uitzitten. Zo kreeg men meer oog voor de belangen van de geïnterneerden. In de loop van 1945 had het Militair Gezag een werknemersverzekering tot stand gebracht voor geïnterneerden die tegen betaling van een vergoeding arbeid voor derden verrichtten. Bij ongevallen in de zin van de Ongevallenwet 1921, de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922 en de Invaliditeitswet konden zij voortaan aanspraak maken op een uitkering.¹³³ Werd tot maart 1946 het verdiende loon aanvankelijk geheel aan het Militair Gezag uitbetaald, het D.G.B.R. droeg er na maart 1946 zorg voor dat 10% van het loon aan de gezinnen van de delinquenten werd uitbetaald zonder dat dit in mindering werd gebracht op een eventuele steunuitkering. Wanneer er geen andere inkomsten waren, werden de gezinsleden van politieke delinquenten echter niet als oorlogsslachtoffer gezien, maar als armlastigen. Hun financiële positie was dan ook benard.¹³⁴ Uiteindelijk besloot de regering tot een verhoging van het zakkeld dat de gedetineerden maandelijks kregen, echter op voorwaarde dat hun arbeidsprestaties goed gebleken waren.¹³⁵

Pas in 1948 kwam voor de delinquenten die door het D.G.B.R. tewerkgesteld waren een sociale verzekering tot stand. Politieke delinquenten aan wie tijdens het werk een ongeluk overkwam of die door ziekte geen arbeid konden verrichten, konden aanspraak maken op een uitkering.¹³⁶ Ook voor de geestelijke belangen van de geïnterneerden kwam meer aandacht. Het D.G.B.R. stelde eind 1946 in elk kamp een commissie in voor geestelijke en sociale verzorging van geïnterneerden. Een algemene inspectie, ingesteld per 1 januari 1946, had tot taak toezicht te houden op de kampen en op de opsporingsdiensten.

Tekenend voor de veranderende houding ten aanzien van politieke delinquenten was dat in 1947 geëxperimenteerd ging worden met ‘open kampen’. Dit waren interneringskampen zonder bewaking, van waaruit de delinquenten eens per maand een weekend naar hun gezin mochten, op voorwaarde dat zij weer in het kamp terugkeerden.¹³⁷ Bovendien werd begin 1947 het verbod op het lezen van kranten in de kampen opgeheven, zodat de politieke delinquenten voor wat betreft de nieuwsvoorziening weer in de Nederlandse gemeenschap waren opgenomen.

3.2.6 Liquidatie van de kampen van het D.G.B.R., 1947-1948

De overgang van de bijzondere rechtspleging naar een genormaliseerde rechtspleging maakte de opheffing van de kampen noodzakelijk. Deze opheffing werd in 1947 ingezet.¹³⁸ De kampen die vooralsnog bleven bestaan moesten kleinschaliger van opzet worden. Kleinere kampen waren goedkoper omdat minder personeel nodig was. Bovendien lagen de meeste kleine kampen in de buurt van goed renderende werkobjecten, waardoor de kosten van de detentie gedeeltelijk werden terugverdiend. Grote kampen als Vught werden dan ook zoveel mogelijk ingekrompen.¹³⁹

De resterende kampen werden met ingang van 1 juli 1948 in beheer genomen door de afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie. Door de opheffing van kampen moesten de nog resterende bewoners elders worden ondergebracht. Daarom werd in september 1948 de wettelijke mogelijkheid gecreëerd, opgelegde interneringsstraffen ten uitvoer te leggen als gevangenisstraf, te

¹³³ Aanvulling verordening bewarings- en verblijfskampen Militair Gezag, 5 mei 1945, in: *Publicatieblad Militair Gezag* nr. 29 (14 mei 1945).

¹³⁴ De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. 12 (epiloog), eerste helft, 626.

¹³⁵ *HTK 1947*, 622.

¹³⁶ Wet sociale verzekering gedetineerden (wet van 2 april 1948, Stb. I 125). Deze wet gold overigens zowel voor politieke delinquenten als voor gewone gedetineerden en bleef van kracht tot de komst van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet van 1976.

¹³⁷ De constructie van de ‘open kampen’ werd mogelijk gemaakt door de Interneringsregeling 1946 (KB van 31 oktober 1946, Stb. G 310).

¹³⁸ Op 1 januari 1948 bevonden zich nog ongeveer 13.500 personen in de interneringskampen. De sterkte van het kamp personeel bedroeg op 1 november 1947 5.240 personen, waarvan 3.083 waren belast met bewakingswerkzaamheden. *HTK 1947*, toelichting op de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1948, IV-5 36.

¹³⁹ *HTK 1948*, aanhangsel, 181 (reactie van Van Maarseveen op een kamervraag van 5 mei 1948).

ondergaan in een Rijkswerkinrichting. Gelijktijdig werd de Interneringsregeling 1946 ingetrokken.¹⁴⁰ In aansluiting hierop werden de taken en bevoegdheden omtrent invrijheidstelling van geïnterneerden zoals die voorheen bij de kampcommandant berustten, met ingang van mei 1949 overgeheveld naar de directeurs van de Rijkswerkinrichtingen.¹⁴¹ Het D.G.B.R. zelf werd met ingang van 1 januari 1949 opgeheven en omgezet in een afwikkelingsbureau, het Bureau Bijzondere Rechtspleging. Vermoedelijk werden de laatste kampen kort na de liquidatie van het D.G.B.R. opgeheven.¹⁴² De resterende gedetineerden werden ondergebracht in reguliere gevangenissen. De zorg voor de nog gedetineerde politieke delinquenten ging daarmee over op het gewone gevangeniswezen.

¹⁴⁰ KB van 7 sept. 1948 (Stb. I 405).

¹⁴¹ KB van 28 april 1949 (Stb. J 187).

¹⁴² De archieven van de bewarings- en interneringskampen zijn zeer fragmentarisch bewaard gebleven. De archieven van het D.G.B.R. en het Bureau Bijzondere Rechtspleging bevatten bovendien weinig informatie over de liquidatie van de kampen.

3.3 Actoren bewaring en internering

3.3.1 Actoren bewaring

1. Militair Gezag

Periode: 1944-1946

Instelling

Krachtens het Besluit op de bijzondere staat van beleg, 11 sept. 1943 (D 60); ingesteld bij KB van 19 juli 1944 door de Nederlandse regering te Londen.

Organisatie (voor zover de bijzondere rechtspleging betreffende)

1.1 Chef van de Staf Militair Gezag (C.S.M.G.): Belast met de uitvoering van het Besluit op de bijzondere staat van beleg, hiertoe bijgestaan door in de verschillende provincies, districten en gemeenten optredende **Militaire Commissarissen**. Deze Militaire Commissarissen stonden onder bevel van de C.S.M.G., die zelf rechtstreeks verantwoording verschuldigd was aan de minister van Oorlog.

1.2 Staf Militair Gezag: Onderverdeeld in 1. een stafbureau, 2. een secretariaat, 3. een bureau repatriëring, 4. een bureau grensbewaking en 5. een aantal secties, die overeenkwamen met de voornaamste takken van overheidszorg: Binnenlandse Zaken (I), Juridische Zaken en Kampen (II), Politie (III), Brandweer en Luchtbescherming (IV), Financiën (V), Economische Zaken (VI), Transport (VII), Volksgezondheid (VIII), Openbare Werken (IX), Arbeidszaken (X), Voorlichting (XI), PTT en censuur (XII), Sociale Zaken (XIII) en Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (XIV).

Onderdelen van de Staf MG die betrekking hadden op de bijzondere rechtspleging:

1.3 Sectie II (Juridische Zaken), subsectie B

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Het behandelen van aangelegenheden betreffende inbewaringstelling. Het voorbereiden van vervolging van politieke delinquenten.

Deze taken werden aanzienlijk beperkt door de bij het Besluit politieke delinquenten 1945 aan de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven verleende bevoegdheden (Stb. F 244).

Opheffing, opvolger

Opgeheven per 1 januari 1946. Met ingang van die datum werden de werkzaamheden overgedragen aan het D.G.B.R.

1.4 Sectie II (Juridische Zaken), subsectie D

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Het beheren en houden van toezicht op de bewarings- en verblijfskampen.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 1 januari 1946. Met ingang van die datum werden de werkzaamheden overgedragen aan het D.G.B.R.

1.5 Sectie III Politie en inlichtingen¹⁴³

Periode: 1945-1946

Taken, bevoegdheden

Het voorbereiden van de zuivering van de Nederlandse politie. Het opsporen en arresteren van landverraders en N.S.B.'ers, in overleg met Sectie II. Het in samenwerking met Sectie II inrichten van bewarings- en verblijfskampen en het houden van toezicht daarop. Het in samenwerking met Sectie II voorbereiden van strafvervolging, inbewaringstelling en aanwijzing van een gedwongen verblijfplaats.

Opheffing, opvolger

De werkzaamheden betreffende opsporing en veiligheid werden met ingang van 29 mei 1945 overgenomen door het Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.). De sectie werd in januari 1946 opgeheven.

2. Centrale Adviescommissie (C.A.C.)

Periode: 1945-1946

Instelling

Opvolger van de C.O.R., ingesteld 4 april 1945 (Publicatieblad MG nr. 25).

Organisatie, samenstelling

¹⁴³ Kluiters, *De Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten*, 274-285.

Ressorteerde onder subsectie IIB (Juridische Zaken) van het Militair Gezag. Samengesteld uit vier leden, eventueel door de C.S.M.G. tot elf uit te breiden. Benoeming en ontslag gebeurden door de C.S.M.G., na voordracht door de organisaties van oud-verzetssrijders.

Taken, bevoegdheden

Het adviseren van de C.S.M.G. ten aanzien van het werk van de Politieke Opsporingsdiensten. Het aan de C.S.M.G. voorstellen van personen die tot hoofdinspecteur en inspecteur van de P.O.D.'s zouden worden benoemd. Het adviseren van de C.S.M.G. omtrent het al dan niet in bewaring stellen van personen, alsmede omtrent het al dan niet opleggen van een gedwongen verblijfplaats, een beperkte bewegingsvrijheid of een meldingsplicht.

Opheffing

Vermoedelijk opgeheven met de opheffing van de Bijzondere staat van beleg (maart 1946).

3. Commissie van Bijstand voor de Bewarings- en Verblifskampen

Periode: 1945-1946?

Instelling

Ingesteld door het Militair Gezag op 11 mei 1945, op grond van een instellingsbesluit nr. 901 (Publicatieblad Militair Gezag nr. 30, 19 mei 1945).

Organisatie, samenstelling

De commissie bestond uit vijf leden. De vergaderingen zouden worden bijgewoond door een lid van de Staf Militair Gezag, door de C.S.M.G. aan te wijzen.

Taken, bevoegdheden

Het gevraagd en ongevraagd uitbrengen van advies en verslag aan de C.S.M.G. omtrent de geestelijke, sociale en godsdienstige verzorging van de in de kampen opgenomen personen.

Opheffing, opvolger

De bemoeienis van het Militair Gezag met de bewaringskampen eindigde met de opheffing van de bijzondere staat van beleg per 4 maart 1946. De Commissies van Bijstand werden opgevolgd door de tijdens het D.G.B.R. in de kampen ingestelde Commissies van Advies.

4. Kampcommandant bewaringskamp

Militair Gezag / D.G.B.R.

Periode: 1944-1949

Instelling

De kampen ressorterend onder het Militair Gezag werden ingesteld op grond van een verordening van 12 sept. 1944 (Publicatieblad M.G. nr. 1).

De kampen ressorterend onder het D.G.B.R. werden ingesteld in feb. 1946 op basis van een beschikking van de minister van Justitie (Stcrt. 1946, nr. 53)

Organisatie, samenstelling

De kampen van het Militair Gezag hadden elk een kampcommandant, die werd bijgestaan door adjunct kampcommandanten. Commandanten en adjunct-commandanten werden door of vanwege de C.S.M.G. benoemd.

De kampen van het D.G.B.R. hadden elk een kampcommandant, die werd bijgestaan door adjunct kampcommandanten, benoemd door de Directeur-Generaal B.R. De kampcommandant stond onder de bevelen van de Directeur-Generaal B.R.

Taken, bevoegdheden

Kampen Militair Gezag: Het voeren van het beheer van het kamp. Het handhaven van de orde en tucht in het kamp. Het verlenen van alle nodige medewerking in het belang van de rechtspleging.

Kampen D.G.B.R.: Het geven van algemene leiding in het kamp. Het handhaven van de orde in het kamp. Het verlenen van medewerking aan de activiteiten voor bewaarden, georganiseerd door geestelijke en sociale verzorgers. Het zelf organiseren van activiteiten voor de bewaarden.

Opheffing, opvolger

De kampen van het Militair Gezag werden per 1 januari 1946 overgenomen door het D.G.B.R. van het Ministerie van Justitie. De kampen van het D.G.B.R. werden met ingang van 1 juli 1948 overgedragen aan de afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie en in de loop van 1948-1949 opgeheven.

5. Commissie van Advies in de bewaringskampen

Periode: 1946-1949

Instelling

Ingesteld in feb. 1946 op basis van een beschikking van de minister van Justitie (Stcrt. 1946, nr. 53).

Taken, bevoegdheden

Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de minister van Justitie in alle aangelegenheden, het kamp of de bewaarden betreffende.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

6. Interne recherche bewaringskampen

Periode: 1946-1949

Instelling

Ingesteld in feb. 1946 op basis van een beschikking van de minister van Justitie (Stcrt. 1946, nr. 53).

Organisatie, samenstelling

De leden werden benoemd door de Directeur-Generaal B.R., die deze bevoegdheid aan de kampcommandant kon delegeren.

Taken, bevoegdheden

Belast met het toezicht op allen, die zich in of in de omgeving van het kamp bevonden.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

7. Bewaringsdienst bewaringskampen

Periode: 1946-1949

Instelling

Ingesteld in feb. 1946 op basis van een beschikking van de minister van Justitie (Stcrt. 1946, nr. 53).

Organisatie, samenstelling

De leden werden benoemd door de Directeur-Generaal B.R., die deze bevoegdheid aan de kampcommandant kon delegeren. De Directeur-Generaal B.R. stelde nadere regels omtrent de opbouw van en de rangen bij de bewaringsdienst.

Taken, bevoegdheden

Het bewaken van de bewaarden in de bewaringskampen en het leiden van de dagelijkse gang van zaken.

De bewaking van de bewaringskampen en van de bewaarden buiten het kamp kon worden opgedragen aan de Koninklijke Landmacht, de politie of aan andere bewapende korpsen.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

8. Directeur-Generaal B.R.

Periode: 1946-1948

Instelling

Het D.G.B.R. werd ingesteld op 1 november 1945 en trad in werking met ingang van 1 januari 1946. De werkzaamheden van het D.G.B.R. inzake de kampen werden geregeld bij beschikking van 28 feb. 1946 betreffende bewaringskampen, art. 2.

Zie verder 3.3.2 Actoren Internering, onder 5.

9. Afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie

Periode: 1948-?

Organisatie, samenstelling

Derde afdeling van het Ministerie van Justitie.

Taken, bevoegdheden

Het beheer van de kampen van het voormalige D.G.B.R., waaronder begrepen de arbeid van de gedetineerden. Het beheer van rijkswerkinrichtingen.

Opheffing, opvolger

De Afdeling Gevangeniswezen werd in 1957 opgeheven. Taakopvolger was de Directie Gevangeniswezen.

10. Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.)

Periode: 1945-1946

Instelling

Opgericht op 29 mei 1945.

Organisatie, samenstelling

De opsporing van oorlogsmisdadigers ressorteerde onder 'Afdeling D', belast met de opruiming van de restanten van Duitse spionage- en sabotagediensten in Nederland. Een onderdeel hiervan was het instellen van onderzoeken tegen personen die als oorlogsmisdadigers konden worden aangemerkt.

Taken, bevoegdheden

Omschreven in de beschikking van het Militair Gezag no. 979 van 29 mei 1945: het opsporen van in Nederland achtergebleven Duitse spionage- en sabotage organisaties, alsmede het coördineren van activiteiten met betrekking tot de nationale veiligheid.

Met ingang van 1 mei 1946 werd het B.N.V. belast met de opsporing van strafbare feiten waarop B.B.S. en Tribunaalbesluit van toepassing waren. Hiermee konden bij het B.N.V. werkzame onbezoldigde ambtenaren van politie worden belast. Deze onbezoldigde ambtenaren van politie werden door de minister van Justitie aangesteld.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 31 december 1946. Opvolger was de Binnenlandse Veiligheidsdienst (B.V.D.).

11. Minister van Justitie

Periode: 1946-1949

Taken, bevoegdheden

Het doen beheren van bewaringskampen en het stellen van nadere regels daaromtrent. Het aanwijzen van plaatsen ter bewaring van politieke delinquenten.

3.3.2 Actoren internering

1. Commissies voor geestelijke en sociale verzorging van de geïnterneerden

Periode: 1946-1949

Instelling

Op grond van art. 17 van Interneringsregeling 1946. De commissies werden ingesteld door de Directeur-Generaal B.R.

Organisatie, samenstelling

Behalve uit daartoe door de Directeur-Generaal B.R. aangewezen ambtenaren bestonden de commissies uit de in het kamp door het D.G.B.R. aangestelde bedienaars van de godsdienst, zowel protestant als katholiek. Bovendien had in elke commissie een vertegenwoordiger van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten (S.T.P.D.) zitting. In elk kamp werd een dergelijke commissie ingesteld.

Taken, bevoegdheden

Het behartigen van de geestelijke en sociale belangen van geïnterneerden in brede zin, zowel in als buiten het kamp. Het vergemakkelijken van de overgang van gedetineerden naar de maatschappij door het organiseren van lezingen, cursussen of andere bijeenkomsten ten behoeve van de geïnterneerden, alsmede door het verzorgen van zielzorg. Het behartigen van de belangen van de gezins- en familieleden van geïnterneerden. Het adviseren van de minister van Justitie omtrent het ontslag van geïnterneerden uit internering.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

2. Bewaringsdienst interneringskamp

Periode: 1946-1949

Instelling

November 1946 (art. 42-44 Interneringsregeling 1946)

Organisatie, samenstelling

De leden van de bewakingsdienst werden benoemd door de Directeur-Generaal B.R., die deze bevoegdheid aan de kampcommandant kon delegeren. De Directeur-Generaal B.R. stelde nadere regels omtrent organisatie en rangen van de dienst.

De bewaking van geïnterneerden buiten het kamp kon worden opgedragen aan de Koninklijke Landmacht, de politie of aan andere bewapende korpsen.

Taken, bevoegdheden

Het bewaken van geïnterneerden in het kamp. Het begeleiden van de dagelijkse gang van zaken in het kamp.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

3. Interne recherche interneringskamp

Periode: 1946-1949

Instelling

November 1946 (art. 45 Interneringsregeling 1946).

Organisatie, samenstelling

De leden van de interne recherche werden benoemd door de Directeur-Generaal B.R., die deze bevoegdheid aan de kampcommandant kon delegeren.

Bij beschikking van 9 juni 1947 van de minister van Justitie werd bepaald dat als leden van de interne recherche ook onbezoldigde ambtenaren van politie konden worden aangesteld (Stcrt. 1947, nr. 113).

Taken, bevoegdheden

Het opsporen en onderzoeken van alle zich in of om het kamp voordoende feiten, welke de goede orde en de naleving der wettelijke voorschriften in het kamp in gevaar zouden kunnen brengen.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

4. Kampcommandant interneringskamp

Periode: 1946-1949

Instelling

Ingesteld op basis van art. 6 Interneringsregeling 1946.

Organisatie, samenstelling

Op voordracht van de Directeur-Generaal B.R. door de minister van Justitie benoemd en ontslagen. De kampcommandant werd bijgestaan door een of meer adjunct kampcommandanten, die door de Directeur-Generaal B.R. werden benoemd. De kampcommandant stond onder de bevelen van de Directeur-Generaal B.R.

Taken, bevoegdheden

Het voeren van de algemene leiding in het kamp. Het handhaven van de orde in het kamp. Het bijhouden van de administratie omtrent de geïnterneerden. Het verlenen van medewerking aan de activiteiten van de Commissie van Toezicht en van de Commissie voor geestelijke en sociale verzorging. Het in vrijheid stellen van geïnterneerden en het adviseren van de minister van Justitie daaromtrent.

Opheffing, opvolger

Verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949. De bevoegdheden omtrent invrijheidstelling werden overgenomen door de hoofden van de rijkswerkinrichtingen.

5. Directeur-Generaal B.R.

Periode: 1946-1948

Instelling

Het D.G.B.R. werd ingesteld op 1 november 1945 en trad in werking met ingang van 1 januari 1946. De werkzaamheden van het D.G.B.R. inzake de kampen werden geregeld bij beschikking van 28 feb. 1946 betreffende bewaringskampen, art. 2.

Organisatie, samenstelling

Alle zaken m.b.t. de kampen ressorteerden m.i.v. 15 okt. 1946 onder de afdeling III. Afdeling III omvatte vijf bureau's: bureau A (materiële, organisatorische en personele verzorging), bureau B (geestelijke en sociale verzorging), bureau C (medische verzorging), bureau D (arbeid en productie) en bureau E (buitenbewaking).

Taken, bevoegdheden

Het beheren van de interneringskampen. Het geven van nadere regels en bevelen omtrent de organisatie van de interneringskampen en de taken van de personeelsleden.

Opheffing, opvolger

Het D.G.B.R. werd opgeheven met ingang van 1 januari 1949. De afwikkeling van de resterende werkzaamheden werd overgedragen aan Bureau Bijzondere Rechtspleging van het Ministerie van Justitie. Het beheer van de resterende kampen werd met ingang van 1 juli 1948 overgedragen aan de Afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie.

6. Minister van Justitie

Periode: 1946-(1976)

Taken, bevoegdheden

Het instellen van interneringskampen. Het beslissen omtrent (al dan niet voorwaardelijke) invrijheidstelling van geïnterneerden, verblijvend in hetzij interneringskampen hetzij in Rijkswerkinrichtingen. Het geven van nadere regels en bevelen omtrent de internering, de organisatie van de interneringskampen en de taken van de personeelsleden. Het benoemen van een Commissie van

Toezicht in ieder kamp. Het nemen van beslissingen omtrent invrijheidstelling en het stellen van voorwaarden daaraan. Het samen met de minister van Sociale Zaken uitvoeren van de Wet sociale verzekeringen gedetineerden (1948).

7. Hoofd van een rijkswerkinrichting (R.W.I.)

Periode: 1949-?

Instelling

De mogelijkheid tot het ten uitvoer leggen van de straf van internering als gevangenisstraf, te ondergaan in een R.W.I. werd ingesteld bij KB van 7 sept. 1948 (Stb. I 405).

Organisatie, samenstelling

De zorg voor het beheer van de rijkswerkinrichtingen ressorteerde onder de Afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie. In de periode tot 1952 waren de rijkswerkinrichtingen gevestigd in Breda (vrouwen) en Veenhuizen (mannen).

Taken, bevoegdheden

Het in vrijheid stellen van geïnterneerden en het adviseren van de minister van Justitie daaromtrent.

8. Procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof / Officier van Justitie

Periode: 1949-?

Taken, bevoegdheden

Het adviseren van de minister van Justitie omtrent het al dan niet hervatten van de internering van een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde, die zich niet gehouden had aan een gestelde voorwaarde.

9. Minister van Sociale Zaken

Periode: 1948-1976

Taken, bevoegdheden

Het uitvoeren van de Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125, 1948) in samenwerking met de minister van Justitie. Deze wet werd buiten werking gesteld met de komst van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (1976).

10. Commissies van Toezicht

Periode: 1947-1949

Instelling

Ingesteld op grond van art. 9 van de Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310) bij beschikking van de minister van Justitie d.d. 7 juni 1947.

Taken, bevoegdheden

Het houden van toezicht op de gang van zaken in de interneringskampen. Het jaarlijks verslag uitbrengen aan de minister van Justitie van haar bevindingen door de Commissie.

Opheffing

Vermoedelijk verdwenen met de opheffing van de kampen in de loop van 1948-1949.

11. Afdeling Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie

Periode: 1948-?

Instelling

Organisatie, samenstelling

Derde afdeling van het Ministerie van Justitie.

Taken, bevoegdheden

Het beheer van de kampen van het voormalige D.G.B.R., waaronder begrepen de arbeid van de gedetineerden.

Opheffing, opvolger

De Afdeling Gevangeniswezen werd in 1957 opgeheven. Taakopvolger was de Directie Gevangeniswezen.

Niet nader uitgewerkte actoren

N.B.I.

Tribunalen

Dienst Uitvoering Werken (D.U.W.)

3.4 *Handelingen bewaring en internering*

3.4.1 Bewarings- en verblijfskampen

395.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het inrichten van bewarings- en verblijfskampen en het aanwijzen van gebouwen of inrichtingen daartoe
Grondslag/bron: art. 1 lid 1 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: bewarings- en verblijfskampen

396.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het geven van een last tot inbewaringstelling in een bewarings- of verblijfskamp
Grondslag/bron: art. 1 lid 2 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: inbewaringstelling

397.

Actor: Chef van de Staf Militair Gezag
Handeling: het aan een of meer militaire commissarissen opdragen van het toezicht op het beheer van de bewarings- en verblijfskampen
Grondslag/bron: art. 2 lid 2 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: lastgeving tot toezicht op beheer

398.

Actor: Chef van de Staf Militair Gezag
Handeling: het benoemen van de kampcommandant en de adjunct-kampcommandant van een bewarings- en verblijfskamp
Grondslag/bron: art. 3 lid 2 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: benoeming

399.

Actor: kampcommandant
Handeling: het nemen van maatregelen tot het handhaven van de orde en de tucht in het kamp
Grondslag/bron: art. 4 lid 1-2 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: aanwijzingen

400.

Actor: kampcommandant
Handeling: het aan de bewaarden opdragen van werkzaamheden
Grondslag/bron: art. 5 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: aanwijzing

401.

Actor: kampcommandant
Handeling: het toekennen van een beloning uit 's Rijks kas aan bewaarden voor door hen verrichte werkzaamheden
Grondslag/bron: art. 5 lid 3 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946

402.

Actor: kampcommandant
Handeling: het opleggen van disciplinaire straffen aan bewaarden
Grondslag/bron: art. 6 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: proces verbaal
Toelichting: De kampcommandant hoort een bewaarde alvorens aan deze een disciplinaire straf op te leggen.

403.

Actor: kampcommandant
Handeling: het houden van een register waarin de naam, voornaam, beroep, geboorteplaats, woon- en verblijfplaats van de bewaarden worden aangetekend, alsmede het tijdstip waarop de bewaring ophoudt, onder vermelding van de reden daarvan
Grondslag/bron: art. 7 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: kampregister

404.

Actor: 1. autoriteit die bewaring van betrokkene heeft bevolen
2. militair commissaris
3. Chef van de Staf Militair Gezag
Handeling: het geven van een last tot ontslag uit een bewarings- of verblijfskamp
Grondslag/bron: art. 8 lid 1 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: lastgeving tot ontslag
Toelichting: De kampcommandant verleent het ontslag op last van de autoriteit die de bewaring had bevolen, dan wel op last van een Militair Commissaris of de Chef van de Staf Militair Gezag.

405.

Actor: Militair Gezag
Handeling: het toekennen van reisgeld of reisgelegenheid aan een uit bewaring ontslagen persoon
Grondslag/bron: art. 8 lid 2 Verordening nr. 4 Bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1)
Periode: 1944-1946
Product: toekenning reisvergoeding

406.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van het aantal en de plaatsen van vestiging van de bewaringskampen
Grondslag/bron: art. 2 lid 1 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

407.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het benoemen en ontslaan van een kampcommandant van een bewaringskamp

Grondslag/bron: art. 4 lid 1 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming, ontslag

408.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het benoemen van een adjunct-kampcommandant van een bewaringskamp
Grondslag/bron: art. 4 lid 2 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming

409.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het geven van bevelen en aanwijzingen aan de kampcommandant van een bewaringskamp
Grondslag/bron: art. 4 lid 3 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: bevel; aanwijzing

410.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van het model van een kampregister waarin de naam, voornaam, geboortedatum en -plaats en woonplaats van de bewaarde worden vermeld, alsmede de autoriteit die de bewaring heeft gelast
Grondslag/bron: art. 5 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

411.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het benoemen van een Commissie van Advies in de bewaringskampen
Grondslag/bron: art. 6 beschikking 28 feb. 1946 (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming

412.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het verlenen van toestemming tot het doen verrichten van arbeid door bewaarden ten behoeve van andere dan publiekrechtelijke lichamen
Grondslag/bron: art. 7 lid 2 beschikking 28 feb. 1946 (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

413.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het opdragen van arbeid aan bewaarden
Grondslag/bron: art. 8 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: opdracht tot het verrichten van arbeid

414.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van regels omtrent de hoogte en de besteding van het loon dat de bewaarden voor hun arbeid ontvangen
Grondslag/bron: art. 11 lid 1 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

415.

Actor: kampcommandant van een bewaringskamp

Handeling: het geven van een last tot opname van een bewaarde in een ziekenhuis of andere inrichting buiten het kamp
Grondslag/bron: art. 13 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: last tot opname in een verpleeginrichting

416.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het in ieder kamp (doen) aanstellen van geestelijken
Grondslag/bron: art. 14 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: beschikking tot aanstelling kampgeestelijken

417.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het verlenen van toegang tot de bewaringskampen
Grondslag/bron: art. 22 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: beschikking

418.

Actor: kampcommandant van een bewaringskamp
Handeling: het geven van voorschriften ter handhaving van de orde in het kamp
Grondslag/bron: art. 23 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: voorschriften

419.

Actor: kampcommandant van een bewaringskamp
Handeling: het opleggen van disciplinaire straffen aan bewaarden
Grondslag/bron: art. 25 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

420.

Actor: kampcommandant van een bewaringskamp
Handeling: het wekelijks aan de Directeur-Generaal B.R. geven van een overzicht van de aan bewaarden opgelegde disciplinaire straffen
Grondslag/bron: art. 30 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: rapportage

421.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het geven van nadere voorschriften omtrent de oplegging en tenuitvoerlegging van disciplinaire straffen aan bewaarden
Grondslag/bron: art. 31 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: circulaire?

422.

Actor: 1. Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
2. kampcommandant
Handeling: het benoemen van de leden van de bewakingsdiensten in de bewakingskampen
Grondslag/bron: art. 32 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming

423.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het geven van regels omtrent de organisatie van en de rangen bij de bewakingsdiensten in de bewakingskampen
Grondslag/bron: art. 33 lid 1 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

424.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van de salarissen van de leden van de bewakingsdiensten in de bewakingskampen
Grondslag/bron: art. 33 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

425.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het opdragen van de bewaking van bewakingskampen en van bewaarden buiten het kamp aan de Koninklijke Landmacht, de politie of andere bewapende korpsen
Grondslag/bron: art. 34 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

426.

Actor: 1. Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
2. kampcommandant
Handeling: het benoemen van de leden van de interne recherche in de bewakingskampen
Grondslag/bron: art. 35 beschikking 28 feb. 1946 DGBR (Stcrt. 1946, nr. 53)
Periode: 1946-1948
Product: beschikking

427.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van nadere bepalingen omtrent de uitvoering van de beschikking van het D.G.B.R. van 28 feb. 1946 (Stcrt. 1946, nr. 53)
Grondslag/bron: art. 47 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

428.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het in verband met gevaar voor ontvluchting of in belang van het onderzoek aanwijzen van gewone en bijzondere strafgevangenen, huizen van bewaring of andere plaatsen ter bewaring van politieke delinquenten
Grondslag/bron: beschikking 8 juli 1947 DGBR (Stcrt. 1947, nr. 131)
Periode: 1947
Product: aanwijzingsbesluit bewaarplaatsen politieke delinquenten

3.4.2 Interneringskampen

429.

Actor: 1. Nederlands Beheerinstituut (N.B.I.)
2. instantie, door de Chef Staf Militair Gezag aangewezen om ter plaatse de bevoegdheden op grond van het B.B.S.B. uit te oefenen

Handeling: het beheren van de sociale uitkeringen in de zin van de Ongevallenwet 1921, de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922 en de Invaliditeitswet waarvoor door de bewaarden op grond van de door hen voor derden verrichte arbeid premie is betaald

Grondslag/bron: art. 1 Aanvulling verordening bewarings- en verblijfskampen, 5 mei 1945 (Publicatieblad MG nr. 29)

Periode: 1945-1946

Product: beheer

430.

Actor: Tribunaal

Handeling: het opleggen van de maatregel van internering in een interneringskamp

Grondslag/bron: art. 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949

Product: uitspraak

431.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof

Handeling: het geven van een last tot tenuitvoerlegging van de maatregel van internering in een interneringskamp

Grondslag/bron: art. 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949

Product: last tot internering

432.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het vaststellen van het aantal interneringskampen, alsmede van de plaatsen van vestiging daarvan

Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949

Product: aanwijzing interneringskampen bij ministeriële beschikking DGBR no. 1749 van 9 aug. 1947 (Stcrt. 1947, nr. 160)

433.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging

Handeling: het voor benoeming of ontslag voordragen van een kampcommandant van een interneringskamp

Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1948

Product: voordracht kampcommandant

434.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het benoemen en ontslaan van een kampcommandant van een interneringskamp

Grondslag/bron: art. 6 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949

Product: benoeming en ontslag kampcommandant

435.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging

Handeling: het benoemen van adjunct kampcommandanten van een interneringskamp

Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1948

Product: benoeming adjunct kampcommandanten

436.

Actor: kampcommandant

Handeling: het aanwijzen van een adjunct-kampcommandant als vervanger

Grondslag/bron: art. 6 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949

Product: besluit

437.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het geven van bevelen en aanwijzingen aan de kampcommandant
Grondslag/bron: art. 6 lid 3 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: bevel; aanwijzing

438.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van het model van het register dat de kampcommandant met betrekking tot de geïnterneerden moet bijhouden
Grondslag/bron: art. 7 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit model kampregister van geïnterneerden

439.

Actor: kampcommandant
Handeling: het houden van een register waarin naam, voornaam, geboortedatum en -plaats en woonplaats van de geïnterneerde worden vermeld, alsmede op wiens last de internering ten uitvoer wordt gelegd
Grondslag/bron: art. 7 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: kampregister van geïnterneerden

440.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van het model van de agenda waarin vermeld wordt sinds wanneer de geïnterneerde in het kamp zijn straf uitzit
Grondslag/bron: art. 8 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit model agenda

441.

Actor: kampcommandant
Handeling: het houden van een agenda waarin vermeld wordt sinds wanneer de geïnterneerde in het kamp zijn straf uitzit
Grondslag/bron: art. 8 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: agenda

442.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het doen van een voordracht voor de benoeming van een Commissie van Toezicht in ieder kamp
Grondslag/bron: art. 9 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: voordracht leden Commissie van Toezicht

443.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het benoemen van een Commissie van Toezicht in ieder kamp
Grondslag/bron: art. 9 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: besluit

444.

Actor: Commissie van Toezicht in een kamp

Handeling: het jaarlijks vóór 1 maart aan de minister van Justitie een verslag uitbrengen omtrent haar bevindingen in de kampen
Grondslag/bron: art. 9 lid 6 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: verslag Commissie van Toezicht

445.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het verlenen van toestemming tot het doen verrichten van arbeid door geïnterneerden ten behoeve van andere dan publiekrechtelijke lichamen
Grondslag/bron: art. 10 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

446.

Actor: kampcommandant
Handeling: het opdragen van arbeid aan geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 11 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: opdracht tot het verrichten van arbeid

447.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het vaststellen van regels omtrent de hoogte en de besteding van het loon dat de geïnterneerden voor hun arbeid ontvangen
Grondslag/bron: art. 14 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit

448.

Actor: kampcommandant
Handeling: het geven van een last tot opname van een geïnterneerde in een ziekenhuis of andere inrichting buiten het kamp
Grondslag/bron: art. 10 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: last tot opname in een verpleeginrichting

449.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het in ieder kamp instellen van een commissie die belast is met de zorg voor de geestelijke en sociale belangen van de geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 17 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: commissie voor geestelijke en sociale verzorging van geïnterneerden

450.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verlenen van goedkeuring aan de door de Directeur-Generaal B.R. opgestelde regeling omtrent het lezen van boeken door geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 22 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: goedkeuring regeling D.G.B.R. omtrent het lezen van boeken door geïnterneerden

451.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het stellen van regels omtrent die gevallen waarin geïnterneerden in de gelegenheid moeten worden gesteld, onder begeleiding tijdelijk het kamp te mogen verlaten
Grondslag/bron: art. 27 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949

Product: ministeriële regeling

452.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het verlenen toestemming tot toegang tot de kampen
Grondslag/bron: art. 28 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: schriftelijke toestemming

453.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verlenen van een machtiging aan de kampcommandant tot invrijheidstelling van een geïnterneerde die gedurende de maximumtermijn als bedoeld in art. 2 lid 2 van het Tribunaalbesluit geïnterneerd is geweest
Grondslag/bron: art. 29, 30 lid 1 en 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: machtiging tot invrijheidstelling
Toelichting: De kampcommandant stelt ter verkrijging van de machtiging om tot daadwerkelijke invrijheidstelling over te gaan, de Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging in kennis van de voorgenomen invrijheidstelling.

454.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het beslissen omtrent de invrijheidstelling van geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 29 en 31 lid 1 t/m 3 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: beschikking
Toelichting: Telkens nadat een geïnterneerde gedurende een jaar geïnterneerd is geweest, of als de minister dit verlangt of de kampcommandant dit wenselijk acht, brengt de kampcommandant aan de minister advies uit of de geïnterneerde in aanmerking komt voor ontslag uit internering. Alvorens te beslissen verzoekt de minister ook de commissie voor geestelijke en sociale verzorging om advies.

455.

Actor: 1. kampcommandant
2. commissie voor geestelijke en sociale verzorging
Handeling: het aan de minister van Justitie uitbrengen van advies omtrent het al dan niet ontslaan van een geïnterneerde uit de internering
Grondslag/bron: art. 31 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: advies

456.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verbinden van voorwaarden aan een beslissing tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. 32 lid 1 en 3 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: beschikking tot voorwaardelijke invrijheidstelling
Toelichting: Dit impliceert het eventueel geven van aanwijzingen waarnaar een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde zich dient te gedragen.

457.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van een instelling of rechtspersoon die aan voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerden aanwijzingen geeft omtrent hoe deze zich dienen te gedragen
Grondslag/bron: art. 32 lid 3 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: aanwijzingsbesluit

458.

Actor: door de minister van Justitie aangewezen instelling of rechtspersoon
Handeling: het geven van aanwijzingen waarnaar een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde zich dient te gedragen
Grondslag/bron: art. 32 lid 3 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: aanwijzingen

459.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het beslissen dat de internering van een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde hervat moet worden
Grondslag/bron: art. 32 lid 4 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: beslissing tot hervatting internering

460.

Actor: kampcommandant
Handeling: het geven van voorschriften ter handhaving van de orde in het kamp
Grondslag/bron: art. 33 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: voorschriften

461.

Actor: kampcommandant
Handeling: het opleggen van disciplinaire straffen aan geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 35 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: beslissing

462.

Actor: kampcommandant
Handeling: het aanwijzen van personen die disciplinaire straffen mogen opleggen
Grondslag/bron: art. 35 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: aanwijzing

463.

Actor: Commissie van Toezicht
Handeling: het verlenen van goedkeuring aan de aanwijzing door de kampcommandant van personen die disciplinaire straffen mogen opleggen
Grondslag/bron: art. 35 lid 2 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: goedkeuring

464.

Actor: kampcommandant
Handeling: het wekelijks aan de Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging en aan de Commissie van Toezicht geven van een overzicht van de aan geïnterneerden opgelegde disciplinaire straffen
Grondslag/bron: art. 40 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: rapport

465.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geven van nadere voorschriften omtrent de oplegging en tenuitvoerlegging van disciplinaire straffen aan geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 41 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)

Periode: 1946-1949
Product: ministeriële regeling

466.

Actor: 1. Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
2. kampcommandant
Handeling: het benoemen van de leden van de bewakingsdiensten in de interneringskampen
Grondslag/bron: art. 42 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming

467.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het geven van regels omtrent de organisatie van en de rangen bij de bewakingsdiensten in de interneringskampen
Grondslag/bron: art. 43 lid 1 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: ministeriële regeling

468.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het opdragen van de bewaking van interneringskampen en van geïnterneerden buiten het kamp aan de Koninklijke Landmacht, de politie of andere bewapende korpsen
Grondslag/bron: art. 44 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: besluit, bevel

469.

Actor: 1. Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
2. kampcommandant
Handeling: het benoemen van de leden van de interne recherche in de interneringskampen
Grondslag/bron: art. 45 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1948
Product: benoeming

470.

Actor: interne kamprecherche
Handeling: het opsporen en onderzoeken van alle zich in of om het kamp voordoende feiten
Grondslag/bron: art. 45 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: proces verbaal

471.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van nadere bepalingen omtrent de uitvoering van de Interneringsregeling 1946
Grondslag/bron: art. 47 Interneringsregeling 1946 (Stb. G 310)
Periode: 1946-1949
Product: ministeriële regeling

472.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het ten uitvoer leggen van de maatregel van internering als gevangenisstraf, te ondergaan in een rijkswerkinrichting (R.W.I.)
Grondslag/bron: KB 7 sept. 1948 (Stb. I 405)
Periode: 1948-
Product: beschikking

473.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het beslissen omtrent de invrijheidstelling van geïnterneerden
Grondslag/bron: art. 1 t/m 3 lid 3 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: beslissing omtrent invrijheidstelling
Toelichting: De directeur van een Rijkswerkinrichting stelt de minister van Justitie in kennis van de aanstaande beëindiging van de interneringstermijn waartoe de geïnterneerde was veroordeeld. De directeur Rijkswerkinrichting brengt vervolgens advies uit aan de minister van Justitie of de geïnterneerde voor ontslag uit de internering in aanmerking komt. Indien de minister positief beslist, machtigt hij de directeur van de Rijkswerkinrichting tot invrijheidstelling van de geïnterneerde, waarop de directeur van een Rijkswerkinrichting de geïnterneerde in vrijheid stelt.

474.

Actor: directeur Rijkswerkinrichting
Handeling: het adviseren van de minister van Justitie of de geïnterneerde voor ontslag uit de internering in aanmerking komt.
Grondslag/bron: art. 3 lid 1 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: advies

475.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het verbinden van voorwaarden aan een beslissing tot invrijheidstelling
Grondslag/bron: art. 4 lid 1 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: voorwaardelijke invrijheidstelling

476.

Actor: 1. minister van Justitie
2. door de minister van Justitie aangewezen instelling of rechtspersoon
Handeling: het geven van aanwijzingen waarnaar een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde zich dient te gedragen
Grondslag/bron: art. 4 lid 3 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: aanwijzingen

477.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het aanwijzen van een instelling of rechtspersoon die aan voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerden aanwijzingen geeft omtrent hoe deze zich dienen te gedragen
Grondslag/bron: art. 4 lid 3 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: aanwijzingsbesluit

478.

Actor: 1. procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
2. officier van justitie
Handeling: het adviseren van de minister van Justitie omtrent het al dan niet hervatten van de internering wanneer een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde zich gedurende de proeftijd niet heeft gehouden aan de aan hem gestelde voorwaarden
Grondslag/bron: art. 4 lid 4 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)
Periode: 1949-
Product: advies

479.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het beslissen omtrent het al dan niet hervatten van internering wanneer een voorwaardelijk in vrijheid gestelde geïnterneerde zich gedurende de proeftijd niet heeft gehouden aan de aan hem gestelde voorwaarden

Grondslag/bron: art. 4 lid 4 KB 28 april 1949 (Stb. J 187)

Periode: 1949-

Product: beschikking tot hervatting internering

3.4.3 Bewarings- en interneringkampen

480.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Sociale Zaken

Handeling: het beschikken tot het beheer van geldelijke schadeloosstellingen aan gedetineerden, toegekend ter zake van een aan hem in verband met de hem opgedragen werkzaamheden overkomen ongeval, gedurende zijn detentie

Grondslag/bron: art. 2 lid 2 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: beschikking tot beheer van het bedrag van schadeloosstelling in de zin van de Ongevallenwet aan (de gezinsleden van) een gedetineerde

481.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Sociale Zaken

Handeling: het toekennen van geldelijke schadeloosstellingen aan gedetineerden, ter zake van een aan hem in verband met de hem opgedragen werkzaamheden overkomen ongeval, gedurende zijn detentie

Grondslag/bron: art. 2 lid 2 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: uitkering van schadeloosstellingen in de zin van de Ongevallenwet aan (de gezinsleden van) een gedetineerde

Toelichting: De minister van Justitie kan hierbij beschikken dat de toegekende schadeloosstelling wordt uitgekeerd aan de echtgenote van de gedetineerde of diens minderjarige kinderen

482.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het aanwijzen van (groepen) gedetineerden die wegens ziekte ongeschikt geacht worden om de hun opgedragen arbeid te verrichten

Grondslag/bron: art. 3 lid 1 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: aanwijzingsbesluit in de zin van de Ziektewet

483.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Sociale Zaken

Handeling: het uitkeren van ziekingeld in de zin van de Ziektewet aan gedetineerden die tijdens hun detentie geen arbeid kunnen verrichten bij ongeschiktheid wegens ziekte

Grondslag/bron: art. 3 lid 1 en 2 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: uitkering schadeloosstelling in de zin van de Ongevallenwet

Toelichting: De minister van Justitie kan hierbij bepalen dat het ziekingeld wordt uitgekeerd aan de gezinsleden van een gedetineerde.

484.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Sociale Zaken

Handeling: het stellen van regels inzake de hoogte van de daglonen van de gedetineerden die arbeid verrichten, teneinde de hoogte van de uitkeringen in de zin van de Ongevallenwet 1921 en de Ziektewet te kunnen vaststellen

Grondslag/bron: art. 4 lid 1 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: ministeriële regeling inzake de hoogte van de daglonen van gedetineerden met het oog op de schadeloosstellingen in de zin van de Ongevallenwet 1921 en de Ziektewet

485.

Actor: 1. minister van Justitie
2. minister van Sociale Zaken

Handeling: het vaststellen van nadere regels ter uitvoering van de Wet sociale verzekeringen gedetineerden

Grondslag/bron: art. 5 lid 1 Wet sociale verzekeringen gedetineerden (Stb. I 125)

Periode: 1948-1976

Product: ministerieel besluit

486.

Actor: minister van Sociale Zaken

Handeling: het bepalen dat ter uitvoering van de Ongevallenwet 1921 vastgestelde administratieve voorschriften bij uitvoering van de Wet sociale verzekeringen gedetineerden buiten toepassing kunnen worden gelaten

Grondslag/bron: art. 5 lid 2 Wet sociale verzekeringen gedetineerden

Periode: 1948-1976

Product: ministeriële regeling

4: Gratie

4.1 Doel en betekenis van gratie

4.1.1 Gratieverlening in de reguliere rechtspraak¹⁴⁴

Gratie is het kwijtschelden of het veranderen van een opgelegde straf. Het recht van gratie van straffen, bij rechterlijk vonnis opgelegd, is van oudsher een prerogatief van de Kroon. De Kroon omvat de vorst en de verantwoordelijke minister. Koning en minister moeten het zodoende samen over gratieverlening eens worden. De rechterlijke macht heeft daarbij een adviserende rol. De minister is aan dit advies dus niet gebonden. De gratieverlening door de Koning gebeurt onder verantwoordelijkheid van de minister van Justitie. Zodoende kan hij door het parlement ter verantwoording worden geroepen voor het in feite door hem gevoerde beleid.

Het recht van gratie is in de Grondwet verankerd. Naar de Grondwet is het Staatshoofd vrij om in alle gevallen waarin hem dat goeddunkt, gratie te verlenen van opgelegde straffen. De conventie is echter ontstaan dat alleen gratie wordt verleend wanneer zich sociale omstandigheden voordoen die de rechter ten tijde van het wijzen van het vonnis niet heeft gekend. Het kwijtschelden of veranderen van straffen door de uitvoerende macht op gronden die de rechter ook kende, zou een oneigenlijk gebruik van gratie betekenen. Dit zou neerkomen op een controle van rechterlijke uitspraken door de minister van Justitie en zou de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht aantasten.

Het verlenen van gratie is een individuele zaak. De gratieverleningen volgen bepaalde gedragslijnen, die door de Kroon zijn vastgesteld, en soms ook algemene richtlijnen. De verlening geschiedt bij beschikking. Volgens art. 15 van het Wetboek van Strafrecht kan een veroordeelde tot gevangenisstraf in vrijheid worden gesteld wanneer tweederde van zijn werkelijke straftijd zijn verstreken en wanneer die tijd tenminste 9 maanden bedraagt. In de praktijk betekent dit dat iedere gevangene na tweederde van zijn straftijd uitgezeten te hebben, voorwaardelijk in vrijheid wordt gesteld. Gratieverlening heeft zo ook weer invloed op de voorwaardelijke invrijheidstelling, omdat de straftijd verminderd wordt.

4.1.2 Gratieverlening in de rechtspraak van de bijzondere rechtspleging

Met een viertal wetsbesluiten was in december 1943 door de regering in Londen het fundament gelegd voor de naoorlogse buitengewone rechtspleging. Drie van deze wetsbesluiten regelden de oprichting van bijzondere rechtbanken die speciaal met de berechting van oorlogsmisdaden belast werden. Bovendien definieerden deze besluiten het proces- en strafrecht dat bij die berechting gehanteerd zou worden.¹⁴⁵ Omdat hiermee werd afgeweken van de reguliere rechtspleging moest ook worden voorzien in een aangepaste regeling voor het verlenen van gratie van straffen die door de bijzondere rechtbanken waren opgelegd. Daarom werd gelijktijdig het Bijzonder Gratie adviesbesluit uitgevaardigd.¹⁴⁶ Het besluit betrof echter niet gratie van straffen die waren opgelegd door Tribunalen. De Tribunaalrechtspraak werd namelijk niet als strafrechtspraak beschouwd, maar als tuchtrechtspraak.¹⁴⁷

In afwijking van het reguliere gratiebeleid moet in het beleid ten aanzien van gratie van ten tijde van de bijzondere rechtspleging opgelegde straffen een onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds gratie door strafvermindering, en anderzijds gratie door omzetting van een opgelegde doodstraf in levenslange of tijdelijke gevangenisstraf. Over beide vormen van gratie zijn in de jaren na 1945 afzonderlijke discussies gevoerd.

¹⁴⁴ Deze inleidende paragraaf is ontleend aan het institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein gratie (H. Kruuk, Ministerie van Justitie, 1999).

¹⁴⁵ Genoemde besluiten waren achtereenvolgens het Besluit Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), Stb. D 61; het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (B.B.G.), Stb. D 62 en het Besluit Buitengewone Rechtspleging (B.B.R.), Stb. D 63. Deze drie besluiten worden besproken in hoofdstuk 2.

¹⁴⁶ Bijzonder Gratie-adviesbesluit (Stb. D 64).

¹⁴⁷ Zie hoofdstuk 2 voor een beschrijving van de rechtspraak door Tribunalen. Overigens was wel gratie mogelijk van een door een Tribunaal opgelegde interneringsstraf. De Interneringsregeling 1946 maakte het namelijk mogelijk dat een geïnterneerde eerder dan de door het Tribunaal bepaalde termijn in vrijheid gesteld kon worden.

In afwijking van de gewone gang van zaken, waarbij de veroordeelde zelf een verzoek om gratie indient, werden diverse malen ten tijde van de bijzondere rechtspleging de uitgesproken vonnissen ambtshalve op gratie bekeken. Door de minister werden herhaaldelijk categorieën gevangenen aangewezen omtrent wie ambtshalve gratieadviezen door de rechter moesten worden uitgebracht.

Het gratiebeleid met betrekking tot de bijzondere rechtspleging heeft er vanaf 1947 voor gezorgd dat er een aanzienlijke verzachting van de uitgesproken straffen tot stand kwam. Door middel van gratiëring probeerde men enerzijds de verschillen in strafmaat te nivelleren en anderzijds het probleem van de detentie van tienduizenden politieke delinquenten op te lossen. In deze context werd door minister van Justitie Van Maarseveen het woord ‘barmhartigheid’ toegepast. Het pleidooi voor vrijlating van lichte gevallen en voor hun terugkeer in de samenleving werd echter niet alleen ingegeven door politieke en sociale argumenten. Er speelde ook een belangrijk moreel element mee: men voelde dat permanente uitstoting van een grote groep Nederlanders tot ‘bederf’ van de naoorlogse samenleving moest leiden.¹⁴⁸ Dit leidde uiteindelijk tot het besef dat zelfs de zwaarste misdadigers uitzicht moesten krijgen op een terugkeer in de samenleving.

Aanvankelijk gold het pleidooi voor een snelle terugkeer in de samenleving alleen de lichtere gevallen. Na verloop van enkele jaren kwam het probleem van gratieverlening aan zwaar gestraften aan de orde. Beurtelings draaide de discussie om gratiëring van doodvonnissen en om reductie van vrijheidsstraffen. Inzake elk van beide vormen van gratieverlening werd een afzonderlijke koers gevolgd. Daarom worden het gevoerde gratiebeleid inzake vrijheidsstraffen en dat inzake de doodstraf afzonderlijk besproken. Het beleid inzake de gratieverleningen aan oorlogsmisdadigers in de periode na de afwikkeling van de bijzondere rechtspleging (1952) komt daarbij in het kort aan de orde.

¹⁴⁸ P. Romijn, *Snel, streng en rechtvaardig. Politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van ‘foute’ Nederlanders, 1945-1955* (Diemen 1989) 236.

4.2 *Gratiebeleid ten aanzien van straffen, uitgesproken ten tijde van de bijzondere rechtspleging*

4.2.1 **Vrijheidsstraffen**

Kenmerkend voor de verlening van gratie van vrijheidsstraffen was het feit dat de persoonlijke ideeën van zowel de minister van Justitie als van de koningin een belangrijk stempel drukten op het gevoerde beleid. Het gevolg hiervan was dat het gratiebeleid enkele malen ingrijpend werd gewijzigd en dat het aantal gratiëringen door de jaren heen grote verschillen vertoonde. Het verlenen van gratie van vrijheidsstraffen voltrok zich in een achttal golven, waarvan de onderliggende motieven en daarmee de omvang van de gegratieerde groep sterk varieerden.

Met name de eerste reeks straffen die door de rechtsprekende organen van de bijzondere rechtspleging in het najaar van 1945 werd uitgesproken, bleek verhoudingsgewijs zwaar te zijn geweest. De strafmaat was na 1945 gedaald, om zich in de loop van 1946 te stabiliseren. Minister van Maarseveen van Justitie wilde in 1947 deze onevenredigheid ongedaan maken door middel van gratieverlening van straffen die op dat moment te zwaar geacht werden. Met het oog daarop wilde Van Maarseveen alle vóór 1 juli 1947 gewezen vonnissen aan een herziening onderwerpen. De koningin was echter van mening dat alleen vonnissen, gewezen vóór 1 oktober 1946, opnieuw bekeken moesten worden. Uiteindelijk werden alleen die vonnissen herzien, die vóór 1 september 1946 waren geweest.¹⁴⁹

De tweede reeks gratieverleningen hing samen met het feit dat bij de normale verkorting van de straf tijd met eenderde de voorlopige hechtenis meestal niet werd meegeteld en dat deze voor de in het bevrijde Zuiden geïnterneerden veel langer was geweest dan voor diegenen die elders opgepakt waren. Bovendien hadden de meeste politieke delinquenten veel langere tijd in voorarrest doorgebracht dan gewone delinquenten. Een wetswijziging, in mei 1948 in werking getreden, maakte aan deze ongelijkheid een einde.¹⁵⁰ Van Maarseveen meende dat de ontworpen regeling ook met terugwerkende kracht moest gelden voor diegenen, die vóór mei 1948 voor invrijheidstelling in aanmerking kwamen. Daarom vroeg hij in september 1947 aan de koningin machtiging om door middel van gratie de regeling alvast te mogen toepassen. Pas in de eerste maanden van 1948 kon de minister zijn voornemen ten uitvoer leggen. Bij wijze van gratie werden allen wier straf tijd voor tweederde was verstreken, gerekend vanaf de dag van arrestatie, in vrijheid gesteld.

De derde collectieve gratieverlening was een jubileumgratie naar aanleiding van de vijftigjarige regering van Wilhelmina en de troonopvolging door Juliana.¹⁵¹ Minister van Justitie Wijers stelde het voorstel van Van Maarseveen bij en bepaalde dat voor gratie die politieke delinquenten in aanmerking kwamen, die een straf van vier of meer jaar gekregen hadden. Een motivatie voor dit criterium werd niet gegeven. Ook personen die op grond van het Tribunaalbesluit geïnterneerd waren vielen onder deze maatregel. Om onrechtvaardigheid te voorkomen werd de jubileumgratie ook van overeenkomstige toepassing verklaard op diegenen, die na augustus 1948 veroordeeld zouden worden en die al lange tijd in afwachting van hun berechting hadden vastgezeten.¹⁵²

De individualisering van de schuldvraag ging zich ook op het terrein van de gratiëringen manifesteren. De volgende reeks gratieverleningen betrof namelijk de groep van de zg. 'jeugdige wapendragers'. Hiermee werden de jongeren bedoeld die vrijwillig in dienst van de SS waren getreden. In hoedanigheid van president van het Bijzonder Gerechtshof in Den Bosch had Wijers al in 1947 betoogd dat er binnen deze groep jonge delinquenten ook personen waren, die op grond van hun oprechte overtuiging dienst bij de vijand hadden genomen en alleen op grond daarvan veroordeeld waren. Wijers vond dat deze groep in aanmerking moest komen voor strafvermindering. In maart 1949 kwam er een regeling tot stand waarin deze voorstellen werden geconcretiseerd. Op advies van een in november 1948 geïnstalleerde 'Adviescommissie gratie jeugdige wapendragers' ging men ertoe over

¹⁴⁹ Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag*, 519.

¹⁵⁰ Wet van 13 mei 1948 ('Wet overgang bijzondere rechtspleging', Stb. I 186), aldaar art. 27.

¹⁵¹ Koninklijk Besluit van 26 augustus 1948 (Stb. I 392).

¹⁵² Tot juni 1949 werden lijsten met namen van delinquenten ingediend die ingevolge deze regeling voor gratieverlening in aanmerking kwamen.

om wapendragers die waren geboren tussen 1918 en 1924 en die daartoe door de Adviescommissie geschikt werden geacht, bij wijze van gratie in vrijheid te stellen. Voorwaarde voor deze vervroegde invrijheidstelling was dat de betrokkenen zich onder reclasseringstoezicht zouden stellen van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten (S.T.P.D.). Omdat de Adviescommissie haar adviezen niet snel kon uitbrengen volgde een tussentijdse vijfde golf van gratiëringen. Het Ministerie van Justitie ging namelijk ook zonder voorafgaand advies tussen 1918 en 1924 geboren SS'ers vrijlaten.¹⁵³

Na de zaken van de jeugdige wapendragers werden ook die van de minder jeugdigen door de Adviescommissie bekeken. Daarbij werd in overweging genomen of een eventuele gratieverlening gewenst zou zijn omdat bijvoorbeeld het gezinsleven van de veroordeelde ontworcht dreigde te raken. Bovendien zou door de Adviescommissie erop gelet worden of de destijds opgelegde straf wel in overeenstemming was met de in 1949 algemeen aanvaarde normen. Door middel van een lijstgratie werd in augustus 1949 aan enkele honderden delinquenten collectief gratie verleend. Minister van Justitie Wijers ging hiermee verder dan hem door de Adviescommissie was geadviseerd.¹⁵⁴

Struycken, die Wijers in mei 1950 opvolgde, gaf de gratieverleningen een nieuwe impuls. Hij deed dit met het oog op de *'spoedige vrijlating van hen die reeds geruime tijd zijn gedetineerd en wier misdragingen niet van zodanige aard zijn geweest, dat voortzetting van de detentie geboden lijkt.'*¹⁵⁵

'Verraders' en 'mishandelaars' vielen niet onder deze regeling, maar verder wel alle overige politieke delinquenten, voor zover zij niet meer dan tien jaar gevangenisstraf tegoed hadden en zij een zesde van hun straf inmiddels hadden uitgezeten. De criteria voor het al dan niet verlenen van gratie werden daarmee sterk verbreed.

De koningin ging met het voorstel van Struycken accoord maar de Bijzondere Raad van Cassatie niet. In een reactie op het voorstel verklaarde de Raad *'dat het niet op de weg der administratie ligt, de door de rechter opgelegde straffen aan een algemene herziening te onderwerpen op grond dat die straffen haar te hoog voorkomen.'*¹⁵⁶ De minister zou daarmee op de stoel van de rechter gaan zitten. Struycken legde de mening van de Raad echter naast zich neer en zette de gratieverlening aan de bedoelde groep delinquenten door. Ongeveer een op de acht politieke delinquenten herkreeg zo tussen augustus 1950 en maart 1951 zijn vrijheid.¹⁵⁷

Vermoedelijk bevonden zich onder de vrijgelatenen van de zevende reeks gratieverleningen ook mensen aan wie een gevangenisstraf van tussen de tien en de vijftien jaar was opgelegd, want met de volgende, achtste gratiegolf beoogde Struycken diegenen te gratie te verlenen die tot vijftien jaar of langer en zelfs tot levenslang waren veroordeeld.¹⁵⁸ De speciaal in januari 1951 in het leven geroepen Commissie Röling moest hiertoe advies uitbrengen. In de Kamer voerden de communisten en enkele individueel opererende leden van de protestants-christelijke partijen vruchteloos oppositie tegen deze gratiepolitiek. Ook vanuit de rechterlijke macht werd de kritiek steeds luider. De Bijzondere Raad van Cassatie kwam opnieuw in verzet tegen Struyckens gratiebeleid. Ten aanzien van het voornemen van Struycken liet de Raad ditmaal rechtstreeks aan de koningin weten dat het plan *'krachtens zijn opzet [leidt] tot een algemene herziening door de Uitvoerende Macht van alle straffen van zekere duur, door de Rechter opgelegd terzake van de zwaarste misdrijven. Daardoor wordt aan het gezag van rechterlijke uitspraken in het algemeen ernstig afbreuk gedaan.'*¹⁵⁹

Struycken kreeg niet meer de kans om op de Bijzondere Raad van Cassatie te reageren omdat zijn kabinet aftrad. Zijn opvolger Mulderij stond kritisch tegenover het gratiebeleid van zijn voorgangers. Conform de adviezen van de Commissie Röling werden de voorgestelde gratiëringen echter doorgezet.

¹⁵³ Volgens Belinfante werd hiermee voor het eerst in de periode van de bijzondere rechtspleging oneigenlijk gebruik gemaakt van de mogelijkheid van gratieverlening. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 526-527. De zorg voor jeugdige politieke delinquenten (de zg. 'bijzondere jeugdzorg') komt nader aan de orde in het rapport institutioneel onderzoek 'jeugdbescherming'. Omdat het archief van het Bureau Bijzondere Jeugdzorg (1945-1949) al aan het Algemeen Rijksarchief is overgedragen, zijn er in het genoemde rapport echter geen handelingen over de bijzondere jeugdzorg opgenomen.

¹⁵⁴ Ook deze gratieverlening was volgens Belinfante in strijd met de principes zoals die bij gratieverlening gehanteerd worden. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 527-528.

¹⁵⁵ Aangehaald bij Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 530.

¹⁵⁶ Aangehaald bij Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 531.

¹⁵⁷ De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden*, dl. 12 (epiloog) eerste helft, 615 en Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 530.

¹⁵⁸ Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 535.

¹⁵⁹ Aangehaald bij Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 538.

Mulderij werd in september 1952 opgevolgd door Donker. Het ministerschap van Donker luidde een normalisering van het gratiebeleid in. Donker was van mening dat de resterende politieke delinquenten geen betere behandeling hoorden te krijgen dan gewone delinquenten. Met de ‘barmhartigheids politiek’ moest het afgelopen zijn. De gratieverleningen kwamen zodoende nagenoeg stil te staan. Van de adviezen tot gratieverlening die de Commissie Röling ten aanzien van zestig delinquenten gaf, nam Donker er slechts zes over. Voorstanders van collectieve gratieverlening betoogden in de Kamer keer op keer dat politieke delinquenten minder streng behandeld dienden te worden dan gewone criminelen. Donker bleef echter de druk weerstaan om terug te keren naar de door zijn voorgangers gevoerde politiek van collectieve gratieverlening.

Na Donkers overlijden in februari 1956 gingen zijn opvolgers op de ingeslagen weg voort. In 1964 verliet de laatste Nederlandse politieke delinquent de gevangenis. Vier Duitse delinquenten zaten toen nog in een Nederlandse gevangenis: Lages, Fischer, Aus der Fünten en Kotälla.

4.2.2 Doodstraf

Een tweede groep gratieverleningen had betrekking op de Nederlandse politieke delinquenten en de Duitse oorlogsmisdadigers die tot de doodstraf veroordeeld waren. De oorsprong van het gratiebeleid inzake de doodstraf lag in de laatste maanden van 1945 en in de eerste maanden van 1946. In deze periode werden de eerste doodstraffen uitgesproken. Vooruitlopend op de eerste verzoeken om gratie werd in opdracht van minister van Justitie Kolfshoten in de loop van 1946 een geheim rapport opgesteld waarin het gratiebeleid inzake de doodstraf was vastgelegd. Alleen wanneer het staatsbelang dat vereiste, mocht de doodstraf worden toegepast. De regering zou daarbij grote terughoudendheid moeten betrachten en zich niet mogen laten leiden door de stemming van het moment. Het rapport onderscheidde vier hoofdgroepen delinquenten die voor de doodstraf in aanmerking kwamen. In de eerste plaats waren dat vooraanstaande N.S.B.’ers en personen die moreel daarmee op één lijn stonden; vervolgens diegenen die het in Duitse militaire dienst treden van Nederlanders hadden geleid of bevorderd; de ‘beulen’ uit de concentratiekampen; en tenslotte diegenen, die individuele medeburgers aan de bezettingsorganen hadden uitgeleverd. Deze richtlijnen werden strict geheim gehouden.¹⁶⁰

De door de regering uitgezette lijnen boden weinig houvast en bleken bovendien ver van de realiteit af te staan. Na verloop van tijd bleken veel doodstraffen te worden uitgesproken ten aanzien van bedrivers van terreur waarvan in de richtlijnen niet gerept werd. De geheime richtlijnen van de regering lieten bovendien de hele groep Duitse oorlogsmisdadigers buiten beschouwing. Door middel van een aanvullend, geheim rapport werden in 1947 daarom bepalingen ten aanzien van deze laatste groep vastgesteld.¹⁶¹

Het gratiebeleid kon alleen zin hebben, wanneer alle doodvonnissen op de mogelijkheid van het al dan niet verlenen van gratie zouden worden onderzocht. De Kroon verleende ook ambtshalve gratie, dus zonder voorafgaand verzoek van de betrokkene of diens familie. Daarom moest de Kroon zich eerst gaan beraden, hoe van het recht van het verlenen van gratie aan deze categorie veroordeelden gebruik zou worden gemaakt.

De procedure tot het verlenen van gratie nam nogal wat tijd in beslag. Aan de beslissing over gratieverlening moest een advies voorafgaan van het Bijzonder Gerechtshof, dat de uitspraak gedaan had. Wanneer het gratie van een veroordeling tot de doodstraf betrof moest het betreffende Gerechtshof in algemene vergadering tot een advies komen. Door het omslachtige karakter van deze adviesprocedure werd pas in 1947 duidelijk dat er een forse achterstand ontstaan was in het nemen van gratiebeslissingen. Daardoor nam in de loop van 1947 de publieke belangstelling voor het

¹⁶⁰ Volgens Belinfante was het werkelijke doel van het beleid het aan latere generaties door middel van een beperkt aantal executies tonen hoe afschuwelijk de begane misdaden waren geweest. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 546. De volledige tekst van de nota en de bijbehorende richtlijnen staan bij Belinfante afgedrukt. *Ibidem*, 568-579.

¹⁶¹ Voor executie kwamen die Duitsers in aanmerking, die op ruime schaal oorlogsmisdaden hadden georganiseerd of uitgelokt, alsmede diegenen, die persoonlijk een relatief groot aantal oorlogsmisdaden hadden gepleegd. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 546-547.

gratiebeleid met betrekking tot de doodstraf sterk toe. Ook in de Tweede Kamer was het gratiebeleid een terugkerend onderwerp van gesprek. Door de Kamer werd met name kritiek geuit op de traagheid waarmee gratiebeslissingen werden genomen. De oorzaak voor die trage besluitvorming was mede gelegen in het feit dat de koningin het niet eens was met de voorstellen die haar met betrekking tot gratie van de doodstraf gedaan werden. Wilhelmina verzette zich met name tegen het verlenen van gratie aan zware oorlogsmisdadigers. Ook vanuit de rechterlijke macht kwamen protesten tegen het te mild geachte gratiebeleid van de regering. De discussie omtrent het gevoerde gratiebeleid werd bemoeilijkt door het feit dat de gehanteerde richtlijnen voor gratieverlening niet openbaar waren. Een openbare discussie met de regering over het te voeren gratiebeleid is er dan ook nooit gekomen. Aan het begin van de jaren '50 laaide de discussie opnieuw op door de gratieverlening aan Aus der Fünten en aan Fischer, die het symbool van de Jodenvervolging waren geworden. De publieke opinie raakte door deze twee zaken hevig in beroering. In een debat van mei 1951 sprak de Tweede Kamer haar bezorgdheid uit over het tot dusverre gevoerde beleid. Een motie tot publicatie van de richtlijnen inzake gratieverlening werd echter met een grote meerderheid door de Tweede Kamer verworpen. De laatste beslissing omtrent gratie van de doodstraf viel in september 1952 ten aanzien van Lages, een beslissing die overigens twee jaar op zich had laten wachten.

4.3 *Het gratiebeleid na de liquidatie van de bijzondere rechtspleging (1952)*

Door Donker, minister van Justitie sinds september 1952, werd een consistente lijn gevolgd. Tijdelijk gestraften zouden door de voorgaande gratiegolven en door de mogelijkheid van voorwaardelijke invrijheidstelling binnen enkele jaren vrij zijn. De levenslang gestraften wilde Donker niet anders behandelen dan gewone delinquenten. Anders dan zijn voorganger legde Donker de adviezen van de Commissie Röling, waarin gratieverlening werd aangeraden, in grote meerderheid naast zich neer. Ten tijde van Donker is dan ook vrijwel geen gratie verleend.

Vanaf het begin van de jaren '50 drong Duitsland bij de Nederlandse regering erop aan, geen tegen Duitsers gewezen doodvonnissen meer te voltrekken. Ook buiten het parlement laaide de discussie tussen voor- en tegenstanders weer op. Na Donkers overlijden in 1956 werd zijn beleid echter door zijn opvolgers ongewijzigd voortgezet. In 1964 werd de laatste Nederlander voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Er zaten toen nog vier Duitse oorlogsmisdadigers levenslang gevangen. Van deze resterende vier mocht Lages in 1966 om gezondheidsredenen naar Duitsland terugkeren.

4.4 Actoren gratie

1. Adviescommissie gratie jeugdige wapendragers (Commissie Haga)

Periode: 1948-1951

Instelling

Ingesteld door de minister van Justitie op 5 november 1948.

Organisatie, samenstelling

De commissie telde drie militaire leden en drie juristen en stond onder voorzitterschap van de president van de Bijzonder Raad van Cassatie, mr. Haga. Haga werd als voorzitter opgevolgd door vice-admiraal Vos, voorheen lid van de Bijzondere Raad van Cassatie.

Taken, bevoegdheden

Het uitbrengen van advies aan de minister van Justitie inzake gratieverlening aan de zg. jeugdige wapendragers. De commissie baseerde zich hierbij onder andere op reclasseringsrapporten die door de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten waren samengesteld. In de loop van 1949 werden de commissie ook gevallen van minder jeugdige wapendragers voorgelegd.

Opheffing

Bij besluit van de minister van Justitie (2e afd. B, nr. G 505/26, d.d. 12 januari 1951) opgeheven per 1 januari 1951.

2. Adviescommissie Röling

Periode: 1951-1953

Instelling

Ingesteld door de minister van Justitie in januari 1951.

Organisatie, samenstelling

Voorzitter was prof. mr. B.V.A. Röling, hoogleraar strafrecht te Groningen.

Taken, bevoegdheden

Het uitbrengen van advies aan de minister van Justitie met betrekking tot de beoordeling van gratiezaken betreffende politieke delinquenten, die veroordeeld waren tot levenslange of tijdelijke gevangenisstraf van tenminste 15 jaar.

Opheffing

Opgeheven in augustus 1953.

3. Bijzonder Gerechtshof

Periode: 1945-1950

Instelling

Ingesteld op grond van het B.B.G.; daadwerkelijk ingesteld bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91).

Organisatie, samenstelling

Bijzondere Gerechtshoven waren gevestigd in 's-Hertogenbosch (1945-1949), Arnhem (1945-1949), 's-Gravenhage (1945-1949), Amsterdam (1945-1950) en Leeuwarden (1945-1949).

Taken, bevoegdheden

Het adviseren van de Kroon terzake van gratie van straffen, door het betreffende Gerechtshof zelf opgelegd. Het adviseren van de Kroon terzake van gratie in die zaken, waarin de Kroon advies wenselijk achtte.

Opheffing, opvolger

Opgeheven in 1949-1950. De taken van de Bijzondere Gerechtshoven werden overgenomen door de aan de arrondissementsrechtbanken toegevoegde bijzondere strafkamers in Arnhem, 's-Gravenhage, Maastricht, Middelburg, Rotterdam en Utrecht.

4. Bijzondere Raad van Cassatie

Periode: 1945-1951

Instelling

Ingesteld op grond van het B.B.G.; daadwerkelijk ingesteld bij KB van 12 juni 1945 (Stb. F 91).

Organisatie, samenstelling

Gevestigd te 's-Gravenhage.

Taken, bevoegdheden

Het adviseren van de Kroon terzake van gratie van straffen, door de Bijzondere Raad van Cassatie zelf opgelegd. Het adviseren van de Kroon terzake van gratie in die zaken, waarin de Kroon advies wenselijk achtte. Het adviseren van de Kroon terzake van gratie van de doodstraf.

Opheffing, opvolger

Opgeheven bij KB van 15 december 1951 (Stcrt. 251). De bevoegdheden van de Bijzondere Raad van Cassatie werden met ingang van 1 januari 1952 overgenomen door de Hoge Raad.

5. Minister van Justitie

Periode: 1945-....

Taken, bevoegdheden

Het uitoefenen van het recht van gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie. Het terzake inwinnen van advies van het rechterlijk college, dat de straf heeft opgelegd. Het ambtshalve verlenen van gratie van straffen, door een Bijzonder Gerechtshof of door de Bijzondere Raad van Cassatie opgelegd.

6. Directoraat-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.)

Periode: 1946-1949

Instelling

Werkzaamheden aangevangen per 1 januari 1946; taak en bevoegdheden vastgesteld bij besluit van de minister van Justitie van 19 december 1945 (Stcrt. 1945, nr. 140).

Organisatie, samenstelling

Het D.G.B.R. ressorteerde onder het Ministerie van Justitie.

Taken, bevoegdheden

Het voorbereiden van de behandeling van verzoeken om gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie.

Opheffing, opvolger

Opgeheven met ingang van 1 januari 1949. Opvolger was het Bureau Bijzondere Rechtspleging.

Niet nader uitgewerkte actoren:

Hoge Raad

Arrondissementsrechtbank

4.5 Handelingen gratie¹⁶²

487.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden van de uitoefening door de Kroon van het recht van gratie van straffen, opgelegd door uitspraken van de Bijzondere Gerechtshoven en van de Bijzondere Raad van Cassatie, met inachtneming van de bepalingen van het Gratiebesluit
Grondslag/bron: art. 1, 2 en 3 lid 1 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1944-
Product: Koninklijk Besluit inzake gratieverlening
Toelichting: Hiertoe wint de Kroon (Koningin en minister van Justitie) advies in bij de colleges, die de straf hebben opgelegd (tussen 1944-1952: bij het Bijzonder Gerechtshof en de Bijzondere Raad van Cassatie, vanaf 1949 bij de arrondissementsrechtbank en vanaf 1952 bij de Hoge Raad).

488.

Actor: Bijzondere Raad van Cassatie
Handeling: het uitbrengen van een advies aan de Kroon terzake van gratie van de doodstraf of terzake van die zaken, waarbij door de Kroon het uitbrengen van advies wenselijk wordt geacht
Grondslag/bron: art. 2 lid 2; art. 3 lid 2; art. 4 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1944-1952
Product: advies

489.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het uitbrengen van advies aan de Kroon terzake van gratie van de doodstraf of terzake van die zaken, waarbij door de Kroon het uitbrengen van advies wenselijk wordt geacht
Grondslag/bron: art. 2 lid 2; art. 4 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1944-1950
Product: advies

490.

Actor: Hoge Raad
Handeling: het in algemene vergadering vaststellen van een advies aan de Kroon terzake van gratie van de doodstraf of terzake van die zaken, waarbij door de Kroon het uitbrengen van advies wenselijk wordt geacht en waarbij de uitspraken afkomstig zijn van een Bijzonder Gerechtshof of van de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 5 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1952-....
Product: advies terzake van gratie van een straf, opgelegd door een Bijzonder Gerechtshof of door de Bijzondere Raad van Cassatie

491.

Actor: arrondissementsrechtbank
Handeling: het uitbrengen van advies aan de Kroon terzake van gratie van de doodstraf of terzake van die zaken, waarbij door de Kroon het uitbrengen van advies wenselijk wordt geacht en waarbij de uitspraken afkomstig zijn van een Bijzonder Gerechtshof of van de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 5 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1949-
Product: advies terzake van gratie van een straf, opgelegd door een Bijzonder Gerechtshof of door de Bijzondere Raad van Cassatie

¹⁶² In de handelingenlijst met betrekking tot gratie inzake de bijzondere rechtspleging zijn alleen die handelingen opgenomen die specifiek golden voor de gratieprocedure van de bijzondere rechtspleging. De gangbare gratieprocedure en bijbehorende handelingen zijn beschreven in het rapport institutioneel onderzoek gratie.

492.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het ambtshalve verlenen van gratie van straffen, door een Bijzonder Gerechtshof of door de Bijzondere Raad van Cassatie opgelegd
Grondslag/bron: art. 3.1 en 4 Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64)
Periode: 1944-
Product: gratieverlening
Toelichting: De minister van Justitie wint hiertoe advies in van de Bijzondere Raad van Cassatie.

493.

Actor: Directeur-Generaal Bijzondere Rechtspleging
Handeling: het voorbereiden van de behandeling van verzoeken om gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie
Grondslag/bron: art. 3 ministeriële beschikking inzake taken D.G.B.R., 19 dec. 1945 (Stcrt. 1945, nr. 140)
Periode: 1945-1949
Product: adviezen inzake het honoreren van verzoeken om gratie van straffen, opgelegd door de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie

5: Rechtspositie van politieke delinquenten

5.1 *Karakter van het beleid inzake het opleggen van straffen van rechtspositionele aard*

De veroordeling van politieke delinquenten had vaak ingrijpende gevolgen. Voorafgaand aan hun berechting hadden de betrokkenen doorgaans lange tijd in hechtenis hadden gezeten. Behalve een hoofdstraf konden bovendien tal van bijkomende straffen worden opgelegd, straffen waarvan de sociale, juridische en economische gevolgen voor de veroordeelde nog jarenlang merkbaar konden zijn.

Politieke delinquenten konden op drie manieren uit rechten worden ontzet. In de eerste plaats gaf het Tribunaalbesluit aan de Tribunalen de mogelijkheid, aan de veroordeelde een *bijzondere maatregel* op te leggen. Behalve de maatregel van internering en verbeurdverklaring van het vermogen kon de betrokkene een ontzetting van bepaalde rechten worden opgelegd. Deze ontzetting betrof het bekleden van (bepaalde) ambten, het dienen bij de gewapende macht, het kiezen en het verkiesbaar zijn, het zijn van raadsman of gerechtelijk bewindvoerder en het recht van de uitoefening van bepaalde beroepen of functies, waarvoor de schuldige geacht werd de 'vereiste betrouwbaarheid' of 'waardigheid' te missen. Krachtens het Besluit Buitengewoon Strafrecht konden de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie eveneens een ontzetting van rechten uitspreken.¹⁶³ De ontzetting van bepaalde rechten was in dit geval een *bijkomende straf* die niet zonder gelijktijdige oplegging van een hoofdstraf kon worden uitgesproken. Waar de uitspraken van de Tribunalen overigens alleen golden voor Nederlanders, beperkten de sententies van de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie zich niet tot Nederlanders alleen.

Een derde mogelijkheid tot ontzetting van rechten bood het middel van de voorwaardelijke buitenvervolginstelling. Als voorwaarde voor een buitenvervolginstelling werden delinquenten als regel door of vanwege de procureur-fiscaal van rechtswege voor tien jaar uit genoemde rechten ontzet.¹⁶⁴

Vrijwel elke veroordeelde kreeg op een van bovengenoemde manieren met een bijkomende straf te maken.¹⁶⁵

In de loop van de jaren werden de gevolgen van de bijkomende straffen beetje bij beetje ongedaan gemaakt, waardoor de politieke delinquenten geleidelijk weer in de samenleving werden opgenomen. De Stichting Toezicht Politieke Delinquenten (S.T.P.D.) werd in het najaar van 1945 speciaal opgericht met als doel, vrijgelaten politieke delinquenten te begeleiden bij hun terugkeer in de samenleving. De S.T.P.D. ontstond uit een particulier initiatief maar werd gefinancierd door het Ministerie van Justitie. Al snel was de S.T.P.D. belast met de sociale zorg voor tienduizenden, aangezien velen als voorwaarde voor hun buitenvervolginstelling opgelegd hadden gekregen dat zij zich drie jaar lang onder het toezicht van deze stichting zouden stellen.¹⁶⁶

In de loop van 1946 kwam een regeling tot stand die het mogelijk maakte om vijf jaar na het ingaan van de ontzetting herstel van rechten aan te vragen. Dergelijke verzoeken om herstel werden niet vaak ingediend maar doorgaans wel gehonoreerd.¹⁶⁷ Daarbij werd telkens advies ingewonnen bij de S.T.P.D.

¹⁶³ Het Tribunaalbesluit werd vastgesteld bij KB van 17 september 1944 (Stb. E 101), het Besluit Buitengewoon Strafrecht bij KB van 22 december 1943 (Stb. D 61). Voor een bespreking van de aard en de bredere strekking van beide besluiten, zie hoofdstuk 2.

¹⁶⁴ De mogelijkheid tot voorwaardelijke buitenvervolginstelling was vastgelegd in het Besluit Politieke Delinquenten van 26 oktober 1945 (Stb. F 244). De wettelijke regeling met betrekking tot buitenvervolginstelling is beschreven in hoofdstuk 2.

¹⁶⁵ Dat het om enorme aantallen ontzettingen ging blijkt uit de statistieken van het Bureau Bijzondere Rechtspleging. Tot in 1950 waren door de Bijzondere Raad van Cassatie, de Bijzondere Gerechtshoven, de Tribunalen en krachtens voorwaardelijke buitenvervolginstelling door de procureurs-fiscaal de volgende aantallen ontzettingen verricht: ontzetting van het bekleden van ambten 94.652; van het dienen bij de gewapende macht 91.981; van het actief en passief kiesrecht 127.200; van het zijn van raadsman of gerechtelijk bewindvoerder 85.832; van het bekleden van bepaalde ambten of uitoefenen van bepaalde (groepen) beroepen 2.528. Ministerie van Justitie, archief Bureau Bijzondere Rechtspleging, inv. nr. 3.

¹⁶⁶ Voor een beschrijving van de handelingen op het beleidsterrein reclassering, zie het rapport institutioneel onderzoek reclassering. Per 1 januari 1950 stonden nog bijna tienduizend politieke delinquenten onder het toezicht van de S.T.P.D.!

¹⁶⁷ Belinfante spreekt van een 'honoreringspercentage' van 95% op een aantal van ca. 1000 verzoeken dat tot 1956 werd ingediend. Belinfante, *In plaats van Bijltesdag*, 585. Zie ook J.D. van den Berg, *Herstel in rechten van politieke delinquenten* (Zwolle 1949) 23-25.

Pas na verloop van jaren kwam vanuit de samenleving meer begrip voor het feit, dat door de bijzondere rechtspleging sommigen onrecht was aangedaan. Zo waren velen ten onrechte gearresteerd of hadden zij maandenlang in een bewaringskamp gezeten in afwachting van een eerste verhoor. De feitelijke erkenning van het feit dat in bepaalde gevallen fouten waren gemaakt in de behandeling van politieke delinquenten kwam pas aan het begin van de jaren '50. Na lange kamerdebatten werd in 1950 de aanzet gegeven tot een wet die voormalige politieke delinquenten of hun erfgenamen de mogelijkheid bood, aanspraak te maken op een schadevergoeding wegens onterecht ondergane detentie en daardoor geleden schade.¹⁶⁸

Het gevoerde beleid inzake de voornaamste vormen van ontzetting uit rechten wordt hieronder in het kort nader besproken.¹⁶⁹

5.1.1 Kiesrechten

Als bijkomende straf werd meestal een ontzetting uit het actieve en passieve kiesrecht opgelegd. Bij voorwaardelijke buitenvervolginstelling werden deze rechten altijd aan de veroordeelde ontnomen. De minister van Justitie droeg er zorg voor dat van iedere onherroepelijke uitspraak tot uitsluiting van de uitoefening van het kiesrecht, mededeling werd gedaan aan de burgemeester van de gemeente waar de betrokkene in het bevolkingsregister was opgenomen. Ontzetting van kiesrechten drukte vooral psychisch zwaar. De duur van de ontzetting varieerde: ontzetting door een Tribunaal en ontzetting bij buitenvervolginstelling was altijd voor tien jaar. Wanneer de ontzetting door een Bijzonder Gerechtshof was uitgesproken, was dit tenminste voor vijf jaar langer dan de opgelegde vrijheidsstraf en ten hoogste voor het leven. Los van deze regelingen werd het kiesrecht automatisch verloren wanneer de betrokkene uit het Nederlanderschap was ontzet. Van door een Bijzonder Gerechtshof opgelegde ontzetting was gratie mogelijk. Wettelijk waren er echter geen mogelijkheden tot gratieverlening van een Tribunaaluitspraak of een voorwaardelijke buitenvervolginstelling. Deze maatregelen waren namelijk geen straffen in de zin van het Wetboek van Strafrecht, maar van tuchtrechtelijke aard.¹⁷⁰ Het Tribunaalbesluit maakte het zodoende noodzakelijk, een regeling te creëren waarbij een delinquent eventueel kon worden hersteld in rechten waaruit hij bij zijn veroordeling was ontzet. In de loop van 1946 werd in deze lacune voorzien met de 'Regeling ontzetting rechten'.¹⁷¹ Op basis van deze regeling kon de betrokken delinquent vijf jaar na het ingaan van zijn ontzetting om herstel van rechten vragen, mits hij niet (meer) gedetineerd was. In het Tribunaalbesluit en het Besluit politieke delinquenten 1945 werd ten aanzien van het kiesrecht bepaald dat een ontzetting pas na tien jaar afliep. Voor een herstel in de kiesrechten werd daarom weinig van deze regeling gebruik gemaakt, hoewel door de massale buiten vervolgingstellingen vanaf 1947 het aantal ontzettingen explosief steeg.¹⁷²

5.1.2 Onder beheerstelling van vermogens¹⁷³

In de regel werden de vermogens van politieke delinquenten onder beheer gesteld. Afhankelijk van de rechterlijke uitspraak (waarbij het vermogen geheel of gedeeltelijk verbeurd verklaard kon worden) vond er vervolgens een teruggave plaats. In een aantal gevallen mondde de onder beheerstelling uit in een liquidatie waarvan de opbrengst aan de staat zou toevallen.

¹⁶⁸ Wet van 13 oktober 1950 (Stb. K 450). Per ten onrechte in detentie doorgebrachte dag werd een vergoeding van maximaal acht gulden toegekend.

¹⁶⁹ Voor het beleid ten aanzien van steunverlening en het bekleden van ambten zie het rapport institutioneel onderzoek sociale zekerheid en het rapport institutioneel onderzoek ambtenarenzuivering.

¹⁷⁰ Voor een beschrijving van de achtergronden en de aard van het Tribunaalbesluit en het Besluit Politieke delinquenten 1945 (waarin de maatregel van voorwaardelijke buitenvervolginstelling geïntroduceerd werd), zie hoofdstuk 2.

¹⁷¹ 'Regeling ontzetting rechten', KB van 23 augustus 1946 (Stb. G 218).

¹⁷² Tot 1 februari 1949 waren er alleen al ruim 85.500 personen door de procureurs-fiscaal voorwaardelijk buiten vervolging gesteld. Van den Berg, *Herstel in rechten van politieke delinquenten*, 12.

¹⁷³ Met betrekking tot de uitvoering van de onder beheerstelling zijn geen handelingen opgenomen. Zie daarvoor het betreffende rapport institutioneel onderzoek van het Ministerie van Financiën.

Al door het Militair Gezag waren in de grotere gemeenten maatregelen getroffen voor het onder beheer stellen van de vermogens van verdachte elementen. Hiertoe waren ‘Bureaus van Roerende Goederen van Vijanden en Landverraders’ opgericht. Bedrijven van gearresteerden werden onder beheer gesteld. In de regel werden daarbij de roerende goederen van gearresteerden ter beschikking van oorlogsslachtoffers gesteld.

Met de komst van de bijzondere rechtspraak werd het Nederlands Beheersinstituut (N.B.I.) met het beheer van de vermogens van de politieke delinquenten belast. Al in de kampen kregen veel politieke delinquenten met het N.B.I. te maken. Per 1 mei 1946 beheerde het N.B.I. de vermogens van ruim 64.000 politieke delinquenten. Tegen beheersbeslissingen kon in beroep worden gegaan bij de Raad voor het Rechtsherstel. De talrijke klachten van in vrijheid gestelde politieke delinquenten leidden er in 1948 toe dat aparte Commissies Beheersconflicten werden ingesteld om zo de Raad te ontlasten.

Al tijdens het Tweede Kamerdebat van december 1945 over de bijzondere rechtspleging eiste Le Poole van de S.T.P.D. bij de distributie van goederen voor vrijgelaten politieke delinquenten dezelfde rechten als oorlogsslachtoffers, zodat ook hun een minimum aan bestaanszekerheid kon worden geboden. Vaak waren de roerende goederen van politieke delinquenten al bij hun arrestatie verdwenen. Bij hun vrijlating bleken zij weinig tot niets meer te bezitten. De minister aarzelde echter het impopulaire standpunt van Le Poole over te nemen en zegde nog niets toe.¹⁷⁴ In 1947 werd echter het recht op teruggave van de gevorderde goederen door de overheid erkend met de afkondiging van de Wet Overheidsaansprakelijkheid Bezettingshandelingen.¹⁷⁵

5.1.3 Nederlanderschap¹⁷⁶

De wet op het Nederlanderschap van 1892 bepaalde dat het Nederlanderschap werd verloren door eenieder die zich zonder verlof van de Kroon in vreemde krijgs- of staatsdienst zou begeven. Het verlies van Nederlanderschap is een administratieve constatering door het gemeentebestuur. Onder dienstneming bij de vijand werd in elk geval verstaan het dienst nemen bij de Duitse Weermacht, de Waffen SS, het N.S.K.K., de organisatie Todt, de Landwacht Nederland (later Landstorm Nederland) en het Vrijwilligerslegioen Nederland als onderdeel van de SS.¹⁷⁷

Na de bevrijding verloor zodoende elke Nederlander die in Duitse krijgs- of staatsdienst was getreden zijn Nederlandse nationaliteit.¹⁷⁸ Daarbij ondergingen de echtgenotes van mannen die aldus hun Nederlanderschap hadden verloren hetzelfde lot. Volgens de wet volgde de vrouw namelijk ‘staande het huwelijk’ de staat van haar echtgenoot.¹⁷⁹ De regering weigerde voor deze categorie vrouwen een uitzondering te maken door haar de Nederlandse nationaliteit te laten behouden. Wel werd toegezegd, dat deze vrouwen in de administratieve praktijk zoveel mogelijk met Nederlanders gelijkgesteld zouden worden.¹⁸⁰

Voor de Nederlandse wet waren al deze mensen daarmee staatloze vreemdelingen geworden. Verlies van het Nederlanderschap hield automatisch weer in dat actief en passief kiesrecht niet meer mochten worden uitgeoefend. Staatlozen werden bovendien bij de Rijksvreemdelingen dienst geregistreerd en moesten zich onderwerpen aan de voor vreemdelingen geldende voorschriften, zoals de verplichting tot het aanvragen van een verblijfsvergunning. Het gemis van een paspoort bracht voor de staatloze allerlei bijkomende ongemakken. Zo moesten werkgevers een vergunning hebben om een staatloze in dienst te mogen hebben. Een staatloze kon bovendien geen aanspraak maken op

¹⁷⁴ *HTK 1945-1946*, 86-88 en 156.

¹⁷⁵ Romijn, *Snel, streng en rechtvaardig*, 270.

¹⁷⁶ Voor een beschrijving van het beleidsterrein van nationaliteitskwesties, zie het rapport institutioneel onderzoek ‘Nationaliteiten’.

¹⁷⁷ Volgens de Bijzondere Raad van Cassatie was dit niet het geval bij dienstneming in de Nederlandse Landwacht, omdat dit een zuivere NSB-organisatie zou zijn. *HTK 1946-1947*, B 269 no. 5 bl. 5-6.

¹⁷⁸ Wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb. 268), art. 7 lid 4. Om te voorkomen dat zij die zich in dienst van een geallieerde bondgenoot hadden begeven ook hun Nederlanderschap kwijtraakten, werd in oktober 1944 een KB van die strekking uitgevaardigd (KB van 4 okt. 1944, Stb. E 127). Volgens een arrest van de Bijzondere Raad van Cassatie werd het Nederlanderschap niet verloren door minderjarigen die in vreemde krijgsdienst getreden waren. *HTK 1946-1947*, B 269 no. 4 bl. 4.

¹⁷⁹ Aldaar art. 5.

¹⁸⁰ *HTK 1946-1947*, bijlage A hstk. IV no. 8 bl. 37.

oorlogsschaderegelingen omdat alleen Nederlanders daarvoor in aanmerking kwamen. Bovendien bepaalde de Pensioenwet 1922 dat gepensioneerden hun recht op pensioen verloren door in vreemde krijgs- of staatsdienst te treden. Personen die staatloos waren geworden door dienstneming bij de Duitsers en die naar Duitsland waren gegaan, werden niet meer in Nederland toegelaten.¹⁸¹

Vermoedelijk hebben op grond van dienstneming bij de vijand ongeveer 15.000 personen automatisch het Nederlanderschap verloren. Via de gangbare, maar omslachtige naturalisatieprocedure kon het Nederlanderschap worden herwonnen. Uiteraard werd daarbij telkens streng gelet op de houding die de verzoeker tijdens de bezetting had aangenomen.

Omdat het grote aantal staatloze politieke delinquenten een onwenselijke situatie creëerde en de bestaande naturalisatieregeling niet op deze situatie was berekend, werd in 1953 een speciale wet aangenomen die deze categorie staatlozen de gelegenheid bood, het Nederlanderschap te herwinnen. (zie ook H. 23 van PIVOT rapport nr. 11, Nationaliteiten)¹⁸² Dat deze wet niet onomstreden was blijkt uit het feit dat met de totstandkoming van de definitieve regeling uiteindelijk drie jaar van debatteren gemoeid was.

¹⁸¹ ARA, archief Bureau Coördinatie, inv.nr. 14, ingekomen brief Rijksvreemdelingen dienst d.d. 27 dec. 1948.

¹⁸² Wet van 30 juli 1953 (Stb. 363), 'houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid', zie ook H. 23 van PIVOT rapport nr. 11, Nationaliteiten.

5.2 Actoren rechtspositie politieke delinquenten

1. Nederlands Beheersinstituut (N.B.I.)

Periode: 1945-1967

Instelling

Ingesteld bij KB van 9 augustus 1945 krachtens art. 33 van het Besluit Vijandelijk Vermogen (E 133). Het N.B.I. nam per 1 januari 1946 het werk van de 'Bureaus van Roerende Goederen van Vijanden en Landverraders' over.

Organisatie, samenstelling

Hoofdvestiging was Den Haag, nevenvestigingen waren er (eveneens) in Den Haag, Amsterdam en Rotterdam. Bovendien waren er zg. 'Vertegenwoordigers' in diverse plaatsen (meestal inspecteurs der belastingen). Bijkantoren waren er bovendien in het buitenland: Brussel, Parijs, Londen, New York, Willemstad en Paramaribo.

Taken, bevoegdheden

Het beheren van de vermogens van politieke delinquenten.

Opheffing, opvolger

Het N.B.I. werd opgeheven in 1967. De taken van het N.B.I. werden overgenomen door het Ministerie van Justitie.

2. Raad voor het Rechtsherstel

Periode: 1945-1967

Instelling

Ingesteld bij KB van 9 augustus 1945 krachtens art. 4 van het Besluit Herstel Rechtsverkeer (E 100).

Organisatie, samenstelling

De Raad telde vijf afdelingen: de afdelingen Effectenregistratie, Beheer, Voorzieningen voor Afwezigen (natuurlijke personen), Voorzieningen voor Rechtspersonen en de afdeling Rechtspraak. Bij KB F 272 werd hieraan een zesde afdeling toegevoegd: de afdeling Onroerende Goederen.

Taken, bevoegdheden

Het behandelen van bezwaren van politieke delinquenten tegen beheersbeslissingen van het N.B.I.

Opheffing, opvolger

Opgeheven op 1 juni 1967. De taak van de afdeling Rechtspraak werd overgenomen door de gerechtshoven in Amsterdam (effectenzaken) en Den Haag (alle overige zaken). De afdeling Effectenregistratie werd opgeheven op 1 oktober 1971; haar taak werd ten dele overgenomen door het ministerie van Financiën en ten dele door de Amsterdamse rechtbank.

3. Minister van Justitie

Periode: 1946-....

Taken, bevoegdheden

Het doen houden van een register van alle rechterlijke uitspraken met betrekking tot politieke delinquenten en van de bijkomende straffen, die hen daarbij zijn opgelegd. Het geheel of gedeeltelijk herstellen van rechten van niet of niet langer geïnterneerden of van buiten vervolging gestelden. Het vaststellen van nadere regels inzake de ontzetting uit rechten. Het op de hoogte stellen van burgemeesters van onherroepelijke uitsluiting uit het kiesrecht van de in hun gemeenten woonachtige politieke delinquenten. Het verlenen van het Nederlanderschap ter wegneming van staatloosheid, alsmede het stellen van nadere regels daaromtrent.

Andere actoren:

Bureaus van Roerende Goederen van Vijanden en Landverraders

Commissies Beheersconflicten

Bijzondere Raad van Cassatie

Bijzondere Gerechtshoven

Tribunalen

arrondissementsrechtbank

kantonrechter

procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven

**inspecteurs en ontvangers der directe belastingen
gemeentebesturen**

5.3 *Handelingen rechtspositie politieke delinquenten*

5.3.1 **Ontzetting uit en herstel van rechten (algemeen)**

(zie ook de paragrafen 2.4.5, 2.4.6 en 2.4.7)

494.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het bijhouden van een register van alle uitspraken van Tribunalen, sententies van Bijzondere Gerechtshoven, arresten van de Bijzondere Raad van Cassatie en beslissingen tot voorwaardelijke buitenvervolginstelling, waarbij ontzetting van rechten is opgelegd, alsmede beslissingen waarbij rechten van personen geheel of gedeeltelijk zijn hersteld
Grondslag/bron: art. 1 en 2 Besluit 23 augustus 1946 (Stb. G 218)
Periode: 1946-
Product: register van rechterlijke uitspraken inzake ontzetting van rechten
Toelichting: Hiertoe zenden de Bijzondere Raad van Cassatie, de Bijzondere Gerechtshoven, de Tribunalen en de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven een afschrift aan de minister van Justitie van alle sententies, uitspraken en beslissingen waarbij een ontzetting van rechten is opgelegd of waarbij personen in rechten zijn hersteld waaruit zij waren ontzet.

495.

Actor: 1. Bijzondere Raad van Cassatie
2. Bijzondere Gerechtshoven
3. Tribunalen
4. procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven
Handeling: het opleggen van een ontzetting van rechten
Grondslag/bron: art. 2 Besluit 23 augustus 1946 (Stb. G 218)
Periode: 1946-1952
Product: ontzetting van rechten

496.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het geheel of gedeeltelijk herstellen van rechten van niet of niet langer geïnterneerden of van buiten vervolging gestelden die door een Tribunaal of van rechtswege uit rechten zijn ontzet
Grondslag/bron: art. 3 Besluit 23 augustus 1946 (Stb. G 218)
Periode: 1946-1952
Product: beschikking inzake herstel van rechten van politieke delinquenten

497.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het vaststellen van nadere regels ter uitvoering van de onderhavige Regeling ontzetting rechten
Grondslag/bron: art. 6 Besluit 23 augustus 1946 (Stb. G 218)
Periode: 1946-1952
Product: ministeriële regeling

498.

Actor: procureur-fiscaal bij een Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het maken van een aantekening omtrent een verzet, ingediend door een buiten vervolging gestelde, wegens diens voorwaardelijke buitenvervolginstelling of wegens een wijziging van de daarbij gestelde bijzondere voorwaarden
Grondslag/bron: art. 16 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244); vervallen bij Wet nadere voorzieningen (Stb. H 206), art. V lid 4
Periode: 1945-1947
Product: register ter parket; afschrift van de aantekening in het dossier

499.

Actor: Bijzonder Gerechtshof
Handeling: het bekrachtigen of geheel of gedeeltelijk vernietigen van de beslissing van de procureur-fiscaal inzake de aan de buitenvervolginstelling gestelde voorwaarden of wijziging daarvan
Grondslag/bron: art. 22 Besluit politieke delinquenten 1945 (Stb. F 244)
Periode: 1945-1950
Product: sententie

500.

Actor: arrondissementsrechtbank
Handeling: het al dan niet toekennen van een schadevergoeding aan politieke delinquenten of hun erfgenamen ingevolge ten onrechte ondergane bewaring of voorlopige hechtenis
Grondslag/bron: art. 2 en 4 Wet 13 oktober 1950 (Stb. K 450)
Periode: 1950-
Product: beschikking

501.

Actor: officier van justitie
Handeling: het onvoorwaardelijk buiten vervolging stellen van verdachten wegens een ongegrond gebleken verdenking van een strafbaar feit waarvan de berechting is overgegaan op de bijzondere strafkamer van een arrondissementsrechtbank
Grondslag/bron: art. 12 Wet 13 oktober 1950 (Stb. K 450)
Periode: 1950-
Product: besluit tot onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling

502.

Actor: kantonrechter, belast met de behandeling van Tribunaalzaken
Handeling: het behandelen van gedaan verzet tegen een beslissing tot onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling wegens een ongegrond gebleken verdenking van een strafbaar feit
Grondslag/bron: art. 13 Wet 13 oktober 1950 (Stb. K 450)
Periode: 1950-
Product: beslissing

5.3.2 Herstel van Nederlanderschap en kiesrecht

503.

Actor: ontvanger der directe belastingen
Handeling: het verstrekken van een bewijs van storting van het bedrag, verschuldigd voor de verlening van het Nederlanderschap
Grondslag/bron: art. I lid 4 wet van 30 juli 1953 (Stb. 363)
Periode: 1953-1977
Product: bewijs van storting van het bedrag dat verschuldigd is voor de verlening van het Nederlanderschap

504.

Actor: inspecteur der belastingen
Handeling: het verstrekken van een verklaring dat de verzoeker van het Nederlanderschap over het bij de indiening van zijn verzoek laatstelijk verlopen belastingjaar geen belastbaar inkomen heeft gehad
Grondslag/bron: art. I lid 4 wet van 30 juli 1953 (Stb. 363)
Periode: 1953-1977
Product: verklaring omtrent het belastbaar inkomen

505.

Actor: minister van Justitie

Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels ter uitvoering van de wet ter wegneming van staatloosheid
Grondslag/bron: art. I lid 9 wet 30 juli 1953 (Stb. 363)
Periode: 1953-1977
Product: algemene maatregel van bestuur
Toelichting: Zie ook de handelingen 23, 35 en 39 van PIVOT rapport nr. 11, Nationaliteiten.

506.

Actor: minister van Justitie
Handeling: het voorbereiden en effectueren van de vaststelling van nadere regels omtrent het geheel of gedeeltelijk herstel van kiesrechten van degenen die staatloos waren geworden, niet (langer) geïnterneerd zijn en die in het Nederlanderschap zijn hersteld
Grondslag/bron: art. IV wet 30 juli 1953 (Stb. 363)
Periode: 1953-
Product: KB

507.

Actor: minister van Justitie (1e afdeling A)
Handeling: het behandelen van een beroepschrift van een belanghebbende n.a.v. een beschikking van een daartoe bevoegd orgaan, waarin is vastgesteld of iemand als Nederlander kan worden aangemerkt of niet
Grondslag/bron: *Gids bij de behandeling der meest voorkomende moeilijkheden van politieke delinquenten*, p. 35
Periode: 1953-
Product: beschikking omtrent Nederlanderschap

6: Karakteristiek van de opsporing en vervolging na 1952

De mogelijkheid van het vervolgen en berechten van misdrijven op grond van het Besluit Buitengewoon Strafrecht is na de liquidatie van de bijzondere rechtspleging nooit ongedaan gemaakt. De vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers is na 1952 dan ook voortgezet. Nog in de jaren '80 zijn personen berecht die een misdrijf hadden gepleegd als bedoeld in het Besluit Buitengewoon Strafrecht. Tot besluit volgt hier een korte karakteristiek van het beleid zoals dat na 1952 is gevoerd en een korte opsomming van gebeurtenissen tot de jaren '90.

In de jaren '50 en '60 werd het relatief stil rond de vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers. De naoorlogse jaren stonden in het teken van de wederopbouw en materiële tekorten. De strijd in Nederlands Indië en de toenemende spanning tussen de Westerse mogendheden en de Sovjet-Unie eisten bovendien een groot deel van de aandacht op. Na elk proces ging men dan ook over tot de orde van de dag. De aandacht van de media en het grote publiek ging in hoofdzaak uit naar enkele geruchtmakende zaken, te beginnen met de Velser affaire (1949). Spraakmakend was bovendien de eerste strafzaak tegen Menten (1946-1949).

Na de liquidatie van de bijzondere rechtspleging in 1952 werd door Justitie het accent in de vervolging gelegd bij de categorie van reeds veroordeelden. Het ging daarbij met name om die personen die vanuit voorlopige hechtenis waren ontkomen en vervolgens bij verstek waren veroordeeld. Prioriteit werd bovendien gelegd bij diegenen, die na hun veroordeling en tijdens het uitzitten van hun straf waren ontvlucht.¹⁸³ Eind 1952 werd door minister Donker van justitie het doodvonnis van W. Lages omgezet naar levenslange gevangenisstraf. Overal in het land volgden protesten en hierin culmineerde de teleurstelling van degenen die ontevreden over de bijzondere rechtspleging. De gratieverleningen werden door velen opgevat als symptoom van het mislukken van de bijzondere rechtspleging.¹⁸⁴

In de jaren '60 leefde de belangstelling voor de vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers sterk op. Zowel binnenlandse als buitenlandse gebeurtenissen lagen hieraan ten grondslag. In Nederland laaiden de emoties hoog op in de parlementaire en maatschappelijke discussies over het al dan niet verlenen van gratie aan de Vier van Breda en de uitwijzing van Lages in 1966. In binnen- en buitenland had het proces tegen Eichmann (1961) bovendien bijzonder veel aandacht getrokken, niet in de laatste plaats omdat het proces door velen ook via de televisie te volgen was.

De oplevende emoties leidden in de tweede helft van de jaren '60 tot een kritische herbezinning op de rechtspleging. De meningen over feitelijke hulpverlening aan de bezetter werden scherper. Het besef drong door dat oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid speciale, en bijzonder streng te straffen misdaden zijn. In 1971 werd een wet aangenomen waarin werd bepaald dat oorlogsmisdaden niet voor verjaring in aanmerking komen. De Nederlandse justitie ging daarnaast haar pogingen intensiveren om politieke delinquenten die aan berechting ontkomen waren, alsnog te vervolgen. Uitgangspunt bij die opsporing was een lijst met officieel gesignaleerde personen die destijds in meerderheid bij verstek waren veroordeeld. Zodra indicaties van buitenaf op serieuze beschuldigingen van oorlogsmisdaden duiden, werd daarop gereageerd, echter zonder het hele apparaat te alarmeren. Het probleem diende zich echter aan dat de meeste door Nederlanders gepleegde misdrijven in 1969 waren verjaard. Bovendien werd het door het lange tijdsverloop steeds lastiger om bewijzen te verzamelen.¹⁸⁵

De discussie rond de gratiëring van de oorlogsmisdadigers in de Bredase gevangenis zette zich in de jaren '70 voort. Een voorstel van minister van Justitie Van Agt in 1972 om de resterende Drie van Breda naar Duitsland uit te wijzen, leverde grote commotie op. Nadat door de Tweede Kamer enkele tientallen vertegenwoordigers van organisaties van oud-politieke gevangenen, van Joodse

¹⁸³ *Verslag van de Landelijk Officier van Justitie belast met de opsporing van oorlogsmisdadigers en andere politieke delinquenten uit de Tweede Wereldoorlog over de periode 1985 tot en met 1988* (Amsterdam 1989), 1-3.

¹⁸⁴ Romijn, Snel, streng en rechtvaardig, p. 235 e.v.

¹⁸⁵ In haar eindrapport constateerde de 'Commissie van Onderzoek inzake Menten' dat Justitie op dit punt terughoudendheid betrachtte. J.C.H. Blom, A.C. 't Hart en I. Schöffner, *De affaire Menten 1945-1976* (Den Haag 1979) 599-600.

gedeporteerden en van aanverwante organisaties in een hoorzitting waren gehoord, werd het voorstel verworpen.

In de loop van de jaren '70 en het begin van de jaren '80 nam de belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog verder toe. Onthullingen van oude feiten zorgden opnieuw voor grote publieke belangstelling en aandacht van de verschillende media. Toen de zaak Menten in 1976 wederom onder een brede publieke aandacht kwam, was dit voor toenmalig minister van Justitie Van Agt aanleiding om een historisch wetenschappelijk onderzoek te doen instellen naar de behandeling van de zaak Menten en naar hetgeen het Ministerie van Justitie in de loop van de jaren had gedaan met de informatie die over Menten beschikbaar was gekomen. De 'Commissie van Onderzoek inzake Menten' (1977-1979) stelde daarbij een diepgaand onderzoek in naar de gebeurtenissen en de context van de strafzaak in de jaren 1946-1949 en naar hetgeen in de opvolgende jaren had afgespeeld. Tegelijkertijd kreeg het vervolgingsbeleid een hernieuwde impuls. Illustratief hiervoor was de benoeming door Justitie in 1979 van een aparte officier van justitie voor de vervolging van oorlogsmisdrijven, kort daarna gevolgd door de oprichting van het Bureau van de Landelijke Officier van Justitie Oorlogsmisdrijven. Met de oprichting van dit Bureau werden de beschikbare krachten gebundeld. De inspanningen van deze Landelijke Officier resulteerden in de jaren '80 en '90 in diverse uitleveringsverzoeken en in een aantal rechtszaken.

Pas aan het eind van de jaren '80 vond de uitzetting van de resterende Twee van Breda plaats. Naast Rudolf Hess waren Aus der Funten en Fischer daarmee de enige Duitsers ter wereld die tot dat moment nog wegens hun gedragingen in de Tweede Wereldoorlog vastzaten. Zij waren uitgegroeid tot symbool van het leed en het onrecht die de Nederlandse bevolking door de Duitse bezetter waren aangedaan.

Bijlagen

1. Lijst van gehanteerde afkortingen

B.B.G.	Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (Stb. D 62)
B.B.R.	Besluit Buitengewone Rechtspleging (Stb. D 63)
B.B.R.	Bureau Bijzondere Rechtspleging
B.B.S.	Besluit Buitengewoon Strafrecht (Stb. D 61)
B.B.S.B.	Besluit op de Bijzondere Staat van Beleg (Stb. D 60)
B.G.	Bijzonder Gerechtshof
B.N.V.	Bureau Nationale Veiligheid
B.R.v.C.	Bijzondere Raad van Cassatie
C.S.M.G.	Chef Staf Militair Gezag
D.G.B.R.	Directoraat-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging
M.G.	Militair Gezag
N.B.I.	Nederlands Beheersinstituut
P.O.D.	Politieke Opsporingsdienst
P.R.A.	Politieke Recherche Afdeling
P.R.A.C.	Politieke Recherche Afdeling Collaboratie
S.T.P.D.	Stichting Toezicht Politieke Delinquenten

2. Overzicht van geraadpleegde bronnen

2.1. *Relevante wet- en regelgeving*

Opsporing en arrestatie

- Besluit op de bijzondere staat van beleg, 11 september 1943, Stb. D 60; sindsdien herhaaldelijk gewijzigd.
- Eerste en Tweede Algemene Lastgeving Militair Gezag, 12 sept. en 18 okt. 1944 (Publicatieblad MG nr. 1 en 6).
- Algemene Lastgeving Militair Gezag, 10 februari 1945 (Publicatieblad MG nr. 18).
- Instelling Centrale Opsporingsraad, besluit 10 februari 1945 (Publicatieblad MG nr. 18).
- Besluit van 29 mei 1945 (Stb. F 85), 'houdende vaststelling van het Besluit opsporing oorlogsmisdrijven'.
- Buitengewoon Politiebesluit, 27 sept. 1944 (Stb. E 123).
- Staatscourant (Stcrt.) 1947, nr. 113.

Bijzondere rechtspraak

- Besluit 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit Buitengewoon Strafrecht (Stb. D 61).
- Besluit 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (Stb. D 62), bij herhaling gewijzigd, aangevuld en uitgewerkt (besluit 12 juni 1945, Stb. F 91, 'betreffende instelling van Bijzondere Gerechtshoven en een Bijzondere Raad van Cassatie'; wet 27 juni 1947, Stb. H 196, 'houdende wijziging van art. 7 van het B.B.G.'; besluit 25 juli 1947, Stb. H 270, 'houdende wijziging van art. 2 van het KB van 12 juni 1945, Stb. F 91, betreffende instelling van Bijzondere Gerechtshoven en een Bijzondere Raad van Cassatie'); wet 3 juli 1947 (Stb. H 222), 'betreffende de kennisneming door den militairen rechter van misdrijven, waarop de bepalingen van het B.B.S. van toepassing zijn'; besluit 5 april 1949, Stb. J 163, 'houdende wijziging van art. 3, lid 2 van het KB van 12 juni 1945'.
- Besluit 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit Buitengewone Rechtspleging (Stb. D 63), bij herhaling gewijzigd, aangevuld en uitgewerkt (besluit 12 november 1945, Stb. F 259, 'houdende wijziging van het Besluit Buitengewone Rechtspleging'; wet 18 september 1946, Stb. G 258, 'houdende wijziging van art. 11 B.B.R.'; besluit 8 januari 1947, Stb. H 8, 'tot uitvoering van art. 11 van het B.B.R., gelijk dit artikel opnieuw is vastgesteld bij de wet van 18 september 1946, Stb. G 258'); besluit van 27 januari 1949, Stb. J 51, 'houdende vaststelling van de datum als bedoeld in art. 5, derde lid, van het BBR'.
- Tribunaalbesluit, 17 september 1944 (Stb. E 101), bij herhaling gewijzigd, aangevuld en uitgewerkt (Besluit 23 december 1944, Stb. E 153, 'houdende tijdelijke wijziging van het Tribunaalbesluit'; besluit 4 januari 1945, Stb. F 6, 'houdende vaststelling van het Besluit bezoldiging ambtenaren Tribunalen'; besluit 19 mei 1945, Stb. F 75, 'houdende wijzigingen en aanvullingen van het Tribunaalbesluit (Staatsblad 1944, no. E 101) en van het KB van 23 december 1944 (Staatsblad no. E 153)'; besluit van 19 mei 1945, Stb. F 77, 'houdende regeling van de toelage aan toegevoegde raadslieden als bedoeld in art. 30, lid 6, van het Tribunaalbesluit'; besluit 19 mei 1945, Stb. 78, 'houdende aanvulling en wijziging van het Besluit bezoldiging ambtenaren Tribunalen'; besluit 30 november 1945, Stb. F 306, 'tot wijziging van het KB van 19 mei 1945, Stb. F 77, houdende regeling van de toelage aan toegevoegde raadslieden als bedoeld in art. 30 lid 6 van het Tribunaalbesluit'); besluit 22 juli 1948, Stb. I 320, 'houdende nadere wijziging van het Besluit bezoldiging ambtenaren Tribunalen, Stb. no. F 6'.
- Besluit 23 augustus 1944, 'houdende vaststelling van het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944' (Stb. E 67); besluit 7 sept. 1943 (Stb. D 33), 'houdende tijdelijke voorziening ten aanzien van de behandeling van verzoeken om gratie van straffen, opgelegd bij uitspraak van den militairen rechter'.

- Besluit van 26 oktober 1945, ‘houdende vaststelling van het Besluit politieke delinquenten 1945’ (Stb. F 244); gewijzigd bij besluit van 19 november 1945 (F 280), ‘houdende wijziging van het Besluit politieke delinquenten’; besluit van 15 februari 1946 (Stb. G 32), ‘tot vaststelling van den datum van inwerkingtreding van het KB van 19 november 1945, Stb. F 280’
- Wet van 27 juni 1947 (Stb. H 206), ‘houdende nadere voorzieningen met betrekking tot de bijzondere rechtspleging’.
- Wet van 3 juli 1947 (Stb. H 222), ‘betreffende de kennisneming door den militairen rechter van misdrijven, waarop de bepalingen van het B.B.S. van toepassing zijn’; besluit van 11 juli 1947 (Stb. H 234), ‘houdende vaststelling datum van inwerkingtreding van de wetten van 3 juli 1947, Stb. H 221 en H 222’.
- Wet van 10 juli 1947 (Stb. H 233), ‘houdende voorziening met betrekking tot de berechting van personen, die in dienst bij of van den vijand zich hebben schuldig gemaakt aan oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de menselijkheid’.
- Wet van 13 mei 1948 (Stb. I 186), ‘tot opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven, de Bijzondere Raad van Cassatie en de Tribunalen (Wet overgang bijzondere rechtspleging)’.
- Besluit van 17 januari 1949, Stb. J 40, ‘tot afwijking van de voorschriften betreffende de orde van zitting van de leden der arrondissementsrechtbanken bij de samenstelling van de bijzondere strafkamers bij die colleges’.
- Besluit van 4 januari 1946, Stb. G 5, betreffende de toetreding van Nederland tot de Overeenkomst van Londen van 8 augustus 1945.

Bewaring en internering

- Verordening Militair Gezag nr. 4 betreffende bewarings- en verblijfskampen, 12 sept. 1944.
- Aanvulling verordening bewarings- en verblijfskampen Militair Gezag, 5 mei 1945.
- KB van 31 oktober 1946, ‘houdende vaststelling van de Interneringsregeling 1946’ (Stb. G 310).
- Staatscourant, div. nrs.
- Wet van 2 april 1948, ‘houdende vaststelling van de Wet sociale verzekering gedetineerden’ (Stb. I 125).
- KB van 7 sept. 1948, ‘tot vaststelling van de datum, met ingang waarvan de bijzondere maatregel van internering ten uitvoer kan worden gelegd als gevangenisstraf, te ondergaan in een rijkswerkinrichting’ (Stb. I 405).
- KB van 28 april 1949, ‘houdende nadere vaststelling van regelen omtrent het einde der internering’ (Stb. J 187).

Gratie

- Besluit van 22 december 1943, houdende vaststelling van het Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. D 64).
- Besluit van 14 januari 1947, houdende wijziging van het Bijzonder Gratie adviesbesluit (Stb. H 18).
- Ministeriële beschikking van 19 december 1945 (Stcrt. 1945, nr. 140) houdende een nadere vaststelling van taak en bevoegdheden van de Directeur-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging.

Rechtspositie politieke delinquenten

- Besluit van 23 augustus 1946, ‘houdende vaststelling van nadere regelen omtrent de ontzetting van en het herstel in rechten van politieke delinquenten’ (Regeling ontzetting rechten).
- Wet van 1 maart 1946, Stb. G 41, ‘tot aanvulling en wijziging van de kieswet, de provinciale wet en de gemeentewet, alsmede bijzondere voorzieningen met het oog op de in 1946 te houden verkiezingen’ (Stb. G 218).
- Wet van 13 oktober 1950, ‘houdende regelen betreffende toekenning ener tegemoetkoming aan personen die ten onrechte als politieke delinquenten zijn behandeld, of hun erfgenamen voor schade, ten gevolge van ondergane bewaring of voorlopige hechtenis geleden’ (Stb. K 450).

- Wet van 30 juli 1953, 'houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid' (Stb. 363), gewijzigd bij wet van 24 december 1953 (Stb. 631).

2.2 *Geraadpleegde literatuur*

Beks, G. en H.J.Ph.G. Kaajan, *Berecht en gestraft. Een geschiedenis van de rechterlijke organisatie en de strafinstellingen, 1811-1993* (Den Haag 1994).

Belinfante, A.D., *In plaats van Bijltjesdag. De geschiedenis van de Bijzondere Rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog* (Assen 1978).

Berg, J.D. van den, *Herstel in rechten van politieke delinquenten* (Zwolle 1949).

Blom, J.C.H., A.C. 't Hart en I. Schöffner, *De affaire-Menten 1945-1976* (Den Haag 1979).

Donner, J. en J.V. van Dijk (ed.), *Het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering* (Alphen aan den Rijn 1928).

Eck, D. van, *Het misdrijf van hulpverlening aan den vijand* (Utrecht/Nijmegen 1945).

Gids bij de behandeling der meest voorkomende moeilijkheden van politieke delinquenten (Den Haag 1951).

Groen, K., *Landverraad. De berechting van collaborateurs in Nederland* (Weesp 1984).

Handelingen van de Tweede Kamer, 1945-1953.

Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Deel 10a: het laatste jaar (tweede helft)* (Den Haag 1980).

Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Deel 12 Epiloog (eerste helft)* (Leiden 1988).

Kluiters, F.A.C., *De Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten* (Den Haag 1993).

Noach, W.M.E., *De bijzondere rechtspleging. Straf- en tuchtrechtelijk optreden tegen onvaderlandslievend gedrag de bezettingsjaren* (Den Haag 1948).

Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag gedurende de bijzondere staat van beleg [z.p.; z.j.].

Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 ('s-Gravenhage 1950), dln. V a-b.

Publicatieblad van het Militair Gezag, nrs. 1 - 45 (19 sept. 1944 - 2 maart 1946).

Romijn, P., *Snel, streng en rechtvaardig. Politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van 'foute' Nederlanders, 1945-1955* (Diemen 1989).

Schepenaar, P., *Handleiding voor politieke opsporingsambtenaren* (Wageningen 1946).

Somers, E. en Pier, M., *Archievgids van de Tweede Wereldoorlog. Nederland en Nederlands Indië* (Zutphen 1994).

Schravendijk, O.E. van, *Leemten in het gratierecht* (Deventer 1968).

Staatsalmanak voor het Koninkrijk der Nederlanden, 1946-1952.

Nederlandse Staatscourant.

Verslag van de Landelijk Officier van Justitie belast met de opsporing van oorlogsmisdadigers en andere politieke delinquenten uit de Tweede Wereldoorlog over de periode 1985 tot en met 1988 (Amsterdam 1989).

2.3 *Geraadpleegde archieven*

Archieven van het Ministerie van Justitie, Den Haag.

Archieven van het Ministerie van Justitie, berustend in het Algemeen Rijksarchief, Den Haag.

3. Overzicht van plaatsen waar archieven van actoren uit dit rapport berusten.

Oorsprong en aard van het CABR

Het CABR is een verzameling archieven van verschillende archiefvormers die namens de Minister van Justitie op het terrein van de bijzondere rechtspleging werkzaam waren in de jaren (1944) 1945-1952. Het Ministerie van Justitie besloot om deze archieven in de jaren '50 samen te brengen om een gecentraliseerd, eenduidig beheer van deze archiefbescheiden mogelijk te maken. Het aldus gevormde CABR bestaat voor het overgrote deel uit persoonsdossiers op naam, die zijn ontsloten door een eigentijdse kartotheek.

Opzet van deze bijlage

Het rapport institutioneel onderzoek naar de bijzondere rechtspleging is bedoeld als nadere toegang op de archieven die betrekking hebben op de bijzondere rechtspleging. Als hulpmiddel voor de onderzoeker zijn in deze bijlage verwijzingen opgenomen naar de vindplaatsen van archieven van de actoren die op het terrein van de bijzondere rechtspleging actief zijn geweest.

Deze bijlage bestaat uit twee onderdelen. Het eerste gedeelte bevat een overzicht van de actoren waarvan de archieven onderdeel uitmaken van het CABR. Het CABR bevindt zich in zijn geheel bij het Algemeen Rijksarchief (ARA).

Het tweede gedeelte van de bijlage verwijst naar de vindplaatsen van archieven van actoren die weliswaar geen onderdeel van het CABR uitmaken, maar die nauw met de bijzondere rechtspleging samenhangen. Voor een deel zijn deze archieven nog niet aan rijks-, gemeente- of streekarchieven overgedragen.

Bij onderstaande opsomming van actoren en de vindplaatsen van hun archieven is de thematische indeling van het rapport aangehouden.

Voor andere oorlogsgerelateerde archieven raadplege men een van de volgende archievgidsen:

- Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie: *Archievgids van de Tweede Wereldoorlog, Nederland en Nederlands-Indië*, samengesteld door Eriks Somers en Mark Pier (Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen, 1994).
- Algemeen Rijksarchief: *Onderzoeksgids Archieven Joodse Oorlogsgetroffenen*, samengesteld door Annemiek van Bockxmeer, Peter Lamboo en Hennie van Schie (Algemeen Rijksarchief, Den Haag, 1998).
- Algemeen Rijksarchief: *Onderzoeksgids Personen op Papier. Overzicht van archief- en bibliotheekbestanden met gegevens over persoons- en beroepsgroepen in het Algemeen Rijksarchief*, eindredactie door Jan Kompagnie (Algemeen Rijksarchief, Den Haag, 1997).

1. Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR)

Afhankelijk van de wijze van opsporing en van de doorlopen rechtsgang kunnen stukken van een of meerdere van de hier onder genoemde actoren in de persoonsdossiers voorkomen. Dit geldt niet voor het archief van het directoraat-generaal bijzondere rechtspleging (onderdeel C), die als taak had de bijzondere rechtspleging te coördineren.

A. Opsporing en arrestatie van politieke delinquenten, 1944-1948

Politieke Opsporingsdiensten (P.O.D.'s)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Politieke Recherche Afdelingen (P.R.A.'s)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Politieke Recherche Afdelingen Collaboratie (P.R.A.C. 's)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA (CABR)

B. Rechtspraak door organen van de bijzondere rechtspleging, 1945-1952

Tribunalen

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Bijzondere Gerechtshoven

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Procureur-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Officier-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Bijzondere Raad van Cassatie

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: ARA (CABR)

Parket Den Haag

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: ARA (CABR)

bijzonderheden: betreft dossiers van lopende zaken zoals die zijn overgedragen door de Bijzondere Raad van Cassatie aan de Hoge Raad (parket) te 's-Gravehage. Zie voor de overige zaken van de Hoge Raad, die gebaseerd zijn op de bijzondere rechtspleging, het tweede deel van deze bijlage onder F. Opsporing en vervolging na 1952.

C. Het Directoraat-Generaal Bijzondere Rechtspleging

Directoraat-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging (D.G.B.R.)

1. afdeling I en afdeling II

voor de taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: deze archieven bevatten o.a. de neerslag van het Bureau Coördinatie inzake opsporing politieke delinquenten (waaronder dossiers op persoonsnaam), de neerslag van het Bureau Coördinatie Economische Delicten (waaronder dossiers op bedrijfsnaam), circulaire en correspondentie

2. afdeling III

voor taken en bevoegdheden, zie par. 3.3.1

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: het archief bevat o.a. circulaire en correspondentie

Minister van Justitie, 2^e afdeling Staats- en Strafrecht, Bureau Bijzondere Rechtspleging (B.B.R.)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: het archief bevat o.a. correspondentie omtrent klachten van politieke delinquenten inzake hun internering

2. Archieven die met het CABR samenhangen

Bij de hieronder genoemde actoren is getracht, rekening houdend met hun taak en functie, specifieke bijzonderheden te geven over de aard en inhoud van het betreffende archief.

A. Opsporing en arrestatie van politieke delinquenten, 1944-1948

Minister van Justitie te Londen

vindplaats archieven: ARA (zg. 'Londens archief')

bijzonderheden: bevat o.a. de beleidsstukken met betrekking tot de voorbereiding van de Besluiten

Buitengewoon Strafrecht (B.B.S.), Buitengewone Rechtspleging (B.B.R.), Bijzondere Gerechtshoven (B.B.G.) en het Besluit politieke delinquenten

Binnenlandse Strijdkrachten (B.S.) - Bevelhebber en staf

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: Ministerie van Defensie (Centraal Archiefdepot)

bijzonderheden: bevat o.a. de algemene bevelen (instructies/circulaires) aan de plaatselijke afdelingen, als ook de correspondentie met het opperbevel B.S.

Binnenlandse Strijdkrachten - afdelingen Amsterdam, Haarlem, Rotterdam en Utrecht

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

bijzonderheden: deze archieven bevatten een bescheiden hoeveelheid materiaal over de arrestatie van collaborateurs en over de bewaking van interneringskampen

Binnenlandse Strijdkrachten - andere plaatselijke afdelingen

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: gemeentearchief Dordrecht, gemeentearchief Gorinchem, streekarchief Oisterwijk

bijzonderheden: deze archieven bevatten een bescheiden hoeveelheid materiaal over de arrestatie van collaborateurs en over de bewaking van interneringskampen

Militair Gezag (MG)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA (tenzij anders vermeld)

1. Bureau MG Londen

bijzonderheden: neerslag van de voorbereiding van het MG; stukken betreffende competentiestrijd met de minister van Justitie over opsporing politieke delinquenten

2. CSMG en Staf MG (archieff CSMG H.J. Kruls; stafarchieff)

3. Sectie I t/m XIV (zie ook *Archievensgids WO II* (1994), p. 261-263)

4. Sectie II Juridische Zaken en Kampen, subsecties A en D

5. Sectie III Politie

6. Adviescommissies van de Militaire Commissarissen (vindplaats archieven: rijksarchieven in de provincie)

7. Centrale Opsporingsraad (C.O.R.)

8. Centrale Adviescommissie (C.A.C.)

Bureau Nationale Veiligheid (B.N.V.)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Binnenlandse Veiligheidsdienst)

bijzonderheden: bevat stukken betreffende de organisatie en taakstelling inzake o.a. de opsporing van Duitse spionage en sabotage-organisaties, waaronder ook persoons- (van verdachten) en zaakdossiers (van Duitse diensten en organisaties)

P.O.D.'s / P.R.A.'s

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: gemeentearchief Alkmaar, gemeentearchief Roermond, gemeentearchief Zwolle
streekarchivariaat De Liemers en Doesburg

bijzonderheden: stukken betreffende interneringskampen rond Alkmaar, de zuivering van politie en P.O.D.'s te Zwolle, Kampen, Steenwijk en Zwartsluis; stukken afkomstig van PRA Zwolle (w.o. personeelsdossiers van politieke verdachten en correspondentie)

Bureau Bestrijding Vermogensvlucht

taken en bevoegdheden: belast met het opsporen van uit Nederland geroofde goederen en vermogens

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: de dossiers en rapporten van dit bureau werden ook gebruikt door de Centrale Vermogens Opsporingsdienst (C.V.O.) en de P.R.A.C.'s

Centrale Vermogens Opsporingsdienst (C.V.O.)

taken en bevoegdheden: onderzoek naar het handelen van door het N.B.I. aangestelde vermogensbeheerders;

onderzoek naar vijandelijke vermogens; inbeslagnames

vindplaats archieven: 1. Ministerie van Financiën

bijzonderheden: deze archieven hebben betrekking op de werkzaamheden van de C.V.O. te Amsterdam in de jaren 1945-1950 en bevatten o.a. onderzoeksdossiers vijandelijke vermogens, inclusief verhoren individuen en processen-verbaal van inbeslagnemingen

vindplaats archieven: 2. ARA (N.B.I.)

bijzonderheden: deze archieven zijn na opheffing van de C.V.O. in 1950 overgedragen aan het Nederlands Beheersinstituut (N.B.I.). De archieven bevatten onder andere rapportages over onderzoeken naar frauduleuze handelingen en over de opsporing van verdwenen eigendommen

Procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: bevat o.a. stukken betreffende de internationale opsporing van oorlogsmisdadigers en het proces te Neurenberg (zie ook *Archievensgids WO II* (1994), p. 248)

Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (B.O.O.M.)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: 1. ARA

bijzonderheden: betreft persoonsdossiers, stukken over (internationale) processen (bijv. Neurenberg) en correspondentie

vindplaats archieven: 2 gemeentearchief Zwolle

bijzonderheden: betreft de archieven van de Subcommissie inzake oorlogsmisdrijven Overijssel, onderdeel van B.O.O.M. en bevat o.a. processen-verbaal met betrekking tot de opsporing van oorlogsmisdadigers in deze provincie

Netherlands War Crimes Commission (N.W.C.C.)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 1.7

vindplaats archieven: ARA

United Nations War Crimes Commission (U.N.W.C.C.)

taken en bevoegdheden: internationale opsporing en arrestatie van oorlogsmisdadigers

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: bevat hoofdzakelijk internationale opsporingslijsten, onder andere door Nederland uitgevaardigd

B. Rechtspraak door organen van de bijzondere rechtspleging, 1945-1952

Centraal Tribunaalkantoor

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: onbekend

bijzonderheden: volgens A.D. Belinfante (*In plaats van Bijltjesdag* (1978), p. 89-90) werden in de praktijk collaborateurs niet aangegeven bij het Centraal Tribunaalkantoor (Den Bosch), maar bij de plaatselijke vertegenwoordigers van het Militair Gezag (MG)

Hoge Autoriteiten

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.1

vindplaats archieven: 1. archief parket Arnhem

vindplaats archieven: 2. archief parket Den Haag

bijzonderheden: verwachte overbrenging naar rijksarchieven in de provincie medio 2001. De archieven bevatten o.a. fiateringsrapporten, een kaartsysteem en correspondentie

vindplaats archieven: 3. rijksarchief in Noord-Brabant

bijzonderheden: betreft het archief van de president van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch, mr. A.J.

Vliegenthart, inzake zijn functie als Hoge Autoriteit en uit hoofde van zijn deelname in diverse zuiveringscommissies. Het archief bevat o.a. fiateringsrapporten van de Hoge Autoriteit, adviezen aan de minister van Justitie inzake gratieverzoeken van politieke delinquenten en correspondentie met betrekking tot de rechterlijke zuiveringsraad voor het ressort 's-Hertogenbosch

'Collectie Bijzondere Rechtspleging'

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: betreft een verzameling documenten afkomstig van het D.G.B.R. (circulaires), Bijzondere Gerechtshoven en Tribunalen, stukken van de P.R.A.'s Leiden en Gouda, evenals stukken betreffende de zuivering van het bedrijfsleven

C. Bewaring en internering van politieke delinquenten

Militair Gezag, Commissie van Bijstand voor de Bewarings- en Verblijfskampen

voor taken en bevoegdheden, zie par. 3.3.1

vindplaats archieven: ARA

Kampcommandant bewarings- en interneringskamp

voor taken en bevoegdheden, zie par. 3.3.1 en 3.3.2

vindplaats archieven: ARA (rijksarchief in Zuid-Holland)

bijzonderheden: het archief van de Militaire Commissaris Zuid-Holland bevat archiefbescheiden betreffende het voormalig interneringskamp Spijkerboor (w.o. administratie, rapporten en dagboeken van de kampcommandant)

Procureur-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven

voor taken en bevoegdheden, zie par. 3.3.2

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: bevat onder andere stukken betreffende misstanden in internerings- en bewaringskampen

Ministerie van Justitie, 3^e afdeling (Gevangeniswezen)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 3.3.1

vindplaats archieven: 1. ARA

bijzonderheden: betreft een verzameling circulaires inzake de kampen en rijkswerkinrichtingen

vindplaats archieven: 2. Ministerie van Justitie

bijzonderheden: betreft archief van de 3^e afdeling zelf, alsmede persoonsdossiers van politieke delinquenten (zg. GD-10 dossiers ofwel Gedetineerden Dossiers en zg. VI-dossiers ofwel verzoeken tot Voorwaardelijke Invrijheidstelling)

D. Gratie

Minister van Justitie

voor taken en bevoegdheden, zie par. 4.4

vindplaats archieven: Ministerie van Justitie

1. Adviescommissie gratie jeugdige wapendragers (Commissie Haga)

2. Adviescommissie Röling
 3. D.G.B.R., afdeling I, bureau B (gratie)
 4. 2^e afdeling (Staats- en Strafrecht, bureau B)
- bijzonderheden: de archieven genoemd onder 3 en 4 bestaan uit persoonsdossiers met verzoeken om gratie, inclusief adviezen; naar verwachting worden genoemde archieven m.b.t. gratie medio 2001 overgebracht naar het ARA

E. Rechtspositie van politieke delinquenten

Nederlands Beheersinstituut (N.B.I.)

voor taken en bevoegdheden, zie par. 5.2

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: bevat o.a. correspondentie, in beslag genomen bedrijfsadministraties en zaaksgewijs aangelegde dossiers

Raad voor het Rechtsherstel

voor taken en bevoegdheden, zie par. 5.2

vindplaats archieven: ARA

bijzonderheden: bevat o.a. correspondentie, zaaksgewijs aangelegde dossiers, alsmede stukken over effectenregistratie, afkomstig van de kantoren van de Raad in Brussel, Londen en Parijs

Commissie Beheersconflicten

taken en bevoegdheden: behandelen van klachten over het beheer van vermogens van politieke delinquenten door het N.B.I.

vindplaats archieven: 1. rijksarchieven in de provincies

bijzonderheden: de commissies werden plaatselijk ingesteld. Het archief van een plaatselijke commissie is overdragen aan het RA in de provincie waarbinnen deze betreffende plaats is gelegen. De archieven bevatten o.a. klachtendossiers, notulen van vergaderingen en correspondentie

vindplaats archieven: 2. Ministerie van Justitie

bijzonderheden: dit betreft correspondentie en notulen van de centrale vergaderingen van de voorzitters van de (plaatselijke) beheerscommissies op het departement van Justitie. Naar verwachting wordt dit archief medio 2001 overgebracht naar het ARA.

Ministerie van Justitie, 2^e afdeling (Staats- en Strafrecht)

taken en bevoegdheden: het afhandelen van verzoeken om recht (laatste beroepsmogelijkheid na Raad voor Rechtsherstel)

vindplaats archieven: Ministerie van Justitie

bijzonderheden: dit archief bestaat uit persoonsdossiers; naar verwachting worden deze archieven medio 2001 overgebracht naar het ARA

F. Opsporing en vervolging na 1952

Minister van Justitie

taken en bevoegdheden: het opsporen en vervolgen van politieke delinquenten

vindplaats archieven: 1. ARA

bijzonderheden: betreft archieven van de 2^e en 5^e afdeling van het Ministerie van Justitie tot 1957

vindplaats archieven: 2. Ministerie van Justitie

bijzonderheden: betreft archieven van de 2^e en 5^e afdeling na 1957

Kantongerechten

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: kantongerechten

bijzonderheden: het is mogelijk dat de kantongerechten deze dossiers reeds hebben overgedragen aan de Rijksarchieven in de provincies

President van een gerechtshof

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: gerechtshoven

bijzonderheden: het is mogelijk dat de gerechtshoven deze dossiers reeds hebben overgedragen aan de Rijksarchieven in de provincies

Arrondissementsrechtbanken

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: arrondissementsrechtbanken

bijzonderheden: het is mogelijk dat de arrondissementsrechtbanken deze dossiers reeds hebben overgedragen aan de Rijksarchieven in de provincies

Officieren van justitie bij de arrondissementsrechtbanken

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: arrondissementsrechtbanken

bijzonderheden: het is mogelijk dat de arrondissementsrechtbanken deze dossiers reeds hebben overgedragen aan de Rijksarchieven in de provincies

Hoge Raad

voor taken en bevoegdheden, zie par. 2.3.2

vindplaats archieven: hoge raad

bijzonderheden: het is mogelijk dat de hoge raad deze dossiers reeds heeft overgedragen aan het ARA

G. Overige actoren

Stichting Toezicht Politieke Delinquenten (S.T.P.D.)

taken: het bevorderen van de terugkeer van politieke delinquenten in de samenleving; het materieel en geestelijk ondersteunen van politieke delinquenten en hun gezinnen

vindplaats: ARA

Criminologisch Instituut Utrecht

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: bevat persoonsdossiers van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten, betreffende (verzoeken om) vervroegde invrijheidstelling van politieke delinquenten

Buitengewone Raad van Advies te Londen

taken en bevoegdheden: het adviseren van de Nederlandse regering te Londen met betrekking tot uit te vaardigen wet- en regelgeving

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: bevat adviezen inzake wet- en regelgeving met betrekking tot de bijzondere rechtspleging

Gezelschap van Nederlandsche Juristen te Londen

vindplaats archieven: NIOD

bijzonderheden: probeerde te anticiperen op juridische problemen in Nederland na de bevrijding. De neerslag van de gevoerde beraadslagingen geeft een beeld van de gedachtenvorming over de vervolging van collaborateurs en oorlogsmisdadigers, zoals die in de eerste oorlogsjaren (1941-'43) te Londen bestond

Groote Adviescommissie der Illegaliteit

taken: adviseren van de regering over de vervolging en bewaring van politieke delinquenten

vindplaats archieven: NIOD